

2000

MATYÁS KIRÁLY

magánélete

Steve
Nording

Steve Nording

Mátyás király magánélete

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000717388

**Anno kiadó
MMII**

Steve Nording
MÁTYÁS KIRÁLY MAGÁNÉLETE

Borító: Frigya Design

Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Kar
Könyvtár
Közp. napló 231555/200 2.....sz
764. napló 21090/200 2.....sz

ISBN 963 375 228 0

Anno kiadó, MMII
Felelős kiadó az Anno Bt. vezetője
Copyright: Nemere István ©
Készült a debreceni Kinizsi Nyomdában
Felelős vezető: Bördös János

1. Az eredet

Legalább két szülőjéről kell néhány szót ejtenünk, mielőtt rátérünk főhősünk életére. Hiszen ha e szülők nincsenek, akkor ő sem jön a világra, ez természetes. Messzebbre viszont – a nagyszülők, dédszülők világába – helyhiány miatt nem kalandozhatunk el az időben.

Az apa, Hunyadi János 1406 körül születhetett. A pontos dátum nem maradt fenn, de azt az évszámot elfogadhatjuk, hisz sok egyéb adat összevetése révén is ez látszik a legvalószínűbbnek. A Hunyadiak logikusan Hunyad váráról kapták nevüket. Ma már nem kétséges az, amit sokan persze nem szeretnének elhinni – a Hunyadiak eredetileg nem magyarok, hanem „oláhok”, „olachok”, vagyis románok voltak. Hunyady vagy Hunyadi János apjának hivatalosan azt a Vajk nevű, oláh főemberek családjából származó férfit tartják, akiről az első említés 1409-ből való, még hozzá írásban. Zsigmond király ekkor és ezzel az okirattal adományozta ennek a Vajknak a hunyadvári birtokot és egyben engedélyezte azt is, hogy a család ezentúl – majd' minden magyar nemes úr szokása szerint – legalább nemesi előnevét, vagy akár a teljes nevét is birtokáról vegye.

Ami persze nem jelenti azt, hogy a Hunyadiak őseit kizárólag a románok között kell keresnünk. Komoly szakvélemények szerint az ott már korábban élő kunok is lehettek ősei. A kunok afféle tatárok voltak mind származásukat, mind pedig jó sokáig az életmódjukat tekintve is.

Persze legalább olyan komoly kutatók arra is gyanakodtak, hogy Hunyadi János apja netán... maga Zsigmond király lett volna? E legendás változat szerint az arra vadászgó király „hullatta el magját” valamelyik szép leányzóban, aztán évekkel később, amikor tudomására jutott, hogy törvénytelen fia született, igyekezett neki kedvezni. Ez a legenda inkább annak tudható be, hogy már a kortársak sem mindig voltak képesek megmagyarázni maguknak a fiatal Hunyadi ilyen szédületes karrierjét. És mivel az efféle esetek nem számítottak olyan ritkaságnak – egyes királyok, nemcsak Magyarországon, de szerte Európában számos ilyen el nem ismert vagy éppen elismert, „balkézről való” utódot hoztak létre, hát sok példa lebeghetett előttük.

Az csakugyan furcsa, hogy a fiatal Hunyadi János már olyan fiatalon emelkedni kezdett felfelé, amikor jószerével még semmilyen érdemet sem mutathatott fel.

Persze az is igaz, hogy ha valaki talán kissé „gyorsított” is a tehetséges, jófejú ifjú karrierjén, azért még nem kell okvetlenül fivérségi kapcsolatot keresnünk közte és a legnagyobb közjogi méltóság között... Már csak azért sem, mert Hunyadi János is végigjárta a szokásos „szamárlétrát”, ami akkoriban a régi és új nemesi családok fiúgyermekére várni szokott. Tizenévesként már ő is nemesi apród volt egy magas rangú családnál, ahol szolgálatai fejében elsajátíthatta az úri viselkedés szabályait, megtanult lovagolni, vívni, fegyvereket kezelni, vadászni, pénzt kezelni, nagyurak társaságában forgolódni. No és persze – ez elkerülhetetlen volt – a nők körében való viselkedésre is megtanították az apródokat.

Talán észrevették, hogy egyféle tevékenység hiányzik a felsoroltak között: az írni-olvasni tudás. Bizony ki kell mondanunk kereken: az egyik legnagyobb magyar hadvezér, nagy birtokok ura, számos csata és diplomáciai játszma hőse – nem ismerte a betűket. Nem avatták be soha az olva-

sás, a betűvetés rejtelseibe. Kevésbé költőien fogalmazva. Hunyadi János analfabéta volt.

Mentségére tegyük hozzá rögtön, hogy az írni-olvasni tudás egyáltalán nem volt elterjedt. János ezzel a hiánysággal bizony mesze nem állt egyedül a kor vezetői között. Királyok, császárok és más nagyurak is akadtak, akik főleg az agytornának tartották az ilyesmit, nem rongálták szemüket az apró betűkkel. Minek is tették volna? Hiszen megengedhették maguknak, hogy íródeákokat tartsanak. A levelek írása és elküldése, az érkező levelek elolvasása éppen olyan munka volt, mint bármiféle egyéb, ami egy kastélyban, egy uradalomban vagy majorban előfordult. Ha lovász vigyázta a lovakat, gulyás a marhákat, földműves szántott, vetett, majd aratott – akkor a betűk megfejtésére is alkalmaztak arra rendelt szakembert, és kész. Ennyi volt.

Hunyadi elsősorban és főként katona volt. Mint annak a kornak sok nemes ura, már tizenévesként elvitték a csatákba és általában egész életében veszélyes vidékeken élt, veszélyek között forgott. Tizennégy éves lehetett, amikor már a délvidéken, az akkori szerb despota, Lazarevics István szolgálatában meg-megütközött az arrafelé kószáló törökökkel. Ezt aztán éveken át folytatta és lényegében nyeregben, fegyverrel a kézben vált felnőtté.

Ugyanakkor itáliai, reneszánsz hatású műveltséget is szerzett, amihez nem volt szükség írni-olvasni tudásra. Fontosabb volt a korszellem megértése, a hatások begyűjtése a lelkébe. Felnőttként is mindig lovagnak tartotta magát a szó nemesebbik értelmében és számtalanszor adta példáját annak, hogy – másokkal ellentétben – baj esetén nem a saját birtokait védi, nem a saját érdekeit nézi, hanem az országért cselekszik. Ez volt az, ami igazán növelte hírnevét.

Pedig hírnévben és tehetségben nem volt hiány. Zsigmond király csakugyan felkarolta őt, lehet, Rómába is magával vitte, de az biztos, hogy Bázelen már Hunyadi is ott

volt. Megcsodálhatta hát a „művelt nyugatot”, mindazzal, amit az jelentett akkor. A hitében őt megingatni nem tudták az „eretnekek” – mindig keresztény volt. Ma azt mondanánk, katolikus – de akkor még ilyen megkülönböztető jelzőre nem volt szükség.

1437-ben az akkor mindössze harmincegy éves fiatalember már Zsigmond testőreinek egyik vezetője, saját ötven lándzsásával kísérte a királyt Csehországba, és Zsigmond folyton megkülönböztetett figyelemmel bánt vele... Csakugyan a fia lett volna?

Ma már persze nincs esélyünk arra, hogy kiderítsük a valós helyzetet. És talán nem is érdemes ezen töprengeni.

Abban a korban, amikor Hunyadi férfivá érett és katonai vezető – hadvezér – lett, a régi kereszties háborúk eszméje ugyan idejétmúlt dolog volt, de... Ez a „de” azt jelentette, hogy ismét szükség volt keresztény összefogásra, mert míg kétszáz évvel korábban egy másik kontinensre kellett hajózni azért, hogy a lovagok ott összemérhessék kardjukat a muzulmán pogányokkal – addig e pogányok, ezek a muzulmánok már itt voltak, elfoglalták Európa délkeleti szélét és egyre csak nyomultak felfelé. Az ellenük folytatandó harc természetesen a kereszténység jegyében zajlott, és mint ilyennek, logikusan a pápa kellett hogy az élén álljon. Nos, egy hithű keresztény hadvezér, akit nem fertőztek meg az elő-protestáns cseh huszita mozgalom eszméi sem, nagyon jó posztra számíthatott egy ilyen törökellenes háborúban.

Nem telt el hát sok idő, hogy ezt a férfit a háborús „párt” egyik vezetőjének tekintsék, akivel a pápa is számolt. Csupán az a baj, hogy akiket a dolog közelelről nem érint, amely államok földrajzilag távolabb vannak – azok uralkodói nem igazán rajonganak az ötletért, hogy drága, véres és ráadásul igen kockázatos kimenetelű háborút viseljenek a szemlátomást igen erős és egyre erősebb török állam ellen.

Itt az ideje, hogy most fordítsunk egy lapot a történelem és a Hunyadiak képzeletbeli könyvében és megismerkedjünk Mátyás király anyjával.

Szilágyi Erzsébet egy középbirtokos családból született valamikor az 1410-es évek elején. Nem csoda, hogy itt sem rendelkezünk pontos adattal, hiszen akkoriban még sok nemesi család fiúgyermekének születési évszámát sem jegyezték fel (lásd éppen a férjét), nemhogy a lányokét. A lányokat különben is mindig másodrendű gyermeknek tartották, akivel csak gondok lesznek, mert férjet kell neki találni, vele hozományt adni, általa egy idegen családot beengedni a saját köreinkbe, stb.

Apja Szilágyi László is különféle királyi tisztségviselőket szolgált, többek között megfordult ő is a szerb fejedeleminél, Lazarevicsnél. Jól szolgálhatott, ellátta feladatait és teljesítette a rábízott ügyeket, mert hamarosan mind több birtoka lett – a nagyurak akkoriban igen hálások lehettek, ha akartak. Több megyében voltak Szilágyi-birtokok, és így hamarosan a délvidéki nemesek között az egyik leggazdagabb lett a család. Megnősült, aztán a dolgok rendje szerint megszülettek gyermekei. Két lány és két fiú jött a világra, és bizony az kell mondanunk: a másik három gyermek élete is aszerint alakult aztán, hogy nővérük Hunyadi János felesége lett.

Elég fiatalok lehettek mindketten, amikor találkoztak és házasságot kötöttek. Az 1420-as évek végén történt ez, amikor Szilágyi Erzsébet maximum tizenhat-tizenhét, Hunyadi János pedig jó esetben is csak huszonkettő-huszonhárom éves lehetett. De hát az élet akkoriban sokkal rövidebbnek ígérkezett, mint manapság a nagy átlag számára, hát sietni kellett.

A fiatal férjnek is voltak szép birtokai, hát a lány szüleinek semmi kifogása nem lehetett ellene. Jó karrier előtt állt, amihez minden adottsága megvolt. Még a külseje is – a kortárs krónikások szerint – igen kellemes volt.

Szilágyi Erzsébet külsejéről semmit sem tudunk. Igaz, még külföldi krónikás is nagyon pozitívan írt róla, külső és belső tulajdonságait dicsérte. Istenfélő, bölcs, jámbor asszonynak festették le, aki nyilván nem volt híján a női ravaszságnak és az élettapasztalatnak, különösen később gondoljunk majd erre, amikor e könyvben eljutunk oda, hogyan sikerült kimentenie fiát a börtönből.

Am a fiatal pár nem sokáig élvezhette az együttlétet. 1430 körül János bekerült Zsigmond udvarába, a király vitéze lett és mint ilyen, természetesen ritkán látogathatott haza. Annál is inkább, mert a királyt elkísérte Itáliába, a koronázásra (Milánóban német-római császárrá koronázták Zsigmondot 1431 novemberében). Ott igen népszerű lett a jóképű, minden mulatságra hajlamos fiatal vitéz. Nem sajnálta a birtokai jövedelmének egy részét pazar ruhákra költeni, táncolni is megtanult és mivel igen csinos férfi volt, hát a hölgyeknek is tetszett.

Viszont más szerepben is feltűnt – mint pénzkölcsönző! Még hozzá maga Zsigmond szorult vitéze segítségére. Hiszen életében gyakorlatilag folyton pénzzavarban szenvedett. Most pár ezer aranyat kapott kölcsön Hunyaditól, amit később aztán bőséges birtokadományokkal hálált meg. Mindketten jól jártak, hiszen a király nem a sajátjából, hanem az állami készletből adta vissza a kölcsönt. Hunyadi pedig növelhette birtokait.

Hunyadi János első fia akkor született, amikor a férfi Itáliában időzött. 1430-ban látta meg a napvilágot László, akiről természetesen szó lesz még e könyvben. De eltelt néhány év, amely alatt János továbbra is Zsigmond udvarában tevékenykedett és bár a király ismerte és kedvelte őt, azért nem sok alkalma volt kitűnni. Csak az 1430-as évek vége felé, az első török háborúskodások alkalmával hajthatott végre dicső tetteket pár száz saját pénzen kiállított, felszerelt és kitanított lovas katonájával. Ekkor fivérével együtt szörényi bánná nevezték ki, ami egy meglehetősen

nagy régió afféle királyi helytartójává emelte őt. Ahhoz képest, hogy ekkor még csak harminchárom éves volt, de beléphetett a főnemesek közé. Szép karrier ez tíz év alatt egy szinte nevesincs kisnemesnek!

Ezenközben oly ritkán fordult meg otthon, hogy a következő gyermeke is csak jó tíz évvel az első fia után látta meg a napvilágot. Ezen idő alatt Szilágyi Erzsébet élte a kor nagy asszonyainak életét. Huszonévesen már beletanult a birtokok igazgatásába. Az akkori nagybirtokok jobbára önellátók voltak, megtermelték azokat a növényi nyersanyagokat, amelyeket az ott élők elfogyasztottak. Ugyanígy az állattenyésztést is a birtokon belül oldották meg, ami a húsellátást is szolgálta, azonfelül bőrt, gyapjút stb. adott a mestereknek. Igazából csak néhány anyagot kellett kívülről vásárolni, ilyen volt például a só, a távolból hozott fűszerek stb. A ruhákat is maguk állították elő. A birtok úrnője igazgatta mindezt, osztotta be a pénzt, gondoskodott a mezőgazdasági munkák elrendeléséről, ha eljött az ideje. Ezenközben néha jótékonykodott egy kicsit, nevelte gyermekeit. Igaz, Szilágyi Erzsébet inkább csak az első fiát, Lászlót nevelhette, mert amikor a második, Mátyás is megszületett, a gyerekek hamar elkerültek otthonról. Mindazonáltal elmondható, hogy Szilágyi Erzsébet igen jól igazgatta a birtokokat és azok nem érezték meg, hogy a férjet nagyon hosszú időkre elszólították a hadjáratok, majd a szintén államfői kötelességek.

Hunyadi János természetesen nem vett részt a Zsigmond ellen indított számos összeesküvés egyikében sem. 1437-ben a király halála után László került a trónra, de János úr továbbra is harcolt délen a törökök ellen, majd erdélyi vajdának nevezték ki. Az olvasót ne tévessze meg a „vajda” szó – nem a cigányvajdától ered, hanem az ország egyes részein hagyományosan így hívták az azért felelős királyi megbízottat. Ahogyan a délvidéken és főképpen a horvátországi területeken „bánnak” hívták ezt a posztot,

úgy Erdélyben vajdának. Így hát élére kellett állnia az Erdély ellen támadó törököknek. Itt a honban a későbbi nagy hadvezér már bizony csatát vesztett, vezértársát elfogták és lefejezték, neki menekülnie kellett. Hunyadinak azonban sikerült kivágnia magát, elmenekült, hadat gyűjtött visszatért és... győzött. Majd nem sokkal később egy másik csatában ismét elporolta a törököket, és akkor a szultán békét ajánlott.

És ez volt az a gát, amelynek áttörése után Hunyadi hirtelen a nagypolitika színpadán találta magát. Nem megyünk bele abba a bonyolult játszmába, ami ekkor a magyar trón körül zajlott. Csak annyit írunk erről, hogy bár Ulászló megkapta a koronát, még számos egyéb trónkövetelő bukkan fel, ezek egyike egy csecsemő volt, mások a német császárt szerették volna a magyar trónon látni. Az országban volt ezenkívül egy békepárt, amely senkivel sem akart háborúzni és egy háborús párt, amelynek élére hamarosan Hunyadit tették. Hiszen akkor már nagyhadvezér, a szultán megalázója volt, aki Európában elsőnek aratott nagy győzelmeket a Balkán felől felnyomuló pogányok ellenében.

Ekkor találkoztak a magyar és pápai érdekek. A német császárnak esze ágában sem lett volna harcolni a törökök ellen, csak meg akarta szerezni Magyarországot. A Habsburgok sem álltak sokkal jobban ehhez a kérdéshez, nekik is csak az országra és a trónra fájt a foguk. Az akkori pápa ennél többet is látott és neki kapóra jött, hogy vannak itt erők és személyek, akiknek a török elleni harc a legfontosabb – merthogy a pápa is ezt látta a legfőbb célnak.

Különösen az nyerhette el a pápa és sok nyugati főember tetszését, hogy Hunyadi kezdettől fogva nem a passzív védekezésre gondolt, hanem arra, hogy a törököket kiveri az egész Balkánról és a pogány uralom alól felszabadítja... Konstantinápolyt, vagyis az egykori Bizáncot! Ez merész terv volt, és talán nem is olyan illuzórikus. A törökök akkor még nem egészen vetették meg ott a lábukat, (csak valami-

vel később, 1453-ban sikerült bevenniük a híres várost) talán lehetett volna valamit „keresni” ezen a fronton. Ha van elégséges összefogás, erő, pénz és akarat – talán sikerült volna. De a négy feltételből legalább kettő mindig hiányzott és ha az meglett, közben a másik kettő vagy három foszlott szét.

Mindenesetre Hunyadi megpróbálta. Lerohanták a balánt, szövetkeztek a szerbekkel, albánokkal, a fiatal Ulászló királlyal együtt eljutottak Várnáig, ahol aztán 1444-ben az emlékezetes csatában Ulászló vagy elesett vagy eltűnt nyomtalanul, Hunyadi nagy vereséget szenvedett és kénytelen volt hazáig menekülni. Nem felejthetjük ki azt sem, hogy Hunyadi ekkor esküszegő lett – az újabb török elleni hadjáratot ugyanis egy békekötés előzte meg. Ennek megkötésekor Hunyadi is esküt tett a béke megtartására – ám később a pápa és mások rábeszélésére („a pogánynak tett eskü semmire sem kötelezi a keresztény embert!”) megtámadta a mit sem sejtő törököket. Később aztán nagy árat fizetett ezért.

Otthon ezenközben a két fiú, László és a nála jóval fiatalabb Mátyás elkerültek Nagyváradra, ahol a családfő régi barátja, a horvát származású Vitéz János új váradi püspök és humanista, irodalmár és tudós egy személyben lett a nevelőjük. Nem csoda, hogy Hunyadi nem hagyta otthon a gyerekeket – mivé lettek volna abban a vidéki langyos tepedésben? Bár maga – mint említettük – írástudatlan volt, mégis (vagy éppen azért) pontosan értette, hogy a tudás, a műveltség sokat lendíthet egy ember sorsán. Mit ér a vagyon és a pénz, de még a királyi segítség is, ha valaki nem elég eszes és nem tud a művelt társaságokban forogni? Mindezt a saját bőrén elég későn, már szinte felnőttként sajátította el. Ezért szerette volna, ha gyermekei ezt jóval korábban, arra megfelelő körben tanulják meg – még időben.

Nagyon kalandos út után jutott ismét haza Hunyadi (útközben Drakula vajda fogságát is átélte, csak erőteljes diplomáciai nyomásra szabadult) és itthon a legteljesebb káosz fogadta. A királyi koronát ellopták és külföldre vitték, megint több pártra szakadt a főnemesség, senki sem tudta, mi lett Ulászlóval, hisz holttestét sohasem találták meg és a király többé nem is került elő. (Ezért jó lenne tudni, kinek a földi maradványait őrzik a lengyelek oly gondosan a krakkói Wawel templomának királysírhajói között, a „Várnában elesett Ulászló király” feliratú szarkofágban..?)

Míg ki nem derül, mi történt Ulászlóval és egyáltalán, ki lesz a király, ha az mégis elesett volna, főkapitányokat választanak, ma azt mondanánk afféle ideiglenes ügyvivő testület vezeti hát az országot. Ezek egyike Hunyadi. Akit később, egy még viharosabb korszakban az ország kormányzójává választanak.

Közben nemegyszer olyasmit kénytelen tenni, amihez nincs sok kedve. A török most nyugaton van, hát Hunyadi belebonyolódik egy Ausztria elleni háborúba, amelynek nincs sok értelme. Fiát, az időközben majdhogynem felnőtt Hunyadi Lászlót eljegyzik az osztrák Cillei-család egyik lányával, aztán mégis meggondolja magát és a fiúnak hamarosan új feleséget talál Garai nádor lányában. Ám a Cilleiek sem adják fel, ekkor egy másik lányukat a még nagyon kicsi Mátyással jegyzik el.

Bizánc elfoglalása és török fővárossá tétele megrázóan hat Európára. Sokan csak ekkor fogták fel, hogy a törökök már itt vannak – amíg a Balkánt uralták és ott hadakoztak, az valahogyan távolinak tűnt számukra. De most az ezer kilométerrel keletebbre történő jelentős eseményt látták mintha lehullna szemükről a hályog. Ismét erőteljes török-ellenes szövetségeket kezdenek kovácsolni.

1454-re világos lett mindenki számára, hogy jön a török és a veszély máris igen nagy. De mire összeálltak az európai hadak és az uralkodók a pápa csöppet sem szelíd

nyomására, rábeszélésére pénzt is adtak a hadjáráshoz – a védekezéshez? – de a dolgok lassan mentek. Hunyadi kisebb sereggel gyorsan elportyázott a szerb területekre és az ott talált török sereget tönkre is verte, de ez nem sokat segített. Ekkor már ő volt Magyarország kormányzója, de a viták mindenütt tartottak, a magyar főurak többségét is a hatalom kérdése, az új király személye izgatta, semmint a török elleni háború.

Mondjuk ki kereken: sem Európa, sem az érdekelt német, osztrák, cseh, lengyel stb. hatalmak sem mozdultak meg igazán, és bizony a magyar urak többségét is hidegen hagyta a török veszedelem. Csak Hunyadi látta a bajt, csapataival el is indult, hogy megvédje a törököktől Nándorfehérvárt (Belgrádot). Néhány száz lengyelen és pár németen kívül csak horvátok, szerbek és a török elől régóta menekülő görögök voltak a hadseregében. A magyar urak – akiknek volt féltékenységes birtokuk, otthon maradtak. Ide inkább a szegények jöttek hadakozni...

És bár a magyaroknak sikerül megvédeniök a várat a törököktől, sőt elverik a betörő nagy hadsereget, Hunyadi ez már nem segít. Igaz, hogy hetven évre elvették a törökök kedvét attól, hogy Magyarország ellen támadjanak, de a hamarosan kitörő pestisjárvány végez nemcsak sok ezer katonával, hanem Hunyadival is.

Ettől kezdve teljesen új fejezet kezdődött a Hunyadiak életében is. Olyasmi következett a családdal, ami a történelemben nagyon ritkán fordul elő: először mélyre zuhantak és pusztítás, halál, vereség járt a nyomukban. De később aztán feltörték és a család egyetlen tagja teljes győzelmet aratott. Ez úgy hangzott, mint a népmese, a fordulat tehát ehhez hasonló érzelmeket váltott ki nemcsak a Mátyással egy időben élőkben, de még számos következő nemzedékben is.

Amikor 1456 augusztusában Hunyadi Jánost elragadta a pestis, sokan úgy vélték, az örömet nem fékezheti ez a

gyászos esemény. Állítólag az egész ország a Nagy Győzelem mámorában égett és akik nem ismerték a világhelyzetet, hajlandók voltak azt hinni, hogy ez a győzelem immár végleges. A törököt tönkreverték, és vége!

Hát ez nem volt ilyen egyszerű és erről később maguk is meggyőződhetnek. A Hunyadiak is sütkérezhettek a dicsőség fényében, hiszen senki sem vonta kétségbe, hogy Jánosnak köszönhető a győzelem. Ám a nemzetségnek tovább kellett élnie, és tovább is élt. Szilágyi Erzsébet elsi-ratta és meggyászolta férjét, a családfő pedig az idősebb fiú, László lett.

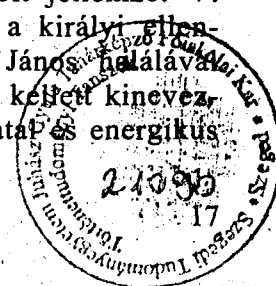
Lászlóról tudnunk kell, hogy időközben önálló karriert csinált. Előbb pozsonyi ispán, aztán horvát bán lett és min-derre igen fiatalon került sor, hiszen a fiú 1430-ban szület-tett! Nyilván magas származásának köszönhette mindezt, annak, hogy az országos főkapitány és kormányzó fia. Amikor apja meghalt, sikersorozata nem szakadt meg, tehát vagy a Hunyadi-név nimbusza, vagy saját szorgalma is je-lentett valamit. 1456-ban, amikor apja meghalt, Hunyadi László huszonhat évesen a temesi ispán székében ült.

2. Mozgalmas ifjúkor

A fennmaradt források szerint hasonlított apjára – job-ban, mint Mátyás – de ez csak a külsejére vonatkozott. Nem téveszthették össze vele, már csak azért sem, mert nagy-formátumú apja belső tulajdonságait csak kis részben örö-költe. Nem volt olyan jó politikus és főleg nem taktikus, nem volt megfontolt és ítélőképességével is bajok akadtak. Egyes kortársak feljegyzései szerint hirtelenharagú és in-dulatos ember volt, aki ha megsértették, azonnal bosszút állt. Ráadásul – és ebben talán apja nyomdokaiba lépett – jobban kedvelte a háborús állapotokat, a nyugtalanságot, mint a békét.

Cillei Ulrik osztrák származású főúrnak régen szálla volt szemében Hunyadi János. Most, hogy a férfit elragadta a halál, már könnyebb dolga volt – vagy azt hitte. Nem volt nehéz a család megmaradt tagjai ellen hangolni a királyt sem.

Ulrik a magyar király nagybátyja volt. V. László sem kedvelte a Hunyadiakat, aminthogy nem kedvelte a többi nagyon gazdag magyar urat sem, akik a jövedelmeik na-gyobb részét megtartották maguknak és látszólag – vagy valóságosan? – nem törődtek az ország közös kiadásai-val. Ez a probléma, mint láttuk, már évszázadok óta létezett és korántsem csak a magyar viszonyokra volt jellemző. V. Lászlónak lehettek persze egyéb okai is a királyi ellen-szenvnek. Végül is, amikor a Hunyadi János halálával megüresedett főkapitányi székre új embert kellett kineve-zni, akkor nem a mindenki által odavárt fiatal és energikus

Hunyadi-fiút, Lászlót tette meg főkapitánynak, hanem... Cillei Ulrikot, a saját nagybátyját!

Akkoriban ez azzal járt, hogy az ország védelme szempontjából oly fontos várak egy részét ilyenkor a főkapitányra bízták, az rendelkezett velük. Nos, János halála után a várak fölött – mivel még nem neveztek ki új kapitányt – a Hunyadi-család rendelkezett. Szép csöndesen úgyszólván arra számítottak, hogy László lesz az új főkapitány és ekkor nem is kell változtatni semmin. Ám Cillei rangnyerésével a helyzet alapjaiban változott meg. A király felszólította Hunyadi Lászlót, záros határidővel adja át a várakat, vonja ki onnan saját legénységét és engedje be a Cillei-féle királyi hadsereg katonáit. László írásban elismerte a követelés jogosságát, ígéretet tett rá, hogy mindez hamarosan megtörténik – aztán nem csinált semmit. Esze ágában sem volt átadni a jól védhető és jövedelmező várakat. Sok magyarral együtt sérelmezte, hogy az kapja a főkapitányi posztot, aki nemrégén már a török közeledésének hírére is elmenekült az országból! Hát milyen katona az az ember? Hogyan lehetne rábízni az ország védelmét?

A Chronica Hungarorum-ból tudjuk, hogy ez a Cillei egy nagyon is pöffeszkedő alak volt, aki – mivel a király vérrokona volt – hát azt hitte, minden hatalom neki jár. Már azt is nehezen viselte, hogy annak idején János gróf volt az ország hőse, a törökellenes hadjáratok vezetője, szervezője. Most elérkezettnek látta az időt, hogy visszavágjon egyfelől a Hunyadiaknak, másfelől a magyar uraknak, akiket mellel ki nem állhatott.

Törekvése találkozott az osztrák királyi körök és maga a Habsburg-király véleményével is. Céljuk volt, hogy a magyarok lakta területeken idővel minden vezetői posztot a hozzájuk feltétlenül hű osztrák vagy más nemzetiségű urakkal töltsenek be.

Persze jó barátok mindenütt akadnak, így voltak ilyenek a királyi udvarban is. Ezek már idejében figyelmeztet-

ték Hunyadi Lászlót, hogy Cillei miképpen ármánykodik ellene, sőt, hogy már sikerült is elfordítania tőle a király jóindulatát (ami mellel sohasem létezett). Ugyanakkor a jó barátok között akadhettek rosszak is. Ugyanis ezek a magyar urak arra beszélték rá Hunyadi Lászlót: gyilkoltassa meg Cilleit és ezzel elhárul minden akadály közte és a király között. Akkor talán megjavul a viszony nemcsak V. László és Hunyadi László, hanem az uralkodóház és a magyar nemesség között is. (Kár lenne itt „népet” emlegetni, hiszen az igazán nagy tömegeknek semmi beleszólásuk sem volt az események menetébe, akkor még nem. A korabeli magyar krónikások is, ha „nemzetről” beszéltek, ez alatt természetesen csak a nemes urakat értették, a „tömegek” pedig az elszegényedett vagy soha még sem gazdagodott kisnemesek tömegét jelentették.)

Tehát a történet nem olyan egysíkú, ahogyan sokan talán iskolai (hiányos) tanulmányaikból emlékeznek rá. Nem Cillei volt a fekete és nem Hunyadi László a fehér, nem csak az egyik bűnös, a másik pedig teljesen ártatlan – de-hogy. Mindketten vétettek bizonyos normák ellen, amiket persze a középkori emberek amúgy is gyakran áthágtak. De ez nem adhat felmentést egyiküknek sem.

A konfliktus alaphelyzet könnyen bekövetkeztetett és szinte törvényszerű volt a két férfi összeclappása. Az egyik ármánykodó, ravasz, alattomosan tervező, aki közel volt a királyhoz, tehát hatást gyakorolhatott a fiatal V. Lászlóra. A másik a nyakas magyar úr, aki bár ott belül tudja, hogy nincs mindenben igaza és törvényt is bont – de számít a hozzá hasonlók támogatására, mert hiszen vélt vagy valós érdekük az, hogy őt támogassák elsősorban Cilleivel, de akár az osztrák királlyal szemben is!

Ráadásul mint fentebb már említettük, Hunyadi álláspontja és magatartása ütközik a király általános uralkodási szándékaival (idegeneket a magyar posztokra!) és különben is V. László hamarosan úgy érzi, ez a Hunyadi-gyerek

folyton port hint a szemébe, ellene dolgozik. Mert a király nyilván nem csupán Cillei nagybátyjától szerezte az információkat, de hát mások is lefestették neki Hunyadi Lászlót és a két főúr között felmerülő ellentét lényegét.

Hogy valóban összeesküvő volt-e Hunyadi László, arra a válasz nagy valószínűséggel igen. Akkor is, ha csak hívei rábeszélésének engedett, de szinte biztos tény, hogy csakugyan eltervezte: megöleti Cilleit és ezzel elhárul egy nagy akadály. Ám amíg Cillei folytonos áskálódásai miatt el nem vesztette hivatalát, nem tett semmit a király nagybátyja ellen.

Ám kezdtek sűrűsödni a dolgok. Cillei elintézte, hogy Hunyadi Lászlót megfosszák előbb a pozsonyi ispánságtól, majd a délvidéki bántási tiszteket is elvették tőle. Ez számára különösen fájdalmas volt, hiszen a horvát-szlavón-szerb területek sok jövedelmet is hoztak mintegy „balkézről” annak, aki ott beszédte az adókat és azokból leadta a királynak járó összegeket. László elég sokáig csak védekezett és ezzel majdnem túlment a határon – mert ezenközben Cillei egyre csak fonogatta köréje a hurkokat. Más, nem magyar származású főurakkal paktált le, hogy azok is támogassák őt a Hunyadi-fiak elleni sajátos belső „hadjáratában”. A leggyakrabban hangoztatott vád az volt, hogy László lényegében elsikkasztotta a török ellenes küzdelem céljaira apja idejében összeszedett anyagi javakat. És bár végül maga a király írásban ismerte el, hogy erről szó sincsen, a vádak makacsul ismétlődtek és mindenki tudhatta, ki áll mögöttük.

Nos, egyszer aztán betelt a pohár. Cillei német „keresztes” hadakkal Nándorfehérvár alá érkezett, hogy azt a király nevében átvegye a még mindig makacskodó ifjú Hunyaditól. Végül, hosszas viták után – amelyek egy részén a király is jelen volt – végül is csak a német sereg vezetőit, Cilleit és a királyt engedték be a várba. Hogy ott aztán mi történt, arról mindenki mást nyilatkozott akkor, és

mást hónapokkal később. Tény, hogy Cillei kapott egy szobát a várban és abba a szobába először Hunyadi László egyedül lépett be, hogy megvitassa a helyzetet örök ellenségével. Az is tény, hogy az ajtó mögött László hívei vártak – netán valami jelre? Vagy csak simán várták, hogy uruk befejezi a beszélgetést és kijön? Vagy ezek az urak eleve összeesküvők voltak, akik Lászlóval egyetértésben annak jelére vártak csupán?

A vitatkozás igen heves lehetett, állította később annak egyetlen túlélője – László. Ugyanis amikor az urak már igen hangosan veszekedtek – Cillei sem tagadta meg magát és igen magas lóról beszélt Lászlóval, aki indulatos és bosszúálló természetű lévén, hamar előkapta a kardját! – hát a vitának egy sajátos kis szobai párbaj vetett véget. Cillei remek vívó volt és gyorsan cselekedett. László, a túlélő változata szerint Cillei elsőnek rántott kardot és az ujján meg is sebesítette őt, mert olyan erősen csapott a kardjára, hogy a markolat fémből készült kosara is átszakadt...

Nem tudni, az urakat László szólította-e be, vagy azok a kihallatszó kardcsattogtatás hallatán döntöttek úgy, hogy berontanak. Vagy eleve volt valami jel, egy kiáltás vagy zaj, amit László okozott és erre berontottak? Ekkora túlerő ellen Cillei sem védhette magát. A magyar urak leszúrták, sőt ott helyben levágták a fejét is... A dolog barbár volta akkoriban senkit sem lepett meg. Nagyon is gyakorlatias dolog volt – láttak ők már karón varjút, látták, hogy hihetetlen sebekből is felépülhet valaki. Nem akartak ilyen ellenséget életben hagyni. Egyetlen biztos megoldás volt – az, amit manapság a mentősök „élettel összeegyeztethetetlen sérülésnek” hívnak: az áldozat feje elválik testétől. Erre még ma sincs orvosság, ötszáz évvel ezelőtt meg pláne nem volt.

Hunyadi László az összeecsapásban homlokán és kezén megsérült, e véres sebeivel ment rögtön a szintén a várban

tartózkodó királyhoz és elmondta neki a történeteket. A király akkor látszólag hitt is neki, sőt maga is „szerencsétlen vitának” és szinte „sajnálatos balesetnek” minősítette az esetet. De mint később kiderült, csak azért tett így, mert a nándorfehérvári várban lényegében a Hunyadihoz hű sereg fogságában érezte magát. Nem volt ugyan fogoly, de ha ott kiáll az elhunyt, fejét vesztett nagybátyja mellett, akkor bizony könnyen megjárhatja. Féltette az életét. Csak hónapokkal később, amikor már elhagyta a várat és visszament Budára, érezte biztonságban magát.

Ráadásul felbukkant Szilányi Erzsébet is, aki férje halála óta gyászruhát viselt és a kis Mátyással együtt fejet hajtott előtte, bocsánatért esedezett fia számára. Tehát itt volt a történetben az első kis zökkenő: nem tett volna ilyent az anya, ha nem sejti maga is, hogy a fia azért legalább részben felelős az eseményekért.

A kis Mátyás, akiről még szinte semmit sem írtunk, életében először itt bukkant fel. Addig magyar és lengyel tanítói, Vitéz János és a Szánokból való Gergely (Gregor, aki később otthon vált híres emberré, tudós történétíróvá) között perfekt latinos lett, németül is megtanult, a román nyelvet pedig állítólag génjeiben hozta magával – nos, akkor még nagyon kicsi volt ahhoz, hogy igazán értse az eseményeket. Bár nincs kizárva, hogy már sejtette, miféle játszma zajlik itt. Talán tanítói, talán anyja és mások elejtett szavaiból sejthette a tizenhárom-tizennégy éves fiú, hogy miről is van szó?

V. Lászlót jó Habsburg-szokás szerint megtanították a birodalom népeinek nyelvére is, tehát csehül és magyarul (és persze latinul) is tudott. Talán váltott néhány szót a kisfiúval, aki jobbára csak csöndesen, megilletődve állt anyja mellett és legfeljebb megbámulta a királyt. Aki pedig tizenkét évesen már nagykorúnak számított és nem sokkal később királlyá is koronázták. Vajon akkor fogant meg Mátyásban a gondolat, hogy egyszer ő is király lesz? Aki

igazságot tesz az efféle zavaros, nemegyszer sötét ügyekben is, és megnyugtatta a gyászruhás, zokogó népet? Mert nagy ember lehet az a furcsabeszédű fiatalember, aki előtt az ő anyja, a nagy Szilágyi Erzsébet is letérdel és kegyelemért könyörög!

De persze az anyák könnye csak a dolgok egyik – jelentéktelen – részét jelentette. V. László számára nagy horderejű döntés volt ez. Letörheti-e az ország egyik legnagyobb családját? Elveheti-e tőlük a királyi várakat, amelyek eleve a király tulajdonát képezik? Mindenképpen gondolnia kellett arra is, hogy ha elég erőskezdő lesz, ezzel a jövőben számos hasonló engedetlenséget, sőt netán összeesküvést vagy nyílt lázadást is megelőzhet. Ezért aztán a radikális megoldás látszott kívánatosnak a trón helyzetét erősítendő.

Am a csapás váratott magára. A két László, a király és Hunyadi együtt tértek vissza Budára, múltak a hónapok és új ellenfél bukkant fel. László leendő apósa, Garai László nádor – a lányával már jegyben járt – alakított különös és meglehetősen konspiratív szövetséget a Hunyadiak ellen. Hogy Garaiék nem vesztegetik a szót, akkor kezdett kiderülni, amikor úgy László, mint Mátyás élete veszélybe került. Furcsa „balesetek” is történtek és számos jel mutatott rá, hogy ezek a főurak – a kor jellegzetes oligarchiái – szöveteköztek most a Hunyadiak ellen. Lehetett valami kihívó ebben a nemzetségben, ami ennyire ellenük hevítette a többi urat! Aligha csupán a vagyonokról, befolyásról volt szó. De a lelkekben vájkálást hagyjuk másokra.

Nem tudjuk, mennyire igaz a történet, de ennek az örökös szembenállásnak tudható be, hogy maga a nagy Hunyadi János is gyanakodott a főurakra. Állítólag halála előtt meghagyta vagy megüzente fiainak: ha csak lehetséges, sohase tartózkodjanak ugyanazon a helyen! Így ha egyiküket baj éri, a másik segítségére siethet.

Nos, nem is esett baja Lászlónak, míg Mátyás Váradon volt. Addig V. László király csak főtt a saját levében. Most Cillei nagybácsi helyett a nagyhatalmú Garai nádor sugdosta a fülébe nap mint nap, hogy nemcsak az öreg Hunyadi áhítozott a magyar koronára, de most már a fiai is azt akarják. És ha Lászlóval le is számolnak, ott van még a kicsi! Az öccse, aki nem kevésbé veszélyes lehet, ha nem most, hát pár év múlva! És mivel V. László amúgy is betegesen gyanakvó ember volt – senkiben sem bízott, még talán önmagában sem – hajlamos volt bárkiről bármi rosszat elhinni. És elhitte ezt a mesét is.

Olyan emberek bukkantak fel a Hunyadiak körül, akik barátnak álcázták magukat, valójában pedig a Garai pártnak dolgoztak. Ezek elhitették Lászlóval, hogy a király részéről semmilyen veszély nem fenyegeti, és ő hitt is a király adott szavában. És lám, már hónapok óta ott élhetett a királyi udvarban és semmi bántódása nem esett Cillei Ulrik különös „balesete” miatt! Sőt, mivel Cillei ügyis meghalt, ismét egy Hunyadit, Lászlót nevezték ki az ország főkapitányának és a királyi várak is mind-mind a Hunyadiak birtokában maradhattak! Látszólag tehát minden a legnagyobb rendben ment.

Ám a sötétben munkálkodó erők rávették a családot, hogy Mátyást is vigyék fel Budára, jó helye lesz ott az udvarban, kiteljesedik neveltetése az előkelő környezetben, őt is megismerhetik és ki tudja, miféle nagy karrier vár rá...? Egy anyát könnyű ilyesmire rávenni. És Szilágyi Erzsébet is anya volt. Ekkor körülbelül negyvenöt éves lehetett.

Ám amint Mátyás is Budára érkezett, az ellenfelek ledobták álarcukat. Saját „apósa” állt a Hunyadi-fiak elleni fura összeesküvés élén és amikor 1457. március 14-én este László jegyesét meglátogatni jött a budavári Garai-palotába, a fegyveresek ott vártak rá és lefogták. Ugyanabban az órában lecsaptak László Budán tartózkodó más hí-

veire, például Vitéz János várnai püspökre (!) és persze Mátyásra is.

Nem volt ő már olyan kisfiú, ahogyan sokan hiszik. Nem öt-hat éves gyermekként került fogságba, mint azt némely képi ábrázolásokon látni. Mint már írtuk, Mátyás ekkor kamasz fiú volt, tízes éveinek közepe felé járt éppen. Tehát már átláthatta, hogy mi zajlik körülötte és azt is tudnia kellett, hogy nem ő követett el valami rosszat, hanem a bátyja ellen irányuló politikai játszma foglya lett – a szó szoros értelmében a *foglya*.

Mátyás életének tehát első politikai eseménye mindjárt negatív volt: vele is szemben álló ellenséges erők csaptak le rá. Ő ártatlan volt ebben a játszmában, nem volt résztvevője, de ez senkit sem érdekelt. A gyanús és ártalmasnak hitt Hunyadi-nemzetség rangsorban most második tagja volt, fiatal kora ellenére is számolni kellett vele és a mellettük állókkal.

Ne higgyük, hogy egy ország háborodott fel azon, hogy a király megszegte írásba is adott ígéretét, menlevelét. Hunyadi László sokak szerint ugyan a magyar ügyet képviselte az idegen uralkodóval és annak basáskodó uraival szemben – de mire idáig fejlődtek a dolgok, Cillei Ulrik letűnt a színről és magyar urak álltak magyar urakkal szemben.

A nagy Hunyadi János gróf halálától alig fél év telt el, és máris úgy tűnt, beteljesedik a végzet a fiain.

A köznép jobbára persze a Hunyadiak mellett állt, már csak apjukra való tekintettel és emlékezettel is. Ezért jellemző, hogy a király tisztában lévén az ellenérzésekkel és a népharagtól félve, különös és a szabályoktól messze eltérő módon vezette végig az ügyet. Egy titkos bíróság ítélte halálra Lászlót, mondván, annak idején összeesküvők élén állt és orvul megölték Cillei Ulrikot. Ám a kisebbik fiút azért V. László sem merte bántani, de már nem is engedhette

szabadon. Míg a Hunyadi-ellenes vérmes urak Mátyás fejét is követelték, V. László úgy döntött, egy időre itt hagyja ezt a tartományát és egy békésebbnek ígérkező várába – Prágába – teszi át székhelyét. Mátyást természetesen magával viszi.

A László elleni eljárásban az volt a szokatlan, hogy a bíróság rögtön halált kiáltott és az ítéletet afféle statáriális módon habozás nélkül végre is hajtották. A két Hunyadit felségsértéssel is vádolták, vagyis mintha a király ellen esküdtek volna össze, amiért rosszabb esetben fővesztés is járt, de a tettesek vagyonát minden esetben elkobozták. Lászlón az ítéletet még aznap *este* végrehajtották. A szokatlan időpont is jelzi, hogy a fő ítéletvégrehajtó, maga a király is tudta: gyanús ez az ügy, igazából büzik, és félni kell mások jogos haragjától. Az alkonyatkor történő kivégzés helye is szokatlan volt, nem ott tartották, ahol mindig, hogy a lehető legkevesebben szerezzenek róla tudomást. A késői időpont pedig arra volt jó, hogy ha a nép mégis lázadni kezdene, az éjszaka folyamán óhatatlanul kevesebb embert mozgósíthatnak majd, azokkal pedig a megerősített őrség ügyis leszámol...

Hogy miért nem fejezték le a tizenéves Mátyást is, örök talány marad. A legvalószínűbb feltételezés szerint V. László megijedt, hogy ez már túl sok lenne az őt nem kedvelő magyar nemeseknek, vagy akár a „népnek” is. Másrészt a megmaradt fiú életével sakkban tarthatta most Szilágyi Erzsébetet: ha nem teljesíti a királyi vészbíróság ítéletét és nem szolgáltatja ki gyakorlatilag az egész Hunyadi-vagyont a királynak, akkor hamarosan a kisebbik fiát is elérheti a végzet.

Szilágyi Erzsébet reakciója nem is váratott magára. Az asszony-röpke hét hónap leforgása alatt elveszítette a férjét, kivégezték az egyik fiát és börtönbe vetették a másikat, aki még szinte gyermek volt... Ennek elviseléséhez nagy lelki-

erőre volt szükség. Nincs kétségünk, hogy megvolt benne ez az erő.

Igaz, az első pillanatban még könyörgő levelet írt a királynak és nagy váltságdíjat ígért neki, gyakorlatilag felajánlotta, hogy mindenét odaadja („akár én magam egyetlen ingben maradok csak...”), de aztán az álláspontja hamar megváltozott. Már csak azért is, mert megérkezett erősakarátú testvére, Szilágyi Mihály, aki most *de facto* a Hunyadi-család egyetlen szabadlábon maradt férfitagja lévén azonnal átvette az irányítást. Hatására Szilágyi Erzsébet is inkább a fegyveres fellépés mellett döntött. Így jött el a fura helyzet, hogy a Szilágyi-testvérpár gyakorlatilag *hadat üzent a királynak!*

És ez nem volt tréfadolog, mert elég erős saját hadsereget tudtak kiállítani. Szilágyi Mihály uram nem kevesebbet határozott el, minthogy unokaöccse kivégeztetése miatt detronizálja V. Lászlót. Magyarul: egy családi bosszú miatt megváltoztatja a történelem menetét és más királyt ültet a magyar trónra!

Nem volt ez kis terv, el kell ismerni, ilyesmi még Cilleinek vagy Garaiéknak sem jutott volna eszükbe. Közben persze zajlottak az események. V. László éreztette környezetével, hogy az egyik Hunyadi-fiú kivégzésével a nagyurak nyomásának engedett, de amikor például szabadon bocsátotta a váradi püspököt, akkor már saját elhatározásából cselekedett. Hunyadi Lászlót titokban eltemették, aztán hat héttel később a király Bécsbe utazott, onnan pedig továbbment Prágába, amely szintén uralma alá tartozott, lévén cseh király is. Nem mondható tehát, hogy a kivégzés után V. László pánikszerűen menekült volna Budáról... Azért annyira nem volt félős.

Mátyás természetesen nem tehetett egyebet és szökésre sem gondolhatott – érthető okokból nagyon vigyáztak rájuk. Mellesleg maga a király is nagyon fiatal volt – alig tizenhét éves! Egész pályafutása már nem tartott sokáig.

Neki sem volt hátra fél évnél több – ugyanis még ugyanazon év novemberében Prágában hirtelen rosszul lett fogta őt el, másfél napi görcsökben fetrengés után hirtelen meghalt.

Bár ezt nem tételezte fel senki, azért sejthető, hogy a halálban mások is közrejátszottak. Nem okvetlenül a magyarok, hisz másoknak is lett volna okuk eltenni útból a Habsburg-királyt. De azért elképzelhető, hogy Szilágyi Mihály keze is benne volt a dologban. Az amúgy egészséges király hirtelen halála ilyen fiatalon, és a „betegség” tünetei, amelyek fennmaradtak, bizony könnyen utalhatnak mérgezésre is...

De előtte, nyáron még történt egy és más. A Szilágyi-testvéreknek eszükbe sem jutott átadni birtokukat a királynak, mondván: hamis tanúskodáson alapuló titkos pörben a magyar törvények nyílt kijátszásával ítélték el Lászlót. Magyarul egy korabeli koncepció perre hivatkoztak, amiben nagyobbreszt igazuk is volt. A hatalmas birtokokat és vagyont most hát inkább arra használták fel, hogy egyre nyíltabb harcot indítsanak V. László ellen.

Ami nem is volt nehéz. Egyfelől ott volt az okosan gazdálkodó asszony, aki most rengeteg aranyat szorított ki a birtokokból és azt átadta fivérének, aki viszont sógora, Hunyadi János mellett tanulta ki a hadvezetés művészetét és jól értett ahhoz, hogyan kell tönkretenni-tönkreverni egy ellenséges sereget.

Sok pénzt adtak ki idegen zsoldosokra, és előbb nem is a király, hanem az ő pártján álló magyar urak ellen vonultak. Aki nem állt át a Hunyadiak mellé, hanem a királyt pártolta, az hamarosan megnézthette magát – birtokait fel dúlták a zsoldosok és minden téren sokat veszített. Akadtak, akik ellen ezek után már nem is kellett hadat küldeni, behódoltak nekik. Különben is a többség inkább melléjük állt, mintsem a pöffeszkedő Garaiak vagy egyenesen az idegen gyérek király mellé. De amikor Mátyást Bécsbe vitték, Erzsébet akarata is megtört és békét kötött a királyi

erőkkel. Végül is vállalta, hogy visszaadja a királyi várakat és az egyezség Mátyásra is vonatkozott. Abban állapodtak meg, hogy Mátyást nem külföldre, hanem Esztergomban a primás felügyelete alatt őrzik, míg Erzsébet át nem adja az összes várat. Ez tisztességes egyezségnek látszott – akkor.

Am mégis a Szilágyi-testvérek voltak azok, akik felrúgták és nem ragaszkodtak hozzá többé. Vajon miért? A történészek úgy hiszik, valamiféle biztosítékot kaptak arra nézve, hogy Mátyásnak nem esik bántódása az idegen földön sem. Mi viszont arra gyanakszunk, hogy 1457 nyarán Szilágyi Mihály már megtalálta azt az embert, aki hajlandónak mutatkozott egy kisebb vagyonért cserébe megmérgezni V. Lászlót. Ezért voltak ők olyan nyugodtak és nevettek másodszor is a királyi megbízottak szemébe: „Nem! Nem adjuk a várakat!”

Így aztán a hadjárat másodszor is folytatódott. Szilágyi Erzsébet maga is aktívan részt vett benne. Mátyáshoz is eljutottak talán a hírek, de azért nem lehetünk biztosak benne, mit tudott meg és mit nem?

Aztán jött az ősz és a király halála. A három részből álló birodalma – Ausztria, Magyarország és Csehország – fölötti hatalomért rögtön megindultak a harcok. Leginkább külföldi dinasztiák vetélkedtek a trónokért, különböző homályos régi végrendeletekre, öröklési rendekre vagy jogfolytonosságra hivatkozva.

Európában a közvélemény – amennyiben egyáltalán volt ilyen – nem a Szilágyi-testvéreket, inkább Podjebrád cseh kormányzót gyanította a király váratlan halála mögött. Magyarországon azt állították, hogy Szilágyi Erzsébetnek a királyra kimondott átka fogant meg, merthogy az éppen annak első évfordulóján halt meg – de ez nem volt igaz, a két dátum között nyolc nap eltérés volt. És míg az osztrák trónon nem lehetett kétséges, hogy oda egy Habsburg ülhet, a cseh és a magyar trón sorsa kérdésessé vált.

Szilágyi Mihály ekkor – nem kétséges, hogy Erzsébet egyetértésével és aktív közreműködésével – egy hihetetlenül merész tervet kezdett megvalósítani. Úgy döntöttek, hogy a kis Hunyadi Mátyást megteszik... Magyarország királyának!

Ez nemcsak elhárította volna a nemzetséget, családi klánt és főleg annak birtokait fenyegető veszélyeket, de felemelte volna a familiát. Lehet, Cilleinek nem csak rögeszméje volt, hogy a Hunyadiak kezdettől a trónra törnek? Hogy ezt már János gróf is forgatta a fejében, csak nem maradt ideje megvalósítani? László is ezen törte a fejét és lám – mondhatta volna, ha még él – itt a harmadik Hunyadi, akinek szintén ez jár a fejében!

Ráadásul a dolog egy csöppet sem látszott esélytelennek. Mert míg a nyugat-európai nemesi államokban uralkodó családok, dinasztiák váltották egymást, addig Magyarországon (és Lengyelországban) elvileg király lehetett bármelyik nemes ember, ha megválasztották a többiek. A lengyeleknél egyhangú választásra volt szükség, nálunk voltaképpen elég volt az egyszerű többség. Ehhez formálisan arra volt szükség, hogy az urak minél nagyobb számban összegyűljenek Rákos mezején – vagy szükség esetén másik helyszínen – és ott közfelkiáltással királyt válasszanak maguk közül, akinek aztán engedelmeskednek (vagy sem...).

Tehát Szilágyi Mihály uram királycsinálónak hitte magát, mi több, végre is hajtotta tervét. Ehhez először itthon kellett teret nyernie. A legnagyobb haditette az volt, amikor Erzsébettel együtt rávette Garai nádort, László egykori apósjelöltjét és egyben félig-meddig hóhérat, hogy szövetkezzen velük! A hihetetlen eseményre sor is került, a Garaik és a Hunyadiak (nevében fellépő Szilágyik) egyesítették erejüket. 1458 elején aztán nagyszabású egyezség született. A Garaiak beengedték Buda várába a Hunyadiak embereit, csapatait, családtagjait is, és megígérték, hogy

Mátyás királlyá választása mellett fognak szavazni. Ennek fejében a Szilágyiak megígérték, hogy felhagynak a bosszúhadjáratokkal a Garaiak birtokai ellen, és abba is belementek, hogy egy Garai-lány legyen a majdani Mátyás király felesége. Úgy látszik, a nádort és családját elvakította az a lehetőség, hogy bejutnak a jövőendő király családjába. Szilágyi uram a leendő király nevében előre ígéretet tett arra is, hogy Mátyás nem csorbítja meg a Garaiak birtokait és meghagyja nekik mindazt, ami az övék – beleértve Buda várát, a királyi székhelyet is!

Néha úgy tűnik, a nagybácsi már előre ivott a medve bőrére és nagyon is biztos volt abban, hogy úgy irányíthatja majd a kiskorú Mátyást, ahogyan akarja. Ezenközben talán észre sem vette, hogy pontosan követi néhai Cillei Ulrik nyomdokait, aki ugyanígy bánt a fiatal gyerek-királyllyal, V. Lászlóval.

De mi történt ezenközben Mátyással – Prágában?

Kevés hír jutott el hozzá Magyarországról. Ha hozzá nem is, a cseh kormányzóhoz, a már említett Podjebrád Györgyhez annál több. Ő nyilván sejtette már, hogy nem akárkit kapott a kezébe, amikor V. László oly gyanús és gyászos módon elhunyt. Barátságába fogadta a foglyot, asztalához ültette és jól bánt vele. de ennek fejében kicsikart egy ígéretet Mátyástól, hogy történjen vele bármi, a fiatalember majd feleségül veszi a lányát, Podjebrád Katalint. Mátyás persze megígérte, de bár kényszerhelyzetben tett ígéretet nem szoktak betartani, ő később mégis feleségül vette a lányt.

De ne rohanjunk előre az időben. Tény, hogy a cseh kormányzó maga akart király lenni hazájában és úgy vélte, Mátyásban remek szövetségesre lelhet, hiszen attól kezdve mindketten egy közös ellenség, a Habsburgok ellen fognak küzdeni. Ezt Mátyás is belátta, bár – nem győzzük hangsúlyozni – akkor még mindössze a tizenhatodik évében járt!

Közben itthon Szilágyi Mihály mindent megtett, hogy unokaöccse megválasztását alaposan előkészítse. Bár mai sportnyelven szólva a meccs eredményét borítékolni lehetett volna, hiszen a két legfőbb rivális kiegyezett és az egyik párt elfogadta a másik jelöltjét – más pedig „labdába sem rúghatott” a Hunyadiak és a Garaiak mellett, pláne nem azok ellenében.

Így történt aztán, hogy Mátyás nem is volt jelen, amikor királlyá választották. Prágai fogságába nem sokkal később érkezett meg a hír: Majd hivatalos követtség is érkezett, hogy őt kikérjék és hazavigyék.

De maradjunk még a választásnál. Mert ez bizony a maga módján egy mestermunka volt. Minden elismerésünk Szilágyi Mihályé, aki briliáns munkát végzett. Minden krónikás, még a külföldiek (olaszok) is elragadtatottan jegyezték fel, milyen remek beszédet mondott 1458 januárjában a Rákos mezején, ami után senki sem akarhatott királynak mást, mint Mátyást. A nagy beszéd négy fő érvre korlátozódott, ezek voltak a szónoki remekmű alappillérei.

Az első érve természetesen és magától értetődően Mátyás magyarságának hangsúlyozása volt – szemben a többi, szóba került, de szinte kivétel nélkül idegen jelölttel. Hangsúlyozta, hogy a magyaroknak elégük van úgy a szomszédos népek királyaival, mint az idegenekkel való közösködésből.

A másik érv természetesen a dicső apa, Hunyadi János volt. Erre is lehetett számítani, ugyanakkor természetes, hogy ezt sem hagyhatta ki a szónok. Hiszen az ott összegyűlt férfiaknak (mert csak férfiak választhattak királyt, „természetesen”) igencsak imponált az öreg Hunyadi, aki pár éve még köztük volt és legtöbbjüket diadalmas csatákra vezette. Szilágyi azt sugallta, hogy amilyen az apa, olyan, sőt nagyobb lesz a fia is.

A harmadik érve már egy kicsit a parapszichológia tartományába vitte el hallgatóit. Felsorolta mindazokat a

jóslatokat, amelyek az előző években születtek és állítólag mind egy szálig arról szóltak, hogy egy Hunyadi emeli majd a legmagasabbra a magyarok országát. Még a nemrég elhunyt olasz prédikátor (és amit ritkábban emlegetnek: inkvizítor...), Kapisztrán János (Giovanni Capistrano) szavai is belekerültek a beszédbe. Az olasz ugyanis nyilvánosan azt jóslta Hunyadi Jánosnak, hogy Mátyás nevű fia lesz „az új Világhódító Nagy Sándor”... Hát hogyne doboztatta volna meg mindez a magyar szíveket.

A negyedik érve az ellen szólt – mintegy megelőzve az elhangzó kifogást – hogy Mátyás még túl fiatal. Nem baj, vélte Szilágyi uram – a fiatal fa könnyebben hajlítható... Vagyis ekkor már jelezte az uraknak, nem kell aggódniok, akad majd valaki a családban, aki vigyáz az ifjú fejlődésére és kellőképpen „hajlítgatja” majd azt. Ezt a szerepet annyira komolyan vette, hogy amikor az urak nagy üdvívalgással meg is választották Mátyást Magyarország királyává, negyedórával később egy másik döntést is jóváhagytak: hogy Szilágyi uram lesz az ifjú király gyámja, felvigyázója, mentora.

Erről is megfelelő okmány született.

Csupán mellesleg jegyezzük meg: a fennmaradt krónikákban nyoma sincs annak, hogy Mátyást a Duna jegén választották volna meg! Igaz, a választásra télen, januárban került sor, de az országgyűlés hagyományosan a Rákos patak melletti mezőn zajlott le és szóba sem került a Duna. Ez alighanem ugyanolyan mese, mint az, hogy Petőfi Sándor 1848. március 15-én a Nemzeti Múzeum lépcsőjén szavalt volna el a „Talpra magyart”...

Hogy ne érhessek meglepetések, Szilágyi Mihály tízezt ezer fős, ott és akkor nagynak számító sereggel érkezett Budára és még az utolsó percekben is folytak a tanácskozások a Garaiakkal. Akik végre megkapták a biztosítékokat, hogy Hunyadi László haláláért nem terhelik majd őket semmi felelősséggel, a dolog „el van nézve”, attól ne tart-

sanak. Persze ő azért is küzdött, hogy megválasszák kormányzónak, amit szintén elért. Megbízatása öt évre szólt.

De végre minden rendben volt. 1458. január 24-én Hunyadi Mátyás magyar király lett.

3. A kamasz a trónon

Mátyás tizenötödik életéve körül járt, amikor Magyarország trónjára ülhetett, de persze eleinte csak képletesen. Már csak azért is, mert afféle felemás „barátságos fogságban” volt éppen. De persze elengedték gond nélkül, hisz említettük, a cseh trón aspiránsa vele kötendő szövetségről álmodott. Népes (és fegyveres) magyar küldöttség ment a határra Mátyás elé, amelynek tagja volt természetesen Szilágyi Erzsébet is.

A nagy találkozás édes-könnyes volt. Erzsébet férje és nagyobbik fia elvesztése után most minden reményét a fiatal királyba fektette. Viharos év állt mögötte, hisz az említett bajokon kívül a sok birtokkal is törödnie kellett, és részben vezette azt a háborúskodást is, amelynek révén végül a Hunyadiakat ellenző urak megenyhültek.

A nagy öröm azonban nem tartott sokáig. Már csak azért sem, mert amint leültek megbeszélni a hivatalos ügyeket a fiatal királlyal, rögtön kis híján hajba kaptak a „magas tárgyaló felek”. Bizony Erzsébet is a szívéhez kapott, amikor Mátyás kijelentette: ő bizony állja a szavát és ha egyszer megígérte fogva tartó cseh barátjának, hogy elveszi feleségül a lányát, akkor bizony elveszi és punctum, vita nincs.

Szilágyi uram ekkor kezdte sejteni, hogy az ő kormányzósága sem lesz felhőtlen, és mint a kiskorú király gyámolítója, bizony sok vitát kell majd átélnie.

Igaza lett.

Mátyás ugyanis az első perctől kezdve komolyan vette azt, amit anyja és nagybátyja voltaképpen csak afféle játékszernek szánt. Ő csakugyan király volt, erre készült már Prágában. Szilágyi Mihály viszont tetterős és tervekkel teli kormányzónak készült, és azt hitte – erősen remélte és akarta – hogy öt olyan évet adott neki a sors, amikor ezt az országot ő és csak ő kormányozhatja majd. Nem igazán örült neki, hogy unokaöccse már az első órában ellenkezik vele. Ha hagyja, mi lesz itt később?

Szövetségesre talált a fiú anyjában is. Erzsébet is szeretne volna kiverni fia fejéből az egykori ígéret teljesítését. Hiába – Mátyás írásos okmányt állított ki Podjebrád számára, amelyben megerősítette szándékát. Egy kamasz fiútól ez a határozottság igen jelentős, és az urak és hölgyek eltöprenghettek, vajon jól tették-e, hogy annyira kardoskodtak Mátyás megválasztása mellett? Sötét felhők gyülekeztek az égen azok feje fölött, akik azt hitték, a kiskorú király és Szilágyi uram közös uralkodása közben a maguk pecsenyéjét süthetgetik majd. Már csak azért is, mert hiszen mindazok, akik rászavaztak, elvártak ezért cserébe ezt-azt.

Ám egyelőre nem úgy nézett ki a helyzet, mintha a fiatal királlyal ilyesmiről és így lehetne beszélni. Amint ezt elintézte, mindenki számára világos lett: ezt a „gyereket” ugyan nem fogják irányítani. Ez nem fakarddal játszik már – igazi Hunyadi! Okos és makacs, ha eltervez valamit, akkor azt végre is hajtja.

Tűzön-vízen át!

Nem tudjuk, egyes magyar életrajzírók miért hiszik és állítják szentül, hogy Mátyás tizennyolc évesen került a magyar trónra? Aki köztudottan 1443 februárjában született, az 1458 elején még csak éppen elérte a tizenöt évet és nem is közeledett a tizenhathoz. De bizony még Bajcsy-Zsilinszky Endre is váltig állítja, hogy Mátyás tizennyolc éves deli fiatal férfiként lépett trónra.

De ez legyen a legnagyobb bajunk a történetírással kapcsolatban. Maradjunk hát a tényeknél, azok úgyszólván érdekesebbek minden kalandregénynél. Mátyás királyi létezésének első évei is regénybe vagy filmre kíváncsoznak. Tömegek kaland, nehéz helyzet, döntés állt előtte, ezek vártak rá. És bizony nemcsak a hatalma, de sokszor az élete is veszélybe került.

Nagyon sok gondot okozott neki a... kormányzó, vagyis lelkes nagybátyja, aki hamar belátta, hogy negyedik érve és ígérete – a „fiatal király nevelhető” – bizony hamisnak bizonyult. Mátyás inkább maga nevelte a környezetét és a neki nem tetsző vagy nem engedelmességet urakat.

Szilágyi uramnak elég sok időbe került, míg végre kezdte felfogni, hogy az ő kormányzósága enyhén szólva is akadályozza Mátyást saját tervei kivitelezésében. Néha őszinte csodálattal bámulta húga fiát, aki ilyen fiatalon már ilyen ravaszul gondolkodik és olyan diplomáciai húzásokra is képes, ami neki nem jutott volna eszébe. És már nem is volt messze az az idő, amikor megpróbáltak túljárni egymás eszén. Az érdekeik kölcsönösen más és más irányba, majd más táborba vitték őket. Kikerülhetetlenül közeledett az az idő, amikor szembefordulnak egymással. Még drasztikus összecsapásokat is megjósolhattak volna azok, akik közelről figyelték a két ember párharcát. És biztosan meg is jósolták, annyira nyilvánvaló volt a dolog: két dudás nem fér meg egy csárdában.

A hibát mégsem a kiskorú gyerek, hanem a tapasztalt férfi követte el. Mégpedig azzal, hogy azt hitte: csak elbír „ezzel a gyerekekkel”. Lépten-nyomon hangoztatta, hogy Mátyás egy kölyök, aki rá hallgat. Nos, nem hallgatott rá és érthető rosszkedvvel fogadta, ha a nagybátyja gyerekként bánt vele. Az ügy megosztotta a testvéreket is – Szilágyi Erzsébet természetesen a fia pártját fogta és míg Mátyás meg nem nősült, az anyakirályné szerepét játszotta el, ami-

hez megkapta – egyelőre – a királynéi birtokokat is. Attól kezdve azokat ő igazgatta. Szilágyi uram pedig egyre gyakrabban volt kénytelen a fejét vakarni és a homlokát ráncolni. De persze nem ez volt a fő tevékenysége.

Saját terveket kovácsolt, de bármit is tervezett el, minduntalan Mátyásba botlott. Az ifjú unokaöcs ugyanis éppen abban mesterkedett, amiben a nagybácsi: kiterjesztette a hatalmát, nem tűrte, hogy másféle akarat is érvényesüljön az országban. Mire eljött a nyár, szépen megszorodtak az ütközési felületek. Szilágyi Mihály rájött, hogy a hatalmát máris korlátozták és nem ő ügyeli fel a királyt, hanem az ügyel fel rá – méghozzá egy pillanatra sem téveszti szem elől...

És már a tanácsaira sem tartott igényt, semmibe vette akaratát. Mátyás egyszerűen kirúgta az addigi nádort. Vagyis azt a Garait, aki négy hónapig feléje se nézett a királyi udvarnak (talán féltette az életét? Elvégre ő fogatta el Lászlót annak idején...) Így nem lehet dolgozni, közölte a fiatalember, ha a nádor, az ország legfőbb hivatalnoka soha nem jön el a királyához, akkor az nem is nádor. És gondoskodott róla, hogy így legyen – egyik percről a másikra letette székéből Garait és egy, a Hunyadiakhoz régóta hű főnemesi család tagját nevezte ki nádornak. Szilágyi is csak az esemény után szerzett róla tudomást és magában átkozódott.

Azért Mátyásnak sem sikerült minden. Amibe elődei foga is beletörött, azzal ő sem sokra ment. Amikor a török veszélyre hivatkozva arra kérte a nemességet, fizessen hadiadót, amiből aztán a török ellen védekező sereget lehet felállítani – igen határozott nemmel került szembe. A köznemesek országgyűlése, amely fél évvel korábban oly lelkesen éljenezte meg „Mátyás királyt” – most átnézett rajta, akár az üvegen és hűvösen azt válaszolta, hogy az ország védelme a király kötelessége... És közfelkelést hirdetni még a királynak is csak végveszedelem esetén van joga,

addig ők egy tapodtat sem mozdulnak. És persze egy garast sem adnak közcélra, mert „nemesember nem adózik”. Ma már nem is hisszük el, micsoda ostoba szabályok uralkodtak akkoriban! A köznemesség még háború esetén is csak az ország határáig volt köteles elvonulni és ott várni az elment, a határt elvileg nem léphette át. Vagy legalábbis nem kötelezhették rá. Utána pedig, ha tizennégy napig nem történt semmi, az ellen nem érkezett meg, a hadvezér (a király) kénytelen volt hazaengedni őket katonáikkal, parasztjaikkal együtt. Pénzt pedig – mint hangsúlyozták – egyáltalán nem kötelesek adni, és nem is adnak...!

Ez azért olyan furcsa mai szemmel, mert a köznemesség viselkedése nélkülözte a legelemibb logikát is – de ez akkor senkit sem zavart. Elvárták a mindenkori királytól, hogy megvédelmezze az országot az idegen ellenségtől, de maguk a kisujjukat sem mozdították ugyanezért. A legtöbbjüknek nyilván minimális közigazdasági érzéke és gondolkodása sem volt, hogy felfogta volna: anyagi és személyi segítség nélkül nem lehet megvédeni Magyarországot – sem más országot, sehol a földtekén. Ugyanakkor – mivel a nagy Hunyadi János fiáról volt szó – elvárták volna, hogy az megint elpáholja a törököket, ha felbukkannak valahol a déli, délkeleti határok mentén.

Mátyás még fél éve sem uralkodott, amikor Szilágyi uramnak elege lett az egészből. Régi szép álma szétfoszlani látszott, itt neki nem terem babér, látta már. Hát a Hunyadiak régi ellenségeivel, Garai és Ujlaki urakkal szövetségbe – Mátyás ellen. Azt hiszem, nagyon elege lehetett, ha ilyen hamar átállt a másik oldalra. A három nagyúr összegyűjtötte a fejét és azon töprengett, hogyan lehetne visszacsinálni a dolgokat, vagy legalábbis rászorítani Mátyást: a még hátralévő négy és fél évben – annyi időre szólt Szilágyi Mihály kormányzósága – ténylegesen is irányíthassa az országot. Garaiék pedig bőszen támogatták őt. Féltek a kamaszkirálytól, aki bármikor megszeghette ígéretét. Mit ér

az, ha írásba adta, hogy nekik nem esik majd bántódásuk a bátyja elfogatása, hóhérkézre juttatása miatt? Maguk tudták a legjobban: az eskük azért vannak, hogy megszegjék őket.

Persze mindenütt voltak szolgálatkész és szerfőlött jó hallású emberek, akik a falakra, ajtókra, kéménynyílásokra tapasztották fülüket. Akadtak jó lovaik is... Így aztán július végén, alig négy nappal az után, hogy Simontornyán az összeesküvők tanácskozni kezdtek, Mátyás Budán már megtudta, miben sántikálnak.

Úgy tett, mint aki nem veszi komolyan? Vagy komolyan vette, de még hajlamos volt a békülésre? A történészek az utóbbit gyanítják. Mindenesetre Mátyás adott egy kiutat a nagybátyjának. Olyant, amely mellett arca elvesztése nélkül visszavonulhatott. Hamarosan személyesen is találkoztak és Mátyás több napon keresztül győzködte az öreget. És sikerrel járt, meggyőzte Mihályt. Az új egyezség értelmében Szilágyi uram lemondott a kormányzói posztról, és megígérte, hogy többé nem fog összeesküvést szervezni unokaöccse ellen. Ennek fejében Mátyás megbocsátotta ezt az összeesküvést a Garaiakkal, sőt a Hunyadi-család birtokainak tekintélyes részét átadta a nagybátyjának és grófi címet adományozott neki a hozzávaló birtokkal együtt. Ezt követően pedig együtt mentek el Budára, hogy megbeszéljék az összes érdekelt féllel – köztük a pápai követtel – a török elleni támadás részleteit.

Mindenkit meglepett a kamaszgyerek férfias viselkedése. Mátyás nagyon határozott volt már akkor is, és a jelek szerint tudta, mit beszél. Értette a dolgát. Mindenkit mozgósított a szent cél érdekében – még anyját is rávette, hogy ahogyan régen tette, most is fogja össze a gazdasági ügyeket, teremtsen meg a feltételeket a magyar sereg felszerelésére, hadjáratára. A kortársak szerint Mátyás nemcsak a hazaszeretetre, hanem még inkább... a félelemre apellált. Vagyis igyekezett tudatosítani a közönyös nemesekben,

hogy ha most haboznak és nem harcolnak, mindenüket elveszíthetik.

A török felbukkant Szerbiában, de mivel annak nagy része eleve Magyarországhoz tartozott, mire betört volna, Mátyás időben felkészített serege elverte a betolakodókat. Mátyás maga ekkor Nándorfehérvárott (Belgrádon) tartózkodott és ismét merész lépésre szánta el magát. Látva a szükségét, az országgyűlés egyetértése, sőt értesítése nélkül (mialtal ez törvénytelen lépésnek minősült) – adót vetett ki mindenkire. A török veszélyre hivatkozva ezt háborús adónak nevezte el.

Mondani sem kell, a nemesség megint felhőrdült. Szilágyi uram pedig az alig pár hónapos béke-állapotnak is rögtön véget vetett. Esküjét feledve ismét megkereste a Garai-Ujlaki párost és újabb összeesküvést szőtt Mátyás ellen. A közhangulat most neki kedvezett, hiszen az új adó miatt már szinte senki sem maradt Mátyás mellett.

Mátyás januárban lett király, de még mindig ugyanazon év szeptember végén jártak, amikor a király értesült nagybátyja újabb akciójáról. Azt mondják, Mátyás ennyi idő alatt egyetlen egyszer tanúsított valamiféle érzelmkitörést – és ez éppen akkor volt, amikor jelentették neki Szilágyi Mihály újabb lépését. Amúgy a fiatal király mindig mozdulatlan arccal reagált mindenre. Ösztönösen érezte, hogy egy királynak így kell tennie, nem viselkedhet másképpen. Talán meg is vetette azokat, akik olyan közönségesen reagáltak mindenre és hol nevettek, hol sírtak, hol haragot mutattak. Ezt méltatlannak tartotta volna.

De akkor...! Majd' szétvetette a harag, alig bírta fékezni magát. Az az átkozott öreg, hát nem talál nyugalmat? No, ő majd megmutatja Szilágyi Mihálynak, annak ellenére is, ha az édesanyja bátyja – hogy hol a helye ebben az országban!

És megmutatta neki, keményen.

Királyi katonák jelentek meg a közelben és egy óvatlan pillanatban lecsaptak Szilágyi ex-kormányzó úrra. Úgy emelték ki környezetéből, hogy ott senki sem ocsúdott fel. Mire az ő saját fegyveresei felfogták, mi történik, a király katonái már a megkötözött fogollyal vágtattak el.

Szilágyi egy ideig azt hitte, hogy mint a király rokonának, úgysem eshet bántódása. Azt hitte talán, hogy megint leülnek egy nagyot beszélgetni és ismét nyerhet valamit Mátyástól, ha visszatér az ő oldalára...? De most alaposan csalódnia kellett. Unokaöccse nem hozatta a foglyot a színe elé, csak távolról intézkedett: halál reá...!

Állítólag már az ítéletet is aláírta és anyja könyörgésére sem akart ezen változtatni. A pápai küldött lépett közbe, aki felfogta, hogy ha az ítéletet végrehajtják, az ország – éppen a török támadás előtt – káoszba, testvérharcokba bonyolódhat. A bíborost természetesen csak ennyiben érdekelte a dolog, hogy a belharcok ne menjenek a harckészültség rovására.

Mátyás pedig taktikázott. Így utólag van egy olyan érzésünk, hogy nem gondolta ő olyan komolyan azt a halálos ítéletet. Sőt, nem is a nagybátyját akarta vele megijeszteni. Az egész ügy a nemességnek szólt. A jelzés egyértelmű volt: „aki nem áll mellettem, legyen bár közeli rokonom is, vérpadra kerül!” És áttételesen persze az adó-ügyet is hangsúlyozta, erősítette. Mert akadtak, akik úgy is értelmezhatték a jelzést: „Aki nem vesz részt a török elleni harcban legalább adófizetéssel, az az ország és királya ellen cselekszik, vagyis felségárulást követ el. Hát ő is könnyen a nagybátyám sorsára juthat...!”

Végül – akár volt halálos ítélet, akár nem – az várfogsággá változott. De nem afféle könnyített, rokonnak kijáró ál-börtön volt ez, hanem igazi. Szilágyi Mihály megismerte a világosi vár dohos mélyét és nem sok reményt látott a szabadulásra. Gondolkodóba esett ő is, mások is. Mátyás meg országgyűlést hívott össze Szegedre – nem akart túlsá-

gosan eltávolodni a déli végektől. A Balkán felől mindenki várta az újabb török támadást.

A gyülekező nemes urak most már respektussal szemlélték a kamaszt.

Aki viszont hallja a kémeitől, hogy Garai-Ujlaki urak és baráti körük már ismét összeesküdött és azon töprengenek, kinek ajánlják fel a koronát? Mátyás koronáját! Szóba kerül a cseh Podjebrád György, de éppenséggel Frigyes császár is... Mátyás számára nem kétséges: amit ő tud, azt hamarosan megtudja az egész ország. Eltűrheti-e egy király, hogy saját alattvalói a háta mögött másnak szánják a koronáját és fegyveres felkelést szervezenek ellene? És nem telt bele néhány hét, az újabb jelentés már arról szólt, hogy Garaiék és velük vagy húsz főúr úgy döntött, Mátyás helyett Habsburg Frigyes lesz a következő király – mihamarább...

Nos, egyelőre még Mátyás volt a király és annak is érezte magát. Ahogyan múlt az idő, egyre jobban és erősebben. Esze ágában sem volt átadni a helyét és különben is, mind jobban érezte magát ebben a helyzetben. Olyan észrevétlenül ment át kamasz fiúból férfivá, hogy észre sem vették – és voltaképpen ő maga sem figyelt fel rá. Neki természetes volt, hogy gyorsan ért az elméje és a teste. Nem is tehetett mást, lépést kellett tartania az eseményekkel.

Hamarosan tisztában volt vele, hogy kétféle király létezik. Az egyik előkelő, régi és főleg régóta uralkodó család leszármazottja, ebből kifolyólag nagy tisztelet övezi és tegyen bármit, az alattvalók mellette maradnak – de csak a családi, a dinasztikus hírnév miatt. Aki úgymond régóta „jogosult” a trónra, az lehet gyenge képességű ember is – ott marad a trónon, mert alattvalói az őseit tisztelik benne.

De van egy másféle király is: akinek nincsenek ismert ősei, vagy ha vannak is, azok nem uralkodtak. Aki a „dinasztiából” elsőként került a trónra, annak van a legnehezebb dolga. Még móresre kell tanítania mindazokat, akik kételkednek alkalmasságában, eszében, ügyességében és mindenekelőtt kétségbe vonják a trónhoz való jogát. Ha a dinasztia megalapítója elég erős és kitartó, no és idejében leszámol ellenségeivel, akkor a helyén maradhat. Másképpen elveszik.

Lehet, tudta azt is: olyan ez, mint egy farkasfalka. A legerősebbnek időnként újra és újra meg kell mérkőznie azokkal, akik a helyére pályáznak. Tehát minden alkalommal vár rá egy erőpróba, és bizony sokszor kell majd mérkőznie. De minél erősebb, és annak is látják, akkor később megritkulnak ezek a próbálkozások és senkinek sem jut majd eszébe kétségbe vonni az ő helyét. Az első helyét!

Fülébe jutott, hogy különösen a dunántúli, tehát a Bécshez amúgy is közelebb lévő – és magukat is oda közelinek érző – főurak körében járta egy olyan jelszó: „Nem kell nekünk az oláh kiskirály!” Amivel ismét csak a származására utaltak. Ezzel már apjának is sok baja volt, őt is oláhnak csúfolták. Akkoriban a legtöbb nemesember számára csak az volt a fontos, kinek milyen ősei voltak, azok milyen rangot és birtokokat szereztek, kikkel keveredtek rokonságba – az összes többi nem számított. A sok előkelő össel rendelkező, ámde gyenge képességű ember sokkal többet jelentett számukra, mint az okos, akinek nem volt efféle „előzménye” a krónikákban és a kollektív nemesi emlékezetben.

Tisztáznia kellett a helyzetet. Hisz jó tudni, kik állnak mellette és kik vele szemben – vagy kik sompolyognak a háta mögött, aljasul és ármánykodva...? 1859 elején összehívta azokat, akikről úgy tudta, hogy vele értenek egyet. Csaknem negyven főúr és az összes püspök ott volt, mindnyájan aláírták a hűségnyilatkozatot is. Válaszul Mátyás is

„hűségnyilatkozatot” írt alá: megfogadta, hogy ezután is betartja a törvényeket (különleges adókról most nem esett szó...).

Egy héttel később a húsz ellene szegülő főúr Bécsben gyűlt össze és... magyar királynak kiáltották ki Habsburg Frigyeszt! Aki persze rögtön úgy is kezdett viselkedni, mintha Magyarország királya lenne. Mátyásnak ezzel elég alapot adott arra, hogy akciót indítson a lázadók ellen. Sikertült maga mellé állítani az új pápát is – aki annak előtte éppen Frigyes titkára volt, de járt Magyarországon is és személyesen ismerte Mátyást. A Vatikán számára az volt a fontos, hogy a török ellen megvédelmezzék Európát, ezért a pápa a Habsburg császár lépését a keresztes hadak háttámadásaként értékelte. Ilyen tartalmú megrovó levelet küldött Bécsbe, míg Mátyást további küzdelemre buzdította. Még arra is felhatalmazta Budára küldött bíborosát, hogy mindenkire egyházi átkot mondjon ki, aki Mátyás ellen lázad!

A bíboros elment Bécsbe is és a pápa nevében megfenyegette Frigyeszt, hagyja békén Magyarországot és Mátyást, ne támasszon most ellentétet a keresztény világban, amikor ilyen nagy veszély közeledik keletről. Frigyes szemben mindent megígért, megbánást mutatott, de amint a pápai legátus kitette a lábát Bécsből, hadat indított Magyarország ellen. Vele együtt meneteltek a lázadó főurak csapatai. Két csata következett gyors egymásutánban, ahol Mátyás nem volt jelen, csak távolról irányította hadseregét. Az első csatában veszített, a másodikban győzött. Ekkor már a Garaiak táborában sem volt egyetértés, többen úgy látták, kár volt elkezdeni mindezt, hiszen most testvérháború van, magyar gyilkol magyart, sőt a németek is úgymond „jogosan” gyilkolják az ellentábor magyarjait. Közben hirtelen meghalt Garai nádor, az árulók vezéregyénisége, aki összetartotta őket, és a legfőbb összeesküvőként előbb tá-

borrá, majd hadsereggé szervezte a Mátyással szembe fordulókat.

Ezt követően a Frigyes-pártiak tábora villámgyorsan szétesett, mindenki, még Garai özvegy felesége is Mátyáshoz zárandokoltak és hűséget fogadtak neki. Félték persze attól, hogy keményen lecsap rájuk. Általános megkönnyebbülésre azonban Mátyás – ekkor még – elnézőnek mutatkozott. Mindenkit visszafogadott, senkit sem büntetett meg. Más kérdés, hogy ha Garai életben marad, ő aligha úszta volna meg.

Sokan persze azért tartották őt bitorlónak, mert a szent koronával nem sikerült megkoronáztatnia magát. Ennek oka nagyon is prózai volt – akkor már két évtizede nem volt itthon a korona. Azt még Mátyás születése előtt ellopták és Ausztriába csempészték, ami roppant bonyolult történet és szintén érdekes korszaka a magyar történelemnek, itt nincs helyünk a megtárgyalására. Mátyást mindenesetre nem zavarta, hogy nincs fején a jelképes korona, ő enélkül is királynak érezte magát.

Az ellentábor tehát szétzilálta, egyes veszélyes urakat még nagyobb birtokokkal is jutalmazott az átállásért, ezek tehát még kerestek is a fura üzleten. De a király értésükre adta: ez volt az utolsó alkalom, amikor még ilyen elnéző volt. Legközelebb már kíméletlenül odacsap.

És ekkor még mindig csak tizenhat éves volt.

Még nem látta át, miféle hármaskör folyik itt. Meg kellett tanulnia, hogy ne bízson senkiben, még a saját környezetében sem. Ugyanakkor más uralkodókat saját politikai és személyes érdekeik vezetnek, tehát azokban sem bízhat. Itt volt mindjárt Podjebrád György, a cseh király, aki hol Frigyessele tartott Mátyás ellen, hol Mátyással Frigyes ellen, katolikusnak álcázta magát, bár huszita volt, és nagy igyekezetet mutatott abban az irányban, hogyan lehetne becsapni a mindenkori pápát is...? A cseh király meg akarta szerezni a magyar és az osztrák trónt is, ezért sokféle húron

játszott. Mátyás egy ideig hitt neki is, de ez a korszaka nem tartott sokáig.

Már csak azért sem, mert ez is afféle kutya-macska barátság volt – hamar összekaptak Györggyel, még hadat is viseltek egymás ellen, persze nem túl nagy erővel és nem nagy tétért. Annál érdekesebb, hogy György túltette magát mindezen és még folyt a háború, amikor követte útján afelől érdeklődött, Mátyás mikor veszi feleségül a lányát?

És Mátyás, bár tudta, hogy a cseh király éppen azokban a hónapokban építget valamilyen szövetséget ellene, megtartotta a még fogságban adott szavát. E tekintetben anyja ellenkezése sem számított. Szilágyi Erzsébet ekkor óbudai és Csepel szigeti királyi birtokokon élt és közelről figyelte fia életét, harcait. Mátyás úgy vélte, talán éppen azzal semlegesítheti a cseh királyt, ha belemegy ebbe a házasságba. Az apósa csak nem fog ellene támadni? Ez a nézet egyben azt is jelentette, hogy bizony a középkori királyok nemcsak hogy dinasztikus, diplomáciai, aktuálpolitikai okokból nőültek, de nemegyszer bizony a házastársaikat is túsznak tartották...

Peresze nemcsak ő volt még nagyon fiatal, de a leendő menyasszony, Kunigunda (a magyarok később Katalinnak nevezték) is. Végül is Mátyás valami betegségbe esett, ezért nem személyesen ment el az esküvőre Olomucba (Olmützbe), hanem követte képviselte. Kikötötték, hogy csak két év múlva teljesezhet be az igazi házasság, éppen Katalin gyermeki mivolta miatt. Így hát Mátyásnak tizenhat éves korában volt is felesége, meg nem is volt. Később, 1461 tavaszán a feleség megérkezett Budára, itt egyházi esküvőt is tartottak, de ez alapvetően nem változtatott a helyzeten.

Azon sem, hogy Podjebrád György ugyan most már Mátyás apósa lett, de azért nem szűnt meg ellene intrikálni, sőt titokban szövetkezett azzal az újlakival és néhány más főúrral, akiknek Mátyás előzőleg megbocsátotta az ellene

szőtt összeesküvést. György most nem önmagát, hanem a fiát akarta a magyar trónra ültetni és ezért szervezkedett ő is a veje ellen. Ugyanakkor némi belharcok és újabb árulások, diplomáciai csatározások és cselszövések után és árán Mátyásnak 1462 tavaszán sikerült visszaszereznie az ellopott koronát és békét kötnie Frigyes osztrák uralkodóval. Mindez azonban nagyon sok pénzbe került – és egy ígéretébe, amit szerződésbe szövegeztek is. Miszerint ha Mátyásnak nem születik férfi utóda, a magyar korona a Habsburgokra száll.

Ez a döntés később évszázadokra meghatározta Magyarország történelmét, de ismét nincs értelme azon töprengeni, hogy „mi lett volna, ha...?” Meggyőződésünk, hogy Béccsel akkor is több évszázados szoros kapcsolat, közös királyok és háborúskodások lettek volna, ha nincs ez a szerződés. Nem lehet tehát egyoldalúan a tizenéves Mátyást okolni a következő négyszázötven év bajaiért..!

Az egyezségnek volt olyan, ma különösnek ható pontja is, mint például az, hogy Frigyes osztrák császár Mátyást a... fiává fogadta! De persze ennek is csak a leendő, tervezett, remélt vagy egyáltalán nem akart trónöröklés kérdése miatt volt jelentősége. „Árukapcsolásként” viszont Frigyes megfogadta és a pápa felé is megerősítette, hogy minden erővel, pénzzel és katonákkal erősíteni fogja Magyarországot a törökök ellen vívandó háborújában. Neki is érdeke volt, hogy a keresztény Európa fennmaradjon – márpedig ezt egyedül a mohamedánok egyre növekvő ereje fenyegette csupán – de az nagyon.

Persze a szerződés aláírásának pillanatában úgy Mátyás, mint mindenki más meg volt győződve ekkor, hogy az alig tizenkilenc éves királynak majd születik fiú utódja, ezért a Bécsben tett ígéretekkel nem is foglalkoztak komolyan.

Mátyás már ekkor is igen sokat hadakozott. Az 1460-as évek első felében szinte folyton úton volt. Hol a bosnyáko-

kat kellett megreguláznia, hogy a Kárpátokon túli oláh vajdaságok panaszolták be nála saját uralkodóikat. Így történt, hogy Vlad Tepst, ismertebb nevén Drakula vajdát is elfogatta és Budán tíz éven át börtönben tartotta. és bár 1463. május 1-jén megtörtént az említett egyházi esküvő is Kattinall, Mátyás rögtön utána elindult a Délvidékre, ezúttal felkészíteni a védelmet a török várható támadására. Akkoriban nem volt média, nem volt sajtó, hivatalos jelentések csak a követségeken keresztül érkeztek, minden más hírt vagy a kémek hoztak, vagy azok afféle ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen szóbeszédeken alapultak. Ha olyan hírek érkeztek a Balkánról, hogy török csapatok gyülekeznek itt-ott, a hadjáratához szükséges készleteket halmoznak fel, lovakat vásárolnak vagy szednek össze erőszakkal, akkor feltehető volt, hogy elindulnak. De az is árulkodó jel volt, ha a fegyverkovácsok nagyobb rendeléseket kaptak.

Most igaznak bizonyultak a pletykák, egy török sereg betört a Szerémségbe – nos, előbb Mátyás két hadvezére verte el őket, aztán a harmadik próbálkozásnál magával Mátyással kerültek szembe és a fiatalember – még nem volt húsz éves! – olyan ügyesen irányította a hadmozdulatokat, hogy Ali bég csapatait szinte felmorzszolták. De nem is hagyta futni őt, utána ment a Száván túli területekre és több mint tízezer, a töröktől oda hurcolt keresztény rabot szabadított ki. Bosznia viszont elveszett, azt már előzőnlötte a török.

Aztán Mátyás – Velence ígért támogatását érezve a háta mögött – betör Boszniába, és hosszas ostrom után sikerül rávennie Jajce védőit, hogy ne pusztán adják meg magukat, hanem... álljanak át az ő oldalára! Ezzel ő az első keresztény európai király, akinek török segédcapatai is vannak már!

Ez volt különben a törökök ellen aratott legnagyobb győzelme. Később nem oly szívesen vonult hadba ellenük, akadtak korszakok, amikor erre nem is volt szüksége. És

feelnőtt férfiként voltaképpen jogosan kellett elviselnie a kritikát, hogy nem küzd a török veszély ellen. Akkor már nem volt hozzá kedve, vagy más okok késztették rá?

És itt álljunk meg egy pillanatra, hagyjuk a történelmet. Lássuk most Mátyást, az embert.

Milyen volt?

A külsejéről nincs sok adatunk. Általában nehézkes meghatározni már azt is, hogy milyen magas volt? Mivel apja a középtermetűek közé tartozott, és akkoriban különben is szerfölött ritkán nőttek az emberek (Közép-Európában) kétméteresre, de még 180-190 centiméteresre is, azt kell hinnünk, hogy jó esetben 170 centiméteres, vagy annál kisebb lehetett. Széles vállú, erős testalkatú volt, bár húsz évesen még nyilván karcsúbb, mint később. Általában hosszú haját viselt és nem feltűnő bajuszt. Igyekezett kedves lenni mindenkivel, ez a vérében volt. Különösen az egyszerű emberekkel tudta megértetni magát és ez a kedvessége ott nagyon is természetes volt.

A lélektani magyarázat sem hiányzik. Nyilvánvalóan könnyű volt ott kedvesnek lennie, ahol egy találkozásnak, beszélgetésnek nem volt tétje. És ezzel nem Mátyás érdeke emberi mivoltát szeretnénk jelezni, hanem azt, hogy előbb volt ő király és csak azután ember – az urak között. Hiszen ott folyamatosan királynak kellett magát mutatnia, ritkán nyíltatott alkalma egyszerű privát beszélgetésre. Az urak között folyton azon járt az esze – korán megszerezte ez irányú tapasztalatait – hogy ott sokat számít minden szó, minden gesztus, arckifejezés, mozdulat. Bár az embereknek még halvány fogalmuk sem volt arról, hogy mindez meta-kommunikáció és hogy valaha ez szinte egy külön tudomány lesz – azért az utolsó pár ezer évben begyakorolt formák és mechanizmusok működtek, jó néhányan felismerték azok értékét és használhatóságát.

Mátyás is ezek közé tartozott, és minden bizonnyal fásztotta is a királyi udvar intrikákkal, örökös figyelemmel,

pletykákkal és indulatokkal kavart légköre. Szívesen kereste hát az egyszerű emberek társaságát, ahol mindezzel nem kellett törődnie, ahol ettől megpihenhetett. Ebből eredt aztán később az a legendafüzér, amely szerint Mátyás álruhában járt-kelt a nép között és orvosolta bajait. E meseelemekkel teleszótt történetekből sajnos azonban vajmi kevés lehet igaz – jószerével egyik sem. Hiszen tudjuk, nagyjából mivel töltötte idejét, éveit, hónapjait, napjait. Kicsi rá az esély, hogy egész kíséretétől eltűnt napokra vagy hetekre, hogy egyes vidékeket, megyéket járjon és ott álruhában különféle, rá állítólag oly jellemző csínyeket kövessen el. Bármennyire is nehezünkre esik, le kell számolnunk ezzel a mítosszal.

Ugyanakkor a források is azt mondják, hogy az egyszerű emberek között jól érezte magát, bárha rövid időkre is. A másik réteg, amellyel mindig megtalálta a közös hangot – a katonák voltak. Gyermekként néhányszor megfordult apja táboraiban, ott persze ajnározták Lászlót és őt, mint a hadvezér fiait. Most, különösen a boszniai hadjárat idején, és főképpen Jajce ostroma közben heteken keresztül nap mint nap a katonái között volt, ahol nagy tisztelet és barátság övezte. Ebben valósággal fürdött. Mindenkihez kedves volt és akik félték tőle kezdetben, azok is hamar megenyhültek irányában.

A katonák között már csak azért is jól érezte magát, mert önmagát egy eljövendő Nagy Sándornak tartotta. Nem tudható, mennyiben okozta ezt Kapisztrán János ismert jövődölése, vagy mennyiben befolyásolta a kor. A reneszánsz idején feltörték az ókori emlékek, egy régen volt, de valós és jobbára dicsőséges korszakot szívesen emlegettek azok, akik tudtak róla. Hát Mátyás ez utóbbiak közé tartozott, hisz latinul is tudott és sokat olvasott. Ami akkoriban, a kézírásos könyvek korszakában (a könyvnyomtatást még nem találták fel) nem mindenkinek adatott meg még a na-

gyon előkelők között sem. Így hát első kézből ismerhette az ókori szerzők műveit és az ókor történetét.

Ugyanakkor kitérhetünk arra is, hogy milyen volt kapcsolata a nőkkel.

Ez kétségtelenül eléggé gyakori dolog volt nála – már fiatalon voltak szeretői, ahogyan az akkori és mindenkor uralkodóknál szokásos. Az urak olykor egészen előkelő lánykákat szereztek neki, talán arra számítva, hogy ha valamelyikbe beleszeret, hát rögtön a király családjába kerülnek. Mátyás azonban jobbra kerülte ezeket a hölgyeket, éppen ezt. Tudatában volt a sajátságos „veszélynek” és nem akart egyetlen magyar főúri család rokona sem lenni.

A hadjáratokon viszont elvileg minden napra (éjszakára) juthatott egy alkalmi leányzó, és jutott is nemegyszer. Ugyanakkor voltak dinasztikus kötelességei – különösen azért, mert mint minden dinasztiaalapító, fiút szeretett volna nemzeni utódként. Így ne csodálkozzunk, hogy a nagyon fiatal Podjebrád Katalinnal tartott, alig pár napos mézeshe-
teknek is volt eredménye. Amikor 1463 karácsonyi jajcei győzelmet követően – igaz, már a következő év február közepén – visszajött, a felesége terhes volt. A koronát közben visszahozták az országba és mindenki a közelgő koronázás lázában égett. A tervek szerint annak március végén hagyományosan Székesfehérvárott koronázzák meg azt az embert, aki addig igazából – a magyar nemesi állam törvényei szerint – még nem is volt király.

De ő annak tekintette magát, és férfinak, leendő apának is.

De ez a számítása nem vált be.

Néhány héttel a koronázás előtt megindult a szülés, ám – mint az akkoriban oly gyakori volt – Katalin belehalt a szülésbe és a gyermek is holtan jött a világra. Mátyás egyazon napon ugyanabban az órában veszítette el a feleségét és a gyermekét is. Kétszeresen megözvegyülve szakadt rá a gyász.

Mégsem tört meg. Talán éppen azért, mert még túl fiatal volt ekkor. Huszonegy éves múlt, és annyit élt már át, mint mások egész életükben. Apja halála, letartóztatásuk, bátyja kivégzése, az ő külföldi fogsága, aztán – mint a mesében – a fogságból egyenesen a királyi trónra léphetett, uralkodott, összeesküvőkkel számolt le, hadat viselt idegen királyok és seregek ellen, megnősült – és most ott állt a királyi hatalommal a kezében, de egy halott feleséggel és halott gyermekével.

Más talán megtört volna, de nem ő.

4. Csak akarat kell!

Mátyást a kudarc politikailag nem nagyon érintette. Mert hiszen Katalin ugyan Podjebrád György lánya volt, aki eddig is sok bosszúságot okozott neki – de most, hogy a lánya meghalt, a cseh király magatartása már aligha változhatott. A kétszínűsége, a cselszövései ahogyan addig tartottak, úgy folytatódtak. Sőt, bizonyos fajta szabadság ekkor meg is nyílott előtte. Hiszen szabad volt jogi értelemben, újra nősülhetett!

De abban is biztos volt, hogy ezúttal nem fogja elsietni a dolgot. Semmi sem sürgette arra, hogy gyorsan nősüljön ismét. Sőt, arra sem, hogy valamiféle gyászévet tartson, vagy bármilyen programját lemondja a kettős haláleset miatt.

Annyira nem, hogy a koronázás előre kitűzött dátumát sem változtatták meg.

1464. március 29-én tették fejére Szent István koronáját, és fogadta az ország hódolatát. Biztos volt benne, hogy szép számmal akad nemes úr az előtte hajlongók körében, aki a pokolra kívánja őt. De abban is biztos lehetett, hogy nagyon sokan most, és csak most fogadták el őt Magyarország tényleges uralkodójának. Az ő számukra Mátyás, Hunyadi János fia csak ekkor lett igazi király. Az ő királyuk is!

De nem maradt ideje ilyesmin töprengeni, mert várta a hadsereg. Bosznia meghódítását nem fejezte be az előző télen, így hát tavaszutón nekivágott a Délvidéknek. Közben levelekben nyugtatgatta a pápát, hogy nem feledkezett meg

a kötelességről, a török feltartóztatásáról. De nem adatott meg neki délen harcolni, a Felvidékre ismét betörték a csehek. Élükön a huszita zsoldosvezérrel Giskrával, akit viszont most már nem támogatott Frigyes Bécsből, a cseh király leplezett támogatása pedig kevésnek bizonyult. Mátyás ismét mesteri diplomáciai gyakorlati húzással válaszolt a fenyegetésre: rávette a zsoldosvezért, vállaljon tisztséget a magyar államban, embereivel együtt letelepítette őket és Giskrának, néhány alvezérének kisebb birtokot, magának a fővezérnek pedig nagyobb tisztséget és birtokot ajánlott fel. Ezért cserébe a rablóknak természetesen szét kellett széledniük, és az ország túlsó, déli és keleti részeiben kaptak birtokokat is. Így a veszély megszűnt, a királyi birtokok összessége pedig alig apadt valamicskét.

Ami ezeket a birtokokat illeti, a hűbéres kor szokásainak és nevének megfelelően a hűség, béreként Mátyás is sok birtokot oszthatott el. Ezek egy részét az ellene szegülő urak családjaitól kobozta el, de nagyobb része más úton-módon jött a birtokába, vagy eleve már megörökölte azokat a királyi címmel együtt.

Mindamellett nagyon sokan voltak mindig uralkodásának évtizedei alatt végig, akik nem álltak mellette. Ezek közül időnként összeállt egy-egy csoport vagy csapat, akik nyíltan vagy rejtetten ellene fordultak és tevékenykedtek. Hogy ezeket mi tartotta össze, csak sejthetjük. Mátyás örökös háborúit elégették meg, és úgy vélték, a török ellen sem tesz meg mindent. Ráadásul abban reménykedtek – talán tévesen? – hogy ha az országot egy erős nyugati ország királya vezetné, akkor annak két hazája együttesen többet tehetne és tenne a török megállításáért. Valami erős antagonizmusnak kellett lennie, nagy ellenszenvek éghettek sokakban Mátyás iránt, ha nem sokkal később még jóbarátja, a költő-püspök Janus Pannonius is beállt a Mátyás-ellenes összeesküvők közé!

Máig nem tudjuk, mi volt ezen ellentétek oka, de annyi bizonyos: Mátyás hamar felfogta, hogy milyen fontos dolog az akarat, az akaraterő. Ha valamit eldönt, és mindent megtesz azért, hogy azt a valóság részévé tegye – akkor nem élt hiába. Azzal hitegette magát, hogy akár egyedül is képes lesz megváltoztatni a világ történelmét, folyását. Ez nem ritka dolog huszonéveseknél, sőt későbbi korban sem. Ezért inkább azt kell mondanunk, hogy Mátyásnál teljesen érthető ez a gondolatrendszer. Már csak azért is, mert részben már tizenévesen volt hatalma ahhoz, hogy igazi változtatásokat idézzon elő. Ha huszonkét évesen végig gondolta addigi életét, be kellett látnia, hogy máris sokat változtatott legalább egyetlen ország történelmén. Ha pedig ügyes és erős lesz, no és elegendő időt ad neki a természet, akkor még további, nagyobb és szélesebb körű változtatásokat eszközölhet – akár egész Európában is!

És akkor már közelebb lesz példaképe, Nagy Sándor életművéhez...

Nem csoda, hogy nem vonzotta a török elleni háborúskodás. Ennek több oka is volt vagy lehetett. Az egyik, hogy Mátyás maga humanista műveltségű ember volt, aki az Itáliában akkor már javában terjedő reneszánsz műveltség hatásait szívta magába Váradon, éppen Vitéz Jánostól, aki szintén Itáliában „fertőződött meg” mindezzel. A reneszánsz ember pedig előbbre valónak tartotta a művészeteket, mint a háborút, az élet szeretetét, mint a gyilkolást – akkor is, ha olyan korban élt, amikor a politikai és magánéleti gyilkosságok napirenden voltak a reneszánsz elveket követő országokban is.

A másik oka annak, hogy nem akart háborúzni a törökkel – az volt, hogy lényegében a keresztény világ is elfordult már a keresztes háborúk eszméjétől. Bár szavakban még sokfelé hangoztatták – nem is olyan régen, már Mátyás életében halt meg az „utolsó keresztes lovag”, a lengyel Ulászló (Várna, 1444.) – de az eszme már halott volt. Ve-

lence, sok olasz tengeri kereskedőállam, de olykor még a franciák vagy spanyolok is inkább kereskedni akartak a Keletet elfoglaló nagy birodalommal és nem a háborúzás vagy pláne valamiféle keresztes hadjárat járt az eszükben.

Ugyanakkor már senki sem töprengett azon, hogy vissza kéne foglalni a Szentföldet, „Krisztus sírját” – az egyetlen, amit féltettek, az európai kereszténység volt. Nem tudhatták, hogy a veszély még hatalmasabbá fog növekedni és alig hetven-nyolcvan év múlva, és legfőképpen pedig száz év múlva a török birodalom határai a magyar Dunántúlon, sőt a Felvidéken húzódnak majd és a Nyugat előre-tolt keleti bástyája, Bécs is veszélybe kerül...

De azért a kereszténységet féltették és arra vágytak, hogy azt megállítsák – ha előbb nem lehetett, hát most a Balkánon. Amely része a kontinensnek az ő számukra, onnan nyugatról nézve maga is egy kisebb Ázsia volt, ezért nem sajnálták, ha azt elnyelik a törökök. Mivel már Bizánc is odaveszett, hát vesszenek a Balkánon élő, bizánci rítust követő keresztények is – a fő, hogy a régi római birodalom határian belül élő, most már szinte teljesen keresztény társadalom megmeneküljön! És mivel Magyarország volt ennek a keleti határa, hát ezt kell védelmezni.

De azért nem vitték túlzásba a segítséget. Az egymást viharos gyorsasággal követő pápák – kiknek magánéletéről, gonosztetteikről köteteket lehetne írni! – olykor erősen és ügyesen, máskor gyengén, inkább csak a látszat kedvéért szerveztek vagy szervezgettek törököket feltartó hadseregeket, hadjáratokat. De Mátyás idejében ezek szinte sohasem érték el igazi eredményeket.

Mátyás maga is nemegyszer tapasztalhatta, hogy a Nyugat csak szavakban törökellenes, ez pedig édeskevés ahhoz, hogy ő vásárra vigye a bőrét és az országot is kockáztassa. No igen, a magyarok és a hollandusok helyet cseréltek volna, a magyarok éltek volna a kontinens nyugati végében, a hollandokat pedig pár évente mindig háborgatta

volna egy-egy török sereg, akkor nyilván ők is másként gondolkodtak volna – a magyarok pedig nem igazán törődtek volna azzal, mi is történik a kontinens másik szélén.

Így azért a külső szemlélő, legalábbis az 1460-as években nem vádolhatta Mátyást azzal, hogy nem küzd eleget a törökök ellen. Már 1464-ben ismét kénytelen volt lemenni Boszniába, mert a szultán nem tudta elviselni az előző éve nagy vereséget és megpróbálta visszaszerezni Jajce várát. De hát elég volt Mátyásnak elindulnia és még oda sem ért, mikor megelőzte a híre – erre a török sereg visszavonult. A jelek szerint a nagy Hunyadi fiától is éppen úgy tartottak, mint az apától.

Egy újabb pápa került trónra, aki ugyan a reneszánsz életeszmenyeket követte, de ezen túlmenően nem látszott más reneszánsz államok barátjának. Az egyetlen eszme, amit elődeitől örökölni látszott, az a török elleni küzdelem gondolata – de már nem szervez keresztes-hadjáratokat, sőt semmilyen jelzővel illetett hadjáratot sem. Inkább pénzt gyűjt és oda küldi, ahol ilyen harcra kilátás van – erősítendő a helyi erőket. Így aztán Mátyás is kapott tőle vagy százezer aranyat, ami persze édeskevés volt ahhoz, hogy ezzel féken tarthassák a támadókat.

Sokan megsejtették akkor – és a következő évtizedek őket igazolták – hogy Mátyás nem igazán akar harcolni a törökkel. A saját hatalma megszilárdítása, újabb Nyugati hódítások, dinasztikus játszmák – igen, ezek álltak hozzá közelebb. Mert ha a közeli múltba nézett, mit látott? Egyfelől azt, hogy aki a törökökkel küzdött, így vagy úgy élete virágjában volt kénytelen búcsút venni ettől a világtól. Ulászló, vagy éppen az apja is emiatt veszett oda. Másfelől meg azt látta, hogy a nyugat csak szóban támogatja az egészet, persze nagyon tapsolna, ha fergeteges győzelmet aratnának a keresztény seregek, mint vagy húsz évvel korábban Nándorfehérvárnál – de azon kívül nem számíthat rájuk. Mátyás pedig nem az az ember volt, aki hősieen feláldozza

az életét másokért – vagy akár egy eszméért. Még a kereszténységért sem.

Hívó ember volt ugyan, sokat beszélgetett papokkal is – de a vallásosságot nem vitte túlzásba. És mondjuk meg őszintén, értékeli az emberi életet, többre tartja minden ideológiánál. Még a reneszánsz eszméért sem akarná azt feláldozni, nemhogy elessen egy ostoba véletlen folytán valami csatában. Amikor a pápa egyik levelében megkérdi – vádló hangsúllyal – hogy miért nem áll a törökverő hadak élére, a király kissé ingerülten azt feleli neki, hogy éppen eleget vezetett már seregeket ahhoz, hogy tudja, nem illő dolog, hogy minden alkalommal ő maga vezesse a sereget. Vagyis azt sugallja, meglehetősen „snassz” dolog, ha egy király maga viszi háborúba a seregét. Arra valók a hadvezérek, a király pedig maradjon otthon és uralkodjon!

Ehhez képest persze ekkor és később is éppen elég sereget vezetett csatába. Vagyis a pápának sem az igazat írta, hanem csak ki akart térni annak vádaskodása alól.

Arról nem is beszélve, hogy folyton bajban volt – saját alattvalóival. Ezért sem szeretett nagyon eltávolodni az ügyek vitelétől és kiépítette maga a besúgó-figyelő-jelentő hálózatát. Tudni akarta, miért gyűlnek össze itt-ott a főurak. Vajon nem valamiféle összeesküvés történik holmi esküvők, temetések, kézfogók alkalmával és ürügyével? Olykor arra kényszerült, hogy magyar hivatalokba ne magyarokat nevezzen ki – éppen azért, mert nem akar kedvezni egyik, másik vagy harmadik oldálnak sem. Ezért a semleges, csak neki hű idegen többet ért ott az adott pillanatban, mint bármelyik magyar úr. Főpapnak és fő hivatalnoknak is kinevezett más nemzetiségűeket, és nem tűrte, hogy ezt a szokását bírálják.

Hamar rájött, hogy a németek a legnagyobb ellenségek, és ebből azt a mások számára talán meglepő következtetést vonta le, hogy ezért éppen ezekkel kellene a legnagyobb barátságban lennie!

Próbált például közeledni Frigyeshez és próbált valamelyik előkelő, lehetőleg uralkodó német családból feleséget szerezni magának. Am ez ellen itthon már nagyon is sokan tiltakoztak, köztük az az ember is, akinek az ellenkezésére a legkevésbé számított – Szilágyi Erzsébet, az édesanyja. Ő semmiképpen sem akart német feleséget a fiának, és az urak többsége is idegenkedett a gondolattól. Nyilván azért, mert attól féltek, Mátyás születendő fiának egy német uralkodócsalád nőtagja lesz az anyja. Ezzel Mátyás halála után máris beipdul a „burkus gépezet” és ismét valamelyik német familia öröklí a magyar trónt. Az uraknak melleleg igazuk volt, de Mátyás ezt nehezen látta be.

Ami feltételezhető szexuális életét illeti – nyilván voltak szeretői hosszabb-rövidebb időre. Nehezen hihető, hogy egy huszonéves férfi, aki egy nagy országot ural és nincs felesége, önmegtartóztató életmódot folytatna. Ma azt mondanánk erre, hogy ez a fajta viselkedés nem lenne „életszerű”.

Ugyanakkor az alkalmi nőkkel senki sem foglalkozott. Sokkal izgalmasabb dolgok játszódtak le. A házasság kérdése még több mint tíz éven át hódódott és nemcsak a magyar urak ellenállása, németellenessége miatt. Mint később kiderült, a Habsburgok keze is benne volt a dologban. Bárkit is szemelt ki Mátyás, pár hónap vagy hosszabb idő alatt és után kiderült, az illető valami okból nem alkalmas a feleség szerepére. Természetesen arról volt szó, hogy a Habsburgok Mátyás nőtlenségére játszottak. Hiszen ha lesz felesége, lehetnek gyerekei is, és azok között nyilván előbb-utóbb lesz egy fiú is. Márpedig amint az világot lát, semmissé válik a Mátyás-Frigyes közti szerződés egyik sarkalatos pontja. Bécs annakidején éppen azért adta vissza a koronát és nyugodott bele, hogy Mátyás uralkodjon – mert abban reménykedett, nem, születik fiú utódja.

Most múltak az évek és az urak növekvő bosszúsággal, később rémülettel látták, hogy Mátyás nem nősül meg és az

annyira várt fiú utód csak nem jön a világra. A Habsburgok sikeresen működtek.

Ami azért is feltűnő volt az ő esetében, mert Mátyás minden más téren gyorsan gondolkodott, gyorsan döntött és éppen olyan sebesen cselekedett is. Csak éppen a házasság kérdésében volt furcsán bizonytalan, itt nem sajnálta az elvesztett időt. Érdekes lélektani dolog lehet, vajon miért viselkedett így...? Nincs válasz.

Volt egy időszak, amikor udvarának tanácsára inkább olasz feleség után nézett. Szóba került egy milánói uralkodócsaládból való hölgy, de akkor meg nem Bécs, hanem Velence lépett közbe. A lagunaváros államának nagyon kényelmetlen lett volna, ha egyik riválisa ilyen teret nyerhet Európa közepén. Utána Mátyás ismét német feleséget keresgélt, de akkor már nemcsak a Habsburgok, hanem a magyar urak is ellene szegülnek a gondolatnak. Végre nem összeesküvésekkel, hanem nyílt elégedetlenséggel fejezik ki nemtetszésüket.

Persze ez csak egy szál az eseményekben gazdag életben és a politikai vonulatok között is. Mátyás huszonkét évesen igazi férfiként és megfontolt államfőként lép az ország elé. Addig is ott volt, immár lassan hét éve áll az első helyen, de most megint cselekedni kezd. Aki nem tetszik neki, akit nem tart eléggé a hívének, vagy aki bármilyen kicsiny gesztussal azt jelezte, hogy nem bízik a királyban, netán nem ért vele egyet, nem az ő híve – annak mennie kell.

Habozás nélkül felmenti apja régi bajtársát és megfosztja minden tisztétől Szapolyai Imrét, de ugyanúgy rúgja ki saját unokatestvérét is, aki méltatlannak bizonyult bizalmára. Lecseréli az erdélyi vajdát és a különféle délvidéki báni méltóságokba is új embereket ültet. És mondjon bármit a főurak tanácsa, amely ugyan fontos szervezet, de Mátyás szerint vele nem szállhat szembe – ismét a németekkel kezd kacérkodni. Egész életére jellemző, hogy né-

metbarát politikát folytat – ne feledjük ezt akkor, ha sokan úgy vélik is, Mátyás nagy magyar politikus volt, a „törökverő” Hunyadiak második eresztése. A helyzet ennek majd-hogynem a fordítottja volt és ezt a következő lapokon látni is fogják.

Huszonévesen kezdődött és később folytatódott: csak azokat tűrte meg maga mellett, akik híveként szegődtek hozzá. Már nem volt türelme olyanokat tartani maga mellett és folyton figyelni, figyeltetni minden lépésüket, akik harcban álltak vele. Legalább az udvarban, a hatalomban nem akarta megtűrni az összeesküvőket. Ha pedig olyan lázadt fel ellene, akit sokáig bizalmában tartott, azzal nagyon kegyetlen tudott lenni.

Mielőtt elfogadnánk az „igazságos Mátyás” jelzőt, jó, ha nem feledjük el: kegyetlen is tudott lenni. Amikor például volt apósa felbujtására cseh rablók támadtak a Felvidékre és bevették magukat egy várba, maga sietett oda haddal, megostromolta és elfoglalta azt, majd százötven akasztófát állíttatott fel és a rablóbanda vezérkarát és elvetemültebb tagjait habozás nélkül felhúzatta.

Ugyanakkor nem lett volna az, aki, ha fel nem ajánlja a többieknek: lépjenek a szolgálatába!

Így kezdődött a később oly híressé lett „fekete sereg” felállítása. Ez annyiban volt szokatlan a korabeli országokhoz képest, hogy nem nagyon, vagy csak időlegesen volt a királynak saját hadserege. Ha baj volt, akkor összetrombitálták a nemes urak saját kis házi seregeit, mozgósították a parasztokat, elsősorban a veszélyeztetett vidékeken, és azokat is kivezényelték. Katonai szempontból ezek harci ereje ugyan elég kicsi volt, de „tölteléknek” jók voltak, és bizony közülük minden összecsapásban sokan oda is veszttek.

Mátyás okosságát dicséri, hogy ebben sem akart függeni az uraktól. Érdekes módon eleinte kevés nagyúr látta át a fekete sereg igazi elvi jelentőségét – merthogy az első

időkben gyakorlati jelentősége nem volt, nem lehetett, az bizonyos. Hiszen akkor még nem jelentett igazi erőt.

Mátyásnak elég sok dolga akadt akkoriban, és szinte végig egész életében. Néha ugyan panaszkodott – ismerjük a pápának írott leveleit is, legalább részben fennmaradtak – ahol afféle belső bizalmaskodással, mint „uralkodó az uralkodónak” elsírja bánatát: bizony mindent magának kell végeznie, mert nincs elég segítőtje. Ugyanakkor nem valószínű, hogy ez valóban olyan mérték elmagányosodás lett volna (hivatali értelemben), ami ezt a panaszt indokolná. Mátyás talán még élvezte is, hogy egyeduralkodó módjára dönthet, és a döntések eredményét előbb-utóbb meg is látja.

Persze gyakran kellett csalódnia az emberekben, még a hozzá legközelebbiekben is. Arra is sor került – mint majd látni fogjuk – hogy legközelebbi barátai vagy rokonai lázadtak fel, esküdtek össze ellene, és hatalma ellen. Nem is lehetett ez másképpen ott, ahol olyannyira forrongott a világ. A nemzetközi hatások soha azelőtt nem érték annyira az országot, mint akkor. Több külföldi uralkodóház fente fogát a magyar koronára és ők mindent megadtak volna azért, hogy egy kis zavart keltsenek az országban. Ugyanakkor a nemzetközi diplomácia is erőteljesen működött, különféle körök – mint például a bécsi uralkodóház vagy a pápai hatalom, de a törökök is – igyekeztek hatást gyakorolni Mátyásra és politikájára.

Számtalan érdeket kellett tehát figyelembe vennie nap mint nap, és úgy kormányoznia az országot. Arról nem is beszélve, hogy a saját környezetét is minduntalan kellő gyanakvással kellett figyelnie, nehogy ott kapjon egy tört a hátába. És ez nem csupán egy ijesztőnek szánt elegáns szónoki fordulat, dehogy. Abban a korban bárhol Európában megeshetett az ilyesmi. Senki sem csodálkozott volna, ha a fiatal királynak már huszonevésen meg kell halnia valami összeesküvés, mérgezés, nyílt lázadás során, avagy egy

csatában esik el. Mindez együtt járt a korral és a szakmával. Uralkodónak lenni nem volt éppen veszélytelen foglalatosság. A hatalmat nem adták olcsón, bizony olykor a legmagasabb árat kellett fizetni érte.

Ugyanakkor ne feledjük, hogy egy embernek van magánélete is.

Mátyás hétköznapijai lassan teltek. Az élet a tizenötödik században (is) meglehetősen nyugodtan csordogált, az időnek messze nem volt még olyan – sokszor hisztérikus – jelentősége és fontossága, mint manapság a mi számunkra. Az emberek pontosan tudták, hogy a legtöbb ügyet nem lehet elintézni napok vagy hetek alatt, hát beletörődtek. Tudták, hogy mennyi időt vesz igénybe egy utazás a szomszéd faluba, városba, vármegyébe, az ország másik végébe. A királyi udvartól a legszegényebb jobbágyportáig mindenki tudta, a hivatali ügyintézés is nagyon lassú. Ha valaki útra kelt, egy dolgot nem számolhatott: az időt. Előre nem látható események egész sorozatára kellett számítani, amelyek aztán rendre be is következtek, lassítva, hátráltatva a haladást.

Mátyásra sem az volt a jellemző, hogy reggeltől estig államügyeket intézett és feszülten dolgozott, akár szellemi, akár fizikai munkára gondolunk. Először is – szinte a semmiből kellett felépítenie az államigazgatás gépezetét, ráadásul még nagyon fiatal korában. Mert hát az előző királyok idején nagy rendetlenség, összevisszaság uralkodott az országban és az állam vezetése is meglehetősen zilált körülmények között zajlott.

Mint az akkori királyok mind – és ezt Mátyás alighanem Prágában leste el, meg valamivel korábban az apja mellett – kizárólag a hűségre építhetett. Nem csak a birtokok adományozása során volt ennek jelentősége, hanem amikor posztokat osztott szét, akkor is. Kedvelt taktikája az volt, hogy a feltörekvő fiatal, művelt férfiakat – jobbára persze nemeseket – maga mellé vette a budai várba, vagy

később Visegrádra is. Itt előbb alacsony, aztán mind magasabb posztot adott nekik, ahol valóban dolgozni is kellett. És ami még fontosabb, mindehhez *gondolkozni* is kellett, vagyis hát a munka alapfeltétele a szorgalmon kívül az ész volt.

Aki itt bizonyított, különösen a királyi kancellárián, az egyszerű íródeákból (írnokból) szépen felkapaszkodhatott a kancellária magasabb posztjaira is. Ezenközben a király figyelő szemét folyton magán érezhette. Ha ügyes volt, okos volt, kitanulta, amit lehetett, tudott deákul (latinul) is, hát egyszer csak azon vette észre magát, hogy máris valamilyen közigazgatási hivatalt kapott valahol egy megyénél, vagy a központi irányításban, vagy... az egyházban.

Mert Mátyás, kora többi uralkodójához és elődeihez hasonlóan – különösen az öreg Zsigmond király jeleskedett e téren – az egyházi főméltóságok megválasztását, kinevezését nem bízta a pápára. És mert azokban az időkben a pápaság gyakorta gyenge volt, vagy ilyen távolságban nem tudta már erejét megmutatni – a királyság pedig erős, hát a magyar király diktálta a feltételeket. Ha meghalt egy magyar püspök és felmerült a sürgős utódlás kérdése, a távoli egyházfő nem sokat tehetett. Annál többet a helyszínen lévő, a lehetséges jelölteket ismerő király. Ha a pápa püspököt akart kinevezni, az előzetesen rákényszerített (és biztosan nem szívesen vállalt) egyezségek értelmében ez nem az ő tiszte volt. Mátyás választotta ki a megfelelőnek tartott személyt, és nevét felterjesztette a pápához. Aki persze nem ismerte, nem ismerhette a jelöltet, de voltak Magyarországon más püspökök vagy éppenséggel maga az érsek, aki jellemzést küldött róla. De a pápa nem jelölhetett személyt, legfeljebb diplomáciai úton sugallhatta, kit látna szívesen a püspöki székben. Sokszor azonban nem volt erre idő, Mátyás döntött, értesítette a pápát és az illető hamarosan a püspöki székben ült. No persze, mint minden, ez sem ment gyorsan. Eltelt közben pár hónap.

Nos, Mátyás egyik kedvenc „fogása” az volt, hogy megbízhatónak bizonyult híveinek egyházi állásokat juttatott. Ha úgy hozta a szükség és a királyi parancs, hát a tegnap még világi nemes úrból ma papot, holnap pedig püspököt csináltak, és ez korántsem csak amolyan nyelvi fordulat. Ilyenkor mintha felgyorsult volna az idő, mert Mátyás úgy kívánta.

Természetesen arról sem feledkezett meg, hogy a püspökök is barátai legyenek, de az esztergomi érsek pedig legfőképpen. 1465 tavaszán például, az előző érsek halálakor Mátyás régi tartozását törlesztette: Vitéz Jánost nevezte ki az elhunyt helyébe és a pápa most sem tehetett mást, mint szinte szolgálai módon engedett és aláírta a kinevezési okmányt.

Vitéz János kétségtelenül meg is érdemelte a kitüntést. És tegyük hozzá: a gazdagságot, a hatalmas vagyont is, ami ezzel rászakadt. Mert ugyan váradi püspökként sem kellett éheznie, de az esztergomi hercegprimási poszt már arisztokratának kijáró nagy vagyonnal párosult. Ugyanakkor ismételjük, hogy a nevezetes férfiú rászolgált minderre. Ő volt Mátyás nevelője, papja, tanára, diplomatája és első-sorban tanácsadója. Rendszeresen találkoztak és Mátyás, aki nem is olyan régen még tizenéves kölyökként szájtátva hallgatta Vitéz János uram óráit és körmölte az általa feladott leckét – most mint királya ennek az embernek, barátként bánt vele. Az más kérdés, hogy évekkel később csúnyán összekülönböztek, ami aztán egyikük életébe is került – de ekkor még szent volt a béke.

Vitéz János – nem túlzás – a maga idejében talán Mátyásnál is ismertebb ember volt külföldön. Mert hát Mátyásról ugyan mindenfelé hallottak az európai udvarokban, de csak keveseknek adatott meg őt látni, beszélni vele. Vitéz viszont mint Mátyás fő diplomatája és követe – ma nyilván külügyminiszterének neveznénk – minden szomszédos, sőt távolabbi udvarban is megfordult. Ha valahol a

földrészen azt hallották, hogy „Magyarország” („Hungaria”, a kor diplomáciai nyelvén, latinul), akkor számos úrnak Vitéz János nemes arcéle merült fel. A férfi sok nyelven tudott, Itáliában nevelkedett szinte. A reneszánszot igazából nem Mátyás hozta Magyarországra olasz felesége révén – megtette ezt már Vitéz János jóval korábban, Esztergomban.

Nos, Mátyásnak éppen elég meghálálnivalója volt Vitéznek és senki sem csodálkozott, amikor idősebb barátját beültette abba a mesés vagyont is jövedelmező székbe. De nem, csak Vitéz kapott egyházi posztot. Sőt, nem is csak magyarok. Ha Mátyás környezetében feltűnt egy idegen, aki szintén tehetséges volt, bizony nem habozott őt előbb kisebb, aztán mind nagyobb feladatokra igénybe venni. Így tesztelte képességeiket és elsősorban a hűségüket is. De nem kellett attól félnie, hogy csak a buták állnak mellette – nem volt szükség arra, hogy a buták és hűségeseik, vagy az okosak, de megbízhatatlanok között kényszerüljön választani. Szerencsére az ország pár milliós népessége és a nemesek pár százezres (?) tömege is elég tehetséges embert szolgáltatott, akik előbb-utóbb eljutottak Mátyás közelébe és az uralkodó felmérhette képességeiket.

Mátyás szeretett leveleket írni. Mivel apjával ellentétben már gyermekként elsajátította a betűvetést, sőt több nyelven is tudott írni, hát számtalan levelet írt uralkodóknak és másoknak. Feltehetően ezeket előbb afféle „piszkozatként” maga körmölte le, vagy diktálta, majd a királyi kancellárián aztán szépen formába öntötték és a kor kívánalmainak megfelelően ellátták díszítésekkel, aláírással, pecséttel. A pecsét fontos volt, hiszen az – nem csak Magyarországon – jelezte, hogy a levél autentikus, hiteles, valóban a küldőtől származik és nem úgy hamisították. Az ország vagy a király pecsétje csak egyetlen példányban létezett, és tudunk olyan esetről, amikor a pecsétnek rejtélyes módon nyoma veszett. Ez nagy baj volt, valóságos riadóál-

lapotot eredményezett. Hiszen akinél a pecsét, az enyhe túlzással szinte „uralkodhatott”: hamis adományleveleket állíthatott ki, és később nehéz lett volna bizonyítani, hogy X. vagy Y. úr a birtokát ettől a királytól kapta, de az egy hamisítás eredménye. Még zavaróbb lehetett, ha a tolvaj írásos parancsokat adott ki, amelyek mozgásba hozhatták a hadsereget, a közigazgatást, egész vármegyéket tévesztett meg. Nem is szólva arról, hogy miket írhatott külföldre és azokból milyen nemzetközi bonyodalmak, sőt akár háborúk is keletkezhetek!

Nos, a Mátyás-féle kancellárián ennél azért nagyobb rend és fegyelem uralkodott, tudunk szerint a királyi pecsétnek nem kelt lába. Mátyás remek levélíró volt, a fennmaradt művek betekintést engednek a lelkébe. No meg a diplomácia működésébe. Itt aztán el kell osztatnunk egy félreértést, ami nagyon gyakori, bár inkább kimondatlan a magyar történetírásban, oktatásban és az iskolát járt emberek gondolatvilágában.

Ők ugyanis Mátyást szinte kizárólag pozitív egyéniségnek, személynek, uralkodónak képzelik!

Talán mondani sem kell, hogy nem ilyen volt. Mint a kor minden feltörekvő nemes ura, nyilván az ő lelkén is szárad egynémely dolog. Legfeljebb később követte el őket, mert hiszen már tizenöt évesen a trónra került. Nem azért kellett küzdenie, ártania másoknak, foggal-körömmel harcolnia – hogy megszerezze a trónt. De amikor már rákerült, akkor ugyanezekhez a módszerekhez kellett folyamodnia, ha meg is akart maradni azon a trónon.

Márpedig Mátyás nagyon hamar, már kamaszgyerekként szinte természetesnek látta, hogy a magyar trón az övé, és csak az övé. Nyilván mindenre kész volt azért, hogy azt el ne veszítse.

Márpedig nemes eszményekkel és kizárólag nemes tettekkel a hatalom nem tartható meg – ez több ezer éves tapasztalat, amely ma is érvényes. Kisebbség-nagyobb sunyi-

ságokra, erőszakosságokra, olykor esküszegésekre, nyomásgyakorlásra, kényszerrel fenyegetésre is sor kerül ilyenkor és Mátyás idejében sem volt ez másképpen.

Mátyás tehát nem csupán pozitív egyéniség volt. Nem széplelkű reneszánsz uralkodó, aki csak népe boldogulását tartotta szem előtt és a jobbágyok védelmében megfékezte az oligarchia, a nagybirtokos és pöffeszkedő urak hatalmát...! Márpedig ilyen kép él mindenkiben. Már önmagában az a tény, hogy a szintén csak pozitív hősként emlegetett Hunyadi János fia volt, eleve adott neki valamelyes nimbuszt a későbbi magyar nemzedékek képzeletében. Aztán a Mátyásról később elterjedt népmesék és legendák csak még inkább kiszínezték ezt a képet. Amely végül is már-már maga lépett a valóság helyére!

Ezért van az, hogy sokan talán szentségtörésnek veszik, ha mi most röviden egy kissé valószerűbb, az igazihoz mindenképpen jóval közelebb lévő Mátyás-képet festünk ide. Nos, Hunyadi Mátyás kora embere volt és nem is lehetett más. Nem előzte meg a maga idejét száz vagy több száz évvel. Nem tudta volna átlépni a korokat és azok szokásait, nézeteit, gyakorlatát sem.

Ami még egyszerűbben kifejezve nem jelentett mást, csak azt: ugyanolyan ember és ugyanolyan király volt, mint azok, akik akkoriban éltek Európában. Ha kellett, alantas kis bosszúkat tervezett és kivitelezett, ám ha kellett – így kívánta pillanatnyi kedve vagy érdeke – nagyon is megbocsátónak mutatkozott. Ravasz volt a végtelenségig és bizony ki kell mondani: cselszövő. Maga az uralkodás folyamata pedig – hatalmának és életének törekeny voltát felismerve – betegesen gyanakvóvá tette. Minden egyeduralkodó, még a leginkább felvilágosult is – zsarnok. Zsarnok akkor is, ha önmagát nem tartja annak, mi több, még a környezete, az alattvalói sem tartják őt annak. Mégis az, azzá válik kényszerpályán mozogva, hisz nem lehet másképpen.

Rajta van az egyetlen felelősség – akkor is, ha ez nem egészen így van a valóságban. De mivel a legfontosabb dolgokban egyszemélyes döntések szükségeltetnek, hát idővel maga az uralkodó is bebeszéli magának, hogy itt minden csak tőle függ. Csak az ő lépései visznek előre, amit mások tesznek, azok elrontják a dolgokat – hisz ő az egyetlen, aki mindent pontosan lát. Csak neki van és csak neki lehet áttekintése az ügyekről, mert csak ő van olyan magasan, hogy beláthatja az egész játékeret.

Így aztán mai szakkifejezésekkel élve egy egészségesen fejlett, monotematikus és túlméretezett *ego* kialakulása szinte törvényszerűnek mondható és kialakulásában talán nincs is semmi különös. Az lenne a furcsa, ha egy ember lelke, tudata nem alakulna át egy ilyen folyamat során. Ha igaz, hogy a lét határozza meg a tudatot, és bizony sok jel mutat erre, akkor nem csodálkozhatunk azon sem, hogy Mátyás is beleesett ebbe. Nem telt bele sok idő és hamarosan ő is kivételesen fontosnak érezte magát. Olyannak, akit az ország nem nélkülözhet., és mivel tudjuk, hogy kifejlett *ego*-ja mélyén egy hatalmas eszme szunnyadt – a példakép, világhódító Nagy Sándor utánzása, sőt talán felülmúlása is! – hát nem hihetjük komolyan, hogy egy kishivatalnok lelke szunnyadt volna benne.

Mátyásnak igenis voltak negatív tulajdonságai, elborzasztó oldalai és másoknak ártó képességei. Amit a diplomáciában művelt, az ennek csak egy civilizált, enyhe oldala volt, halvány tükörképe, talán inkább csak az oroszláncörmök kimutatása, de nem azok használata. Ma már az sem titok, hogy Mátyás alamuszi módon tudott színlelni, vagy ahogyan ma mondanánk: megjátszotta magát. Alakított. Szerepeket játszott, sokszor eleve aljas céllal, aljas eszközök bevetésétől sem riadva vissza.

Egy szóval: olyan volt, mint a reneszánsz kor többi uralkodója – akkor is, ha maga ez a művészeti-társadalmi irányzat önmagában pozitív volt és akkor is, ha ez csak

uralkodásának delelőjén ért Magyarországra. Mátyás nem azért viselkedett így, mert hallotta, hogy messze délen, Itáliában így illik most viselkedni. Volt egy nagy adag természetes intelligenciája, olthatatlan kíváncsisága. Tanulni akart, megismerni a világot, arról minél többet megtudni. Ám, a közmondásos reneszánsz ember alapvető tulajdonságai benne megvoltak már akkor is, amikor még azt sem tudhatta, mi ez az irányzat.

De hát abban az időben aki a hatalomra tört, vagy azt már birtokolta és megtartani akarta – nem válogathatott az eszközökben. és ezzel a mondattal egyáltalán nem felmentést keresünk a király számára, hanem próbáljuk őt elhelyezni a korban. Hiszen a mai olvasó nem mindig tudja pontosan, miféle korban is élt Mátyás.

Akkoriban az emberek istenre esküdtek, ha azt bizonygatták, hogy valamilyen ígéretüket be fogják tartani. Nos, Mátyás és mások az efféle ígéretet habozás nélkül megszegették, ha érdekük úgy kívánta – de ez nem csak a hatalom körüli játszmákban történhetett és történt.

A történészek ma úgy tudják, hogy Mátyás a színlelést, vagyis a hazudozást, tettetést, a témák kerülgetését, a „háttulról mellbe”-alapon elkövetett tetteket és lépéseket igen magas fokon művelte. Még olyan megjegyzéseket is olvashatunk, hogy a király a színlelésnek valóságos művésze volt. Ez pedig semmiképpen sem pozitív jellemvonás, bármennyire is hasznos lehet a politikában. Aki másnak mutatja magát, mint aki és ami, aki más szándékot sejtet, mint az igazi akarata, aki mindezt azért teszi, hogy másokat ezzel megtévesztve azokat romlásba döntse, a maga hasznát pedig learassa – vajon pozitív jelenség-e?

Mátyás ráadásul veszélyesen színlelő is tudott lenni. Nemegyszer bizony gyengének és szelídnek mutatta magát, olykor kedves volt és visszahúzódó – ám ezt csak azért tette, hogy a másik felet megtévevessze, óvatosságát elaltassa,

kiugrassa a bokorból a nyulat, vagyis az igazi szándékot. Akkor aztán kegyetlenül lecsapott rá.

Nem csak, sőt elsősorban nem külföldi ellenfelekről volt itt szó. A hazai főúri tanácsban, amit királyi tanácsnak hívtak és belföldön a király legnagyobb ellensége lehetett, és az is volt sokszor – eleve arra törekedett, hogyan „áztasson el” némelyeket. Akik nem az ő akaratát követték, azokat egymással összevesztette holmi aljas kis játszmák révén, majd amikor azok már egymást marcangolták a király nevető harmadikként győzött. Azt is tudjuk már, hogy míg fiatalon csak kezdte az efféle praktikákat gyakorolni, harmincas-negyvenes éveiben már mesteri fokon űzte ezt is és egyre veszedelmesebb ellenfele lett mindazoknak, akik nem értettek vele egyet. Ráadásul attól sem riadt vissza, hogy vitapartnereit, amennyiben azok nem értettek vele egyet (különben miről is vitáztak volna?), mások előtt tegye nevetségessé. Sértései ritkán pattantak le, inkább úgy „ültek”, akár a fájdalmas és végzetes találatok.

Hogy ezért nem szerették, azon ne csodálkozzunk. Itt mutatkozhatna egy kis érthetetlen ellentmondás azok előtt, akik Mátyást fényességes csillagnak, bepiszkolhatatlan képnek, eszményi uralkodónak és persze „nagy magyarnak” tartják. Mert ha ennyire ilyen lett volna, vajon miért kell folyton összeesküvésekkel, lázadásokkal küzdenie az országon belül? Miért fenekedtek rá oly sokan, miért utálták és gyűlölték, miért tettek ellene az uralkodása első percétől az utolsóig...? Ha olyan ideális király lett volna, ahogyan ma egyesek hiszik – vajon miért próbáltak meg mindent, hogy eltávolítsák és a végén miért végeztek vele?

Ne feledjük, soha nem adta fel azt a törekvését, hogy a magyar nemességet megadóztassa. Ez aztán teljes mértékben ellenszenvessé tette őt még azok előtt is, akik az udvartól távol élve nem is találkoztak vele.

Nem volt öncélúan hálás sem. Ha valakit már kihasználta, de az illetőben nem bízott, nem volt szüksége bizo-

nyítékokra, azonnal „dobta” az illetőt. Viszont voltak egyéb képességei, mint az előbb említett színlelés, amelynek révén elérhette, hogy szinte mindenkit megtévesszen a saját környezetében is. Ugyanakkor mindig maradt benne valami rejtélyes. Valami titokzatosság, amely érezhetően ott lebegett körülötte. És persze nyugtalanította az urakat, hölgyeket, hivatalnokokat, katonákat. Mátyással kapcsolatban soha nem lehettek bizonyosak semmiben. Abban sem – és főleg abban nem! – hogy a király megbízik bennük, hogy barátként, bizalmas emberként kezeli őket. Ha ez így volt, akkor is sejtették, hogy nem látnak át rajta. Mindig voltak homályos foltok a lelkében és ezek nyugtalanító akaratokat, szándékokat rejthettek.

Álarcos volt, igazából mindig maszkot viselt.

Mint minden egyeduralkodó, hamarosan nem tűrte el, hogy bárki is szembeszálljon vele. Ezért aztán kezdtek a dolgok félresiklani – mert amint az urak erre rájöttek, ritkábban mondtak neki ellent. Így nem maradt, aki az ostobaságokra vagy veszélyekre figyelmeztethette volna. Apja régi barátait is elüldözte, ha nem értettek vele egyet – márpedig az ő feltétlen hűségükre számíthatott. Számíthatott volna. De nem kért belőle, ha csak egyszer is ellent mondtak neki. Így veszített el sok régi barátot.

Említettük, hogy ha úgy akarja, nem tartja be ígéreteit sem. Uralkodása elején több ízben nyilvánosan esküt tett, hogy nem nyúl a régi nemesi kiváltságokhoz. Ezt mellel a féltékeny nemesség minden megkoronázott királlyal elmondatta. Kezét a Biblián tartva, a mindenkori főpap előtt mondta hát el Mátyás is, mire esküszik.

Aztán évtizedeken keresztül nem is egyszer megszegte ezt az esküjét is. Attól függetlenül, hogy mai szemmel hátranézve mindenképpen haladó, szinte modern tett volt, ahányszor próbálta a nemesség megcsontosodott és sokszor értelmetlen kiváltságait csökkenteni – nem változtat a té-

nyen, hogy megszegte esküjét. Így talán már kezdjük érteni, miért volt annyi ellensége ebben az országban...?

Harmincas éveiben járt, amikor 1467-ben az általa kirúgott főhivatalnokok, régi barátok fegyveres felkelést szerveztek ellene. Igaz, némi külföldi segítséggel, de igazából azért 99 százalékban magyarországi és erdélyi urak részvételével fordultak szembe Mátyással. Mindazok, akiket addig megsértett és állásából eltávolított, ott voltak. Ötvenezer fős sereget gyűjtöttek ellene.

Ekkor a harag és a bosszúállás kerekedett felül a királyban. Váratlanul és gyorsan támadott, szétverte amazokat, és a korabeli „koreográfia” szerint zajlottak az események. A lázadók vezérei mind a táborába tódultak és ott bocsánatáért esedeztek. A szokásos rendszer szerint ilyenkor a király megbocsát, vagy valamilyen jelképes büntetést eszel ki, és minden megy tovább a régi módokon.

De nem Mátyásnál. Igaz, megbocsátott a vezetőknek, de azok nem kapták vissza előző hivatalaikat, a kisebb és jelentéktelenebb figurák közül többeket pedig lefogat és kegyetlen kínzások után kivégeztet. Ez meglephette az urakat, mert hát ők végül is nemesemberek voltak, akikre a királyi szigor ilyen mértékben csak ritkán csapott le. De a dolog jogszerűsége ellen nem szólhattak semmit – aki a király ellen lázad, felségsértést követ el. A felségsértők büntetése pedig a halál, és birtokaikat is elkobozzák a királyság javára. Így volt ez akkor talán az összes európai országban.

Beindult a Mátyás-féle bosszúálló gépezet – több ezer olyan erdélyi nemest fosztott meg birtokaitól, akik a lázadók oldalán álltak, és ahogyan az ilyenkor lenni szokott: a birtokokat azok kapták meg, akik viszont mellette harcoltak. Így gyengítette ellenfeleit és erősítette híveit. Ugyanakkor pedagógiai célzata is volt a dolognak: a híveinek látnia kellett, mi vár azokra, akik szembeszállnak uralkodójukkal. De mindennek volt egy Mátyás számára kelle-

metlen oldala is: a kifosztottak, kisemmizettek nyilván mindent megtesznek majd a jövőben, hogy elveszett birtokaikat visszaszerezzék. És csak kevesen lesznek azok, akik szolgálatába állva, ismét a nulláról indulnak, hogy immár lojálisan, az ő talpát nyalva jussanak fel ismét az előző szintre.

A többség sajnos veszett és esküdt ellenséggé válik, akit a kitaláltság csak további gyűlöletre, később aztán ki tudja, milyen kétségbeesett lépésekre sarkall majd?

Ha már a magánéletéről esett szó – bár egy király esetében ez lényegében elválaszthatatlan a „hivatalos” életétől – okvetlenül meg kell említenünk Mátyás személyes bátorságát.

A csatákban, háborúkban a kor királyai az esetek többségében maguk is részt vettek. Igaz, ezen szokásuk miatt gyakorta áldozatul is estek a tömeges öldöklésnek. Mátyás valószínűleg tisztában volt a veszéllyel, mégsem vonta ki magát a szokás alól. Így aztán az előbb említett lázadás után, egy téli hadjárat során a vlachokkal, (oláhokkal = románokkal) szemben vívott csatában több nyílvesztő is eltalálta. Miként apja is tette, nem figyelt az ilyen „apróságokra”, csak letördelte a nyílvesztőket, testében hagyva azok vashegyét – hogy majd a csata után foglalkozzanak vele a seborvosok, most erre nem maradt ideje. harcolnia kellett...!

Megúsza, de a nyilak olyan sérüléseket okoztak, hogy a Kárpátokon túlról már nem lóháton, hanem hordszéken hozták haza.

De gondoljunk bele: mindenki azt várta Mátyástól, hogy végre a török ellen vonul, nem pedig saját országában és annak határai mentén a félig szövetséges, félig-meddig tőle függő, olykor neki adózó kicsiny fejedelemségek ellen indít háborúkat.

De az is hozzátartozik Mátyás jellemrajzához, hogy bár soha nem kívánt a török ellen háborúzni – ezt nem vallotta be. Sejtette, hogy rontaná az „imázsát” Európában, különösen Itáliában, ahol bíztak benne. Sőt, sokszor csak benne reménykedtek, már csak azért is, mert jól tudták, hogy Magyarországot fenyegeti a török leginkább, tehát nyilván ott fognak szembeszállni vele. Negatív jellemvonása Mátyásnak, hogy ezt mindvégig titkolta, ugyanakkor kifelé olyan benyomást keltett, mint aki kizárólag erre törekszik. Nem csoda, hogy külföldön hittek neki. Minél távolabb volt tőle valaki, annál inkább hitte, hogy amit bőségesen áradó leveleiben hirdet, az a színtiszta igazság.

Ugyanakkor akik itthon voltak és közelről látták, mit művel, keserű szájjal vártak és csak vártak. Hátha megváltozik a lelke, hátha belátja, csakugyan el kell már indulnia...?

Ne feledjük, az sem szól mellette, hogy évről évre tekintélyes segélyt – összességében több mint százezer aranyat, ami nagy pénz volt akkor! – fogadott el a pápa Öszentségétől a török elleni küzdelem költségeire – aztán ezt a pénzt másra használta fel!

Ugyanakkor ne feledjük, hogy bátorsága más módokon is megmutatkozott.

A legendákba nem véletlenül került bele, hogy álruhában járja az országot az „igazságos Mátyás király”. Itthon erre ritkábban került sor, de külföldön azért többször is megesett. Tudunk olyan vállalkozásáról, amikor ellenséges várakat egyedül és álruhában ment felderíteni. Így járt Bécsben is, és egy csehországi városban is megfordult, sőt ott mint gyanús idegen fogságba is esett. Senkitől sem várhatott segítséget, a magyar hadak messze voltak. Mátyást ekkor állítólag csak az mentette meg, hogy jól beszélt csehül is, amit gyermekként a majdnem egy éves fogsága alatt tanult Prágában. Sikertől kiadnia magát valami ottani embernek, végül elengedték.

Tény, kellett személyes bátorság ahhoz, hogy efféle tetteket hajtson végre. Nagy kockázatvállalás, hiszen ha lebukik, évekre fogságba kerülhet, csak nagy váltságdíj árán szabadulhat ki, de ami a legfőbb: bukás esetén mindent elveszíthet. Ha nincs otthon, ha vasra verve ül valamelyik idegen hatalom börtönében, akkor otthon összezilárdodik minden, ellenfelei ragadják magukhoz a hatalmat, mást választanak vagy tesznek meg királynak, és neki már semmi babér sem terem. Ha itt lebukik, egész élete megbukhat. És miért vállalt ekkora kockázatot, hiszen kiküldhetett volna száz kémeket, hogy megtudja azt, aminek kiderítésére saját személyében vállalkozott.

Mondhatni hát, hogy nemcsak bátor, de fölöslegesen kockáztató, vakmerő is volt. És ez nem egyértelműen pozitív tulajdonság. Különösen nem egy király esetében, aki olyannyira fontosnak tartja életét, küldetését, szerepét, ugyanakkor ne feledjük – ez is része személyiségének. Az, hogy mindig másnak mutatja magát, mint aki. Színészeknél ez olykor valóságos betegséggé fajulhat, de Mátyás „civil” volt e tekintetben. Mégis – vagy talán éppen ezért – mindennáron ki akarta élni ezt a szenvedélyét is. Olykor szükségét érezte, hogy ne csak gondolatban vagy írásban, hanem a fizikai valóságban is megteveszthesse ellenfeleit.

Vagy partnereit, barátait, szövetségeseit. Mert ahhoz is nagyon értett.

5. A politika sodrában

Kapóra jött most Mátyásnak, hogy Közép-Európában bajok támadtak és ezek orvoslására a pápa őt kérte fel. Ezzel ismét elodázhatta a török elleni háborút, amihez őszintén szólva a legkevésbé sem fűlött a foga. Mintha sejtette volna, hogy az az ázsiai birodalom, amely hajjait átcsapta már az európai kontinensre és vagy száz éve nyomul ott egyre beljebb – túl nagy falat lenne számára. Ő, aki Nagy Sándor nyomába akart lépni, különben sem szeretett veszteni. És az ő szeme előtt nem Ázsia lebegett elsődleges célként, mint nagynevű elődje terveiben. Ő Európában akart valakivé, sőt naggyá lenni!

És akkor történt, hogy a husziták addig rejtett hívének számító egykori apósa, Podjebrád György cseh király végleg eldobta álarcát. Előtte sok éven át katolikusnak mutatta magát, de aztán fokozatosan elvesztette kedvét a további színjátszáshoz és amikor a pápa Rómába idézte színvallásra, akkor nem játszott tovább. Eretnek volt, az egyház kiközösítette őt és híveit, nyílt háború állt a küszöbön.

Mátyás volt a környéken az egyetlen igazán katolikusnak számító király, akinek ereje és kedve is volt a cseh király megfékezésére, elűzésére, az ország visszaszerzésére a katolikus hit zászlaja alá. Ez nagy feladatnak bizonyult, nem csoda, ha a németek vagy a lengyelek nem vállalták.

Mátyásnak ez remek lehetőséget adott, hogy beleszóljon Európa ügyeibe. Hiszen Csehország is német választófejedelemségnek számított függetlenül attól, hogy most éppen cseh király uralta. Aki ott megszerzi a trónt, az bele-

szólhat a német-római császárság politikájába és közvetetten talán a pápai államra is nyomást gyakorolhat. Legalábbis Mátyás ebben reménykedett. És a pápaság most már a török elleni harcon túlmenően egy sokkal közelebbi „keresztes-hadjáratra” hívta őt: a cseh eretnekek, a husziták elleni harcra. Ez sokkal kifizetődőbbnek látszott és mindenképpen megért egy hadjáratot.

Az új háború lehetőségét persze hónapokon át latolgatták – ezért is mondtuk az előző fejezetben, hogy az idő és az események igen lassan csordogáltak. Senki sem siettetett el semmit, hiszen például míg az erről szóló buzdító-ígérgető hangulatú levélváltás lezajlott a pápával, szintén hónapok múltak el.

De 1468 tavaszára készen álltak a hadak. Mátyás számára azért is fontos volt a csehországi vállalkozás – mondhatni: „kaland” – mert úgy látta: ezalatt itthon is lecsillapodnak a kedélyek. Több tavaly őszi összeesküvő ismét behízelegte magát a kegyeibe, ellenfelei most fogatlan oroszlánnak látszottak. Mindazonáltal erős kezekben hagyta itthon az ügyeket, amikor Mátyás elindult nyugat felé. Fegyvert fogott „az anyaszentegyház ellenségei ellen”. Akik ezúttal nem turbánt viseltek, nem Ázsiából jöttek, hanem otthon ültek a saját országukban és igazából nem ártottak senkinek. Legfeljebb a nép szemét nyitották fel az egyház és a katolikus vallás ellentmondásos voltára, visszaéléseire.

Maga Mátyás is átvette azt a magyarázatot – ürügyet? – amit a pápa sugallt leveleiben. Ő maga is sok levelet írt – előtte már évek óta valóságos levélpárbajt folytatott mostani ellenségével, Podjebráddal is. De ekkor, könnyű szívvel indult egy keresztény ország ellen, maga is elhitte talán, hogy ott szinte mindenki „eretnek”, bár tudva tudta, hogy erős katolikus főúri párt is van cseh földön. Ezekkel is szép tervei voltak. De egy akkoriban kelt levelében mintha valamiféle ürügykeresés is felbukkanna...? Lássuk csak:

„Feladatunk súlyos tehernek tűnik, de a legnagyobb mennybéli jutalmat és igen nagy földi dicsőséget ígér. Ezt a háborút nem tartjuk kevésbé szentnek, mint azt, amelyet oly régóta a törökök ellen viselünk. Számítunk a Mindenható támogatására, hisz az ő ügyéért harcolunk majd. Sem becsvágy, sem más földi előny reménylése nem vezérel...”

Ebből persze igazából egyetlen szó sem igaz. Afféle diplomáciai levél ez, kincstári dicsekvés. Miféle török ellen régóta viselt folyamatos háborúra céloz, ha eddig ilyen nem volt? És a közeljövő eseményei majd megmutatják, hogy szó sincs a földi jutalmak mellőzéséről. Sőt, azok eleve kilátásban voltak Mátyás számára. Megkockáztatjuk: el sem indult volna csak a pápa kérésére, ha nincs meg benne az az ambíció, amely újabb hódítások felé hajtotta őt, fűtötte dicsőségre és hatalomra vágyó lelkét. „Sem becsvágy, sem más földi előny...” Nevetséges!

Igenis eleve azzal indult el, hogy megszerzi magának a cseh koronát és közelebb kerül a Nyugathoz, mintegy bele is férkőzik, kitörölhetetlenül, elűzhetetlenül, véglegesen. De ezt a szándékát természetesen senkinek sem mondta el, talán bizalmas tanácsadóival sem osztotta meg. Ám ami nem sokkal később történt, az ismét azt bizonyította, hogy Mátyás remek taktikai érzékkel dolgozik, jó diplomata és emberismerő, ugyanakkor – közönséges hazudozó is. Egy szóval – reneszánsz király.

Aki az általa kitűzött cél érdekében mindenre hajlandó.

Persze nem csak erről volt szó. Tudható volt akkor is, hogy Podjebrád maga mögött tudva lengyel szövetségesét, egyszerre több fronton több célért küzd. Az egyik nagyon is materialista: ő akarta meghódítani Magyarországot, hogy aztán így megerősödve folytathassa harcát a pápaság és az osztrákok, németek ellen. Amikor azt hangoztatta, hogy elege van a pápa uralkodásából a szuverén királyok és császárok fölött, akkor sok uralkodó szívéből szólt. Ugyanis egy másik szervezet, intézmény, majd állam történetéből

tudjuk – a Vatikánról, a pápai államról van szó – hogy a pápák abban a korban és azt megelőzően is arra törekedtek: fülébe kerekedhessenek minden keresztény uralkodónak. Előbb csak vindikálták maguknak a jogot, később maguk is szentül hittek benne és híveket, támogatókat is találtak hozzá, miszerint Krisztus földi helytartója, a mindenkori pápa afféle „főnöke”, felettese, döntőbírája lehet a többi uralkodónak. Már csak azért is, mert bár azok hatalma is Istentől való (ez voltaképpen egy „világi dogma” volt a középkorban, sokan még ma is hisznek benne...), de azért ők mégiscsak valamivel közelebb vannak az istenhez, mint ez vagy az a felkent király, netán császár.

Mire gondolhatott akkoriban Mátyás?

Természetesen ennyi idő után csak találgatásokra vagyunk utalva. De azért nagy vonalakban sejthető, mi járt a fejében a csehországi hadjárat megindítása előtt. Az a gondolat vert benne tanyát, hogy a legnagyobb hadvezérek – akik sorába maga is lépni szándékozott – egyben általában nagy birodalomépítők is voltak. Hiszen elég, ha kedvencén Nagy Sándoron kívül ide sorolta Atillát, Timur Lenket (Tamerlánt), de éppenséggel Julius Caesart is. Vagy éppenséggel Hannibál sem különbözött tőlük, és jóval Mátyás után jött Napoleon, akiről persze Mátyás még nem tudhatott.

Ha a törökök túl erősek is voltak, a csehek éppen ott és akkor nem látszottak annak. És ha mégis...? Mátyás kedvelte a kihívásokat.

És itt a legalitás fényében léphetett fel. Nem kellett sunyítania, mint amikor a pápa pénzt és utasításokat küldött a török elleni hadjárat előkészítésére, ő pedig igazából elsinkofálta a pénzt és csak ímmel-ámmal „készült” harcolni Konstantinápoly ellen. Amely akkor már Ázsia nagy részével együtt a félhold uralma alatt volt és az ellenség folyamatosan lopózott felfelé a Balkánon, egyre közelebb járt a magyar területekhez.

A pápa kiátkozta Podjebrád György cseh királyt és mindazokat, akik melléállnak. Így automatikusan viszont „áldotta” azokat, akik az ő utasításait követve fellépnek a király ellen. A kiátkozás pár száz évvel korábban még igen hatásos fegyvernek bizonyult, több okból is. Egyrészt ritkán alkalmazták és nagy híre volt, rémületet keltett. Másrészt jobbra be is tartották. Az egyházból kiátkozott személyt bárki szabadon megölhette és nem kellett félnie büntetéstől, ugyanakkor viszont magára vonta az átkot az is, aki ennek ellenére segítette őt. Elvileg a kiátkozott egy falat ételt, egy korty vizet sem kaphatott sehol, senkitől, ha utazott-menekült, nem segíthették haladását és az elmélet szerint előbb-utóbb valaki végzett vele, hogy a pápának, az egyháznak tetsző cselekedet tegyen...

De addigra már nem egy és nem tíz királyt és más nevezetes személyt átkoztak ki. Sajátos dolog történt: a kiátkozás „inflálódott”. Mivel gyakran alkalmazták, az emberek lassan fel sem vették, oda sem figyeltek rá. Azonfelül ha egy király népszerű volt a saját országában, hát a kiátkozás tényét az emberek nem vették tudomásul, afféle pápai-egyházi hatalmi fogásnak tartották és persze igazuk volt. Az is megesett, hogy a király mellett állt a nemzeti egyház egy része is, így ott ki sem hirdették az átkot, a nép nem is szerzett róla tudomást.

Mátyás viszont most a pápaság védelmezőjeként léphetett fel. És ha sikerül, akkor itt egy olyan hódítási folyamat indul el, amiről – szóval, amiről éppen Mátyás ábrándozott.

Hízeleghetett magának azzal, hogy a jó oldalon áll, és nem is kell a török ellen vezetnie hadat, mégis elnyeri a pápa rokonszenvét. De persze sok bonyodalom lesz még ebből – tudta ezt is. Tudnia kellett, hiszen okos ember volt, nagy diplomata, aki a legtöbb ellenfelét személyesen is ismerte és pontosan tisztában volt ezen országok erejével, az őket érő hatásokkal, belső mozgalmával. Tudnia kellett

arról is, hogy Podjebrád a francia királynál szerzett jó pontokat és a német választófejedelmek sem idegenkednek egynémely ötletétől. A nemzeti egyház – akár huszita alapokon, akár nem – sokfelé élénk figyelmet keltett. Számos király örült volna neki, ha saját egyháza neki engedelmeskedik és nem a pápának! Nos, Prágában éppen valami ilyesmire készültek, ez volt az elsődleges oka a kiátkozásnak.

1468 április közepén Mátyás megindult a hadaival, elfoglalta Brnot és Olomucot (németül Brünn és Olmütz), kis híján elfogta Podjebrád fiát, de az elmenekült. Amikor Mátyás már elég cseh, helyesebben még csak morva földet foglalt el, a cseh katolikus főurak pártjára – természetes szövetségeseire – bízta a meghódított részeket és nyugodtan visszatért Budára. Ezen mindenki csodálkozott. Valami azt sugallja most nekünk, hogy Podjebrád Györgytől tartott Mátyás. Már amikor uralkodása kezdetén is elvette a lányát, holott csak egy kényszerhelyzetben fogant esküvés készítette volna rá... És most sem mert a szemébe nézni, mármint fegyveresen, hadak élén! Inkább a diplomácia útján próbálkozott aztán azon a nyáron, közben kellemetlen leckét kapott a lengyelektől, akik értésére adták: vele ugyan nem szövethetnek a „cseh testvérük” ellen. És bizony Krakkóban Mátyás követeit alaposan megalázták. Meg kellett tudniok, hogy a lengyel királyi udvarban Mátyás „alacsony származása miatt” nem is tekintik igazi királynak, hanem csak afféle jöttmentnek, nem dinasztikus uralkodónak, akit hamarosan nyilván úgyis elsöpör a történelem, az események szele... Ráadásul megkérte a lengyel királylány kezét is, amit szintén elutasítottak.

A követek mindenről beszámoltak neki, hüen, részletesen. Csak sejthetjük, mit gondolt akkor. Nagy Sándor, az eszménykép igazi király fia volt – bár ha csak afféle „vidéki”, jelentéktelen kis királyság szülötte is. Majd megmutatja ő ezeknek a nyomorultaknak, kinek lesz itt igaz di-

nasztiája, ki lesz itt az igazi uralkodó! Aki előtt mindnyájan reszketnek majd! Főleg azok, akik most így becsmérlik őt, és azok utódai is megemlegetik majd, hogy ujjat húztak Mátyással, a Hunyadi-dinasztia alapító tagjával!

De egyelőre nem tehetett mást, mint a fogát csikorgatni, tehetetlenül.

A bécsi udvar is ellene dolgozott, szövetségest nem talált se égen, se földön. Ráadásul megtudta a kémeitől, hogy Rómában Frigyes császár éppen arra igyekszik rávenni a pápát, ismerje el Bécs igényét a magyar trónra. Ettől feldühödött. Hát reménybeli szövetségese, köztük a pápa is ellene dolgozik suttyomban? Hát most ő lepte meg őket. 1469 elején az a hír érkezett Bécsbe és Rómába, hogy Mátyás hadakozás helyett... tárgyalóasztalhoz ült ex-apósával!

Ez bombaként hatott, a hír hallatán mindenki összezavarodott és felháborodott. Azt várták, hogy folytatja az egy évvel korábban megkezdett hadjáratot és tönkreveri a pápa öszentsége, az Egyház ellen lázadó cseh királyt.

Ehelyett roppant romantikus körülmények között – akárcsak később Napoleon, akinek szintén volt érzéke az efféle teátrális gesztusok iránt – egy cseh falu közelében, egy félig leégett kis házban, üszkös romok között ültek le egymással ők ketten, akik immár vagy tíz éve nem találkoztak személyesen. Hogy igazából miről beszéltek, nem lehet tudni, hisz senki sem volt ott. Még tolmácsokra sem volt szükség, hisz mint már említettük, Mátyás jól beszélt csehül (is). De valami váratlan szövetség-féleség kezdett kialakulni közöttük, legalábbis erre utaló jeleket is észlelhettek az európai diplomáciában a következő hónapokban. Kevesen tudták, és jobbra csak Magyarországon, hogy Mátyás hadjárata elakadt, meglehetősen szorult helyzetben volt, csehek elvágták a csapatok ellátóvonalait, kemény télben rekedtek meg a magyarok. Egyelőre csak annyi derült ki a külvilág számára, hogy a cseh és magyar király fegyverszünetet kötött!

Ettől a hamarosan odaérkező pápai követek sem téríthették el, pedig állítólag egyházi átokkal fenyegették – őt is! Mátyás most megmutatta nekik, hogy ki az úr a háznál. Ha amazoknak nem tetszett, hogy szóba állt a „huszita”, tehát eretnek királlyal, akkor meghívta Podjebrádót Brünnebe, a városba, amit tőle vett el – és ott a pápai követek és nyugati diplomaták szeme láttára találkozott volt apósával. A pápa emberei tájékozottak a dühtől, de semmit sem tehettek. Be kellett látniuk, hogy Mátyás nem az a könnyen hajlítható királyocskó, aki a pápa egyetlen intésére ugrik, vagy hogy bármilyen idegen akarat előtt meghajolna.

Mátyás úgy vélte, katonai hadjáratok helyett vagy mellett egyszerűbb lenne beférkőznie a német választófejedelmek közé, és akkor egy kedvező alkalommal ott aztán megválasztatnia magát német-római császárnak. Ha sikerül bejutnia, ez talán nem lett volna lehetetlen dolog. De egyrészt sem addig, sem azután nem fogadtak be maguk közé idegent a választófejedelmek, másrészt – és ismét ebbe a falba ütközött! – csak igazi királyi dinasztiai tagjai jöhettek volna szóba. Mátyás pedig nem dinasztikus király volt – a németek számára sem.

Példálózhatott volna azzal, hogy Zsigmond magyar és cseh király létére mégis német-római császár lett – de azt Zsigmond a saját származásának köszönhette. És ehhez magyar vagy cseh királyi mivoltának az égvilágon semmi köze sem volt, nem is lehetett. Mátyás agyában talán megfordult a gondolat – hisz ő is hallotta a pletykát – hogy apját Zsigmond nemzette volna...? Akkor hivatkozhatna arra, hogy ő az egykori német-római császár unokája? De maga is tudta, ez bizonyíthatatlan, nevetséges érv lenne. Sőt, ha be is bizonyítaná, akkor sem állnának vele szóba azok a fennkölt fejedelmek és királyok, mert hát ő csak egy fattyú. Mi több, a fattyú fia, aki ilyen idők távlatából hivatkozik egykori és persze csupán állítólagos „rokonságára”...!

Volt viszont még egy út, amellyel talán sikerül beférkőznie – gondolta. Hiszen nem adta fel. Zsigmond óta a cseh királyok is – mint a német érdekszféra szerves részei – tagjai voltak a választófejedelmek gyülekezetének. Nos, Mátyás arra gondolt, mégis megszerzi a cseh koronát, hátha így sikerül bejutnia a németek közé...?

És amikor így végiggondolt mindent, rájött, van itt egy akaratlan szövetségese: a pápa! Hiszen gyorsan kiderült, hogy 1) a pápa mindent megtenne azért, hogy a huszita mozgalmat valaki elsöpörje, 2) mivel Podjebrád György maga is huszita lett, tehát eretnek, vesznie kell neki is, mint cseh királynak, 3) akkor megüresedik ez a korona, azé lesz, aki erővel megszerzi, és 4) most senki más nem támogatja a pápát ebben a küzdelemben, csak Mátyás. Meg kell tehát kérni a segítség árát, és persze le kell győzni egykori apósát.

Ennyi volt a terv, amiről 1469-ben, tíz évvel megválasztása után – amikor mindössze huszonhatodik évében járt! – még senkinek sem beszélhetett. Talán csak néhány bizalmas tanácsadója tudott róla, mások aligha.

Beindult egy bonyolult játszma. Mátyás Brünneben heteken át úgy tett, mint aki szívélyes barátságával tünteti ki... Podjebrádót! Az ellenségét! A pápai követek nem tudták mire vélni a dolgot, sikerült összezavarnia Frigyes embereit is. A katolikus cseh főurak, akik mindenben Mátyás mellett álltak eddig, most felháborodtak. Mátyás mai szóval élve „ráutaló magatartással” hozta tudomásukra: valamivel többet ajánljanak fel neki, mert csak akkor lesz hajlandó végezni az ellenséggel. Amíg túl kicsi a tét és a megnyerhető zsákmány, addig ne számítsanak rá, hogy végez a „huszitával”...!

Beletelt egy kis időbe, mire a cseh urak rájöttek, miről is van szó. Eleinte persze ezen is felháborodtak, de később eltöprengve a dolgon oda lyukadtak ki, hogy a jelenlegi állapotnál az is jobb lenne...

És végre felajánlották a cseh koronát – Mátyásnak!

Erről volt szó, természetesen. A „magyar Nagy Sándor” erről álmodott, és amazok lassan felfogták, mi kell neki.

És el is érte célját Mátyás – nem kellett sok idő, és a cseh katolikus főurak valósággal könyörögtek neki, fogadja már el a cseh koronát, jó szívvel adják! De ő most meg... kérte magát. Úgy tett, mint akinek ez aggályokat okoz, különböző „félelmei” voltak ezzel kapcsolatban. Azt állította a cseheknek: ha elfogadná a prágai trónt, ezzel talán maga ellen fordítaná Bécset, de a pápát is, a német-római birodalom pedig tán még háborút is indítana ellene. És van is ebben igazság, legalábbis ami Bécset és Rómát illeti. Frigyes császár nem nagyon örülne, hogy Mátyás hatalma ennyire megnövekszik és már nem csak keletről, de északról is szomszédos az ő országával. A pápa pedig nem így képzelte el a husziták elleni háborút, semmiképpen sem gondolta, hogy a harc jutalmát majd Mátyás maga veszi el – zsebre téve egész Csehországot!

Igazából ezek valós aggályok voltak, de Mátyás kockáztatott. Úgy tett, mint aki még mindig kétségek között hánykolódik, elfogadja-e vagy sem a koronát? Miközben gondolatban már régen megtette, sőt azt tervezgette, milyen lépéseket fog tenni mindjárt az elején és később azok ellen, akiknek nem tetszik majd ez a tette...

Nem volt egyszerű az a módszer sem, amellyel döntését követően a magyar király kihátrált a Podjebráddal kötendő alku alól. Most ismét meglepte a nyugati diplomatákat, követeket. Egy nagy ünnepi vacsorán kis összetűzést provokál a csehek között – nyilvánvalóan előre megbeszélte ezt katolikus cseh híveivel – és amikor a felhevült urak már kardot rántanak, Mátyás hirtelen közli, hogy ilyen körülmények között nem lehet tárgyalni, és otthagyja a meglepett ex-apóst és huszita embereit, elvonul – és ők ketten már soha többé nem találkoznak személyesen.

Így megnyílt az út arra, hogy Mátyás végrehajthassa a következő lépést. Hirtelen megszüntette addigi „ellenállását” és méltóztatott hajlamot mutatni a cseh korona elfogadására. A cseh katolikus főurak pártja erre nagyon lelkesen meg is koronázta őt az olomuci székesegyházban. Ahol is egy helyi cseh püspök és Vitéz János esztergomi érsek, Mátyás „külgyminisztere” közösen teszik fejére az első idegen koronát. Mátyás erősen reméli, lesz még koronázás máskor, másutt, más trónok előtt is.

Elindult hát a világhódítás útján!

A diadal, bár pillanatnyi volt csak egy életút során, teljesnek látszott.

Német választófejedelmek is elküldték követeket a beiktatására, elismerve ezzel, hogy jogosnak tartják Mátyás cseh királyi címét. Mi több, több választófejedelem személyesen is eljött a koronázásra. Az az ember, aki pár hónappal korábban még álruhában kémlelte ki egy elfoglalandó vár belsejét és aki így fogságba is esett mint „szolgalegény” – most a cseh nemzet királya is lett!

Legalábbis sokan így vélték. Nem sokat tudunk arról, miképpen reagált minderre Podjebrád György, hiszen igazából még ő volt a király, Mátyás pedig csak a cseh katolikusok által támogatott „ellenkirály” volt (az ellenpápák mintájára).

Mátyás azokban a hetekben maga a kedvesség csúcsa. A rokonszenv és a nyájasság csak úgy ömlik belőle – mindenkire. Megkapóan viselkedik, a követek hazaírt leveleiben áradoznak róla. A magyar és cseh urakat is a maga oldalára állítja, már ha eddig nem álltak volna ott – végül a meghívott pár száz magyar kis- és nagyúr – persze mind nemesek – hazatérve majd ódákat zengenek a magyar királyról, aki kitört az elszigeteltségből és immár a nemzetközi nagypolitika színpadára vitte ki hazáját. Hogy igazá-

ból Mátyás csak a saját személyét és „világhódító” karrierjének egy soron következő fokát érte el, arról ezek az urak nem tudtak. Akik pedig tudták, mint Vitéz János is, természetesen hallgattak erről. Valamiképpen ők is a fiatalember hatása alá kerültek. Magával ragadó volt a lendülete és a kedvessége, amivel levette őket (is) a lábukról.

Ugyanakkor talán nyugtalanította is őket ez a férfi? Hiszen nagyon sebesen tört előre. Ha ez így megy – gondolták – hogy huszonöt évesen már két királyságot ural, mi lesz vele harminc, harmincöt, és negyven évesen...? Csakugyan meghódítaná Európát?

Ráadásul Mátyás egy másik fronton is támadást indított – de nem hadakkal és nem diplomáciai erőfeszítésekkel. Mindenki számára igencsak váratlanul megkérte Frigyes brandenburgi választófejedelem lányának kezét.

De rögtön hozzátette: a következő két évben nagyon el lesz foglalva „hadjáratokkal, háborúskodással”, úgyhogy ez a leánykérés voltaképpen csak két évvel későbbre szól... Igazából arról van szó, hogy Mátyás mintha játszana a sors-sal. Ahányszor kicsikar tőle egy számára kedvező fordulatot, máris egy újabbal kacérkodik. mint aki valahol a lelke mélyén attól retteg, hogy az élet egyszer csak meggondolja magát és attól kezdve csupa rossz fordulat következik.

A lányt ugyan nem kapta meg, éppen azért, mert két éves távlatban a brandenburgi fejedelem sem akart gondolkodni. Sejtette, Mátyás addig százszor is meggondolja magát, hiszen nyilvánvaló volt, hogy csak politikai okokból tervez házasságot. Ugyan már szükség lett volna egy trónörökösre is, de ezzel most nem törődött.

És igaza volt az öreg fejedelemnek, mert egy év sem telt bele és Mátyás követei már Bécsben, az ősellenség Frigyes császárnál kerestek feleséget Mátyásnak. Volt is ott egy Kinga (Kunigunda) nevű leányka, de akkor mindössze... öt éves lévén, igazából még csak jelképes fele-

ségként jöhetett volna szóba. Így ez az ötlet is hamvába holt.

Viszont míg ilyesmi járt a fejében, Podjebrád György hadakat gyűjtött ellene és lecsapott. A téli hadviseléshez nem szokott magyarok egyik vereséget a másik után voltak kénytelenek elviselni, sőt huszita cseh csapatok törtek be a Felvidékre is. Tehát miközben Mátyás – paradox helyzet! – cseh királynak nevezte magát, egy másik, nála sokkal régebbi cseh király csapatait küldte Magyarországra, hogy itt büntesse meg őt. Aki ezenközben is folyton csak Olmützben vagy Brünnben állomásozott és erőtlően kísérleteket tett a támadások visszaverésére. Mondani sem kell, hogy Bécs titokban máris a huszitákat támogatta – érdekes, ilyenkor nem számított a vallási ellentét, sem az, hogy a pápa kiközösítéssel fenyegette meg mindazokat, akik Podjebrád mellé állnak – Frigyes császár számára még az eretnek, hivatalos trónját vesztett cseh király is jobb szövetséges volt, mint a katolikus Mátyás, a magyar szomszéd...

Akit mellel pár évvel korábban hivatalosan is a fiának fogadott!

Persze Mátyás is kihasználta minden lehetőséget, hogy befűtsön Frigyesnek. Támogatott például egyet az akkoriiban gyakori ausztriai tartományi felkelések közül, ami persze Frigyesnek okozott dührohamokat. Ismét Vitéznek köszönhető – akit Mátyás tárgyalni küldött Bécsbe – hogy sikerült összehozni egy találkozót. Mátyás sok lépést tett személyes biztonsága érdekében, nehogy a császárvárosban csapdába ejtsék.

Akkor járt másodszor a városban – első ízben még tizenégy éves gyerekként, és fogolyként hurcolták a falak közé. És persze – ez is jellemző Mátyás személyiségére – nagyon jól tudta, hogyan kell elkápráztatni a bécsieket. Már

csak azért is, mert követői előző ott jártuk után elmondták neki: az osztrák császár dísztelen, puritán körülmények között, szürke valóságban él, és a népe is azt hiszi, hogy ilyennek kell lennie egy uralkodónak.

De Mátyás reneszánsz király volt, tele egészen másfajta érzéssel. A művészetek, a pompa kedvelése valósággal a vérében volt. Hát olyan bevonulást rendezett Bécsbe, amit az ottani ijedt kis polgárok évtizedek múlva is megemlegettek még. Nemcsak maga Mátyás, de az őt kísérő urak, sőt a testőrök és katonák is roppant előkelő, fényes ruházatot viseltek. Zenekarok játszottak, arannyal hímzett zászlókat lobogtatott a szél, még a lovak nyeregtakarója is szebb volt, mint a Szent István-bazilika papjainak miseruhája – mint valaki feljegyezte. Mátyás emberei csillogó aranypénzek százait, ezreit szórták a nép közé, hát érthető, hogy Frigyes megint elkapta az idegesség. Ez a félbarbár ifjú elrontja az ő puritán népét! No és elveszi tőle a maradék népszerűségét is, tehette hozzá a lelke mélyén. Már ha egyáltalán maradt még valami egykori népszerűségéből, amit nem Mátyás miatt veszített el az évek folyamán.

Mátyás ekkor ha nem is Csehország, de Morvaország és Szilézia ura volt, a cseheket kiverték a Felvidékről, rengeteg pénz özönlött hozzá a meghódított területekről is. Igazából majdhogynem hatalma csúcán volt ekkor, huszonhat-huszonhét évesen, és neki állt a világ. Hogy jelezze, mennyire mellette áll az egyház is – három püspöke kísérte el. Vitéz János esztergomi prímás, a gyermekkori jóbarát, Janus Pannonius, a költő-püspök, Vitéz unokaöccse. És a németektől odaszármazott egri püspök, Beckensloer János, vagyis Johann. Ki sejtette volna akkor – legkevésbé maga Mátyás – hogy a jövőben mindhárman elárulják őt...? De azt is túl fogja élni, mint minden összeesküvést és merényletet – egészen az utolsó próbálkozásig, amely aztán majd túlhaladja az erejét.

Mátyás kellemének nem éppen fényes foltjai is megjelentek azokban a bécsi hetekben. Janus Pannonius bizonyosan rosszallóan figyelte a diplomáciai játékokat – nagybátyjától eltérően nem sokra becsülte a diplomaták simaságát és alkalmazkodóképességét. Látnia kellett neki is, másoknak is, hogy Mátyás megint el akar érni valamit, és ekkor teljesen megváltozik. Bedobja összes megnyerő képességét. Tudott hízlelni az öreg császárnak, eljátszotta, hogy valóban a „fogadott fia” Frigyesnek. Ha kellett, még saját maga egyedül eltáncolta az öreg előtt valamelyik magyar táncot is.

Pedig ez sem lehetett könnyű dolog a számára. Mert-hogy fizikai akadályai is vannak a táncnak, a lovaglásnak, a mozgásnak. A morvaországi csatákban is elől harcolt és egy nyílvevő a gerincébe állt bele. Szerencsére súlyosabb kárt nem okozott, de a nyílhegyet nem tudták kivenni az akkori sebészek. Így az ott maradt a gerinc mellett és a legváratlanabb időpontokban okozott fájdalmat, sőt korlátozta a királyt a mozgásában is. Ezzel magyarázható, hogy még harminc éves sem volt, amikor olykor nem tudott lóra ülni, vagy nehezen járt, mozgott. Sőt megesett az is, hogy hordszéken volt kénytelen vitetni magát – ő, a büszke, daliás király!

Ezek ugyan belső titkok voltak, ám nyilván hatottak a lelkére. Ily módon a magánélet részévé váltak. Mindenki megegyezik azonban abban – és itt csak azokra gondolunk, akik vele együtt éltek az udvarban és valamiféle krónikákat szerettek később, tehát véleményük írásban is fennmaradt – hogy a király remekül viselte el a fájdalmakat. Soha nem mutatta kifelé, hogy mennyire szenved, és ez a tulajdonsága később is megmaradt. Talán néhányszor meg is bánta már, hogy részt vett a csatákban, hogy kockáztatta az életét. Mi lesz vele, ha lelövik harminc évesen, a világhódító terveit ki valósítja meg...? Aztán elhessegetette magától a gyászos gondolatokat: Nagy Sándor is személyesen vett részt a

csatákban, küzdött, mint egy oroszán, soha egy pillanatra sem habozott kockára tenni mindent. És Nagy Sándor, Krisztushoz hasonlóan, csupáncsak harminchárom évet töltött ezen a földön, azalatt pedig három földrészen építette ki birodalmát!

„Nekem lesz-e annyi időm... És lesz-e akkora birodalmam?” – tehette fel a kérdést magának, ahányszor a fájdalom leverte a lábáról és alig tudott mozdulni.

Ha már a magánéletnél tartunk – köztudott volt akkor is, később is, hogy Mátyás igen szeretett beszélgetni, de csak okos emberekkel. Már csak azért is el kellett valamivel töltenie az időt, hisz abban a korban nemcsak a média ma oly közönséges és elterjedt eszközei nem léteztek, de még a könyvnyomtatást sem találták fel. Neki ugyan volt könyvtára, és sokat olvasott is, de ez nem tölthette ki az „üresjárat” heteket vagy hónapokat. Amikor éppen semmi sem történt, elmentek a levelek szerte a világba és hetek múlva kezdtek csordogálni a válaszok, nem volt éppen háború és semmi sem történt a napi rutinfeladatokon: pénzügyekben vagy igazságszolgáltatási ügyekben dönteni. Vádászni bármikor elmehetett, még télen is, különféle sportokra viszont az említett sérülése miatt nem is gondolhatott. Még a kártya is ismeretlen volt akkoriban, maradtak tehát a szellemi szópárbajok, a történetek mesélgetése és a vallási vagy egyéb tartalmú viták. Ma már az sem titok előttünk, hogy vallási, teológiai kérdésekben Mátyás nagyon is otthon volt. Hála Vitéz János nevelésének és annak, hogy sokat forgott jó társaságokban, nem véletlen, hogy annyi olasz, német és egyéb nemzetiségű férfi került az udvarába. Mindegyikkel el tudott beszélgetni, hosszú és „gömbölyű” eszmecseréket folytatni.

Életeleme lett az, hogy a gondolatait arra alkalmas „ellenfelekkel” vitában teszi próbára és csak maga tudja,

mikor hátrál ki valamelyik ötlete mögül, mert lám, valaki öntudatlanul is olyan érveket sorolt fel, amelyek rögtön legyőzötté teszik a tervet, az ötletet.

Az életben persze nem ennyire engedékeny. Bécsi tartózkodása úgy ért véget, hogy látva: Frigyes csak taktikázik és az időt húzza, nem hajlandó igazi szövetségre sem vele, sem a pápával, és nem akar segíteni a csehországi hadjáratban, sőt igazat szólva talán még azt is ellenzi, hogy Mátyás cseh király lett és tesz is ezt-azt suba alatt azért, hogy Mátyás elveszítse Csehországot – hirtelen fogja magát és hajóra viteti magát. Amely hajó már jó ideje ott várakozott a folyami kikötőben, és csak akkor jött, jöhetett mozgásba, amikor a fiatal király megelégedte a császár kétszínű játékát.

Két éve tartott már a „cseh játszma”, amikor meg kellett értenie: nem akarják őt elfogadni. Senki sem veszi igazán komolyan Mátyást, mert nem igazi király, és ha nem az, hogyan szövetkezzenek vele? Miért is adnák hozzá a lányukat, miért bocsátaná rendelkezésére a hadseregüket, aprópénzüket? Azért, mert a mostani pápa véletlenül éppen ezt akarja? A pápa bármikor meghalhat, Mátyás szintén, a csehországi helyzet is elég zavaros, hiszen ott névlegesen két király is van egyszerre, egyik sem birtokolja az országot teljesen...

Ráadásul azt is felfogta, hogy a szomszédok az ő szándékaival ellenkezően éppen Magyarország trónjára pályáznak! Frigyes arra számít, hogy Mátyás utód nélkül hal meg, ekkor a régi szerződés értelmében a Habsburgok öröklik a magyar trónt. A lengyel Jagelló (Jagiełło) uralkodócsalád is arra számít, hogy a csehekkel közösen megszerzik a magyar koronát is. Ezek mind a hárman szövetségre készültek. Bizony, a katolikus osztrák császár és a szintén oly katolikus lengyel király is a huszita, eretnek, a pápa által kiközösített Podjebrád mellé álltak – Mátyással szemben!

De persze nem ment ez ilyen kristálytisztán és főleg nem gyorsan. Volt idő megakadályozni, hogy az az egyelőre inkább szellemi szövetség ne legyen túl korán erőteljes katonai kötődés is, amely végleg elsöpörheti Magyarországot a térképről.

Ráadásul otthon is ellene fordultak néhányan. Vagy csak vitát merészeltek nyitni, és Mátyás ezt nem tűrhette. Ma már nem tudjuk, mi történt akkoriban, de Mátyás hirtelen leváltotta Janus Pannoniust a horvát-szlavón-dalmáciai báni hivatalából (csak pécsi püspöksége maradt meg), egy másik bánt pedig börtönbe vetett. Mátyás nem szerette, ha a legbelső körben ellenállással találkozott. És ez bizony már-már diktatórikus vonást mutat – később még sok ehhez hasonló történt. Nagy tervei voltak és minden ellentmondást úgy értelmezett, hogy akadályozzák őt, lekicsinylik terveit és ezáltal őt magát is...?

Égnek állt a haja, amikor megtudta, hogy Podjebrád úgy rendelkezett: ha meghal, a lengyel László öröklí a cseh trónt. Ezzel vásárolta meg a lengyelek készülődő – Magyarország ellen készülődő! – katonai segítségét. Felmerült az is, hogy a lengyel Kázmér király kibékíti a pápát Podjebrád iránt... Mátyás ekkor már teljesen magára maradt volna. És különben is, hogyan ígérheti oda volt apósa a lengyeleknek az ő koronáját...?

De nem tűrte az ellentmondást, és a kételkedést. Már 1471 őszén jártak, amikor az urak közül néhányan – még nem mint összeesküvők, csak barátian figyelmeztetők – Vitéz Jánossal az élen eléje álltak és kijelentették: megelégtették, hogy az ország erejét efféle külhoni kalandokra fecsérli. A török ellen és csak a török ellen kellene és szabadna harcolnia Magyarországnak. Az urak attól féltek, hogy Mátyás – ha tovább folytatja ezt a politikát – nagy veszelmeket hoz magyar földre. Mert hiszen napnál világosabb – érveltek az események, a hírek birtokában – hogy az ország nem kerülhet két tűz közé! Ha a török is megne-

szeli, hogy Magyarország és Erdély veszélyben van, hogy nyugatról és északról ellenséges hadseregek vonulnak fel az ország határára, akkor nyilván ő is kihasználja a kínálkozó alkalmat. Bolond lenne a szultán, ha nem tenné. Akkor aztán az ország egyik felét a németek és csehek meg a lengyelek, a másik felét a török foglalja el és vége az önálló, virágzó országnak.

Majdnem pontosan igazuk lett, mint tudjuk. Alig ötven-hatvan évet kellett csak erre várni. De ebben már semmi szerepe sem volt annak, hogy Mátyás király fél évszázaddal korábban így vagy úgy döntött.

A király lelkiállapotának jellemzésére okvetlenül fel kell idéznünk egy kellemetlen esetet. A Mátyás-életrajzírók szeretik elkenni a dolgot, némelyik meg sem említi, mások pedig hozzátesszik, hogy „állítólag így történt”, vagyis szeretnék homályban tartani a dolgot. Mátyás ugyanis, amikor meghallotta a fenti érveket, rettenetesen feldühödött. A legjobban talán az fájt, hogy a gyermekkori barát, Vitéz János tolmácsolta az elégedetlenkedők szavait. És ekkor az sem jutott eszébe, hogy a férfi már hatvanhárom éves, ősz hajú, az ország esztergomi érseke, főpap! Az ő legkedvesebb bizalmas tanácsadója és titkainak tudója, fő diplomataja, akire annyi éve mindig mindent rábízott és sohasem kellett benne csalódnia...

Mátyást elvakította a harag. Már semmi sem érdekelte, csak az, hogy lám, János érsek is ellene fordult...? Ez is kételkedik benne? Hát senki sem áll mellette, senki sem képes felfogni: amit tesz, azt mind csak és kizárólag Magyarországért teszi...?

Odalépett az öreg érsekhez és arcul ütötte a férfit.

Mondhatnánk ma, így utólag, ismerve a késő-középkori királyok módszereit, hogy hiszen börtönbe is vethette volna. Vagy egyetlen szavába kerül csak és berohannak a testőrök, legázolják és kardélre hányják Vitéz Jánost, esetleg

más urakat is. Vagy parancsot adhatott volna: vigyék ki az udvarra, jöjjön a bakó és fejezze le...!

Minden utasítását azonnal teljesítették. Nincs okunk feltételezni, hogy ezt nem tették volna meg.

Elég egy pillanatra belegondolni, mit érezhetett ekkor Vitéz János? Gondolom, egészen elhült. Arcán ott égett a király erős kezének nyoma, pírja. Összeomlott benne egy világ. Ez az ember, akire feltette egész életét, akit gyerek-korától nevelt, akit a fiának érzett – saját fia, püspök létére nem lehetett, távol állt tőle az itáliai reneszánsz egyház-atyák feslett életmódja – ez a szeretett lény ennyire megváltozott volna...?

Bizony, megváltozott. Azt hiszem, abban a percben már Mátyás is megbánt, amit tett. Még ha ketten lettek volna csak a teremben... Ha ez egy bizalmas, de heves vita keretében történik, talán sikerül kiengesztelnie a primást. Ám most nem tehetette már jóvá, mert az országtanács urai mind ott voltak. Mindenki látta, mi zajlik itt. Nem hiszem – mondjuk így: legalábbis nehéz elhinni – hogy Mátyás mindezt előre megfontoltan, célzatosan tette volna. Hogy rádőbbsen az urakat: semmitől sem riad vissza, hogy terveit megvalósítsa, mert Nagy Sándort sem tudták megállítani!

Azt hiszem tehát, inkább a pillanatnyi impulzus, a harag és düh tette ezt vele. Ezt bizonyítja a következő parancsa is. Vitéz János visszatér Esztergomba és többé nem engedte maga elé. Szóbeszéd szerint ott börtönben tartották, kenyéren és vízen, de ez aligha hihető. A megszégyenülés, Mátyás kegyének elvesztése éppen elég büntetés volt a főpapnak, és talán Mátyás is megszenvedte lelkileg, amit tett. Többé nem találkoztak, Vitéz János hamarosan meghalt. Nem zárható ki, hogy a „bánat vitte el”. Vagyis az önmarcangolás, a megszégyenülés tudata olyan pszichikai állapotot eredményezett nála, amely nagyban kihatott esti állapotára is, annak végleges leromlását okozva.

1471 márciusában hirtelen meghalt Podjebrád György.

Hogy végül is mérgezés áldozata lett-e – mint sokan sejtik, tudni vélik – vagy sem, az nem deríthető ki. És ha igen, még mindig nyitott a kérdés, hogy ehhez Mátyás is hozzájárult-e valamiképpen. A huszita királynak sok ellensége volt, köztük éppen a Vatikán is, tehát sok minden elképzelhető... A Prágába gyűlt követségek hosszan tanácskoztak, kinek jár most az ország koronája. Ott voltak Mátyás emberei is, de lehurrogták őket. Elsősorban a lengyelek jelezték ismét, hogy Mátyást nem tartják igazi királynak, azonkívül az elhunyt király halála esetére nekik ígérte a cseh trónt és ezt dokumentumokkal is igazolni tudták. Mátyás persze sohasem adta vissza azt, amit egyszer már megszerzett. Ha Prága nem is lehetett az övé, de Morvaországot és Cseh-Sziléziát erősen tartotta. És persze újabb hódításokra vágyott.

Kétféle baj szakadt Mátyás nyakába. Az egyik a hazai urak, akikről kémei kiderítették, hogy ismét összeesküvésben sántikálnak. Elegük van a Hunyadi-fiból, a nyugati háborúból, az adókból, amelyet önkényesnek tartanak (igazuk is van...), a jogellenes király rendeleteiből, amelyeket Mátyás az országgyűlés tudta nélkül hoz és azokkal kormányoz (ezekben is igazuk van – hol lapul hát az „igazságos Mátyás király” jelszó alapja...?)

Külső veszély: Kázmér lengyel király kisebbik fia, szintén Kázmér egy homályos régi ügyre hivatkozva sereggel indul Magyarország ellen, mondván: nagyanyja Zsigmond király lánya, Erzsébet volt (akire a magyarok nem szívesen emlékeztek vissza, hisz nem feledhették a hírhedt koronalopási ügyet sem), ezért neki jár a magyar korona, nem az „oláh kisgróf fiának, Hunyadinak”, aki ugyebár nem dinasztikus uralkodó.

De a legnagyobb veszély ezek összeadásából származik: ugyanis az összeesküvő urak maguk hívták be Kázmért

és a lehető legkomolyabb szándékuk, hogy csakugyan átadják neki Mátyás trónját!

No, ezt már nem tűrhette. Tenni kellett valamit.

Ha valaki azt hiszi, szétcsapott az urak között és véres aratást rendezett – nagyot téved. Mátyás ezúttal ismét arcot váltott. Hogy lelket is váltott, azt csak sejtethjük. A cél érdekében képes volt arra, hogy elfojtsa haragját. Vagy azt csak a Kázmérral az élen közeledő lengyeleknek tartogatta? Itthon mindenesetre hirtelen jóságos, vidám és adakozó lett. Azokat az urakat, akik titokban ellene szervezkedtek, most kedvesen megkörnyékezte. Mindenkitől azt tudakolta, hogy érzi magát? Van-e valami kívánsága? Majdhogynem bocsánatot kért tőlük, hogy eddig oly keveset foglalkozott velük... Jóságos és jovialis családapát játszott, aki rendetlenkedő gyermekei között ezúttal nem nádpálcával, hanem szép szóval igyekszik rendet teremteni. Gondosan titkolva közben, hogy mindent tud aljas kis játékaikról.

Ne feledjük el, biztosan volt az urak között jóra való ember is, aki csak azért sodródott az összeesküvők közé, mert valóban féltette az országot. Annak sorsát Mátyás veszélyezteti a leginkább, vélték. Akkor éppen jobban, mint a török vagy bármelyik más szomszédos hatalom. Magyarországot a veszébe rohan – állították mindnyájan – ha Mátyás továbbra is belekontárkodik a nyugat-európai nagypolitikába és azt hiszi, ott eleve jelentős szerephez juthat!

Mondanunk sem kell, ő másképpen gondolta.

Egyelőre azonban fordítva reagált hát. A leginkább elégedetlenkedőknek címeket, posztokat, birtokokat osztott és azt a benyomást keltette, mintha őket tartaná leghűségesebb híveinek. Közben egyeseket sikerült is megfordítania, már azok tiltakoztak Kázmérnál, mondván: mi az hogy neki „jár” a magyar trón? Azt nem lehet örökölni, a nemesek maguk választják királyaikat és az, hogy valakinek a dédapja magyar király is volt, ma már semmire sem jogosítja fel. No persze ez a logikus érvelés egy csöppet sem hatott

Kázmérra és azt hiszem, az ő helyében Mátyás sem törődött volna a logikával vagy az ősi törvényekkel.

Nos, ekkor történt a második árulás. Ismét egy olyan ember árulta el őt, akivel nagyon jó barátságban volt, akit követségbe küldött a pápához, akit ő emelt püspöki rangra, aki annak előtte számtalan latin nyelvű verssel örvendeztette meg Mátyást. Az első igazán ismert magyar költő – aki ugyan nem anyanyelvén írt még – Csezmicei János, ismertebb – maga választotta, reneszánsz-ízű – nevén Janus Pannonius fordult ellene.

A nyitrai várat Kázmérral előzetesen megegyezve éppen Pannonius nyitotta meg a lengyel behatolók előtt. A trónbitorló tehát már egy fontos erősséget tudhatott a magáénak. Mátyásban ismét fellobbant a harag. Pár hónap alatt ez volt a második árulás, amely vérig sértette. De aligha készítette önvizsgálatra. Tudta már a másik tábor érveit és abban is biztos lehetett, hogy Pannonius is ugyanazokat hangoztatja. Szóval mindezek az emberek fontosabbnak, erősebbnek, jobb királynak tartják a lengyelt, mint engem? – tehette fel a kérdést. Belső világa romba is dőlt volna azonnal – de hát nem hagyta magát. Nem az a fajta volt, aki néhány nehézség láttán lemond álmairól. És még kevésbé olyan, aki belátja, hogy ellenfeleinek netán igazuk is lehet!

A kéme persze mindent jelentenek. Azt is, hogy a már-már haldokló (vagy csak ezt terjeszti magáról?) Vitéz János is lepaktált Kázmérral. Mátyás ekkor végre megindul, serege körülrárja az egykori fővárost, Esztergomot. Sajátos a helyzet – a várban is magyarok vannak és azon kívül is. Ostrom még nem kezdődik, de Vitéz nem tehet egyebet, mint odabent ül és várakozik. Ezalatt Kázmér lengyel és nemzetközi zsoldos-serege már bent jár az országban, de meglepő dolog történik: Mátyás úgy intézte, hogy szinte sehol senki sem áll melléjük. Még szóba is alig állnak a bitorlóval. Kázmér napról napra szembesül azzal, hogy az ország Mátyás mellett áll. Néhány jelentéktelen, haszonleső

nemes úron kívül gyakorlatilag nem talál partnerre, aki megerősítené amúgy nem nagy létszámú seregét.

És Mátyás ekkor megint mesteri lépést talált ki. Hirtelesen kibékült Vitéz Jánossal, megkövette az öreget, visszahelyezte méltóságába. Ennek ára az volt, hogy Vitéz lebeszélte a többi urat az összeesküvésről, visszavonták Mátyás elleni panaszait és megbékéltek. Kázmér teljesen magára maradt seregével egy idegen országban, ahol nem látszott érdemesnek rabolni-pusztítani-gyűjtogatni, hiszen még nem mondott le arról, hogy ő lesz ennek az országnak a királya. Bár egyre kevesebb volt a reménye, hamarosan el is enyészett teljesen. Mátyás azért tett valamit Kázmér ellen: a Nyitránál hátrahagyott pár ezer fős sereget meglepve egy csepp vért sem ontott, de amazokat mind foglyul ejtette, fegyvereiket elvette és így alaposan megszégyenítette a behatolókat. Ahogyan beszéltek, ez a Kázmér szégyenszemre hazafutott Magyarországra, ahol ugyan azt terjesztette: őt a Mátyással szemben álló magyar urak meg is koronázták Magyarország királyának – de hamarosan belátta a világi élet csalóka voltát, szent életet élt és tízegynéhány évvel később meghalt. Több mint száz évvel halála után az egyházi körök majdhogynem szentté avatták.

És ekkor Mátyás maradt a porondon, igazából egyedül. Győzött hát – akkor is, ha külföldön a helyzete semmit sem változott. De az, hogy a belső veszélyt elhárította, megerősítette a pozícióját. Az egyetlen, aki a lázadók közül nem került a kezébe, az Janus Pannonius volt. A költő menekülőre fogta a dolgot és inkább lemondott a jövedelmező püspökségről is, de nem volt hajlandó beállni a sorba és ismét Mátyás kezét csókolgatni, megalázkodva kegyelemért rimánkodni. Pedig akik ezt kérték, mind megkapták. Mátyás nem fejeztette le, nem kínoztatta meg ellenfeleit, nem zárta őket börtönbe – akkor nem. Csak néhányukat, és valamivel később, de akkor aztán könyörtelenül.

Pannonius Nyitrától dél felé menekült. nem vett búcsút senkitől, püspökségét is elkerülte és már Horvátország területén járt, amikor úgymond a betegség ledöntötte lábáról. Mindenféle láz és tüdőbaj támadt rá – állítólag. Azért hangsúlyozom ezt a szót, mert könnyen lehet, bizony volt valaki a kíséretében, aki idegen parancsnak engedett és némi méreggel segítette a költőt megszabadulni az evilági lét fájdalmaitól...

Hogy valóban ez történt-e, nem tudható. Viszont ha mégis, akkor bizony csak Mátyás lehetett az egyetlen, akinek érdekében állt a lázadó, majd menekülő főúr megbüntetése.

És ledobta ám az álarcot! Amint ismét nyeregben érezte magát, a régi lett ismét. Szegény Vitéz János viszont megérte azt is, amire nem gondolt: hogy másodszor is át kell élnie a nyilvános megszégyenítést. Mert Mátyás, amint elmúlt az a veszély és a Vitéz-féle összeesküvő urak visszatértek az ő oltalmazó szárnyai alá, már nem sokat teketóriázott egykori tanítójával. Ismét megalázta, visszavitette Esztergomba, de már nem mint egyházfőt. Hanem egy régi vetélytársát, a már említett német származású Johann Beckensloer püspököt tette meg börtönőrének, aki aztán ki is használta e kegy juttatta fölényét és előnyét. Így aztán Vitéz, ha előbb talán még ki is mászott volna rossz pszichikai állapotából és fizikai betegségeiből, most már csakugyan visszaesett és pár hónap múlva érte jött a kegyes halál.

Mátyás harciasságának volt még egy oka, amiről ritkán emlékeznek meg a történészek. Különösen Magyarországon nem lehet népszerű ez a tény, mert nagyon is alantas, közönséges eszköznek tűnik. Mindazonáltal létezett és működött, és Mátyásnak számolnia kellett vele.

Ez pedig a sokat dicsért „fekete sereg” volt., E zsoldosereg lévén elvileg nem állt egyetlen arisztokrata, oligarcha nagyúr fennhatósága alatt sem. A korabeli viszonyokhoz képest mindenképpen úttörő jellegű megoldás volt. Hiszen Mátyás előtt minden király rá volt utalva a főurak által kiállított sereg-részekre, és ha nem volt jó viszonyban ezekkel az urakkal, csak az esetleg őt támogató köznemességre támaszkodhatott. Akik ugyan lehettek számosan, de komoly katonai erőt nem jelenthettek, nem lévén képzett, együttmozgásra, közös harcra és annak elemeire kiképzett sereg.

Ezért aztán Mátyás ötlete – ami persze nem az övé volt, minden itáliai városállam ezt a megoldást alkalmazta – meglepően újszerű volt, és eleinte bizony hatásos is. Magyarok és más nemzetiségű zsoldosok ültek a király katonai táboraiban, készen arra, hogy egyetlen intésére felkapják fegyverüket, lóra üljenek és elinduljanak arra a vidékre, határra, ahol szükség volt rájuk. Egy akkora országban, mint Magyarország a tizenötödik század vége felé, elég volt 5-10 ezer ilyen katona. Ez volt a mindenkori hadsereg magva, amely köré aztán szükség esetén lehetett csoportosítani, odaszervezni a többi, hagyományos módon toborzott seregrészeket. A létszám így több tízezerre emelkedhetett. Viszont ha csak ennyi emberre volt szükség, nem kellett elvonni az erőt a gazdasági életből.

Gondoljuk csak el: akkoriban a hadműveletek – és még évszázadokon keresztül hasonlóképpen – csak tavasztól őszig zajlottak. Bár Mátyás életében is előfordultak téli hadjáratok, azokat sohasem ő, de ellenfelei sem akarták. Ha ősszel nem sikerült elérni a célt, néha tovább tartottak a küzdelmek. Az ostromlott várakat például nem hagyhatta ott a sereg csak azért, mert leesett a hó. Nem mondhatták, hogy „viszlát, majd tavasszal megint jövünk”, hiszen addigra a vár védői új erőket szereztek, sebesültjeiket elvittek, helyettük ép katonákkal töltötték fel a létszámot, az

ágyúzásban lerombolt (ez már a tűzfegyverek és a tüzérség kezdeti korszaka volt!) falakat felépítették és megerősítették, élelmiszereket halmoztak fel – ezt az ostromlók nem engedhették meg.

De ettől eltekintve általában csak tavasztól őszig zajlottak a háborúk, különösen a magyar uralkodók és hadvezérek szokása volt, hogy amint beállt a hideg idő, „téli szállásra” vonultak a seregek. Ezt a kalandozó magyarok, sőt a még Ázsiában kóborló magyar törzsek is így gyakorolták sok száz éven keresztül. Volt „nyári szállásuk” és „téli szállásuk”. A hagyományok tovább éltek.

A nyári hadviselés negatív oldala az volt, hogy az aratási munkák idején is sok parasztot, munkás kezét vont el a földekről. A nagyurak tehát már ezért sem rajongtak a hosszan tartó, vagy sok nyáron át folyamatos háborúktól. Az, hogy sok főúr harcias természetű ember volt, szívesen vadászott és vívott lovagi tornákat, élvezte a katonaéletet – nem jelentette azt, hogy rajongott volna a háborúért. Hiszen akkor a vele tartó köznemeselek csapatát, és rengeteg parasztját kellett elvinnie a királyi hadseregbe, miáltal ott-hon összeomlott a gazdaság. Nők arattak, kacskalábú öregekre, a szép számmal születő gyengeelméjű legényekre maradt a betakarítás hosszadalmas és nehéz művelete.

Viszont a fekete sereg, minthogy zsoldosokból állt, nehezen volt összetartható. A szép bérezés ugyan megtette a kívánt hatást, a létszám aránylag feltöltve maradt mindenféle viszályok idején is – ám ha a zsoldosok unatkoztak, elfoglaltságot kellett nekik találni. Bárhol is voltak a táboraik, a környék rémei lettek. Időnként tehát le kellett engedni a gőzt és akkor is háborúba vinni őket, ha arra a háborúra momentán nem is volt szükség. Mátyás folyton úgy érezhette magát, mint egy kötélházi – hiába volt uralkodó, hiába volt király, a körülmények és idegen erők vele is úgy játszottak, mint bárki mással. Nem feledhette például, hogy apja hogyan is vesztette életét? A nagy törökverővel

ugyanis nem az ellenség végzett, hanem a... pestis. És a járványok tovább dúltak, bármikor ő is áldozatul eshetett. Akkoriban nemcsak ennek, hanem számos másinak, amelyek éppen olyan sebesen végeztek mindenkivel. Mátyás még élt, amikor az addig teljesen ismeretlen szifilisz felbukkant. De volt a halálos biológia ellenségek között másféle is, például a lepra, amely akkoriban még Európa-szerte aratott.

Nos, ha őt nem is érte el, bármikor lecsaphatott katonáira. Majdnem minden háború úgy végződött, hogy a sokat vándorló, tömegesen igen rossz egészségügyi körülmények között élő katonák ide-oda hurcolták a kórokozókat és a háborúk nyomán szinte törvényszerűen megjelentek a járványok. A földesurak pedig azt sem kedvelték, ha a háborúba küldött parasztjaik nagyobb része ugyan túlélte a csatákat, viszont valamilyen tömeges nyavalya végzett velük. A háborúk gazdasági károkat okoztak tehát ott is, ahol nem is dúltak – és ez így van máig.

Mátyás fekete serege tehát idővel önjáró bajforrássá vált – amellet, hogy csakugyan jelentős erőt biztosított a király számára. Valamiféle háborút szinte folyton viselnie kellett már csak azért is, hogy a zsoldosokat lecsillapítsa, nekik elfoglaltságot és zsákmányt adjon. Mert abban az időben, és korábban és később szintén – a „zsold” fogalmába nem csupán a havonta vagy hetente kötelezően kifizetendő pár arany tartozott, hanem annak potenciális ígérete is, hogy háború esetén a zsákmány bizonyos része a zsoldosok között kerül szétosztásra. Erre nagyon ügyeltek a zsoldosok vezérei, és persze maguk a katonák is. Az életüket kockáztatták azokban a nehéz időkben – tehát úgy érezték, jár nekik még valami. Ez a plusz anyagi juttatás sokszor egyetlen célként lebegett a szemük előtt, amikor beálltak egy zsoldosseregbe.

Ha nem kapták meg a zsákmányt idegen földön, képek voltak itthon is fosztogatni. Napirenden voltak az ebből

eredő összetűzések, olykor halálesetek és büntetések is. Tehát Mátyásnak volt saját serege, amely csak neki engedelmeskedett (amíg fizette a zsoldot), de azzal itthon is rengeteg baj volt. Nagyobb biztonságot és örömet jelentett hát, ha ráeresztette őket valamelyik szomszédos országra, vagy akár a törökre. A kisebb csetepatékban is megállták a helyüket és persze – szorgalmasan raboltak. Nem érdekelte őket, hogy a kifosztott falu vagy város abban a pillanatban éppen kinek az érdekszférájában fekszik, kinek a birtoka. Ha egyszer „beindultak”, ott kő kövön nem maradt. Felgyújtott házak, üszkös romok, megerőszakolt nők és számos halott, no meg kifosztott istállók, kincseskamrák maradtak utánuk. Elvittek mindent, amit maguk elfogyaszthattak, eladhattak, elcserélhettek vagy bármi módon pénzzé tehettek. Olykor embereket is elhurcoltak rabnak, rabnőnek.

Ne higgyük persze azért azt sem, hogy ezen olyan nagyon megbotráncoltak volna az emberek. Akkoriban a „katona” fogalma nem annyira a fegyelemmel és a renddel párosult, mint pár évszázaddal később. A *katona* szó a legtöbb esetben egyenértékű volt a *rablóval*, annak összes tulajdonságával és következményével.

Mátyás meglehetősen kettős életet élt.

Nem a családi életére célunk, amellyel az 1470-es években voltaképpen nem is rendelkezett. A hadvezér és politikus, a király és cselszövő másik énje a tudós és művész volt. Nem akarunk itt elcsépezt jelzőket használni. Sok akkori talpnyalójával ellentétben mi nem jelentjük ki, hogy ő volt a fény a keleti égbolton, sem azt, hogy valóságos napként sugározta a műveltséget egy aránylag műveletlen környezetben. (Az ehhez hasonló dicsérő kifejezésekben különösen a később Budára csődült olaszok jártak az élen).

Mátyásnak szép könyvtára volt a kézzel írott és festett könyvekből, amelyek a kort jellemezték. Ha valaki „be

akart nála vágódni”, külföldrőlilyent hozott neki. Természetesen akkoriban főleg latin nyelven írták ezeket a műveket, és igen korlátozott „példányszámban” jelentek meg. Az idézőjelet a valóban kicsi, sokszor csak jelképes mennyiség indokolja – a legtöbb kézzel írott mű már elterjedtnek számított, ha negyven-ötven példányban létezett.

Ma már senki sem lepődik meg azon a – különben ókori eredetű – mondaton, hogy „fegyverek között hallgatnak a mûzsák”. Vagyis a művészeteknek nem használnak a háborúk, a harcok idején a tudás és a szépség keresése enyhén szólva háttérbe szorul. Így volt ez Mátyás esetében is. De míg a többi magyar úrnak eszébe sem jutott könyveket vásárolni – már ha egyáltalán tudtak olvasni! – addig azt sem kedvelték, ha valaki ilyeneket forgat.

Ismeretes, hogy (az akkor már) megboldogult Janus Pannoniusból mennyi gúnyt űztek, amikor a háborús estén a sereg tagjaként a táborban nem a tábornok mellé telepedett malac történeteket hallgatni, hanem sátrában... olvasott. Ez rettenetesen gyerekes és érthetetlen dolog lehetett azoknak, akik ilyesmivel nem foglalkoztak és persze az olvasás mint cselekvés öröme, hasznát és jelentőségét sem fogták fel. A művészetekhez sem vonzódtak, legtöbbjük azt sem tudta, mi az?

Ezzel szembehelyezkedni hát nem volt könnyű dolog. Mátyás jellemzéséhez okvetlenül fontos adalék, hogy ki tudott emelkedni ebből a környezetből, a szellemi tespedtség visszahúzó mocsarából. Az állapot, amelyben ő volt, még csak annyit tett lehetővé, hogy félútig eljusson. Nem foglalkozhatott annyit a művészetekkel, amennyit szeretett volna – de nem is volt kénytelen azok mellőzésével élni, mint a legtöbben azok között, akik pedig tehették volna.

Nem is titkolta, hogy ha nem lenne király, igazából költő, író szeretne lenni elsősorban. Fennmaradt olyan levele, amelyben erről álmodozik. Hogy aztán mennyi volt ebben az álszerénység (ami szintén nem volt idegen tőle) és

mennyi az őszinte vágy, nem tudhatjuk. De számos egyéb jelből arra következtethetünk, hogy Mátyás őszintén ragaszkodott a művészetekhez és mindent megtett, hogy az uralkodás üres óráiban és napjaiban átadhassa magát a kedvteléseknek. Valószínű, hogy ha teret kap, jó közepes, pozitívan dilettáns lett volna a költészet, az írás vagy akár valamelyik képzőművészet, festés vagy szobrászkodás terén.

Már csak azért is merjük ezt állítani, mert tudjuk, hogy „belekontárkodott”, beleszólt és mintegy tervezte is – vagy legalább segített tervezni – néhány építészeti megoldás kapcsán. Úgy Visegrádon, mint Budán nagyon sokat épített, modernizált. Külföldi tudósokkal, írókkal levelezett – mióta itthon bebörtönözte vagy a halálba hajszolta humanista barátait, Vitézt és Pannoniust, nem nagyon maradt, akivel ilyesmiről beszélhetett... De hát azok vesztét a politika okozta (és persze Mátyás kevésbé türelmes magatartása és az, hogy más, külföldi tanácsadók eltérítették őt egykori barátaitól), Mátyás pedig leveleiben éppen arra panaszkodott, hogy a királyoknak sajnos van egy kötelességük: háborúkat kell viselniök nemzetük becsülete, országuk érdeke miatt. Márpedig ez vérontással jár, ami nagyon is förtelmes dolog. Mennyivel jobb lenne, ha a királyok csak a művészeteknek élhetnének! – sóhajtozik írásban az uralkodó és mi nem tudjuk, ez valós vágya volt-e, vagy nagyon is hamisan csengenek ezek a sorok?

Pedig hát feltesszük, hogy igazi vágy égett benne. Maga is szívesebben hajszolta volna az „erény és az irodalom babérait” (idézet Mátyástól). A király meglehetősen sokoldalú ember volt, ebben nála is megtestesült a reneszánsz egyik alapvető tulajdonsága. Észrevette, hogy az új kor mit hoz magával és annak mekkora jelentősége lehet. Ma már közhely, hogy ő alapította Budán az első nyomdát, és olyan építészeti látványosságokat tervezett lakóhelyeihez, amelyek kiváltották a látogatók csodálatát.

Persze szép számmal akadnak a Mátyás életével foglalkozók között, akik szerint mindez valamiféle olthatatlan dicsőségszomjból fakadt. Hogy a király folyton bizonyítani akart és mint az alacsony sorból származó, de igen magasra felvergődött emberek („Napoleon-komplexus”) egész életük során szeretnék bebizonyítani környezetüknek és a világnak, hogy nem csupán a vak sors szeszélyéből jutottak fel a csúcsra, hanem azt minden téren megsegítették, kiérdemelték. Napoleon egész életpályája lehet erre bizonyíték, de nem csupán az övé.

Mátyást itthon és külföldön élete végéig gyötörték azaz, hogy fel-felidéztek alacsony származását. Minden európai uralkodóház, amellyel kapcsolatba került, vagy a szemébe is vágta ezt (mint a lengyelek, csehek, osztrákok), vagy csak kerülő úton jutott fülébe, hogy ott is ezt hánytorgatták fel. Aztán ott volt egy másik komplexus: az apja.

Hunyadi Jánosnak ugyanis igen nagy híre volt nemcsak itthon, de külföldön is. 1456-os halála egy igen jól indult és magasra törő pályát tört ketté. Számos jel mutat arra, hogy ha még él néhány évig, talán már ő választatja magát királynak. Voltak rá esélyei. Ebben az esetben Mátyás már királyfiként indult volna pályájára és mint egy *dinasztia* második tagja talán „nagyobb mellénnyel” nézett volna uralkodótársaira – és azok is tisztelték volna őt.

Így viszont nem. De Mátyásban dolgozott a másféle dicsőség utáni vágyakozás is. Mátyás szerette volna elérni az önérvényesítésnek azt a fokát, amely előtt mindenkinek fejet kell hajtania. Tehetséges ember volt, de ezt nem annyira – vagy nem csupán – a haditechnika, a hadvezetés vagy a diplomácia, esetleg a közigazgatás terén szerette volna érvényre juttatni, kimutatni, hasznosítani.

Azt hiszem, nem járunk messze az igazságtól, ha kijelentjük: Mátyás szomjazta az elismerést, de mivel túl magasra helyezte magát mint király, egyszerűen csak hízelgők jutottak neki. Soha nem lehetett biztos abban, hogy ha va-

laki dicséri – és mindenki dicsérte, a szemébe legalábbis! – akkor most a valós tehetségét ismeri el, vagy csak helyezkedni akar a királynál. Úgy járt, mint a gazdag lány, aki talán nem is csúnya, de nem is világra szóló szépség – soha nem fogja megtudni, hogy udvarlói a nőt, a lányt, az embert látják-e benne, abba szerettek-e bele, vagy hazugság minden és csak a pénze kell nekik?

Néhány nagyon is optimista történész azon az állásponton van, hogy Mátyás önmagával együtt a nemzetét is fel akarta emelni. Tény, hogy előtte nem sokan használták leveleikben a „nemzet” szót abban az értelemben, ahogyan ő értelmezte. A nemzet fogalma úgy Magyarországon, mint más, nemesi államokban jobbra csak a nemesekre terjedt ki, a parasztokat, jobbágyokat, kézműveseket és másokat eleve kihagytak belőle. Mátyásnál úgy tűnik, megjelent a szélesebb értelmezés, a kiterjesztés, ő minden magyarra gondolt, amikor ezt a szót kimondta és/vagy leírta.

Ezért kétszeresen is törekedett arra, hogy feljusson mindenféle csúcsokra és mindenfelé tisztelettel emlegessék a nevét. Mert hát ily módon – remélte legalább – a nemzetnek is megbecsülést, tiszteletet szerez. „Mathias, Rex Hungariae”, verette az aranypénzekre, és később nem felejtette el az újabb kiadásokra odaíratni folytatásként a „/Rex/ Bohemiae, Dalmat” szavakat, ill. rövidítést sem. Vagyis Csehország királya, és Dalmácia uralkodója is, habár ez és számos egyéb címe természetesen nem fért rá a pénzdarabra.

Betegesen szerette volna, ha Magyarország híre az uralkodón keresztül is nő. Természetesen annak jó hírére, pozitív oldalaira gondolt. Azt hiszem, ezért is folytatott olyan nagy és kiterjedt levelezést szerte Európában. Eldicsékedett nemcsak katonai győzelmeivel, de új könyveivel, nyomdájával, barátaival. A filozófusokkal és költőkkel, akikkel levelezhetett, az írókkal és krónikásokkal, akiket udvarába csábított. Katonai sikereiről elsősorban a pápának

szokott írni, de mint levelező partnert megbecsülte őt még II. Mehmed szultán és XI. Lajos francia király is.

Ugyanakkor azt se feledjük, hogy Mátyás az uralkodás éveiben nőtt fel. A nehézségek megedzették – a szó rossz értelmében is. Erős akaratú volt, ezt a tulajdonságát örökölte, és amikor tizenöt évesen királlyá lett, kiteljesíthette. Nos, a kiteljesítés eredménye az volt, hogy húsz évesen már mindent maga intézett, huszonöt évesen felbőszítette, ha valami nem úgy történt, ahogyan ő akarta – harminc évesen pedig már kezdett elviselhetetlen lenni.

Nem véletlen ugyanis, hogy még a legjobb barátai is otthagyták, sőt keményen szembefordultak vele. Nem lehet véletlen, hogy ezek az emberek úgy hitték, Mátyás vesztébe viszi az országot, amikor a török – az igazi veszély! – helyett nyugaton trónszerzési trükkökkel foglalkozik, erre áldozza az ország erejét, pénzét, hadseregét és legfőképpen *idejét*. Ugyanis ezek az emberek már megszimatolták azt, amit Mátyás még nem is sejtett – hogy már nem maradt sok idő. Magyarország képletesen szólva már benne volt a muzulmán célkeresztben. A török megállíthatatlanul közeledett. Már csak azért is megállíthatatlan volt, mert jószerével senki sem tett ellene semmit.

Mátyás a művészetek barátja, maga is afféle műkedvelő volt – ezért sokat elnézett a művészeknek. De amikor azok esküjére és feladataira emlékeztették, habozás nélkül szembefordult velük. Ha úgy elbánt régi barátjával és tanítójával, Vitéz Jánossal – mennyivel inkább elbánt azokkal, akiket egy csöppet sem tisztelt? Akikben csak ellenséget vagy vetélytársat vagy akadályt látott? Természete évről évre romlott. Ami mellel a csúcsokra jutott emberek sajátja, mondhatni már-már jellemző szokása. A hatalom jelentős személyiségtorzulást okoz, nincs ebben semmi rendkívüli, ma is megfigyelhető a vezető államférfiaknál. Különösen a diktátorok esetében, akik egy személyben

uralnak nagy erőket, készleteket, és persze minden alattvalójukat.

Márpedig az akkori királyok egyben diktátorok is voltak. Az egyszemélyi felelősség nem igazán létezett, hisz nem volt erő, amely felelősségre vonhatta volna őket tetteikért – ezt legfeljebb összeesküvők, merénylők tehették és tették meg, közjogi alapon felelősségre vonás, elszámoltatás nem létezett. Amíg valaki tartani tudta magát a hatalomban, addig mindig és mindenben neki volt igaza és döntő szava, más vélemény nem létezett és nem is létezhetett.

Nos, Mátyás korának embere volt és hamarosan pontosan ilyen egyeduralkodó lett belőle. Emberei elhagyták, de olyan is akadt, aki ráadásul alaposan rászedte őt. Mint az a már többször említett Beckensloer János német származású talpnyaló, aki buzgó hívének mutatta magát, megkapta a legzsírosabb főpapi állásokat, Mátyás megbízásából diplomataként is eljár külföldi udvarokban, mígnem ő is megelégtelte a király viselkedését. A magyar történészek hajlamosak őt egyszerű, mondhatni „sima” árulónak kikiáltani, és nem töprengenek indokain. Nekünk az a véleményünk, hogy Beckensloer esztergomi érsek egy idő után már egyszerűen félni kezdett Mátyástól. Aki a neki addig leghívebben szolgáló embereket is gyanakvással figyelte, maga ellen fordította, majd netán kivégeztette vagy jószágaitól megfosztotta, börtönbe vetette – azzal az esztergomi érsek (primás) sem sokáig akart közösködni.

Más kérdés, hogy a pírmás csúnya módon távozott. Magyarországtól távol sem akart szegénységben élni, hát fogta magát és az összes vagyonát, amit rövid idő alatt pénzzé tudott tenni, de nem felejtette Esztergomban az érseki könyvtár vagyonaikat érő kéziratos könyveit sem. Mindezzel együtt egy szép napon elindult és meg sem állt Bécsig, búcsút sem mondva addigi királyának, aki minden jóval elhalmozta. Ő tudta, miért tette.

Mátyás akkoriban már nem tűrt ellentmondást a magánéletben sem. Az uralkodással együtt járó személyiségzavar nagyon szépen kifejlődött nála is. Már nem ismert más akaratot, mint a sajátját – ami még érthető ott és akkor. De már nem ismert el semmilyen egyéb érdeket sem! Ez súlyos hiba volt. Észre kellett volna vennie, hogy másoknak más érdekeik is lehetnek, amelyek nem okvetlenül esnek egybe Mátyás és a királyság, az ország érdekeivel – de ezért még nem kell azokat üldözni. De hát ő üldözte nemcsak az egyéb szándékokat és érdekeket, hanem azok hordozóit, vallóit is.

6. Göröngyös utakon

Mátyás király életének színtere akkoriban jobbra Buda vára volt. Visegrádon is építkezett és máig fennmaradtak ottani palotájának romjai. De életének nagyobb részét – már amikor egyáltalán itthon volt – Budán töltötte.

Hamarosan kiépült a budai Várhegyen a királyi palota új szárnya is. Itt kapott helyet a könyvtára, amely a vatikáni könyvtár után a korabeli Európa legnagyobb görög és római gyűjteményét tartalmazta. A könyvtár mennyezetére azt a csillagállást festették fel, ami Mátyás királlyá választásának órájában uralta az eget.

Mert hát a király – amellett, hogy hívő kereszténynek vallotta magát – meglehetősen sokat foglalkozott mágiával is. Mi több, nemcsak a jóindulatú fehér, hanem a rossz erőket felhasználó, olykor negatív célokért küzdő fekete mágiát, a nigromantiát is alkalmazta. Híve volt az asztrológiának is, számtalan csillagjós kapott biztos állást, szállást és kenyeret a palotájában.

Mint akkoriban sok felvilágosult ember, ő is hitt abban, hogy a csillagok állása meghatározza sorunkat, kezdeményezéseinket sikerre vagy kudarcra ítéli. Sok európai uralkodó viselkedett ugyanígy, ez afféle normának számított akkoriban és senki sem csodálkozott ezen. Legkevésbé maguk a csillagászok, akik életük és idejük, energiájuk egy részét csillagjósként éltek, csak kisebb részben foglalkoztak azzal, amit igazi tudománynak tartottak. Mellesleg jellemző a korra, hogy a csillagjósok terme, ahol számításait végezték, egyenesen a könyvtárból nyílt.

Itt volt Mátyás trónterme is. Ebben fogadta a külföldi vendégeket, követeket. Ettől nem túl messze helyezkedett el az ebédlőterem. És amíg az új királyné meg nem érkezett, hogy addig ott szokatlan szokásokat vezessen be – a palota lényegében nyitva állott. Az jött be a királyi épületekbe, aki akart. Ami meglehetősen veszélyes dolog volt – Mátyásnak emlékeznie kellett volna egyfelől Zách Felicián merényletére, aki Róbert Károlyt és családját kis híján lekasabolta magányos merénylőként, egyetlen szál karddal – másrészt eszébe juthatott volna, hogy ha ő maga álruhában bemerészkedett idegen várakba, akkor egy összeesküvő csapat néhány mindenre elszánt merénylővel őt is bármikor meglepheti és felkoncolhatja egy szempillantás alatt.

Mégsem tett óvintézkedéseket. A koldusok például úgy jártak ki-be a Beatrixot megelőző időkben, akárha ott laktak volna. És ha jött egy szegény kérelmező, jött egy koldus vagy más rászoruló – soha senki nem távozott üres kézzel. Mátyás ilyen volt.

Aminthogy feljegyezték róla, hogy ha barátai, vagy számára rokonszenves, akkor megismert idegenek ültek asztalánál, nagyon veszélyesnek mutatkozott velük. Nem volt ritkaság, hogy maga kínálta őket, sőt felszolgált nekik az ételt, amitől azok persze elhültek. Pedig feltehetően csak apró kis trükkök voltak ezek. Túl azon, hogy Mátyásnak ilyen volt az alaptermészete, amikor éppen nem dühöngött valakire, valami miatt – ez is az „országimázst” szolgálta. Tudta jól, hogy ennyi kedvességtől elragadtatott ember majd hazaérve csupa szuperlatívuszt zengedez majd róla és egyúttal országáról is. Számítása általában be is vált. Hiszen ha olvassuk azok krónikáit, akik akkoriban jártak Budán, bizony csupa dicsérő szót látunk.

Mátyás állama nagyrészt a folyamatos háborúkra és az azt kiszolgáló, mozgásban tartó hadseregre épült. Erről sem olvashatni az iskolai tankönyvekben, hiszen ez rombolná a „békés építő király” imázsát. Aki ugyan volt is Mátyás, meg nem is. Szerette a művészeteket, tett is értük sokat, épített is – de nem szabad elfelejtenünk, hogy sokat rombolt is. Maga a hadsereg és annak fenntartása rengeteg pénzt vitt el békeidőben is – hát még háborúban!

Pedig az utóbbiakban nem volt hiány. A váltakozó szerencsével zajló, olykor elülő majd ismét fellángoló „cseh háború” legalább tíz évig tartott, nem csoda, ha az uraknak elegük lett a harcokból, no de sokszor még Mátyásból is.

Bizony – mint fentebb írtuk – már 1468-ban is megesezt, hogy zsoldosai kenyéréért támadott meg egy területet, és ezt be is vallotta. Később, az 1470-es években még gyakrabban történt ilyesmi.

Közben nőtt a nyomás a trónöröklés ügyében is. Ez a nyomás Mátyás tudatára nehezedett és bár az urak ritkán említették az országtanácsban, elég volt látni a tekintetüket, hallani elharapott félmondатаikat. Mátyásnak nem volt gyermeke és már harmincas évei közepén járt. Mi lesz a trónnal, ha valami baj éri őt? Egy vadászaton, egy csatában? Hiszen nemegyszer megsebesült már az összeccsapások során, és egy merényletet sem lehetett kizárni. A természet, a szeszélyeskedő hatalmaskodása valósággal kiprovokálta, hogy egyszer valaki mérget tegyen a borába vagy egy óvatlan pillanatban tört döfjön az oldalába.

Ha pedig ez bekövetkezik, az országot idegen uralkodók hadai özönlík el, és mindegyik sereg élén egy-egy dölýfös trónkövetelő fog lovagolni! Megosztják az urakat, megosztják a népet, és csak bajt zúdítanak mindenkire.

Mátyás maga is nagyon jól tudta, hogy ez a helyzet tovább nem tartható. Ám eléggé kétségbeesett és ezért eleve kudarcra ítélt kísérleteket tett, hogy dinasztikus feleséget szerezzen. Egy magyar főúr bármikor szívesen hozzáadta

volna a lányát még azok táborából is, akik amúgy utálták őt – a kegy, a remény, hogy az ő leányuk trónra kerül, hogy az unokájuk netán király lesz – melengette volna a leginkább ellenzéki urak szívét is. Külföldön is kaphatott volna ilyen olyan mágnáslányokat. De hogy igazi, dinasztikus uralkodócsalád nekiadja a lányát – arról Magyarország közelében nem lehetett szó. Itt sokkal fontosabb érdekek forogtak kockán annál, hogy elkótyavetyéljék egy bizonytalan kimenetelű házassággal.

Így aztán mindenki megkönnyebbült, amikor az 1470-es évek második felében egy újabb feleségjelölt neve bukkant fel.

A feleségválasztás rögs útján sok kudarc és megaláztatás érte Mátyást, mint már írtuk. Ezért azt kell mondanunk, hogy a végén kényszerűségből „választotta” Beatrixot, de ezt mindenki előtt titkolta. Talán önmagának sem szívesen vallotta be, hogy mire odáig eljutott, a választható feleségek listája roppant módon leszűkült, szinte el is foszlott már. Alig maradt rajta bárki más ezen a nápolyi királylányon kívül.

Először, mint láttuk, a német-római választófejedelmek között választott volna magának méltó párt, egyikük lánya képében – de ez nem sikerült. Aztán a környező osztrák vagy szláv királyok lányaira fanyalodott volna – de alacsony származásán gúnyolódva azok sem reagáltak komolyan a leánykéréseire. Csak a „harmadik hullámban” döntött úgy – mert erre kényszerült – hogy valahol távolabb, Magyarország számára politikailag semleges területen is szétnézzen. Itt sem volt könnyű dolga.

Természetesen a szerelem mint döntő motívum fel sem merült. Ez is dinasztikus, tehát politikai érdekházasságnak indult még akkor, amikor fogalma sem volt róla, ki is lesz az asszonya. És ezt is természetesnek tartották abban a korban. Csak a mesékben létezett, hogy királyfiak és királykisasszonyok megismerték egymást, aztán beleszerettek a má-

sikba és azért tűzön-vízen harcolva lehettek egymáséi... Azokban a körökben ez nem így működött. A lányokat – az uralkodók leánygyermekait – eleve arra szánták és arra is nevelték, hogy egyszer majd egy idegen király feleségei lesznek. Jó esetben a sok német választófejedelem egymás között házasodott, így a fiatal lányoknak nem kellett akkora sokkot átélniök. Nem kerültek teljesen idegen nyelvi környezetbe, nem kellett újfajta szokásokhoz alkalmazkodniok. De a gondolat egy német fejedelem vagy király számára, hogy lányát a „barbár” magyarnak adja, ahol ki tudja, miféle hárembe jut (már akkor is sokan keverték a magyarokat a törökökkel, legalábbis szokások és eredet, származás tekintetében), megborzongatta a kedélyeket és nemleges választ kényszerített ki a civilizált Nyugat uralkodóiból, lányos apáiból.

Ugyanakkor igencsak nyomta a lelkét az a másik dolog is. Amellett, hogy neki nem volt fia, még ráadásul a gyermekkorában kötött alku az örökéletűnek tetsző Frigyes osztrák császárral is folyamatosan létezett és Frigyes minden alkalommal emlékeztette is rá. Vagyis ha utód nélkül hal meg Mátyás, a magyar korona az osztrák Habsburg-házra száll. Ráadásul az egyik régi, de még érvényes szerződés szerint Frigyes még Mátyás életében is állandóan használhatta a „Magyarország királya” címet – és persze használta is! Így előállt az a jogilag is meglehetősen furcsa helyzet, hogy a világ felé Magyarországnak egyszerre két királya volt. Mindkettő jogosan ült a helyén, az egyik a budai trónon, a másik meg Bécsben, Európa meg csodálkozott, hogy mindkettő egyszerre használja a címet és egyik sem tiltakozik a másik úgymond jogtalan címhasználatát ellen...

Mátyás attól tartott, és joggal, hogy uralkodása végül egy nagy paradoxonba fullad. Annak idején a magyar urak éppen azért választották meg őt magyar királynak, még azon az áron is, hogy oly megalázó alkut kellett kötniök

Frigyessel – mert így remélték, az országnak végre magyar királyai lesznek és véget vetnek az idegenek uralmának. Ehhez képest az lett a helyzet, hogy ha ő utód nélkül hal meg, éppen a Habsburgok öröklik az országot, vagyis azok, akikről meg akarták menteni a trónt.

Mindenáron feleség kellett tehát, aki majd fiút szül!

És az a feleség nem lehetett akárci. Nehogy fiának is olyan falakba kelljen ütköznie, mint neki magának, Mátyás minél előkelőbb, igazi uralkodócsalád sarját szeretne volna nászágyába vinni. Nem csoda hát, hogy a keresés oly sokáig tartott.

Am egy idő után úgy látszott, siker koronázta a hosszas kutakodást. A csillagjósok is részt vettek a dologban. Mátyás nélkülük semmilyen fontosabb lépést nem kezdeményezett, ugyanakkor meglehetősen naiv volt a házassági ügyekben. Képes lett volna még sok évig várni, míg egy akkor éppen öt éves (!) feleségjelölt felcseperedik, vagy egy másik udvarban hagyta, hogy a házasság ígéretével hosszabb időn át az orránál fogva vezessék.

De végre eljött a megoldás. Nápolyban akkor már nem a nekünk is királyokat adó Anjou-család uralkodott (az időközben kihalt), hanem a spanyol Aragón-ház uralta a városállamot Szicíliával együtt. A Barcelonából eredő, és egykor a mai Spanyolország egy tekintélyes részét, Aragóniát uraló család már néhány nagy királyt adott több nemzetnek, tagjaik az idők során hol a francia, hol a spanyol, a nápolyi, a magyar, sőt férjhez adott lányok formájában még a lengyel trónra is felkerültek. Egy Anjou jóval régebben II. Endre magyar király veje lett.

Maga Beatrix királylány sem volt egészen „tisztá”, már ami a származását illeti. Méghozzá sem formailag, sem a dolgok természetes rendje szerint. Az apja az a Ferdinánd volt, aki Nagy Alfonz fényes reneszánsz uralkodó fiának számított. Ámde tudjuk egynémely krónikákból, hogy igazából nem a király jogszerű, hanem csak „balkézről való”

természetes fia volt. Ráadásul több kutató még ezt is megkérdőjelezi és azt állítja: Alfonzot becsapták, a kisgyerek anyja alighanem mással is félrelépett és így a királyi szerető egy vadidegen gyermek útját, sorsát egyengette. Ami most és itt a mi számunkra már csak annyit jelent, hogy az alacsony származású Mátyás király végül is egy olyan lányt vett feleségül, aki szinte bizonyíthatóan nem tartozott vér szerint az Aragón-királyok közé. De mert annak hitték és ezt Ferdinánd életében senki sem kérdőjelezte meg – hát Ferdinánd lánya, Beatrix végső soron az egész világ számára eléggé előkelő feleségjelöltnek látszott.

Az más kérdés, hogy ezenközben azért Mátyás sem élt szerzetesi életet. A Vitéz János-féle összeesküvés után viszonyt folytatott egy osztrák grófnővel. Hogy a két dolognak volt-e köze egymáshoz, nem tudható. Nem valószínű, hogy Mátyás megmenekülése és győzelme felett érzett örömeiben járt-e a grófnő ágyába, vagy vitte azt a saját hálólázába. Hiszen máskor is voltak nőügyei és nem zárható ki, hogy több törvénytelen gyermeke, netán fia is született, csak azokról már nem szerzett tudomást. (Néhány legenda-gyártó és balladaköltő is alaposan hozzájárult ahhoz, hogy ez a hiedelem is elterjedjen a későbbi századokban).

Mindenesetre Borbála – vagy eredetileg Barbara – Edelpeck hamarosan megszülte Mátyás fiát. Ha valaki most ujjongani kezd és értetlenségének ad kifejezést, hogy akkor miért volt ez az egész hosszú hercehurca a trónutódlás ügyében? – annak csak annyit mondunk: törvénytelen fiú nem fiú. Törvénytelen örökös – nem trónörökös. Az akkori jogrend csak a legritkább esetekben engedett meg ilyesmit, sőt általában soha. Ha a fattyak mégis trónra kerültek, azt erőszakkal érték, érthették el.

Edelpeck Barbara-Borbála később – feltehetően éppen Mátyás unszolására és anyagi segítségével – egy osztrák grófhhoz mehetett férjhez. A fiút természetesen Mátyás elvette tőle és maga neveltette Budán. A grófnő később meg-

özvegyült és sok tehetős és már nem fiatal özvegy mintájára kolostorban fejezte be életét.

Mindenesetre így is három évig tartott, míg sikerült pontot tenni a tárgyalások végére. Még 1473-ban kezdtek egyezkedni Ferdinánd királlyal a lánya ügyében, aki akkor még kamaszlány volt csak. Magyarországon senki sem tudta, hogy a lány múltja meglehetősen „zilált”, sőt viselkedéses. Már az akkoriban alapvető feltételnek sem tudott eleget tenni: nem volt szűz.

Hogyan lehetséges, hogy ezt Mátyás nem vette észre? Hiszen tapasztalt férfi volt, női ügyekben meglehetősen járatos és bizony nem fiatal már. Csaknem húsz éve lehetett dolga nőkkel. A nászéjszakán persze ezer trükkel be lehetett őt csapni, ahogyan akkor is, később is becsaptak már sok-sok férfit. A kis üvegcsébe rejtett állati vér is megfelelt a célnak, hogy foltot hagyjon a lepedőn, miáltal később a férfi azt hihette, ő vette el a fiatal nő szüzességét...

De most nem ez a lényeg. Sokkal nagyobb baj volt az asszonnyal, amiről – nem győzöm hangsúlyozni, hogy mentsem a kortársakat és áttételesen persze magát Mátyást is – Budán akkor senki sem tudott. Egyfelől Nápoly messze volt, másfelől ott sem volt mindenki birtokában az adatoknak. A terhelő tudással csak néhányan rendelkeztek, ezek pedig a Ferdinánd, az apa parancsára hallgattak. És mindenkinek jól felfogott érdeke volt, hogy ne pletykáljon ilyesmiket. Magyarországra már csak olyanok kísérték és kísérhették el Beatrixot, akikben Ferdinánd és lánya megbíztak.

Ugyanis arról van szó, hogy a fiatal lány minden jel szerint... gyilkos volt!

És ezt nem csak azok hangoztatják, akik az asszonyt sejtik Mátyás későbbi halála mögött. Ettől teljesen függetlenül is erre a megállapításra jutottak.

Már csak azért is, mert két olasz krónika egymástól függetlenül szólt arról (ezek Magyarországon csak száza-

dokkal később váltak ismertté), hogy a nápolyi királyi udvarban Beatrixnak már nagyon fiatal lány korában viszonya volt egy spanyol származású apróddal. A nagy szerelem – mert állítólag az volt – 1475-ben érte el tragikus csúcspontját. Ne feledjük: ekkor már két éve folytak a tárgyalások Budá és Nápoly között a lány házassága ügyében.

A királylány apródja-szeretője talán féltékeny volt? Talán nem akarta, hogy Beatrix – olaszosan Beatrice – elmenjen abba a távoli barbár országba, „túl a hegyeken” és soha többé ne találkozzanak? Beatrix azonban menni akart. Mint feljegyezték, érezte, hogy Nápolyban nem sokra viheti, de egy másik országban egy király oldalán még bármi lehet belőle. Biztos volt benne, hogy férjét is majd ujja köré csavarja és az azt teszi, amit ő mond neki. Ma már tudható, hogy számítása sok tekintetben bevált.

Ám volt egy apró bökkenő, ez a szerető. Aki mindent megtett volna, hogy a házasságot megtorpedózza. Csak feltételezhetjük, hogy megszarusolta Beatrixot: mindent megír a magyar királynak, vagy egy kupa bor mellett elmondja a magyar király követeknek a valós helyzetet. Ezt Beatrix nem tűrhette. Apjának, Ferdinándnak lényegében mindegy volt, ki lesz a lány férje, bár nyilván neki is jobban tetszett a távolban fénylő csillag, akiről sok jót hallott – mintsem hogy lányát valamelyik olasz városállam fejéhez adja. Akkor ugyan itt maradt volna a közelében és egy viszálkodó szomszédot vagy a szomszéd szomszédját ideig-óráig szövetségesévé tette volna ezzel a házassággal – ám mégis jobban tetszett neki az a távoli nagy királyság, amelyről Itáliában is sokat hallottak akkoriban.

Így hát a dolog eldőlt, csak a spanyol szerető „ugrált” még. No, nem sokáig. Beatrix már levél útján meg volt kérve, mi több, szintén postai úton, követek által Mátyás eljegyzett menyasszonya lett – amikor végre le kellett számolni az egyre követelőzőbb spanyollal is. A férfit egy napon megfojtva találták a hálószobában. A tettes vagy tette-

sek kötéllal fojtották meg a fiatalembert. Mivel a dolog a hálósobában történt, ahol akkoriban a férfi csak Beatrix társaságában szokott tartózkodni, alapos hát a gyanú, hogy maga Beatrix tette vele álmában. De ha nem saját kezűleg gyilkolta meg, akkor is köze kellett legyen az esethez. Nem hihető, hogy apja tétette el láb alól a kényelmetlen alakot, lánya pedig utána egy csöppet sem bánkódott volna szerelme elvesztése miatt...? Mert tudjuk, hogy kedélye akkoriban nem romlott el. Sőt, boldogan és izgatottan készült a magyarországi utazásra!

Talán ad némi fogalmat arról, miféle ember volt Beatrix, ha tudjuk: már egy évvel a házasságkötés előtt, amikor még csak menyasszonya volt az általa személyesen sohasem látott királynak – környezetének megparancsolta, hogy ettől kezdve őt Magyarország királynéjának szólítsák! A lány tizennégy évvel volt fiatalabb Mátyásnál, a szeretőgyilkosság idején, 1475-ben tehát mindössze tizennyolc éves lehetett, vagy annyi sem. (1457-ben született).

Eltökélt nőszemély volt, nem teljesen negatív tulajdonságokkal. Akár köze volt a gyilkossághoz, akár nem, mindenképpen feslett erkölcsű személynek számított volna az akkori magyar viszonyok között. Nem lehet hát véletlen, hogy ezt a botrányos esetet roppant módon titkolták és igazából csak a következő század elején, már Beatrix Nápolyban bekövetkezett halála után írták meg a krónikások is. A hírzárlat tehát jól működött.

Aztán a malmok ugyan lassan öröltek, de végre létrejött az egyezés. A követek számtalanszor megfordultak mindkét udvarban. Ahogyan az ilyenkor lenni szokott, és mivel a fényképezést még nem találták fel, mindkét fél festőt küldött a másik udvarba, hogy az örökítse meg a leendő házastárs portréját. Ám mivel a portréfestő az ábrázolandó fél birtokán belül volt, csaknem bizonyos, hogy az ilyen esetekben mindig megvásárolták jóindulatát. A meg-

vesztegetett művészt tejben-vajban fűrésztötték és az hajlott az okos szóra.

Ezért aztán a Mátyás által kapott kép a valóságosnál biztosan sokkal szebb királylányt ábrázolt, mint amilyen Beatrix az életben volt. Bár nem volt éppenséggel csúnya, de az a kimondott szépség sem volt. A nápolyi királylány viszont egy, a koránál biztosan fiatalabb férfit kapott festmény formájában. De azt is hihetjük, hogy mindkét fél tudatában volt ennek a kegyes csalásnak és amikor meglátta a festményt, annak esztétikai értékeiből bizonyos százalékot levont, nehogy később túl nagy csalódás érje.

Mindazonáltal mindkét fél erősen készült a házasságra. Mátyás különösen, mert hiszen úgy tudta, hogy új asszonya csakugyan szép olasz lány, benne a napfényes Itália minden bája és jó tulajdonsága: művelt, nyelveket beszélő, könyveket és művészeteket kedvelő, elemi erejű vidám teremtményt kap a karjai közé, akit szerethet majd a szó minden értelmében.

Valami hasonló izgett-mozgott Beatrix lelkében is. Ő pedig meg volt győződve, hogy egy ország fog a lábaihoz borulni és igazi nagy királynő lesz, sok-sok hatalommal a kezében!

Ezzel a feltevéssel és boldog reménnyel, izgatottan indult el Magyarországra 1476-ban.

Akkoriban az előkelő, sőt uralkodói körökben az volt a szokás, hogy az érkező idegen vőlegényt vagy menyasszonyt már az országhatáron fogadták. Magyar viszonyok között ilyenkor a király legközelebbi és lehetőleg kedves nőrokona ment a menyasszony elé, mintegy barátnőként fogadva azt.

Mátyás esetében a legközelebbi „nőrokon” nem más, mint az édesanyja, Szilágyi Erzsébet volt. Miután fia király lett, a Mátyástól kapott birtokon élt. Abban a két éves idő-

szakban, amíg Podjebrád Katalin Budán élt, Erzsébet kissé visszavonult, bár őszintén szólva a közéletben kifejezetten soha nem vett részt. A politikai ügyekbe nem keveredett bele, jobbra birtokügyekben lépett fel. Legalábbis ennek nyomai maradtak fenn levelek, oklevelek formájában. Tudjuk, hogy birtokháborítási, adószedési és baráti ügyekben folytatott levelezést.

Míg Katalin és gyermeke halála után Mátyás ismét és hosszan nőtlen volt, Erzsébet a királynénak kijelölt óbudai palotában élt, de sokat utazott is az országban. Mindenfelé tisztelettel fogadták – még azok is, akiknek Mátyással szemben fenntartásaik voltak.

1476-ban került ismét előtérbe az asszony, és éppen a készülő esküvő révén. Egy nagy létszámú küldöttség élén utazott az ország déli határára, hogy fogadja leendő menyét. Húsz előkelő hölgy – húsz neves és rangos főúr felesége – kísérte el, no és hatalmas szolgasereg és még több testőr vigyázta a menetet. Akkoriban a közlekedési eszközök lassúsága, az utak rossz minősége vagy sokszor egyenesen a hiánya miatt egy ilyen vállalkozás több hetet vett igénybe – egy irányban. Nagy egyeztetésekre volt hát szükség, nem csoda, hogy az esküvő megszervezése majdnem egy évet vett igénybe. Nápolyból több futár hozott üzeneteket, hogy Budán legalább azt tudják, melyik hónap melyik felében várhatják az új arát. Akkor ahhoz kellett igazítani a küldöttség indulását Budáról, belekalkulálva azt is, hogy ha útközben mondjuk egy több napos felhőszakadás lazítja fel az utakat, akkor a késés se legyen végzetes. Nagy szűgyen lett volna, ha Beatrix és kísérete megérkezik Nápolyból és senki sem várja őket!

Mai szemmel már érdekes lehet, hogy egy oksági sort megfordítottak. Az ember logikai alapon azt várná el, hogy Beatrix előtt lett a magyar király felesége és csak utána koronázták meg magyar királynévá. Hiszen amíg nem felesége a királynak, hogyan lehetne királyné? – gondoljuk mi,

a mai logikánkkal. Ez azonban akkoriban másképpen ment. Fordított sorrendben.

Szilágyi Erzsébet a határról egyenesen Székesfehérvárra kísérte Beatrixot, aki szintén elég népes kísérettel érkezett. Csupa olyan olasz udvarhölgyet hozott magával, akik feltűnően csúnyák voltak. Közöttük valósággal ragyogott a még húszon inneni középtermetű lány.

Erzsébet vezetésével a menet 1476. december 10-én vonult be Székesfehérvárra. Hogy Mátyás pontosan hol találkozott majdani feleségével, nem tudjuk. Feltehetően ott volt Fehérvárott, ahol két nappal később – tehát nem sok pihenőt adtak az akkor már sok hete úton lévő Beatrixnak – megtörtént a koronázás.

A városba egy hat lótól vont aranyozott és belül zöld bársonnyal bevont hintóban vonult be a két asszony. Az öreg és a fiatal. Erzsébet vezette karján a fiatal lányt a templomba is, hogy a király, a leendő férj a fejére tegye a koronát. A királynét – aki még nem volt az – az oltár mögött öltöztették át. Arannyal átszőtt vörös bársonyruhát adtak rá.

A szertartás során különféle kisebb jelenetek zajlottak le, amelyeket előzőleg gondosan kidolgoztak. Ezek mind részei voltak a nagy eseménynek. A veszprémi püspök misézett, majd Mátyás előbb a saját fejére tette Szent István koronáját és úgy ment ünnepi lassúsággal át a templomon. A nádor lépett eléje, meghajolt és remegő hangon megkérdezte: valóban kívánja-e a koronázást? Közben a püspök Beatrixot az oltár elé vezette, ahol a fiatal nő leterdelt. Mátyás igennel válaszolt. Utána Beatrix elmondta annak az eskünek a szövegét, amelyet a magyarok állítottak össze számára. Ígérte, betartja annak minden szavát.

A következő percekben aztán valóságos tumultus támadt, mert a szokások szerint több országos méltóságnak kellett a koronát Beatrix fejére tenniük. Ebben természetesen Mátyás járt az élen, de legalább jelképesen, egy-egy

ujjuk érintésével a nádor és más főbb urak is hozzájárultak. Beatrix csukott szemmel élte át a pillanatot és biztosan nagyon izgult.

És a fején volt a korona!

Végre Magyarország királynéja lehetett hát. December 12-e volt, csütörtöki nap, amikor a huszonöt nagy gyémánttal, rubinokkal és zafírokkal ékesített korona a fején pihent. Igaz, az egész csak percekig tartott, de akkoriban ennek megvolt a maga jogi és ceremóniális jelentősége. Attól a pillanattól kezdve senki sem vonhatta kétségbe, hogy Beatrix nápolyi királylány Magyarország királynéja.

Aztán Szilágyi Erzsébet még mindig vele maradt és kísérette Budára, ahol tíz nappal később, tehát december 22-én vasárnap tartották meg a hihetetlenül pompázatos esküvőt. A krónikáírók nem győzték dicsérni a király izlését és azt a rengeteg étket, díszítést, táncot, ami az esküvő napjait jellemezte. Mondhatni „világraszóló” nagy ünnepséget rendeztek, amely sokak számára emlékezetes maradt, míg csak élt.

Itt az idő, hogy megemlékezzünk Szilágyi Erzsébetről és sorsáról.

Az asszony nagyon sokáig élt, legalábbis a korban elérhető átlagélethozzá képest. Az esküvőt még hét évvel élte túl és ő is folyton arra várt, hogy Beatrix fiút szül a királynak, unokát neki. De mint tudjuk, ez nem következett be, ezért élete végén Erzsébet is inkább Mátyásnak az Edelveck Borbálától született fia, Corvin János felé fordult és végrendeletileg a birtokait is ráhagyta. Amúgy konzervatív asszony volt öltözködésében és világszemléletében, ez az új mód, a reneszánsz őt nem érintette meg. Nagyon vallásos lévén vagyonából főleg egyházi intézményeket támogatott, templomokat alapított, szerzetesrendeknek juttatott. Mivel az a légkör, amit Beatrix hozott magával és amit Mátyás is nagyon hamar átvett, számára roppant sza-

badosnak tűnt – hát még inkább visszavonult és már csak elvértve bukkant fel a budai vagy visegrádi udvarban.

Erzsébetért a halál 1483-ban jött el, ami azt jelenti, hogy körülbelül hetven évesen halt meg (pontos születési dátumát nem ismerjük, csak feltételezzük, hogy – mint könyvünk első fejezetében említettük – valamikor az 1410-es évek elején láthatta meg a napvilágot. Mivel akkoriban a nők rövidebb ideig éltek, mint a férfiak (ma fordítva van) és a magyar átlagélethozzá nem érte el a negyven évet sem, hát elmondható, hogy Erzsébetnek a jólét, a biztonság és nyilván genetikai adottságai is meglepően magas kort biztosítottak. Csaknem kétszer annyi ideig élt, mint más asszonyok az ő korában.

Mátyás nagyon szerette őt, megsiratta és tiszteletben tartva szemléletét, nem egy, akkor elszaporodó reneszánsz díszítésű templomban helyezte örök nyugalomra. Erre a célra egy székesfehérvári gótikus templomban készíttetett szentélyt, egy kápolnát. Itt a régi stílus dominált és ez illet Szilágyi Erzsébet régimódi, de önbecsülést és tartást követelő világszemléletéhez.

Mátyás kitett magáért.

Már csak azért sem cselekedhetett másképpen, mert hiszen valóban európai hírű uralkodónak számított. Gondolnia kellett arra is, hogy nem csak a helybeliek és az idetért krónikások agyában hagy majd nyomot az eseményso-rozat. Neki, bármennyire is visszatetsző lehet ez manapság, de mondhatni hivatalból „fel kellett vágnia” a gazdagságával. Ez is az ország imázsának megteremtését célozta. Hiszen rengeteg külföldi követ és vendég érkezett, ezek javát természetesen a budai várból küldött cirkalmas levelekkel hívták meg. Itt volt a helye minden szomszédos uralkodónak vagy követének, megbízható diplomatájának vagy közeli családtagjának – ha maga az uralkodó nem tudott, nem

akart vagy nem mert útra kelni. Itt volt a pápai követ (a legátus), ami azt jelentette, hogy az esküvőről és az „egyéb körülményekről” hamarosan nagyon részletes tudósítást kap maga a pápa is.

Hát volt is miről tudósítani. Ahogyan az királyi esküvők alkalmával lenni szokott – a rendezők mindent megtettek, hogy a nagyközönségnek és a köznépnek rengeteg bámulnivalót készítsenek. És ne feledjük, az a budai menyegző egy álló hétig tartott! Belefolyt szent karácsony ünnepe is, ami akkor még nem olyasfajta ünnep volt, mint manapság. Azt beszéltek és írták, hogy Mátyás maga volt a főrendező, a legtöbb pompázatos alkalmat és külsőséget maga találta ki és tervezte, vagy terveztetette meg a jobbára itáliai mesterekkel.

Magát a lakodalmat, az ilyenkor szokásos több napig tartó szüntelen dőzsölést, evést-ivást, táncot, zenélést, ünnepi beszédeket stb. a budai palota nagytermében, az ún. „királyi teremben” tartották. Itt több száz vendég fért el az asztalok mellett. Magát az épületet is feldíszítették, ám a terem belső díszítése minden képzeletet felülmúlt. Az összes falát és mennyezetét arannyal átszőtt posztóval borították – ennek a kelmének egyetlen métere valóságos korabeli vagyona került. A főasztal fölött, ahol a királyi pár és néhány nagyon előkelő vendége foglalhatott helyet, három barna bársonyfüggöny lógott. Mindegyikre egy-egy címert helyeztek. Középen volt látható a magyar, kétoldalt pedig a nápolyi és a szicíliai címerek. (Nápoly és Szicília akkoriban századokon át egy országnak számított az itáliai félszigeten).

A legelső napon mindenki a legjobb ruháját vette fel. Függetlenül attól, hogy odakünn hideg tél volt, idebent pedig alaposan befűtöttek – maga Mátyás király cobollyal díszített és arannyal átszőtt vörös ruhát viselt, miként tíz nappal korábban asszonya a fehérvári koronázás alkalmával.

Az asztalok mellett külön pohárszékeket állítottak fel, de csak azért, hogy ezeken elhelyezhessék a legmutatósabb és legdrágább ivókupákat, serlegeket. Csaknem hatszáz (!) darab szinarany pohár és kupa állt ott, aztán egy külön polcon ezüstserlegek sorakoztak.

A vendégek természetesen elképzelhetetlen mennyiségű ételt és italt (bort) fogyasztottak el azon a héten. Minden statisztika, amit erről itt-ott olvashatunk, nyilván csak töredékét sorolja fel az igazi mennyiségnek.

Milyen volt Beatrix?

A külsejéről fennmaradtak ugyan ábrázolások, jobbára olasz művészek által készített portrék, de mint később kiderült, ezek meglehetősen idealizált változatai voltak a valomivel szomorúbb valóságnak. Tény persze, hogy egy fiatal lány akkor is szépnek tűnik kora, lendülete, életöröme, hamvas bőre miatt, ha éppenséggel nem egy kifejezett szépség. Annyit mindenképpen elmondhatunk, hogy Beatrix nem volt csúnya nő.

Az egyik fennmaradt ábrázolásán simára leszorított hajjal és fején kendővel ábrázolják, ez nyilván istenfelő, divattal nem törődő, szerény hölgyként próbálja őt bemutatni a nézőknek. Már tudjuk, hogy a szerénység távol állt tőle és igazából istenfelőnek sem lehetett nevezni, ha olyasmiket művelt, amit jobb volt titokban tartani a magyarok előtt.

A Mátyás udvarába érkezett itáliai krónikások persze nem győzték hangsúlyozni a királyné okosságát és szépségét, de ne feledjük, ezek az emberek Mátyás pénzét kapták hónapról hónapra és nyilvánvalóan meg akarták szolgálni a fizetséget. Sajnos más forrásokból tudjuk, hogy Mátyás bizony meglehetősen hiú ember volt és elvárta, hogy fizetett alkalmazottai dicsérjék. Még örült is ennek.

Ezért aztán bajban vagyunk, ha az udvarban szereplő személyekről hiteles információkra van szükségünk – bár elmondható, hogy ez a magyar történelem egyik legjobban dokumentált (bár sajnos rövid) korszaka. Mátyás cselekedeteit sokan feljegyezték – a baj csak az, hogy a feljegyzők jobbára a király szolgálatában álltak és negatív dolgokat nem vetettek pergamenre sem róla, sem családtagjairól, neki oly fontos emberekről.

Később majd részletesen írunk mindarról, amit Mátyásról a kortársak az utókor számára feljegyzésre érdemesnek találtak. Most maradjunk még az 1477-es évvel kezdődő új korszakban, amely Mátyás számára is új, szokatlan életvitelt jelentett.

Uralkodni természetesen nem szűnt meg, a politikai élet zajlott, a „történelem nem torpant meg”, mondhatjuk. De a király magánéletében hatalmas változások történtek. És ezek egyértelműen Beatrixhoz, az új házassághoz kötődtek, abból eredtek.

Akarva-akaratlan attól kezdve minden úgy alakult, ahogyan az élettel teli, vidám királylány – pardon, most már királyné! – meghonosította. Mert behozta ide a reneszánsz Itália életvidám szemléletét, tárgyait, viselkedését, szokásait – az egész légkör alaposan megváltozott Budán és Visegrádon. Talán csak a királyi vadászatok maradtak olyanok, mint voltak. Minden más már hetek, hónapok múlva magán viselte az újonnan érkezettek bélyegét.

Már az étkezési szokások is megváltoztak. Beatrix megkövetelte, hogy a király és mások, meghívott vendégek az asztalukhoz tiszta öltözetben és gondozott külsővel üljenek. Ettől kezdve – jegyezték fel – maga a király is minden alkalommal rendesen felöltözött, haját is ápolta és néha „még valami ékszer is aggatott magára, ami pedig azelőtt nem volt szokása”...

Addig Mátyás nem igazán törődött az udvari etikettel – ha valami eszébe jutott, azonnal elintézte. Szó sem volt

róla, hogy embereinek korábban be kellett volna nála jelentkeznük audienciára, vagy ő maga váratta volna őket valami előszobában. Akinek fontos jelentenivalója volt, bement hozzá. A beszélgetéseik is sallangoktól mentesen, baráti tónusban zajlottak. Arról nem is szólva, hogy Mátyás mindig igen barátián viselkedett közeli embereivel, de az idegenekkel is. Amíg valakiről ki nem derült, hogy ellenség, vagy megbízhatatlan, jó szóra sem érdemes ártalmas vagy aljas alak, addig Mátyás nagyon is emberi hangot ütött meg vele.

Beatrix a nápolyi, helyesebben itáliai szokásokat honosította meg az élet szinte minden területén. Fényes lakomákat, fogadásokat rendezett és ezeken mindig gondoskodott arról, hogy a helyiségeket kellőképpen feldíszítsék. Egyik első dolga volt, hogy – Mátyás egyetértésével – itáliai építőmestereket, festőket, könyvillusztrátorokat, bútorkészítőket stb. hozatott. Az étkezőket és a hálószobákat aztán kárpittal vonatta be és a mesterek által készített remekműű bútorokkal rendeztette be. No persze, a közvetlenség utolsó jelei is eltűntek – miután Beatrix beköltözött, a palota külső bejáratait alabárdosok, a belső ajtókat ajtónállók őrizték. Egyik palotarészből a másikba csak bejelentés alapján lehetett belépni és így juthattak be a látogatók is.

Az udvari élet a királyné megjelenésével sokkal látványosabb, pompásabb – és drágább lett. Persze Mátyásnak volt pénze erre is, de feltehetően azért néha elgondolkodott, miféle számlákat kell állnia hétről hétre. Mert ennek a folyamatsnak soha többé nem szakadt vége – áramlottak Itáliából egyfelől azok, akikre valóban szükség volt, de azok is, akik úgy hallották, hogy a messzi Budán olasz uralom lett és ott most mindenre vevők az emberek, különösen a gazdagok, ami itáliai, ami reneszánsz, ami tetszhet a Nápolyból odaszármazott királynőnek és kíséretének. Mind több olasz szakács, olasz orvos, ilyen mesterember, olyan mester jött Budára és sokan meg is találták a számításukat. Ha nem

a királyi udvarban, hát odatelepült más olaszoknál szolgáltak, vagy éppenséggel a királyi udvart majmoló magyar főnemesség palotáiban találtak állást.

Mindegyre felbukkantak persze a kereskedők is – hírvivők révén tudták meg, hogy most aztán itt lehet valamit keresni. Főleg velencei kalmárok áramlottak, kifinomult kelmékkel, ékszerekkel, egyéb díszes tárgyakkal, használati tárgyakkal (például üveg- és egyéb edényekkel). A királyi és főúri konyhákban keresett árucikk lett a keleti fűszer, sok, ma már nagyon közönséges fűszert és távolról származó növényt akkor ismertek meg Magyarországon.

Bár sokakat sért talán, de azt kell mondani: minden jel szerint az evőeszközök használatát is Beatrix és olasz társai honosították meg Magyarországon. Addig bizony sem a magyar úr, sem a magyar paraszt nem evett másként, mint a... kezével. A közös tálból az emberek még a királyi palota asztalán is úgy vették ki ujjjaikkal az ételek darabjait, majd az előttük heverő jókora karéj kenyérre helyezték és a tíz ujjukkal szétszedték, darabjaira cincálták az ételt. A nem túl gusztusos látvány akkoriban megszokott volt és mindenki így étkezett, beleértve magát a királyt és arisztokratáit is.

Nos, Beatrix érkezésével „beköszöntött a civilizáció”, az urak színarany evőeszközöket kaptak maguk elé az asztalra, ahová ekkor már abrosz is került. Vége volt annak, hogy a sáfrányos levektől csöpögő húsokat mohón tömjék a szájukba, köpködjének és a csontokat a teremben ólálkodó vadászkutyáknak hajigálják. A zsírós lé végigcsorgott karjaikon, egy-egy hosszabb ebéd után mindenki úgy nézett ki, mintha malacokkal hentergett volna egy ólban. Beatrix már az első időkben csodálatra készítette a magyar urakat, látva, hogy milyen finoman és ruhája tisztaságát megőrizve képes enni – az evőeszközökkel.

Azt kell mondani, hogy mindezen újdonságok bevezetése nem okozott nagy gondot, minden simán ment – hála

Mátyásnak. Mert az asszony megértő társra lelt e tekintetben is. Mátyás talán maga is most fogta fel, hogy homályos hiányérzete volt eddig. Valami hiányzott neki – ez a finomság, ez az előkelő viselkedés! Ez a finom kultúra, a megszokott keleti harsánysággal szemben. Az helyett.

Amikor aztán a király is belátta, hogy mindez még inkább növelheti az ország hírnevét a külföld előtt, akkor még inkább engedett ezeknek a törekvéseknek. Ma már világosan látszik, hogy Mátyásnak sokféle komplexusa volt. Ezek között lelkének egyik csomópontját éppen az adta, hogy (milyen ismerős ez az érzés ma is!) kis ország királya lévén valahol Európa szélén, nem igazán tudta magát elhelyezni a közvélemény szemében, a köztudatban. Sokkal többet szeretett volna tenni azért, hogy hazáját megismertesse a nagyvilággal.

Most Itália felé nyílt egy csatorna, amelyen egyelőre azonban csak egyik irányban – Buda felé – áramlott a kultúra, az ismertség. De remélte, hogy hamarosan megfordul a dolog és Itália-szerte beszélnek majd arról az északkeleti országról, amelynek uralkodója és főurai a legújabb itáliai divat szerint élnek. Akik felvilágosultak, akiknél otthonra lelt a nyugati kultúra. Ott lakik a műveltség...!

Hát jöttek a zenészek, csepűrágók, a bohócok, a színészek, az artisták. Jöttek persze az igazibb kultúra alakjai is: költők, filozófusok, írók, szónokok. Mindezek rengeteg pénzbe kerültek, pedig Mátyás ekkor még nem számolta a kiadásokat. Hamarosan rákényszerült azonban, mert Beatrix nyakra-főre fogadta fel honfitársait, akár szükség volt rájuk, akár nem.

Akkoriban kezdődött az a korszak, amire az eladósodás nyomta rá bélyegét. A csaknem húszezer fős hadsereget fizetni kellett, és ott bizony nem lehetett azt mondani, hogy a zsoldot majd egy vagy két hónap múlva fizetik ki – a sereg fellázadhatott. Az udvartartás, a szolgaszemélyzet, a diplomaták fizetése pedig egyre magasabb lett. Bizony el-

jött a korszak, amittől Mátyásnak addig nem is kellett fizetnie: hogy üres volt a kincstár és halasztani kellett a kifizetéseket, mígnem valahonnan csöppent egy kis bevétel. és amikor a király már a művészetek nagy mecénása is lett – mellesleg dicséretes és mindenképpen pozitív dolog volt ez! – attól kezdve állandósultak a hiányok. A „se pénz, se posztó” kifejezés is abból a korból származik, hiszen számos alkalmazottnak és katonának posztóból készült (forma- vagy egyen-)ruhát is adtak, ez része volt illetményüknek.

És hogy még nagyobb hírét költse magának, az udvarának, a magyaroknak és országuknak – újabb drága palota építésébe fogott. A modern kor régészeinek feltárása szerint akkor már, az 1470-es évek végén alig volt szabad hely a budai Várhegyen, az csaknem úgy be volt építve, mint manapság. No persze nem csak az arisztokrata családok palotáival, hanem – és elsősorban – a királyi udvarhoz tartozó épületekkel. Ezek persze vagy földszintes, vagy maximum egyemeletes épületek voltak. Az új palotában a gótikára épült reneszánsz elemek nagyon jó hatást keltettek, esztétikai élvezetet okoztak. Természetesen ismét olasz mesterek és magyar segítők dolgoztak itt is.

A palotához dupla vörös-márvány lépcsősor vezetett. A főbejárat kapuján – szintén itáliai mintára - bronz domborművek díszlettek. A helyiségekben majolika padlók gyönyörködtették a szemet, hogy a látogatók alig mertek rálépni. Még a cserépkályhák csempéi is ott készültek olasz hatásra, művészi munka volt minden darab. Az ablakok keretét is vörös-márvánnyal rakták ki, a termék ajtajai is ilyen keretbe illeszkedtek. Az ajtókon, ablakokon és sokszor a termeken körbe domborműves frízek futottak körbe-körbe, rajtuk a reneszánsz kor kedvelt ábrázolásai: vagy antik istenek és hősök, vagy virágok gyümölcsök.

A mennyezeteket kazetták osztották részekre és mindegyikbe valami mást festettek a művészek – órákig lehetett ott álldogálni felszegett fejjel, mígnem belefájdult a bá-

mészkodó nyaka – és nézni a régi mitológiai vagy éppen-séggel bibliai jeleneteket. De nem hiányoztak a nagyon is profán ábrázolások sem. A palota díszudvarát árkád sor övezte. Az emeletes oszlopos tornácok, olasz mintára loggiák voltak. Az emeleten volt a királyi lakosztály, ahol immár együtt élt Beatrix és Mátyás. A Corvina-kódexeket is őrző könyvtárban intarziás (faberakásos) szekrények őrizték a kor eme kincseit. Ott volt Mátyás olvasószobája is – mert hát egykori barátaihoz, Vitéz Jánoshoz és Janus Pannoniushoz hasonlatosan Mátyás egyik legkedvesebb időtöltése, sőt szinte nem titkolt szenvedélye az olvasás volt. Már ebben is megmutatkozott felvilágosult, humanista élet-szemlélete. Hiszen pontosan tudta, milyen rengeteg információ rejtenek a könyvek. Minden, amit abban a korban a távolabbi világról és időkről tudni lehetett és kellett – könyvekbe volt zárva. Már akkor is.

Minden helyiségben – az ebédlőteremben, a hálósobában stb. – gyönyörű falfestmények szereztek örömet a szemlélőknek. Az egyes szobákban persze azok rendeltetésének megfelelően váltakoztak a képek. A férfias jellegű helyiségekben csillagállások és már harcias, allegorikus lények néztek le a falakról, a királynő lakosztályában inkább a különféle erényeket megszemélyesítő mitológiai nőalakok bájos figurái látszottak. A trónteremben a legdrágább tárgy nem is maga a trón, hanem a mögötte lévő falat elborító, Firenzéből hozatott aranyszállal is szőtt kárpit volt, ami megfelelő vizuális háttérrel teremtett minden alkalommal, amikor idegen követeket vagy magyar nagybátyakat kellett fogadnia a királyi párnak. A palotában volt a királyi kápolna is, amelyet víziorgonával szereltek fel és belsejében a sok gyönyörű díszítés mellett annyi hely volt, hogy ott akár egy kórus is énekelhetett. No igen, a kórus tagjai is nagy fizetést húztak a királyi kincstárból, holott igen ritkán került sor művészetük bemutatására.

A Várhegy déli lejtőjén – mediterrán vidéket és szokást utánózva - a fák közé rejtett villát és függőkertereket is építettek. Az egész palotában és a függőkerterekben is saját vízvezeték működött. A Várhegy forrásai akkor még bőven ontották magukból a vizet és azt ólomcsöveken vezették szerte a palotákba is.

És mintha ez nem lenne elég, a királyi pár nem csak Budán, hanem Visegrádon is nagy építkezésbe fogott. A budai királyi palota végül sohasem készült el teljesen. Gyaníthatóan éppen anyagi okokból. Visegrádon azonban olyan állapotokat hoztak létre, hogy azt Szilágyi Erzsébet halála évében – jó hat évvel Beatrix Magyarországra költözése után – már a földi paradicsomnak nevezték. Való igaz, az 1480-as évek elején és közepén csodaszép épületet varázsoltak az északnyugatra néző hegyoldalba és annak környékét is gyönyörűen rendezték, átépítették. Itt is reneszánsz ízlés szerinti kertek, lépcsők, függőkerterek, loggiák gyönyörködtették a szemet. Ma is ismert az egykori vörösmárvány szökőkút, de ehhez hasonló építmények, szerkezetek, díszítő elemek bőven voltak ott is.

Mindezekon túlmenően Mátyás várakat, vadászházakat, palotákat, erődítményeket épített az ország számos pontján, Diósgyőrtől Komáromig. De ezek is eltűntek a későbbi viharos, háborús évszázadokban. Aminthogy budai palotájának sem sok nyoma maradt.

A kultúra egyéb megnyilvánulásain is sokan dolgoztak. Mátyás élete végére több mint kétezer könyv sorakozott a könyvtárban, nem múlt el hét, hogy ne szerzett volna valahonnan egy-egy újabb darabot. Különösen azután, hogy Itália-szerte elterjedt a híre: bőkezűen fizet egy-egy újabb darabért. Furcsa kettősség uralkodott nála e téren is: Budán egy könyvmásoló műhelyt is létrehozott, ahol ügyes kezű írástudók a szép kódexeket kézzel másolták. De hamarosan működni kezdett az első magyar könyvnyomtató-műhely is.

Mátyás még 1471-ben elküldött valakit Itáliába azért, hogy rábeszéljen ott egy könyves mestert, telepedjen le Budára. Persze akkoriban sokan – már akik egyáltalán tudtak a nyomtatás feltalálásáról – csodálkozhattak ezen a kívánságon. Hiszen a kódexeket pergamenre írták, kézzel, minden lapra díszes kezdőbetűket és más ábrákat is festettek. Kódex általában csak egy példányban létezett, ha csak nem volt valami okból olyan népszerű mű, amit aztán lemásoltak egyszer, kétszer, tízszer és elvittek más városokba, más országokba, ahol szintén csak mint egyedi darab létezett. Aki olvasni akarta, el kellett mennie abba a városba, abba az intézménybe, ahol a művet őrizték.

Ezzel szemben a nyomtatás gyors volt, elvileg olcsóbb. Már csak azért is, mert nem a drága pergament használta alapanyagul, hanem a jóval olcsóbb papírt. Ami ha megázott, szinte elfoszlott, no és a nyomtatott könyvek külalakja körülbelül úgy viszonyult a kódexhez, mint a veréb a paradicsommadárhoz. Akkoriban a legtöbb írástudó is inkább a kódexre esküdött, nem a géppel előállított, jellegtelen, sőt kifejezetten csúnya nyomtatott könyvet részesítette előnybe. A kódex egyedi volt, drága volt, tartós volt, tulajdonosának presztízst kölcsönzött, míg a nyomtatott könyv minden szempontból ennek az ellenkezőjét jelentette.

De azért akkor is voltak már felvilágosult, okos emberek szépszámmal, mint Mátyás is – akik észrevették a nyomtatásban rejlő óriási lehetőségeket. Ő már tudta és környezetében hangoztatta is, hogy az olcsón előállítható egyszerű könyv majd több emberhez jut el, gyorsabban terjeszti a tudást és emeli a műveltséget.

És hogy legyőzze a mindig konzervatív egyházi körök ellenkezését, elsőnek Mátyás éppen egyházi tárgyú, vallásos művek nyomását rendelte el az új budai nyomdában. Persze a nyomdászok a megélhetés kedvéért akkoriban nem csak könyveket nyomtak (milyen ismerős ez ma is!), hanem

szentképeket meg... kártyát. Ez volt az „ördög bibliája”, amit a hatóságok szerte Európában üldöztek.

Akkoriban, az 1470-es években Rómában vagy tucatnyi könyvnyomtató műhely dolgozott, mindegyikben átlagosan vagy tíz emberrel. A német földről oda vándorolt Andreas Hess is ezek között volt. Mátyás egyik rangos követe személyesen hozta őt Budára 1472-ben és itt is legálább tucatnyi embert kezdett foglalkoztatni. Ezeket előbb természetesen be kellett tanítania. Leghíresebb kiadványa a *Chronica Hungarorum* (A magyarok története) volt, amelynek több száz oldalát – nem tudni, hány példányban – egy év alatt sikerült kinyomtatnia és könyvbe köttetnie. Jó, ha tudjuk, hogy Hess egy szót sem tudott magyarul, a *Chronica* különben – mint címéből is kitűnik – latin nyelven íródott.

Azért ne higgyük, hogy a nyomtatott könyv rögtön nagyon olcsó volt, hiszen annak gyártása is meglehetősen körülményes lévén, sok munkaerőt és –időt, energiát és nyersanyagot (papírt, festéket, kötő- és ragasztóanyagokat) igényelt. Mátyás idejében három nyomtatott könyv ára tette ki egy kódex árát.

Furcsa világ lehetett ez, mai szemmel végiggondolva. Budán, Visegrádon és másutt sorra épülnek a paloták, de a király gyakran személyesen látogat el a kódexmásolókhöz, hogy megnézzze, az a húsz-harminc ember most éppen milyen könyvet másol. Mátyásnak a másolatokra azért volt szüksége, hogy elcserélje őket más kódexekre, amelyekkel addig még nem rendelkezett. Olykor azért is, mert a példányok sérültek voltak és ilyen sajátos módon kellett őket sokszorosítva megmenteni, „klónozni”. Aztán Mátyás ismét saját személyében kereste fel Hess mester budai nyomtató-műhelyét és figyelte, hogyan készülnek a könyvek lapról lapra. Minden egyes oldalt kiraktak betűkből, azokat keretbe szorították, befestették és kézi erővel a megfelelő nyomószerkezettel a laphoz nyomták. Sokat rontottak, ami nö-

velte az előállítási költségeket. Hol a festék nem volt kellően sűrű, mégis folyós, hol a papír szakadt, hol a betűk ugrottak ki a helyükből... Így nem csoda, ha egy év alatt akkoriban két könyvet nyomtak, azokat is csak pár száz példányban...

Persze Mátyás életében éppen hogy csak kezdte elérni az áhított célt: az ő szokását követték – de milyen lassan! – az arisztokraták és a budai polgárok is. Ők is vettek könyveket. Először csak egyet, sokáig az volt „a könyv” az otthonukban. De a nyomtatott szó elterjedése magával vonta az írni-olvasni tudás terjedését is, ezáltal szaporodott az országban a művelt emberek száma és ezzel együtt természetesen a súlya is.

Mátyás akkoriban nagyon felszabadultan viselkedett, igaz, sohasem volt búskomor és mint említettük, a csatákban szerzett sebektől eredő fájdalmai sem rontották el a kedvét. A legjobban – az olvasáson kívül – azt szerette, ha művelt emberekkel folytathatott vitát. Szinte mindegy is volt, hogy mi a téma – egyforma könnyedséggel tudott hozzászólni a művészetekhez, tudományokhoz, de gyakorlati dolgokhoz is. Külföldről jött költők, írók, filozófusok vagy tudósok számíthattak rá, hogy Mátyás az udvarába hívja és kikérdezi őket. Nemegetszer parázs viták indultak meg gyakorlati vagy elméleti témákról. Tudunk olyan konkrét beszélgetésről, ahol Mátyás egy önbizalmában rendíthetetlen hittudóst szégyenített meg azzal, hogy jobban ismerte a vallástani kérdéseket, mint ez az állítólagos „profi”. Nagy élvezettel beszélgetett irodalomról, művészetekről. Hihetetlenül széles volt a klasszikus műveltsége, amit részben a szülői háznak, de még inkább a Váradon, Vitéz János mellett töltött gyermekkorának köszönhetett.

Amilyen vegyes volt könyvtára, ahol az egyháztörténeti művektől a csillagjósolás tudományát tárgyaló könyve-

ken át a neo-platonista nézeteket hirdető régi és új filozófiai művekig minden elért – olyan vegyes és széleskörű volt a király tudása is. Ehhez Beatrix nem sokat tehetett hozzá, lévén még túl fiatal és kevésbé művelt. Legalábbis Mátyással, az érett és tapasztalt férfival összehasonlítva.

Komoly beszélgetések a lakomák alkalmával is előfordultak, persze gyakoribb volt, hogy ilyenkor vidám adomák és egyéb vidám, vagy éppen sikamlós történetek követték egymást. Ha külföldiek is ültek az asztalnál, a beszélgetést nagyon természetesen latinul folytatták. A tudós viták is nemegyszer evészetbe, ivászatba torkollottak. A szórakozást, a zenei háttérrel a hősi énekeket daloló igricek szolgáltatták, általában lantkísérettel.

Az egyik olasz krónikás külön könyvecskét is írt arról, miféle bölcs vagy tréfás mondásokat engedett meg magának Mátyás és egyáltalán, könyve révén bepillanthatunk a budai vagy visegrádi várkastély hétköznapijaiba. És mivel minket elsősorban Mátyás magánélete érdekel – akkor is, ha tudjuk, hogy ez nem választható el a politikától és egyéb körülményektől – hát írjunk le mi is néhány olyan történetet, amelyek az 1470-es és 1480-as években eshettek meg.

A történetekből ránk köszönő Mátyást egyfelől a kortárs talpnyalók, másfelől a később ráakódott népmesei elemek torzítják el. De azért felismerhetőek főbb jellemvonásai és ettől elválasztható az is, amit csak mások akartak mindenáron ráaggatni.

Feljegyezték, hogy Mátyás németországi (ausztriai) hadjáratai idején egy várnagy intézte a budai vár gazdasági ügyeit. Ez elég ügyes ember volt, mert mindenre jutott pénz, és még évi tízezer aranyforintot (!) is átadott Mátyásnak, afféle megtakarításként. Tudnunk kell, hogy akkoriban egy gyalogos katona havi kettő, egy lovas katona havi három aranyába került a kincstárnak, és ebben benne volt

azok teljes zsoldja, valamint a lovak abrakja is. Tízezer forint tehát hatalmas pénz volt, ebből a király több száz katonát eltartathatott. Mátyásnak valami mégis bűzlött az ügyben. A latin nyelvű krónikákból nem derül ki világosan, vajon mi volt a baja a takarékos férfiúval? Az, hogy ha ennyit megtakarított az államnak, akkor vajon mennyit tehetett zsebre ő maga? Vagy az, hogy ha ennyi volt a félretehető pénz, akkor biztosan kárát látta ennek az embernek ellátása...? Tény, hogy Mátyás nagyon haragudott az illetőre és saját kezűleg botozta meg...

Ez különben máskor is megesett. Ahogyan egyéb királyok sátoros ünnepek során kézzel érintették az eléjük felsorakozó leprásokat, sérülteket, betegeket – mert mindenki azt hitte, szinte hivatalánál, rangjánál fogva is van gyógyító ereje! – úgy Mátyás talán abban hitt: ha olykor maga náspángol el egy-egy bűnöst, akkor az illető azt jobban a szívére veszi? Olyan ez, mint amikor egy mezei katolikust maga a pápa gyóntat meg? Vagy a király arra „hajtott”, hogy minél szélesebb körben terjedjen el a híre: büntetni is tud, nem csak dicsérni – és féljenek azok, akiknek erre okuk van?

Vagy csak a humanistán kerekedett felül a kísérletező kedvű, kíváncsi ember? Azt akarta tudni, milyen érzés mást verni egy bottal, érezni a kezében és az agyában, milyen az, ha bottal ütjük egy másik ember testét? Ez sem zárható ki.

Számtalan történet regél arról, hogyan állt ki Mátyás az uraktól sanyargatott szegények védelmében. Ezek között akadnak hiteles esetek is, a többi persze kitalálás. Tény, hogy a jobbágyság voltaképpen rabszolgák voltak – az ókor ebben a formában élt tovább az európai középkor sötétnek is nevezett századaiban. Mátyás részt vett egy-egy ember igazságkereső akciójában, melléállt az úri önkénnyel szemben. De ne feledjük, hogy ezenközben maga is önkényt alkalmazott, urakat és jobbágyokat egyaránt nagy hadi adók fizetésére kötelezett.

Kevés volt a pénze, mégis szórta.

Amikor egyik főura feleségül kérte Beatrix egyik olasz udvarhölgyét, maga a királyi pár volt az esküvői tanú, majd elmentek a lakodalomba is. Itt Mátyás az amúgy sem szegény párnak hatezer aranyforintot adott nászajándékba, ami – már nem kell ismételnünk – hatalmas vagyon volt. Ebből a pénzből birtokot, uradalmakat, falvakat vehettek meg egész lakosságukkal, vagyis a birtokhoz szükséges munkaerővel együtt.

Okmányokkal igazolható, hogy Mátyás néhányszor kiállt a szerelmespárok mellett is, akiket a nagyurak és szándékaik elválasztottak volna egymástól. Mátyás maga nagyon jól tudta, mire képes a szerelem és azt is, hogy ha ilyen emberek mellett foglal állást, újabb híveket szerez magának. Jószerével ez is az imázsépítés része volt.

Aki közel kerülhetett hozzá, pláne ha tett érte valamit, az mindig joggal számíthatott a királyi hálaára. Akik vele vadásztak, vagy közvetlen királyi szolgák voltak, azokat meghallgatta és orvosolta bajaikat. Bizony nemegyszer megesett, hogy egy ilyen alantas helyzetű ember simán odajutott Mátyás elé és elpanaszolta, hogy X. vagy Y. rettegett főúr miket művelt vele, családjával vagy más személyekkel. És Mátyás nem sajnálva az időt és energiát, közbelépett. Vagy tiltó levelet szerkesztett, vagy kíséretével elkanyarodott az illető úr birtoka felé és figyelmeztette, netán megfenyítette a szóban forgó urat.

A katonákkal is gyakorta szóba állt. Szeretett velük beszélgetni és megtalálták a közös hangot. Sok írott nyoma maradt fenn annak, hogy figyelt az apróságokra is. Szolgái, vadászai, katonái egyszerű, de sokak által elfelejtett szükségleteit sem tévesztette szem elől. Bizony bármennyire is hihetetlen, azt kell mondanunk. Megesett, hogy csata után maga Mátyás is beállt a seborvosok közé és saját kezűleg kötözte be sebesült katonáit, hordott vizet a szomjazó betegeknek. Nyilvánvalóan tudatosan tette mindezt és aligha

hihetjük, hogy az alaptermészete szerint ennyire jótékony lett volna... Hiszen akkor egész életpályája másképpen alakul és uralkodásra is képtelen lett volna.

De egy kis tudatos imázsépítés itt sem ártott. Tudta, nincs elégséges pénze a zsoldra, és a magyar katonák esetében hiba lenne csak és kizárólag a hazaszeretetre számítani. Kell még valami, ami összefogja a hadsereget. Ami lelkesedést ad a katonáknak. Kell valaki, akit egyszerre szerethetnek és felnézhetnek rá, mert akkor ez a népszerű ember önmagában is összetartja az embereket. Nem volt kétséges, hogy önmagát látja ebben a szerepben. És voltaképpen igaza volt. Ma a politikusok a látszat szerint mind gyermek-szeretőek, nőpártiak, szegénypártiak és ezt látványos, de szerfölött ritka és később nem ismétlődő akciókkal fejezik ki – a választók pedig elhiszik (vagy sem). Akkoriban a király volt a fő politikus, aki jól tette, ha igyekezett szert tenni egyfajta népszerűsége. Különösen az alsóbb rétegekben, a jobbágyok és kisnemesek között, hogy ezzel ellensúlyozza a nagyurak esetleges ellenakcióit. Egy népszerű királynak, ha ráadásul mellette állt a hadsereg is, nem annyira kellett félnie az arisztokraták lázadásától, összeesküvésétől. De persze mindig volt mitől tartania. Mátyás csak csökkenteni akarta a virtuális veszélyt.

Tudjuk, hogy ha csatába ment, mindig ugyanúgy öltözött, mint a közkatonák. Legfeljebb nagy hajáról és tekintélyes méretű orráról ismerhették fel... De semmivel sem tűnt ki. Ha éppen nem volt csata és a sereg napokig állomásozott valahol, Mátyás úgy beleolvadt katonái közé, hogy nemegyszer saját tisztjei sem ismerték fel. Így persze kihallgathatta azok beszélgetéseit, bajaikat első kézből ismerte meg és ha egyszer egy-egy ilyent orvosolt, nagy lelkesedés fogadta.

Már volt róla szó, hogy mint afféle botcsinálta színész, szeretett álruhákat ölteni és elvegyülni akár ellenséges környezetben is. Ebből persze nem volt annyi, amennyit ezek a

legendák neki tulajdonítottak utólag, de azért jellemzőek a személyiségére.

Ha nagyon értékes vendégre várt a palotájában, akkor már délelőtt kint volt a konyhán. Több mint százhusz szakácsa és kuktája volt a budai királyi palotának, de Mátyás beállt közéjük is és részt vett egy-egy étel elkészítésében. Nem átallott hagymát pucolni, ha erre volt szükség. És a kész ételeket maga kóstolta meg, mondván, milyen fűszer hiányzik még belőlük. Ami egyben azt is jelzi, hogy nem félt az orgyilkosoktól, a mérgezőktől. Mert hiszen ilyenkor lett volna a legjobb alkalom arra, hogy egy ügyes merénylő eltegye őt láb alól egy célirányos vegyszerrel. De mint tudjuk, ilyesmire csak élete végén került sor.

Mondani sem kell, hogy közeli emberei jól ismerték ezeket a tulajdonságait. Tudták, hogy egy szomorú történettel könnyekig lehet őt megfárasztani és ha valaki jól adja elő a megrázó „sztorit”, számíthat segítségre.

Nem egy olyan valós eset híre maradt fenn, amikor Mátyás közbelépett például árván maradt gyerekek védelmében. Az üldözött szerelmespárok mellett az árvák voltak a kedvencei, az ilyen esetek mellett – ha tudomására jutottak – nem ment el szó nélkül. Mindebből arra következtethetünk, hogy eredendően jóságos ember volt. Minden politikai vagy hadászati keménysége mellett életének második felében, tehát úgy harmincadik éve után jobban figyelt az egyéni tragédiákra és ha tudott, segített.

Ha jogsértést tapasztalt, hevesen csapott le. Kisnemesek régtől való, előző királyoktól kapott jogait csorbította valamelyik szemtelen, terpeszkedő nagyúr? Mátyás hírt kapott és repült vagy maga, vagy az általa aláírt és öklömnnyel pecsételt ellátott okirat, amely „szétcsapott” a jogsértők között. Ha pedig ez sem segített, képes volt kisebb sereget indítani valamelyik úr ellen, de akkor már felségsértéssel is vádolta az illetőt, ami szélsőségesebb esetben fő- és birtokvesztéssel járhatott. Persze ritkán fajultak idáig a dolgok.

Különösen azután, hogy az érdekeltek rájöttek: Mátyással jobb nem húzni ujjat, mert a király ugyan vidám ember, szeret viccelődni, énekelni, beszélgetni – de ha összevonja a szemöldökét, nagy baj van.

Voltaképpen a legendateremtéshez az is hozzájárul – amihez neki magának már nem sok köze lehetett – hogy maguk az alattvalók is szerették égbe emelni uralkodójukat. Ez az érzés Európának ebben a felében gyakori volt és messze nem korlátozódott a középkorra. Valahol a lelkük mélyén az emberek úgy vélhették, ha már el kell viselniük maguk fölött egy idegen ember hatalmát, akkor azt legalább bearanyozzák, nagygyá teszik, magasba emelik – így könnyebb túlélni lelkileg. Még őket magukat is látszólag felemeli a dolog, ha úgy hiszik, hogy nem *akárki* uralja őket!

Innen erednek aztán azok a kezdeményezések, amelyek során Mátyást valamilyen ősi, régi, már nem is magyar, hanem egyenesen római nemzetség leszármazottjaként mutatták be... Itt felhasználták azt a román körökben már akkor is uralkodó totális téveszmét, miszerint a románok a dákok leszármazottai lennének, és mint ilyenek, visszavezethetők a római birodalom idejére. Ez az ezeröttszáz éves váratlan ugrás hátra az időben azt eredményezte, hogy a köznemesek unokája, Hunyadi Mátyás egyszer csak azt hittette magáról, hogy ősei fényességes római patríciusok voltak, akikről a régi könyvekben is olvashatott. Akik nagy hőstetteket hajtottak végre oly régen, és most ő, mint azok leszármazottja, szintén nagy tettekre hivatott...

Már ha persze ő maga is elhitte ezeket a meséket?

A krónikások, az udvaroncok, különösen az olaszok élen jártak az efféle legendagyártásban és mint olyanok, Itália fiai, még a származásukkal is adtak valami alapot, hihetőséget ezeknek a történeteknek. Hiszen mindazok, akik tőlük hallották vagy olvasták a Mátyás előkelő déli származásáról szóló „híradásokat”, azt mondhatták magukban: „Hát

ők csak tudják, hisz maguk is Rómából jöttek...?!"

El kell ismernünk viszont, hogy ez nem volt általános szemlélet. A főnemességnek – tehát azoknak, akik dönthettek az ország sorsában, elég széles kitekintése volt a külügyekre is, és közelről láthatták, mit művel Mátyás – már elégedetlenkedni kezdtek. No persze nem azért, mert Mátyás ősi nemesi származást, előkelő ősöket és hősöket követelt magának – ez nem számított annyira. Ezen csak nevettek, hisz tudták, hogy Mátyás jobb esetben valamilyen kun vagy besenyő származású erdélyi kenéz leszármazottja, rosszabb esetben az, akinek sokan mondták: olyan magyar, akinek nagyapja még magyarul sem tudó vlach (oláh) volt, és csak apja mászott ki a gödörből. Ő is csak Zsigmond király hathatós segítségével.

Más izgatta őket. A költekezés.

Mert bizony Beatrix odaköltözésével megindult az aranyfolyam és többé nem is állt meg. Mátyás haláláig egyfolytában csorgott, áramlott az arany, nagyobb része kiment az országból, kisebb része bent maradt ugyan, de milyen áron...? A királyi kassza gyakran volt üres, közben amit Budán és Visegrádon műveltek, arra a legjobb meghatározás az volt: esztelen költekezés.

Azért is furcsállták eleinte, és dühöngtek miatta később, mert Mátyásra addig nem ez volt a jellemző. Ez a nő teljesen elcsavarta a fejét, vélték az urak és ebben volt is némi igazság. Mátyás attól kezdve nem sajnálta a pénzt nemcsak a felesége ruháira és egyéb költségeire, de a saját fényének emelésére sem. Eközben sok pénzt adott ki ostobaságokra. Legalábbis az urak szerint nem sok értelme volt könyvekre, másolóműhelyekre, nyomdákra, költőkre, filozófusokra, keleti fűszerekre stb. költeni azt, amit Mátyás – akárhogy is vesszük, ez az igazság: – az országból sajtolt ki.

És az elégedetlenség hamarosan izzani kezdett, akár parázs a hamu alatt.

7. Harcok és fájdalmak

Régi baja volt Mátyásnak, hogy nem született legális gyermeke.

Most, ahogyan múltak az évek Beatrix mellett, nemcsak benne, de az ország népében is kezdett kirajzolódni a szörnyű gyanú, hogy ezúttal sem lesz szerencséje.

De még jó ideig ábrándozott a király, hogy majd ez a tüzes olasz menyecske szül neki fiút, a jövődő királyt! A trónt egy vasgyúró öröklí majd, aki egészséges és szép gyermek, majd ugyanolyan felnőtt lesz. Akire Mátyás már vénülő fejjel rábízhatja az országot...

De Beatrix meddő volt.

Sokáig küzdött Mátyás a gondolat ellen, nem akarta elfogadni. Ekkora balszerencséje nem lehet az életben! És mivel tudta, volt már rá bizonyítéka, hogy neki lehet gyermeke, volt is – hát a „hiba” csak a feleségében lehetett. És ott is volt. Nem tudni, persze, miért. Akadnak, akik egy régi hiedelmet követve kegyetlenül úgy vélik: Beatrix a Nápolyban folytatott kicsapongó életmódja miatt nem volt képes teherbe esni, gyermeket szülni. De ez meglehetősen primitív álláspont, amit az élet milliószor megcáfolt már. Prostitáltak is szoktak szülni, akár még ezen szakma gyakorlása közben is, nemhogy később. Beatrix pedig – bár forrásaink szerint csakugyan nem élt szüzi életet tizenhat és huszonkét éves kora között, mielőtt Magyarországra érkezett – azért túlzás lenne azt állítani, hogy olyannyira feslett erkölcsű lett volna. Annak mindenképpen híre megy és szóba sem jöhet majd Mátyás feleség-jelöltjeinek sorában.

Ha voltak is titkos viszonyai – egyről mindenképpen tudunk – akkor sem élt olyan életet, ami a későbbi fogantatást, szülést lehetetlenné tette volna.

Lehetett ez éppenséggel egy genetikai összeférhetetlenség, ami éppen Mátyástól nem engedte őt teherbe esni. Lehet, ha mással próbálkozik, talán sikerül. De történhetett itt valami más is, amit ismerünk a kor gyakorlatából. Könnyen megeshet, hogy Nápolyban, amikor szeretőt tartott, holmi javasasszonyok vagy idősebb udvarhölgyek tanácsára különféle szereket vett be. Ez volt a tizenötödik századi fogamzásgátlás talán hatásos módszere, amelynek azonban később ilyen kellemetlen mellékhatását volt kénytelen meg tapasztalni.

Mindenesetre az évek múlásával csökkent az esély, hogy Mátyásnak fia születik. Nem mintha lánya született volna, tehát a királyi palota csöndjét nem verte fel egy gyermek vidám kacagása sem. Volt viszont egy gyermek – valahol másutt.

Ez volt a Barbara von Edelpeck által szült kisfiú, János. Az anyja egyszerűen csak „Herr Hans”-nak nevezte, amíg vele volt. Mint tudjuk, Mátyás hamar elvette őt az anyától és maga nevelte-neveltette meglehetősen luxuskörülmények között. Előbb grófi, majd hercegi címet kapott és mivel egy nevet kellett neki találni – ami érthető okokból sajnos nem lehetett „Hunyadi” – hát ezt az akadályt ügyesen megkerülték. Mivel a Hunyadiak címerében egy holló volt látható gyűrűvel a szájában, a holló pedig latinul *corvinus* – hát a félig latin, félig magyar (?) Korvin János nevet adták a gyermeknek. Latinosan persze Corvin alakban írták. Akkoriban Magyarországon ez az „álnév” meglehetősen ismert volt, minden nemes úr tudott latinul annyit, hogy ezt a célzást felfoghatta. Köztudott volt, hogy kiról van szó, kije Mátyásnak ez a gyermek, később fiatalember.

De a sors nem sok jót tartogatott a fiatal hercegnek. Ahogyan apja reményei fogytak, fogyatkoztak egy legális

utódra, úgy került előtérbe Korvin János – ám igazán soha fel nem törhetett. Apja élete vége felé már olybá vette, hogy mégis János lesz a trónörökös és mindent megtett azért, hogy ez így is legyen. De paradox módon amikor a legnagyobb szükség lett volna a támogatására, már nem lehetett az élők sorában, így mégsem segíthette trónra a fiát.

És erről tudott előre, de ez is csak növelte a szomorúságát.

Korvin János élete sem volt fenékgig tejfel. Sántának született, járáshibáját elrejteni nem tudta. Akkoriban az efféle hiányosságot csak akkor nézték el, ha az illető ezt csatában, háborúban szerezte. Nem sokan álltak mellette sem apja életében, sem később. Akik magát Mátyást sem kedvelték – és ezek száma idővel csak gyarapodott – azok azért, akik pedig őt magát nem kedvelték, azok ezért nem adtak neki sok esélyt. Az udvarias, de sántikáló és mellőzött fiatalember hamar rájött, hogy bizony messze nem olyan tehetséges ember, mint az apja. Bizonyos források beszámolója alapján nyugodtan elmondhatjuk: a magyar állam és a trón nem sokat vesztett azzal, hogy Corvin Jánosból nem lett király. Nem volt eléggé önálló, nem tudott parancsolni, sem külső megjelenésében, sem belső kvalitásait tekintve nem az a feltétlen uralkodó típus.

Ráadásul, a régi „jó” recept szerint a magyar urak már Mátyás életében több csoportra szakadtak és csak egy kisebb, erőtlenebb társaság fogta János herceg pártját. Ilyen támogatással amúgy sem ment volna semmire. Ráadásul aztán mire később bekövetkezett Mátyás halála, addigra ez a párt is szinte elolvadt.

Mátyás mintha sejtette volna ezt. Tisztában kellett lennie azzal, hogy János fia nem uralkodásra termett. De mert jobb jelöltje – más jelöltje – nem volt, hát élete vége felé görcsösen ragaszkodott ahhoz, hogy ebből az emberből csináljanak majd királyt a halála után.

Ugyanakkor – visszatérve Mátyás pazarlására, udvarának hatalmas fényességére – el kell mondanunk azt is, hogy az uraknak imponált, látva a sok külföldit, amint szájukat tátják a budai palota láttán. Valami ekkor bennük is megmozdult és kezdtek büszkék lenni királyukra országukra. De az efféle érzések röpkék voltak, hamar elmúltak, nem hagytak mély nyomot bennük.

A pazarlás Mátyás természetévé lett, akkor is, ha az elfolyt pénzek nagyobb része igazából hasznos dolgokra ment el. Mégis, mindenképpen túl sokat költött és mivel a Beatrix előtti időkben ilyesmiről szó sem volt, hát a nép szemében Mátyás ezt a sok pénzt mind Beatrixra költötte. Odalentről nem láthatták át a dolgokat a maguk mélységében, nem tudhatták, hogy Mátyás régi énjét bontakoztatta ki akkor, amikor erre Beatrixtól ösztönzést kapott. A nápolyi királylány például saját könyvgyűjteményét is magával hozta. Ám Mátyás szinte élete kezdetétől, de mindenképpen trónra kerülésétől, tehát tizenöt éves korától fogva gyűjtötte a könyveket, később lanyhuló ütemben. Amikor Beatrix beköltözött a saját könyveivel, Mátyásban ismét megszólalt a régi hév és nagy könyvvadászatba kezdett. Nem csupán és nem is elsősorban a versengés kedvéért – hisz egy asszonnyal nem versengett akkoriban egy férfi.

Sok ilyen dolog volt különben. Mátyásban régtől bujkált a művészetek szeretete és ennek tanúbizonyságát adta számtalanszor – már akkor, amikor Beatrix létezéséről sem tudott még. Ám most, amikor a feleségével élt és múltak az évek, végre rájött, mennyivel többet is tehet ő a művészetekért. És tett is. A kezdetben kedves asszonyka is szeretetreméltó okossággal és kedvességgel vette őt rá, hogy minél több itáliai mesterembert és árut hozasson be az országba, ettől lesz szép a palota, maga a királyi pár is dicsőségbe borul, és végső soron – ezt az asszony helyesen látta – erről ítéli meg majd a külföld nemcsak Mátyást, de Magyarországot is!

Ám Beatrix körül voltak árnyoldalak, és nem csak a meddősége vagy a pénzügyek terén.

Itt volt például a feleség és a törvénytelen fiú viszonya. A kort jól ismerő kutatók számára közhely már, hogy Beatrix ki nem állhatta Corvin Jánost. Márpedig erre igazából nem sok oka lehetett.

Kezdjük egy pszichológiai motívummal: ha Beatrix igazán szerette (volna) Mátyást, szeretnie kellett (volna) annak vér szerinti fiát, Jánost is. Azonban a zárójelekben felbukkanó szócska nem véletlenül jelzi az egész dolog feltételes voltát. Magyarázatunk szerint Beatrix pár év elteltével már sejthette, vagy éppen bizonyosan tudta is: ő ugyan nem fog teherbe esni, nem fog gyermeket szülni Mátyásnak. Márpedig biztosan megtette volna, hiszen ezzel is erősödik a pozíciója az udvarban, nem kell elviselnie a „meddő nő” akkoriban igen káros bélyegét, és mint egy trónörökös anyja, élete végéig luxusban és biztonságban élhetett volna Magyarországon. Így viszont – sejtette a jövőt! – csak addig maradhat, míg Mátyás él, sőt talán már előbb megszabadul tőle a király, hiszen annak törvényes utódra van szüksége, hogy dinasztiaját megalapíthassa. Mátyás – gondolom – éppen eleget hangoztatta ezt ahhoz, hogy Beatrix is pontosan tisztában legyen vele.

Ám itt többről volt szó. Akkor még ugyan senki sem sejtette – az 1480-as évek elejéről beszélünk most – hogy Beatrixban egy hatalmas vágy kezd kialakulni, amely később aztán valóságos vesszőparipává, sőt kényszerképzetté fejlődött. Mire eljött Mátyás uralkodásának vége, ez a még mindig nem túl idős asszony már mániákusan hitte, hogy ő maga léphet férje helyére a trónon!

Erről majd később még ejtünk szót. Ekkor azonban még nem tartottunk itt, sőt talán maga Beatrix sem volt biztos efféle vágyait illetően. De ösztönösen érezte, hogy Corvin János már pusztán létezésével is ellenség. Egyrészt János volt az élő bizonyíték arra, hogy Mátyásnak lehet

gyermeke, ha tehát nekik mégsem születik, az nem a király hibája. Másrészt János egy másik nőtől származott és ez a homályos, valahol csak a láthatár szélén létező Barbara asszony a királyné rémálmaiban talán veszélyes vetélytársá nőtt fel.

De ami a legjobban szembefordította őt Jánossal – az Mátyás szeretete és terve volt. Nem volt kétséges, hogy mivel más gyermek nincs, a király János grófot (később már herceget) tolja az előtérbe és lassan minden jövőbeni tervét ráépíti.

Nehogy azt higgyük, hogy Beatrix titkolta terveit Mátyás előtt. Ellenkezőleg, zavaros közjogi elméleteket adott neki elő, amiből az derült ki a király számára, hogy feleségének halvány fogalma sincs arról, ki, hogyan, mikor választható magyar királlyá és ki nem, és miért nem...? Beatrix közös életük második felében, tehát az 1480-as évek közepétől kezdve (összesen alig több mint tizenhárom évet töltöttek együtt: Mátyás majdnem harmincnégy volt az esküvő pillanatában, Beatrix huszonkettő-huszonhárom körül járt akkor) az asszony már folyamatosan azzal nyúzta a férjét, hogy ha Mátyással valami történne, akkor majd ő folytatja művét, a nagy Hunyadi-birodalom (magyar-birodalom) kiépítését északon és nyugaton, de ha kell, felveszi a harcot a török ellen is... Mátyás eleinte biztosan csak mosolygott ezeken a gyerekes elméleteken és fogadkozásokon. Később megnyúlt az arca, mert fokozatosan ráébredt, hogy Beatrix mindezt komolyan gondolja!

Amint azt Mátyás egyik életrajzírója nevezte: „emésztő küzdelem” indult meg a két ember között – János herceg miatt. Mátyás természetesen – jobb örökös híján – azt akarta, hogy János vezesse tovább az országot. Beatrix persze felsorolta János hibáit és messze nem olyan elmebeli képességeit, amelyek szerinte lehetővé tették volna az önálló uralkodást. Szinte halljuk, amint Mátyás odaveti nejének:

– Szüljél egy nála jobbat...!

És halljuk, amint ilyenkor Beatrixot előnti a tehetetlen düh, és tovább fröcsköli magából a negatív jelzőket – Jánosra. Vagy a lelke mélyén már – Mátyásra is?

Aki aztán két tűz közé került. A fia és a felesége mást akart, mást jelentett számára, és egyikről sem akart lemondani. Feltehetően ezek az ellentétek sokszor rontották el a kedvét. Mit ért a szépséges palota, a kilátás, a történelmi helyzet, amelyet uralt (vagy uralni vél), a szép címek, a könyvek, a gazdagság, a korlátlan hatalom – ha mégis korlátozták a kedvét, az akaratát?

Azt kell mondanunk, hogy feltételezésünk szerint Mátyást nem csak pszichikailag sodorta olykor kisebb válságokba ez a nagy ellentét, hanem olykor talán a tisztánlátását, a politikai ítéleteit és lépéseit is megváltoztatta. Mert most már folyton lavírozni kellett a másik két ember között, akik csak elméletileg függtek tőle – nem sokat tehetett egyik ellen sem. És nem is állt szándékában ilyesmi. Hosszú éveken át görcsösen próbálkozott azzal, hogy összebékítse feleségét és fiát, ezáltal ő maga is békességet nyerjen és zavartalanul összpontosíthasson egyéb terveire, a folyó ügyekre. De ez csak ritkán adatott meg neki.

A politikai helyzet mindig megkívánta, hogy hadserege készenlétben álljon.

Ez a sereg néhány tekintetben erősen különbözött más európai államok seregeitől, és különösen meglepte azokat az itáliai krónikásokat, akik Beatrixot elkísérték. Ezek az urak nem egy olyan ámuló levelet küldtek haza, amelyek máig fennmaradtak és ezek alapján (is) leírhatjuk, miféle „csudálatos” dolgokkal rendelkezett ez a sereg.

Az első, amit már többször említettünk, a sereg állandó jellege volt. A cseh, lengyel, német, balkáni szláv és egyéb zsoldosokat elszegényedett magyar kismanesek, de közem-

berek, sejtetően sokszor szökött jobbágyok is tarkították. Mátyás idejében már, akárcsak századokkal később a francia idegenlégióban, senkitől sem kérdezték, ki fia-borja, honnan származik és milyen utakon vetette őt a sors a fekete seregbe. Így ez az alakulat ideális menedékhelyül szolgálhatott nemcsak a bűnözőknek, de az egyházi és világi birtokokról szökötteknek, idegen földre szakadt száműzötteknek vagy más okból menekülőknél is. Itt kezdetű új életet az, akinek a régivel sok baja volt. Fiatal suhancok a katonai karrier reményében jelentkeztek a fekete seregbe.

Az egyik krónikás, Bonfini leírta ezt a sereget, amikor Mátyás 1487-ben Bécsújhely (Wiener Neustadt) mellett díszszemlét rendezett. A szokásos elemein – lovasság, gyalogság – nagy meglepetéssel említi például, hogy több ezer szekér is tartozott hozzá!

Olyan szempontból nem volt ez újdonság, hogy hiszen szállítójárműként a szekereket a világ akkori más hadseregei is alkalmazták. Ezen vitték az élelmet, a lőszert, az egyéb utánpótlást, csaták után a sebesülteket, a zsákmányt is nagy vagy kisebb társzekereken szállították el. Ám itt *harci szekerekről* volt szó! Legalábbis olyan kocsikról, amelyeket békésebb időkben a sereg is a fentebb említett célokra alkalmazott, viszont csatákban a kocsikra gyalogosokat ültettek, nem sokat, hogy a lovak könnyen és sebesen húzhassák őket. Ezekkel az alakulatokkal aztán megkísérelték bekeríteni az ellenséges csapatokat, ami nemegyszer sikerült is nekik.

A szekereket mellel a táborozásnál – más seregek mintájára – védekezésül is használták. Ha a fekete sereg valahol tábornak vert, azonnal sáncokat alkottak a kocsikkal. Ha nappal vagy éjszaka az ellenség váratlanul megtámadta volna a katonai tábornak, ezek a szekerek feltartják az ellenséges lovasságot, míg a védekezők összeszedik magukat és felkészülnek a harcra. A szekerek, ha elég sűrűn álltak, a gyalogság előrehaladását, támadását is megnehezíthetik.

Csak hogy érzékeltessük a mennyiségi arányokat: az akkor Bécsújhelyen bemutatott hadseregben 8 ezer lovas, 20 ezer gyalogos katona és... 9 ezer szekér volt! Ha csak azt számítjuk, hogy ezek a kocsik nem haladhattak legalább egy kocsis nélkül, akkor máris 9 ezer plusz főt kell számítanunk a fenti létszámhoz, plusz még néhány ezer embert, akik a lovakat ápolták, gondozták, az urak, tisztok szolgálai voltak, akik a gazdasági ügyeket intézték és így tovább. Nem szabad megfeledkeznünk a markotányosnőkről sem (a szó, bármilyen plasztikusan jelezi is, hogy ezek a „hölgyek” a sereget kísérő prostituáltak voltak, mégis idegen eredetű és semmi köze a marokhoz, markolászáshoz stb.), akkor már igen tekintélyes létszámot kapunk. Az átlagos korabeli arány a ténylegesen harcolók és a „kisegítő személyzet” között (beleértve a fentebb említett összes kategóriát), bizony nemegyszer elérte az 1:1-hez arányt is. Vagy legalább a 2:1-hez volt, ami azt jelenti, hogy minden két katonára egy kisegítő jutott, minden hússzezer katonára nyugodtan számolhatunk 10-15 ezer „egyéb” embert.

Maga Mátyás nem csak ezen a díszszemlén, hanem a tényleges csaták színhelyein is személyesen rendezte el a sereg felállítását, majd utána maga adta át a kitüntetések. De ott volt az előkészületeknél éppen úgy, mint egy-egy diadalmasan végződött ütközet után a sebesültek ellátóhelyein vagy a tábornakoknál.

Az idegen krónikások elragadtatottan írták le, mennyire festői volt egy ilyen díszszemle. Őket mint civileket persze első sorban az ragadta meg, hogy minden csapatnak megvolt a maga messziről is jól látható zászlaja és hogy ez milyen színes kavalkádot eredményezett... Civilek lévén nem tudhatták, hogy ennek nagy jelentősége volt az akkori csatatereken. Hiszen amint egymásnak rontott két hadsereg, percekkel később a hevesen küzdő emberek azt sem tudták, hol vannak, merre vannak a sajátjaik és hol az ellenség. Ezért egy-egy alakulat – vagy ahogyan akkor mondták: a

csapat – mindig a maga zászlajára figyelt, akörül küzdött és ha a zászlóst eltalálták vagy megölték, más vette át és tartotta magasba a zászlót. Mert hiszen erről tudták a katonák, hol a helyük. Ha a zászló a sok fej fölött elindult valamilyen irányba, nekik is arra kellett menniük. Előre, oldalt vagy hátra – ez utóbbira menekülés esetén került sor.

Ezek a zászlók – mint feljegyezték – más és más színek és jelképek sorakoztak. Elsősorban persze magyaros jelek, például a Hunyadiak hollós címerpajza volt látható, vagy éppenséggel a vallást jelképező kereszt. De voltak ott a Mátyás-féle birodalom jeleiből is, például a cseh címer, vagy osztrák, morva, lengyel tartományok címerei, amelyeket a király szintén meghódított a valóságban vagy jelképesen csupán.

Azt már talán nem is kell említünk, hogy a díszszemlén a sereg bemutatta, amit tudott. Több ezer fős alakulatok egyetlen adott kiáltásra vagy kürtszóra, zászlójelre fordultak jobbra és balra, vettek fel négyzet vagy köralakzatokat. Beálltak ékhez hasonló háromszögbe, de ha kellett, olló-alakzatban metélték szét az ellenséget...

És ennek nem csupán esztétikai jelentősége volt. Akkoriban kezdődött az a szemlélet a haditechnikában és a csaták technikájában, hogy ne csak egy-egy tömegben egymásra rohanó és össze-vissza csapkodó katonák döntsék el a csaták kimenetelét. Már az ókorban is voltak próbálkozások arra, hogy a seregeket távolról irányítsák olyanok, akik átlátták az egész csatateret. De amíg csak olyan fegyverek léteztek, amelyekkel testközelből lehetett csak elérni az ellenséget (kivéve az íjakat), addig ennek nem volt sok értelme. Addig elég volt az, ha egy sereg a síkságon három csoportban sorakozott fel: balszárnny, jobbszárnny és közöttük a közép. Aztán a többi a szerencsére bízták és vagy sikerült valamelyik szárnynak előretörnie és bekerítenie az ellenséget, vagy sem.

De a tüzéség, az ágyúk felbukkanása megváltoztatta ezt a helyzetet. Igaz, Mátyás idejében az ágyúkat még jobbra csak várostromoknál használták. Viszont az a sereg, amely képes volt vezényszóra különféle alakzatokba fejlődni, alaposan meglephette az ellenséget és mozgékonyabb – tehát jobb, erősebb – lehetett a csataterén.

Mátyás fekete seregében több hadtest is volt. Ezeket a király egymástól függetlenül mozgathatta. Megegett, hogy az egyiket – 8-10 ezer embert, vagy többet, vagy kevesebbet – szükség szerint – napokkal előbb indított el, máskor ugyan egyszerre meneteltek, de nem ugyanazon az útvonalon és éppenséggel a célpontjuk sem kellett ugyanaz legyen. Minden hadtesthez több jól felfegyverzett, úgynevezett nehéz lovascsapat tartozott. Volt két másik lovascsapat is, ezek fegyverzete könnyebb lévén, sokkal mozgékonyabbak voltak. Így tehát a hadtestben négy lovascsapat állt, kettő-kettő más és más célra és módon volt használható. A gyalogságot a lovasok közé állította fel, mert az egy erős ellenség csapása esetén védtelenebb lett volna a nehézlovasság nélkül.

A gyalogsági alakulatok sem voltak egyformák.

Csata esetén az így felsorakozó hadtestben a gyalogság első soraiban a nehézfegyverzetűek álltak. Ezek fogták fel az ellenség első rohamát. Ők több sorban álltak, vaskos réteget képeztek a második előtt, amely szintén sorokra tagolódott. Itt elől, az első sorba a lándzsások sorakoztak, mögöttük a nyilasok (vagyis az íjkezelők, akik közé a meglehetősen nehézkes, de igen hatékony számszerűségeket is számították). Velük vegyesen, vagy mögöttük álltak a még könnyebb fegyverzetű gyalogosok.

Volt egy harmadik sor is, kellő távolságra az első kettőtől. Ez volt a tartalék seregrész, amelynek kettős feladat jutott. Vagy hátulról, bekerítés ellen kellett védenie a sereget, vagy ha ilyesmire nem került sor, de áttörték volna valamelyik első vonalat, gyorsan oda lehetett őket küldeni,

(„bedobni a tartalékot”). Mátyás nyílt csatamezőkön alkalmazott koncepciójához tartozott még az a két könnyű lovas csapat, amely a szárnyak szélén helyezkedett el és a király egy-egy megbeszélte jelére előre-hátra vagy bámerre száguldozott, kint a szél, ezzel is komoly zavarokat okozhatott az ellenség soraiban.

No és a már említett szekeres alakulatok, amelyek szintén nagy meglepetést okozhattak az ellenséges katonáknak, ha egészen váratlan helyeken, a széleken bukkantak fel – vagy esetleg éppen a hátuk mögött!

Mátyás tisztaban volt azzal, hogy az időjárástűrő, gyorsan mozgó és habozás nélkül támadó sereg abban a korban ritkaság, nagy kincs, és sokat érhet. Hát számos háborújában éppen így mozgatta embereit. Minden komolyabb háborúba személyesen is elment és nem véletlenül lett a maga idejében olyan hírhedt és félt sereg az övé. Mint azt az itáliai krónikások is többször hangoztatták, az általuk ismert világban, az általuk addig látott seregekben (nem csak Itáliában) még ilyent nem tapasztaltak. Ezek az emberek egyformán jól tűrték a hideget és a meleget, télen a hóban és a jégen is tudtak harcolni, minden parancsnak engedelmeskedtek, lovon és gyalog és szekéren egyaránt gyorsan haladtak előre. Mindig máshol voltak, mint azt az ellenség sejtette, mert ha kellett, kisebb alakulatokra osztottak szét és az előre megbeszélte pontokon találkoztak ismét, miközben az ellenség felderítése semmit sem látott belőlük. Megesett, hogy Mátyás egy, a török ellen vonuló (mert azért olykor azok ellen is hadakozott, ha nem is nagy erővel és nagy kedvvel...) seregét négy egyforma részre bontotta és mind a négy más útvonalon indult el dél felé. Az ellenséges felderítés *csak* azt nem tudta: hány fő indult el, hová mennek és mi a szándékuk...? Így nem csoda, ha védekezni sem tudtak ellene, amikor a sereg egyszercsak „felmerült a mélyből”: az erdőkből, lápokból, mocsarakból, völgyekből egyetlen ponton hirtelen ismét egyesült és

azonnal, menetből támadott. Nem egy várat leptek meg így és vették ostrom alá oly gyorsan, hogy mire a szomszéd tartományokból az ellenség oda haderőt csoportosított volna át, a várat Mátyás már be is vette.

A király számos alkalommal tudatta mindenkivel, „akiket illet”, hogy Corvin Jánost tekinti utódának. ismeretes, hogy jóval később még a halálos ágyán is megfogadtatta volna ezt az urakkal, ha akkor beszélőképes állapotban van. De halála előtt számos főúr és főpap esküdött meg mindenre, hogy támogatja majd ezt a férfit. Mondani sem kell, hogy legelsőknek éppen Bakócz Tamás esztergomi érsek, ez a roppant kétszínű és negatív történelmi alak (aki a kémtörténet tanúsága szerint élete egy tekintélyes részében közönséges velencei titkos ügynök volt Magyarországon nem is kevés pénzért...) volt az, aki szembeszegült vele.

Corvin Jánosról nem tudunk annyit, amennyit tudunk kellene. Az arcképe az egyik müncheni képtárban maradt fenn, állítólag. Legalábbis történészek és művészetbarátok egybehangzó állítása szerint van ott egy festmény, amely őt ábrázolja.

János hercegnek igazán nem sok jó jutott az életben. Mint a nagy emberek árnyékban élő fiait, őt is nyilván nyomasztotta, hogy nem tud megfelelni az elvárásoknak. Egyfelől már apja sem találta meg benne azt az utódot, akire számított, akit szeretett volna látni benne. Hiszen János nem Mátyás volt. Nem olyan előkelő megjelenésű, fennkölt, méltóságteljes, határozott, parancsoló – egyszerűen nem volt királyi jelenség. Másfelől Jánosban még azok az urak sem tudtak királyi utódot látni, akik pedig egész életükben Mátyás hívei voltak. Amikor a sápadt, halványarcú fiatalember elősántikált, ők legjobb esetben is csak szánakozva nézték és valami olyasmi mozdulhatott a lelkükben,

hogy „No, ezt már nem! Ez akarna a fényes és dicső Mátyás örökébe lépni...?”

És ezzel a dolog lényegében ki is siklott. Corvin János nem örökölhette Mátyás országát.

Mint már volt róla szó, akkoriban a tervezett főrangú esküvők előtt, a nagy földrajzi távolságok és szokások miatt az uralkodók vagy családtagjaik aligha utazhattak el a világ másik végébe csak azért, hogy megtekintsék jövőbelijüket. Egy-egy király a lányát semmiképpen sem engedte el, hogy aztán idegen környezetben esküvő előtt még netán valami „baj” érje őt! A királyok, ha maguk szándékoztak nősülni, ritkán volt idejük ilyen hosszú utazásra. Ha fiukat akarták kiházásítani, őt is féltették egy hosszú és kalandos úttól, ahol politikai ellenfelek merényletei, járványok, rablók, balesetek stb. végezhetek trónörökösükkel.

Maradt hát a festő, aki megfestette a jelölteket, aztán a képek utaztak el a házasulandók helyett. Nos, szakértők szerint ez a most Münchenben őrzött Corvin-kép akkor készülhetett, amikor 1485 körül szóba került János herceg nősülése egy gazdag itáliai hercegnővel. Akkor Budán a Milánót uraló Sforza-ház egyik nőtagja került szóba mint potenciális feleség. A kép kétségtelenül túlzó, mert sokkal csinosabbnak állítja be a férjet, mint amilyen az a valóságban volt. Ugyanis a korabeli források szinte egybehangzóan állítják, hogy csúnya férfi volt szegény János, nem az a típus, akin megakad a hölgyek tekintete. Bianca Sforza különben – az 1487-es eljegyzés ellenére – később mégis kosarat adott Jánosunknak, helyette éppen Mátyás nagy ellenfelét, Habsburg Frigyes császár fiát, Miksát választotta és az ő felesége lett.

Az teljesen mellékesnek számított, hogy mivel János 1473-ban látta meg a napvilágot, hát Beatrix nagy vetélytársa (?) ekkor még mindössze csupán... tizenkét éves fiúcska volt! De a festő, biztosan nem a saját feje után indul-

va, hanem instrukciót követve, már-már fiatal férfiként ábrázolta őt.

A fiatalember csontsérüléssel született, születésétől sántított a bal lábára. Három éves volt, amikor Mátyás kérésére-utasítására anyjától, Barbarától elválasztották. Vagyis akkor, amikor Mátyás feleségül vette Beatrixot! Barbara esetleges könnyeit Mátyás főúri jutalommal törölte le. Az asszony kapott egy besztercebányai palotát és hét környező falut annak földjével, jobbágyaival együtt, és még az akkor Mátyás hatalmában lévő alsó-ausztriai birtokok egyikét is elvihette kárpótlásul. Attól kezdve a fiút királyi apja neveltette.

Ahogy múltak az évek, a kisfiú cseperedett, Mátyásnak pedig továbbra sem született gyermeke, hát az egykor még a legális trónörökösnek, Hunyadi-finak szánt birtokok is lassan rászálltak. Jánosból előbb Hunyad grófja lett, majd kilenc éves (!) korában Liptó hercege. Ettől kezdve aztán nem kis birtokok ura lett, hiszen a liptói hercegi címmel együtt járt olyan nevezetes királyi várak és városok birtoklása, mint Strecsnó, Szkjlabina, Árva, Likava, Bajmóc, vagy éppenséggel maga Zsolna és Liptóújvár (ma mindez Szlovákiában található) városa is. Gyakorlatilag az egész Felső-Vág-vidék a kisfiú tulajdonába került!

Halála előtt pár évvel, vagyis az 1480-as évek második felében Mátyás kezdte belátni, hogy már nincs több esélye a legális utódra. Nem sok lehetősége volt újra nősülni, ezt a pápa sem engedélyezte volna. Persze, ha reneszánsz szokás szerint meggyilkoltatja a feleségét, méreggel vagy valamilyen „balesettel” megszabadul tőle, akkor még ismét nősülhetett volna. Negyvenes éveiben járt ekkor, hát lett volna esélye.

De hát Mátyás e tekintetben nem hasonlított az itáliai, a francia vagy spanyol uralkodókra és ez a megoldás – ha eszébe is jutott, nyilván – nem volt megvalósítható. Elvetette. Viszont mivel ez az egy fiú, János már megvolt, élt és

növekedett, minden energiájával arra összpontosított, hogy mire felnő, bírja az uralkodáshoz szükséges összes tudnivalókat. Jó tanítók és mesterek vették kezelésbe a gyereket.

Beatrix szinte személyes sértésnek vette, hogy annyit ugrálnak a gyerek körül – aki nem az övé, és aki mégis talán a trónörökös lesz? Az asszony már kilencedik éve volt Mátyás felesége, és még mindig nem szült. Már mindenki lemondott arról, hogy valaha is szülni fog. Mátyás sem érdeklődött már annyira iránta, ritkultak éjszakai kirándulásai az ágyasházba. Így jött el az 1480-as évek közepe. Mátyás negyvenkét éves volt, Beatrix tízzel kevesebb, vagyis harminckettő (abban a korban a harmincon felüli nők ritkán szültek és ha mégis, gyakorta belehaltak). János ekkor közeledett tizenharmadik életéhez.

Mátyás tehát döntött: János lesz Magyarország következő királya! Ha vele valami történnék, őt teszi a trónra – erre a királyi kápolnában e célból összegyűjtött urakat és főpapokat meg is eskette. (Mátyás halála után derült ki, hogy szinte mindnyájan megszegték esküjüket...)

Beatrix dühöngött, szitkozódott, jeleneteket rendezett. Sajnos ebben a korszakában már azt is megengedte magának, hogy Mátyás kísérete, sőt vendégei előtt szégyenítette meg a királyt, ami nyilván nem növelte a köztük amúgy is rohamosan csökkenő rokonszenvet. Mátyás utálta ezt a helyzetet és bizony néha ő is visszaszólt, alaposan leteremtve engedetlen asszonyát.

Aki ekkoriban kezdte hangoztatni, hogy ha Mátyással valami baj történne, a korona rá kell szálljon, nem pedig a „fattyúra”. Merthogy ő a feleség, a magyar királynő. Valahogy úgy képzelte el, mintha egy birtokról lenne szó, amit gyermektelen házaspár esetén a családfő halála után annak felesége örököl...

Nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy ez itt nem így van. Ha egy király meghal, és nincs egyenes ági törvényes utódja, akkor a magyar nemesség úgymond „közfelki-

áltással”, és lehetőleg egyhangúan választja meg a következő királyt. Aki lehet egy idegen uralkodó, de éppenséggel lehet bármelyik magyar nemes is, akinek a személyében megegyezésre jutnak az urak.

Itt bonyolította a helyzetet, hogy az 1458-as egyezés szerint – amit sajnos Mátyás is aláírt, mint már szóltunk róla – ha ő utód nélkül hal meg, akkor bizony a magyar koronát, trónt és mindenekelőtt természetesen az országot a Habsburgok öröklik.

Nos, ebbe a képletbe Corvin János sem illett bele. Talán ezért is húzódoztak az urak attól, hogy az uralkodásra különben is alkalmatlan fiatalembert tegyék meg királynak – amikor a határon túl már ott acsarkodik türelmetlenül Miksa osztrák császár, hogy átvehesse törvényes jussát! No és ott voltak a magyar köznemesek, kiknek biztosan nem tetszett volna sem János, sem Miksa – ők valamiféle „magyar nemzeti királyra” vágyakoztak. Ha tehát Mátyás meghal, legkevesebb három királyi trónkövetelőre lehet majd számítani.

Vagy... négyre?

Merthogy Beatrix már jó előre beszállt a még el sem kezdődött küzdelembe. Erről akkor még kevesen tudtak. Mindenképpen tudott viszont maga Mátyás, aki erről leveleket is írogatott Nápolyba, ottani sógorának és más olasz államokba, ahol barátai, ismerősei vagy most a Beatrix révén hozzákapcsolódott „rokonai” éltek és uralkodtak. E levelek javarészt fennmaradtak és innen tudjuk, mennyi fejfájást okozott Mátyásnak felesége esztelen próbálkozása. Kérte a rokonokat is, hogy segítsék kivenni Beatrix fejéből ezt az esztelen, mániákus ötletet. Arról nem is szólva, hogy Mátyás most már biztosan tudhatta és tudta: János fiának nemcsak a külföldi trónkövetelőkkel kell majd megküzdenie, de még itthon, egy erőteljes nemesi párton kívül a saját felesége is szembefordul majd a fiával...!

A müncheni kép tanúsága szerint a fiatalember vonásai meglehetősen melankolikusak, nem túl vidámak. Az erős orr önmagában is jelzi a rokonságot a közismerten nagyorrú Mátyással.

Hogy aztán mi történt Jánossal apja halála után, arról könyvünk végén röviden megemlékezünk.

A királyság pénzügyei tehát veszélybe kerültek. Igaz, Mátyás azért – leszámítva az ideiglenes fizetésektelenségeket, mai kifejezéssel „likviditási gondokat” – azért mindig sikeresen betömté a lékeket a királyság hajóján. Nehezebben ment ez a saját udvartartásával, bár abban a korban egyik államban sem tettek különbséget a két kassza között, az udvar és a királyi család saját kiadásai is egyaránt az ország kiadásainak számítottak.

Viszont a pénzügyi megtanította a királyt arra, hogy idegen földeken ellesett adószedési technikákat is nevezve erősen szoríthassa a prést és mindig jusson a kiadások fedezésére. Mellesleg ez volt az egyik oka annak, hogy gyakorta lázadoztak ellene és bizony halála után nem álltak a fia mellé.

Viszont a királyi jövedelmek könyörtelen behajtásával elérte, hogy a maga idejében Európa egyik legbiztosabb lábakon álló országa volt Mátyás birodalma. Csak az összehasonlítás kedvéért, egy virtuális „aranyban” számolva, a jelentősebb európai államok uralkodóinak éves bevételei akkoriban így oszlottak meg:

A francia király akkoriban 1 millió aranyat vihetett a kincstárába. A burgundi királyságban ez összesen 900 ezer aranyat tett ki. Az angol király éves bevétele 700 ezer arany volt, míg a spanyol király 500 ezret mondhatott a magáénak. Velence és Miláno hercegsége egyaránt évi 800-800 ezer aranyat söpört be, a pápai állam viszont 400 ezer aranyat mondhatott magáénak. Nápolyban ez az összeg 320

ezret tett ki, Firenze jövedelme pedig nem haladta meg a 200 ezer aranyat.

Nos, így már körülbelül tudható, hogy Mátyás állama nem állt rossz helyen – az évi 800 ezer aranyas bevételével a negyedik-ötödik helyen osztozhatott.

De hogy számoljunk másféle „jövedelmekről is”: az ország igen nagy területű volt akkor. Erdélytől Alsó-Ausztriáig, cseh és lengyel Sziléziától le az Adriáig. Több egyetem, vagy annak számító intézmény működött, a művelődést szép és gazdag könyvtárak segítették. Tehát az országnak nemcsak kivételesen erős hadserege, de közművelődése is volt.

Sok olyan ember élt itt, akiket a külföld előtt nem kellett szégyellni, ellenkezőleg, akikkel így vagy úgy dicsekedni lehetett. Európát megjárt, nyelveket tudó, művelt emberek, akik mind valami hivatalt töltöttek be Mátyás körül. És másfelől számos ide települt külföldi, aki jó hírét költötte az országnak és uralkodójának.

Persze nem mindenki tetszését nyerte el ez a fényesség. Különösen azokét nem, akik csak messziről nézték a palotákat, de soha nem tették be oda a lábukat. A köznemesek vagy éppenséggel az alsópapság, a szerzetesek. Ez utóbbiak különben is aszkétizmust fogadtak. Sok meglehetősen nyomorban élő kisnemes is fennhangon bírálta Mátyást, amiért az országból oly nehezen kifacsart adóforintokat selymekre, kelmékre, ékszerekre, kőfaragókra vagy kárpitkészítőkre költi. Mi haszna abból Magyarországnak? – jött a kérdés, áramlott szüntelenül. És Mátyásnak tudnia kellett erről, kémei mindenütt ott voltak és bizony már akkoriban is divatos és szükséges dolog volt időnként „hangulatjelentéseket” kapni a mélyből, „lentről”.

De azt se feledjük, hogy azok a szegény és nem szegény nemes urak, akik e pompát bírálták, a maguk környezetében megelégedtek a primitív körülményekkel is. Bár lett volna rá pénzük, hogy kényelmessé és szebbé, lakha-

többá tegyék váraikat, kisebb kastélyaikat vagy házaikat – mindent úgy hagytak, ahogyan volt, mert efféle hívságok nem érdekelték őket. De ha egy drága fegyvert, lovat vagy valamilyen ékszert kellett megvásárolniok (a maguk számára, természetesen, mert akkoriban a férfiak is sokfélét hordtak), bizony nem haboztak. Könyvre nem adtak ki egy garast sem, de a borokat hektószámra vásárolták és itták, itták. Sületlen beszélgetésekkel egész napokat, heteket töltöttek el és nem érezték, hogy idejüket másra, hasznosabb elfoglaltságra is fordíthatnák. Tudunk olyan magyar főúrról – ezt is a külföldi krónikások jegyezték fel – aki egy udvari ünnepségen a nyakában három és fél kilós aranylánccal jelent meg!

Mátyás sok belföldi gondját tetézték a külföldi ügyek is.

Bizony ahogyan Beatrix után és részben miatta több kapcsolata lett az itáliei városállamokkal, úgy nőttek ottani terhei és elkötelezettségei, végső soron sokszor a katonai jellegű gondjai is ebben a térségben. Sajnos azt kell mondanunk, hogy az addig oly világos politikai vonalvezetése élete utolsó éveiben összezavarodott.

Nem azért, mintha megöregedett volna, hiszen alig múltott negyven éves. Nem is talán csak Beatrix belső aknamunkája okozta azt, hogy a király figyelme szétszóródott és már nem tudott olyan erőteljesen figyelni, oly kitartóan küzdeni egyes szempontjaiért, mint régebben.

Az okok bonyolultak voltak és minden szerepet játszott benne. Minden külső és belső akadály – de ezeket a szavakat nem csupán a kül- és belpolitikára értjük. Hanem a Mátyás természetében, személyiségében rejlő belső, és az erre hatást gyakorló külső okokat sem hagyhatjuk figyelmen kívül.

Hamarosan már az idegen uralkodók előtt sem volt titok, hogy Mátyásnál bajok vannak. A követek mindent jelentettek. Igazat és pletykát, saját szemükkel látott dolgokat

és félrehallott, vagy félremagyarázott eseteket. Majd otthon kiválogatják a tiszta búzából az ocsút, gondolhatták.

Így az is világos volt, hogy Beatrix sok bajt okoz a királynak és nemegyszer a maga erőszakos modorában kiköveteli, hogy afféle „társ-uralkodóként” jegyezzék a nevét, személyét. Sőt mi több, az akaratát is rákényszerítette Mátyásra. A társuralkodó hivatalosan Bizáncban létezett, de Bizánc éppen néhány évtizeddel korábban veszett oda mindörökre, a keresztény világ egyik addigi fővárosa már nem a keresztényeké, hanem a mohamedánoké lett. De a jelek szerint Beatrixot ez nem érdekelte, a közösen uralkodó király és királyné eszméje nagyon megtetszett neki. Persze csak addig akarta fenntartani ezt az állapotot, amíg Mátyás él. *Utána* majd egyedül veszi kezébe a gyeplőt!

Mátyás, talán a békesség és a nyugalom kedvéért bizony asszonya kezére játszott ebben, legalábbis nem kevés alkalommal. És egyre gyakrabban. Már majdhogynem természetesnek számított, hogy egyes rendeleteit nemcsak ő, de Beatrix is aláírta, és a külföldre menő levelek között is akadt olyan, ahol mindkettőjük kézjegye virított.

A jelek szerint ez az általában okos, bölcsen kormányzó, az emberi gyengeségeit legyőzni képes férfi most egy szeszélyes nő hálójába került. De vajon a felesége mivel vehette rá Mátyást, hogy szinte mindenben engedjen neki? Aligha a testével. A szex ugyan fontos volt Mátyás számára, és tudjuk, hogy régebben sem tartózkodott tőle. De Beatrix, legyen bármilyen fiatal és vonzó nő, idővel nyilván veszített sajátos „értékéből” a férje számára.

Kicsi rá az esély, hogy a szex lett volna az a fegyver és egyben póráz, amellyel ezt az érett, sokat tapasztalt férfit megfoghatta volna. Erre különben sincs utalás a krónikákban, márpedig Mátyás idejében több krónika is született. Ezek írói a szó szoros értelmében gyakorlatilag testközelben éltek a királyi párral és sokat tudhattak mindenről.

Az sem életszerű, hogy Mátyás hirtelen megváltozott volna. Változni persze változott, mint mindenki, ahogyan halad előre az időben. Igaz az ókori mondás, hogy „tempora mutantur”, vagyis „változnak az idők” – de igaz a folytatása is, vagyis hogy „et nos mutamur in illis” – „és mi velük együtt változunk”.

Mégis meglehetősen rejtélyes Mátyás engedékenysége a feleségével szemben, aki meg egyre erőszakosabb lett. Ahogyan múltak az évek, úgy csúszott át mind több ügy intézése Beatrix kezébe.

Az 1480-as években sem szüneteltek a háborúk.

Ez mellel így zajlott akkor az egész földrészen, ezért Magyarországot és viszályait nem tekinthetjük külön létező, a többitől elszigetelt folyamatnak. A politikai vagy egyéb konfliktusok megoldásának akkor még az egyetlen ismert és elismert módszere volt a háború.

Hát minden állam élt is vele. A magasabb hatalom mint közvetítő, békítő intézmény nem nagyon létezett. Ilyen célt csak a pápa és állama tűzött ki maga elé, de nem mondhatni, hogy sok sikert aratott vele.

A közép-európai bonyolult helyzetben sem sok esélye volt annak, hogy akár tíz évig békeesség uralja e területeket. Hol a magyarok, hol az osztrákok fenekedtek egymásra, a csehek és lengyelek pedig szövetségesként ide vagy oda álltak.

Azt sem felejtethjük el, hogy Mátyás az évek múlásával egyre inkább belekeveredett azt itáliai félsziget harcaiba is!

Mert hát ilyen vagy olyan szinten ott is érdekeltégei lettek. Már az a tény, hogy nápolyi volt a felesége, mintegy arra jelölte őt, hogy szövetségese legyen apósának, a nápolyi királynak. A nyolcvanas években aztán szinte minden lépésénél figyelembe kellett vennie ezt a szövetséget és

lassan már „nápolyi szemüvegen” keresztül nézte az ottani eseményeket. A nápolyiak persze gondoskodtak róla, hogy ezt a képzeletbeli szemüveget soha ne is vehesse le.

Csak az volt a baj, hogy akkoriban az egyházi állam is harcokba keveredett – ami persze önmagában nem volt újdonság. De most úgy jött ki a lépés, hogy a Vatikán éppen Nápollyal került szembe, és ez meglehetősen törést okozott Mátyásnál. Hiszen addig nyugodtan állhatott egyik vagy másik mellé, sőt gyakran éppenséggel mindkettőt támogathatta és mindkettő támogatását el is fogadhatta. Nos, ennek most vége lett.

IV. Sixtus pápa volt az, akinek udvarában a nepotizmus – a rokonok felemelése, kinevezése, nekik hihetetlen mértékben birtokok és rangok adományozása azelőtt soha nem látott mértéket ért el. Amellett ez az ember roppant művelt volt, hiszen mielőtt pápának választották, ferences szerzetesként egyetemeken tanított. Úgy látszik, ő volt az újabb bizonyítéka annak a tételnek, hogy a bölcsesség elveszik a hatalom közelében. Az egykor szerény szerzetesből előbb a ferences rend vezetője, majd bíboros lett. Amikor pedig pápának választották, olyan pompás udvartartást épített ki, amely felülmúlta az összes királyi udvar fényét. Rengeteg pénzt költött arra, hogy a pápai állam ne válogasson az eszközökben, ha hatalmának kiterjesztéséről volt szó.

Természetesen hamarosan összekülönbözött néhány nagyobb katolikus hatalommal, például a francia állammal, ahol erősen korlátozni igyekeztek a klérus jogait. Ez roppant módon felháborította Özsentségét. Eleinte nagyon lelkes volt, ha szóba került a törökök elleni közös fellépés, egy nagy háború – „kereszteshadjárat” – megszervezése. Ám hamar lelohadt a lelkesedése, amikor rájött, hogy a török még messze van (legalábbis Rómától...), és sokkal fontosabb a pápai állam tekintélyének és erejének növelése.

Sok más uralkodótól eltérően Mátyás személyesen soha nem találkozott egyik pápával sem. Akik foglalkoztak a

pápaság történetével, azok tudják, hogy azokban a századokban egyrészt a pápák élete is igen kalandos volt sokszor (és akkor még igen finoman fogalmaztunk...), másfelől egyes uralkodók életükben akár többször is találkoztak az aktuális pápával. Akár úgy, hogy maguk mentek el Rómába, akár a pápa utazott el hozzájuk. És nem is kérdés, hogy mindkét utazásnak sajátos okai és céljai lehettek – például a pápák nemegyszer menekülni kényszerültek más hatalmak elől és a császárok, királyok védőszárnyait keresték. Vagy az uralkodók jöttek Rómába, hogy a saját jelöltjüket helyezzék el a vatikáni trónon.

Nos, Mátyás nem ment Itáliába és főleg nem Rómába, de követei és leveleket hozó futárjai gyakran megfordultak ott. A pápa sem jött el erre az „Európa szélén” elhelyezkedő, Rómából nézve meglehetősen vadnak tűnő földre. Kisebbségi baja is nagyobb volt ennél.

Mindezek ellenére élénk volt a kapcsolat a két ország, a két államfő között.

Am IV. Sixtus sem volt éppen a béke angyala. Miután visszaéléseivel és egyházi, majd világi hatalmának fitogtatásával alaposan megkavarta a korabeli Itáliát, nyílt háborúba keveredett Firenzével és a másik nagy, sőt még mindig félelmetesen erős hatalommal, Velencével sem élt békességben. Egymást érték a merényletek, a fegyveres támadások, családi és állami összeesküvések, viszályok, ahol mindkét oldalon sokan odavesztek.

Mátyás amíg lehetett, kerülte a színvallást, hisz egyik szövetségesét sem akarta megsérteni. Különben pedig volt neki éppen elég baja még Sixtus pápa idejében, és később is.

Frigyes osztrák császárnak már a hetvenes évek végén is volt egy balul sikerült hadjárata Magyarország ellen. Ulászlóval, a magát cseh királynak is tekintő lengyel uralkodóval is sok baja támadt Mátyásnak. Az is ellene támadt; de a probléma megoldódott Mátyás közbelépése nélkül –

mire a cseh-lengyel zsoldossereg a magyar határra ért. Ulászlónak elfogyott a pénze. Nem tudta kifizetni katonái zsoldját, erre azok szépen hátraarcot csináltak és elvonultak. Ulászló egymaga természetesen nem igazán akart harcolni, hát gyorsan ő is hazavágtatott Prágába és ez a háború igazából ki sem tört...

De nem mindig mentek ilyen jól a dolgok.

Mert Mátyás visszaütött. Az ő seregei bezzeg megkapták a zsoldjukat és az Ulászlót folyton pártoló Frigyes oszt-rák területére csaptak be. Bécs és Bécsújhely között igen nagy pusztítást végeztek. Azt mondják, Mátyás maga adta ki a parancsot a seregnek, hogy ne kíméljenek semmit és senkit. Valóságos felégetett földet hagytak maguk mögött, amerre elvonultak. Egyetlen ép város vagy falu, egyetlen ház nem maradt – csak üszkös romok. Szinte a bibliai „kökövön” negatív látomása valósult meg. A cél természetesen egyértelmű volt. Meg kellett mutatnia Frigyesnek és általában az osztrákoknak, hogy vele nem lehet packázni és jobb, ha Magyarországot békén hagyják.

Legalábbis ez volt az indoklás – kifelé. De valahol a lelke mélyén ekkor is a nagysándori víziók lebegtek. A világ meghódításáról még nem mondott le.

Igen számító módon ebbe a hadjáratba magával vitte nemcsak feleségét, de már idős anyját is. Ezzel is jelezte az ellenfeleknek: nem fél semmitől és közeli családtagjait sem félti, mert az ellenséget erőtlennek és tehetségtelennek tartja. Maga híresztelte széles jó kedvvel a külföldi követek körében, hogy az osztrákok ellen vonulni nem is hadjárat, csak afféle „nász-menet”. Vagyis hadászatilag őt egyáltalán nem terhelik meg az osztrákok, akiket fennhangon pocskondiázott. A sértések természetesen eljutottak Bécsbe, a császári palotába (ez is volt a dolog célja) és felbőszítették Frigyeszt.

Hát még milyen bösz lett az osztrák császár, amikor megtudta, milyen feltételekkel köthetne békét a pusztító

magyarokkal! Mátyás ugyanis szándékosan olyan feltételeket szabott, amelyeket egyetlen szuverén uralkodó sem teljesíthetett. Ez sem volt véletlen és a tehetetlenül toporzó öregúr lassan felfogta: Mátyással a közeljövőben igen csak számolni kell.

Amikor a fekete sereg katonái felbukkantak Bécs falai előtt, a helyzet komollyá vált.

Már csak azért is, mert Mátyás a lehető legkomolyabban felkészült rá, hogy az osztrák fővárost ostrommal beveszi. Ez annyira hihetetlennek tűnt a bécsi uraknak, hogy eleinte nem is hitték el. De amikor a várost már teljesen körülvették a magyarok és kezdték a falakhoz gördíteni az ostromgépeket, a fensőbbeséges vigyor lassan lehervadt az arcukról.

Azt még elviselték, hogy Mátyás katonái kifosztották a városfalakkal nem védett külvárosokat és más közeli településeket. De amikor már a pápai legátus lépett közbe azért, hogy elcsituljon a harci kedv, felfogták, hogy a magyar király nem tréfál. A veszély hirtelen felnőtt.

És nem is szűnt meg. A pápa követe közvetített, de Frigyesnek ez nem sokat segített, igen megalázó feltételeket kellett teljesítenie ahhoz, hogy Mátyás visszavonja hadait Bécs alól és hazamenjen. Ugyanúgy el kellett ismernie Mátyást cseh királynak, ahogyan tette azt korábban Ulászlóval. Volt aztán olyan egyezség is az akkori tárgyalás keretében, amely szintén nem tetszett Frigyesnek, de nem tehetett mást. Mi most utólag könnyen felismerjük itt Beatrix keze nyomát. A meggyilkolt milánói fejedelem helyére – követelte a nápolyi asszony – az ő fivérét, Aragóniai Frigyes adják – de úgy, hogy előtte Frigyes adja feleségül a lányát e fivérhez.

Hogy minden követelését teljesítse Frigyes, Mátyás egy váratlan gesztussal kijelentette, hogy a rá kivetett hadisarcot 750 ezer forintról mindössze 100 ezerre engedi le. Ez elgondolkoztatta Frigyes.

Viszont a magyar állam mindenképpen anyagi veszteséget szenvedett Beatrix követelése miatt. Aki a kor nepotizmusától nem tudott szabadulni és egészen természetesnek tűnt számára, hogy a magyar anyagi veszteség árán is a saját fivérét jutatatja trónhoz. Persze – ha az uralkodók ezt látták a pápától is, miért haboztak volna?

Volt azonban ennek a lépésnek egy olyan vonása is, amivel a történészek eddig – tudtunkkal – nem foglalkoztak. Az, hogy Beatrix Mátyáson keresztül diktált Frigyesnek és már az európai sakktáblán tologatta a figurákat, jelezte: az asszony sem adja alább, ha nem is „Nagy Sándor” akart lenni, de fejébe vette, hogy beleszól a kontinens politikájába. Azt sem zárhatjuk ki, hogy ezzel az első lépésével akarta elkezdni ezt a folyamatot. Mintegy ujjgyakorlat volt ez részéről? Vagy ugyanakkor nem csak a világnak, de Mátyásnak is meg akarta mutatni, mire képes?

És azt is, hogy mit hozhat a jövő?

Mert hát Beatrix ekkortól már egyre világosabban beszélt a magyar koronához való jogáról és ezekkel a politikai lépésekkel talán azt is jelezte mindenkinek, hogy képes tenni valamit a nagypolitika színpadán is. A magyar urak felé mutatta ki: nem akárci ő. Most még csak Mátyáson keresztül érvényesíti akarátát, de hamarosan eljőhet, eljön az idő, amikor már önmaga áll a rivaldafényben, az ő ötleteit kell megvalósítaniuk mindazoknak, akik mellette állnak. Akik pedig nem, azok mehetnek, fel is út, le is út...!

Hogy nem csak találgattunk itt fentebb, azt a későbbi események is bizonyították.

Ettől kezdve aztán Mátyás ült és várt, mint pók a hálójában. Csak néha és nem is túl energikusan figyelmeztette Frigyes a pápai legátuson keresztül, hogy méltóztasson már teljesíteni az egyezségben vállalt kötelezettségeit. Ám Frigyes – ki tudja, mire számított? – csak lapított és nem

tett semmit. Még azt a 100 ezer arany hadikárpótlást sem fizette meg, és persze valahogyan a Mátyástól egykor megtagadott Kunigunda (Kinga) lánya sem lett Aragóniai Frigyes felesége. Mi több, nevezett rokon még csak a milánói trón közelébe sem került, mert az osztrák császár egy szalmaszálat sem tett keresztbe azért, hogy az ott uralkodó Sforza-családot megfossza hatalmától.

Ez nagy csapás volt Beatrix számára. Korábbi tervei dugába dőltek és amit oly fennen akart megmutatni a magyar uraknak és az európai politikusoknak, az semmiképpen sem látszott megvalósulni. Célját nem érte el.

De Mátyás sem, ő viszont kivárt. Hadd lássa mindenki, milyen esküszegő az osztrák császár! Gondosan el is hintette ezt mindenfelé, sajátkezü és tollnokok által írott, szétküldött leveleiben. Aztán amikor eltelt három év és 1480 kezdetét írták, végre megmozdult. Úgy tett, mint aki most ocsúdott fel téli álmából – ez így stílszerű is, hiszen február volt éppen! – és megindult. Neki igazából éppen erre volt szüksége. Frigyes ezt nem látta át, azt hitte, ha éltelik egy kis idő, a dolog úgy magától elfelejtődik és Mátyás sem fogja őt a régi esküre emlékeztetni.

Hát tévedett, de nagyon.

Mátyás pont csak egy ürügyre vágyott, hogy lecsaphasson az osztrákokra. Ezzel sok későbbi baját megelőzheti, vélte és alighanem igaza is volt. Még mindig gyötörte az a tudat, hogy ha fiú utód nélkül hal meg, a magyar koronát a Frigyeshez hasonló férgek örökölhetik. Ezért emelte fel az országot? Ezért állított fel neki egy erős hadsereget, ezért háborúzott annyi ellenséggel? Hogy aztán mindez egy duzzadtajkú, savószemű, parókás osztrák fickónak jusson, az egész országgal egyetemben? Hogy attól kezdve minden büszke királyi vár ormán a magyar lobogó helyett a Habsburgok kétfejű sasos lobogóját tépje a szél...?

Amint kitavaszkodott, és a százezer forintos tartozásból is csak ötvenezer érkezett meg. Mátyás kinyilvánította,

hogy a három évvel korábbi megegyezést – Frigyes szószerűsége miatt – érvénytelennek tartja és megteszi a kellő lépéseket.

Nos, a kellő lépéseket hadicsizmában tette meg, és messze nem csupán csak egyedül. Hadserege átlépte a nyugati határt és ismét pusztítva indult be Ausztriába.

Arról is gondoskodott, hogy jó előre kivegye Frigyes akcióinak méregfogát. Amint beindult a hadjárat, Mátyás futárjai is megindultak Nyugat felé. Ausztriát megkerülve vitték a leveleket az összes németországi választófejedlemnek és a svájci köztársaság vezetőinek. Mátyás mindenkinek elmagyarázta, igazából mi és hogyan történt, mi az ügy háttere, ami amazok előtt addig jobbra biztosan homályban maradt. Megindokolta lépését és azt a lehető legteljesebb mértékben törvényesnek nevezte. Hivatkozott a pápára is.

Nem írt persze saját belső indokairól, a trónutódlás kérdéséről és azt sem indokolta meg különösebben, hogy a milánói ügyekbe éppen kedves neje, Beatrix miatt avatkozott (volna) bele.

Kevésbé jóindulatú kortársak szerint az sem kizárt, hogy Mátyás szemet vetett a gazdag tartományokra. Bécs és általában Ausztria már akkor is sokkal gazdagabb volt, mint Magyarország és ezt láthatta bárki, aki átutazott a két országon. Nem kétséges tehát, hogy Mátyás számára három okból is csábító volt Ausztria. Ha csak annak egy részét sikerül is meghódítania, sok zsákmányt juttathat zsoldosainak, akik kifizetése azért néha már akadozott. Másodszor: ezeket a városokat és tartományokat megszállva, majd esetleg huzamosabban – netán úgymond „örökre” is? – megtartva igencsak növelheti birodalma gazdagságát, erejét, tekintélyét. És harmadszor – ami legalább olyan fontos volt számára – földrajzilag és politikailag is közelebb kerülhet a Nyugathoz. Ha már az Alpok egy részét is uralja, ha az övé lesz Bécs, ez a már akkor is nagy európai város,

bizony még a német választófejedelmek is másképpen fog-
nak vele beszélni.

Mert Mátyásban ott égett még a sok régebbi megaláz-
tatás. Még nem sok idő telt el attól a kortól, amikor sor-
ban „koldulta” a választófejedelmeket egy feleségért, de azt
sehol sem kapta meg. Amikor értésére adták, hogy ő csak
egy egyszerű kelet-európai kis parasztivadék, aki bár szer-
zett már nemesi kutyabőr oklevelet, azért még tudnia illik,
hol a helye. Hogy ne ácsingózzon igazi tekintélyre, arisz-
tokráciára, koronára...!

Talán nem járunk messze az igazságtól, ha feltételez-
zük, hogy Mátyásban ezek a sérelmek nagyon mélyen rö-
göltek és élete végéig megmaradtak.

Ezt már ő maga tudhatta a legjobban. Hiszen a viselke-
désében mindig is volt valami egyszerű, parasztosan joviá-
lis. Nem élt feltűnő jólétben és elzárkózottságban még ki-
rályként sem. Bárkit beengedett maga elé, szóba állt min-
denkivel. Éppen ezért is szerették annyira. Csak Beatrix
érkezésével nőttek falak közte és alattvalói között. Attól
kezdvé talán Mátyás már nem csupán a felesége kedvéért
mutatta magát előkelőnek és megközelíthetetlennek, hanem
valahol a saját tudata is átváltozott. *Ő maga kezdett megkö-
zelíthetetlen és előkelő lenni!*

Mindez persze most mellékes lett. Mert háború volt és
ez csak folytatása volt valaminek. Valamilyen nagy belső
nyugtalanásnak, amit e könyv lapjain már néhányszor „di-
csőségváagnak” nevezünk. Minden építkezés, könyvtár,
nyomda, várépítés, hadseregteremtés, „népszerűség-építés”
vagy éppen háború is ezt a célt szolgálta. Mátyásban olyan
belső tűz lobogott, amely független volt a testétől. Nem
számítottak a nehézségek, a fáradtság, a betegségek, a se-
besülések, a sorscsapások – semmi sem számított. Csak az,
hogy önmagát és vele együtt (de nem mellékesen) az orszá-
got is felhúzza-felemelje jó magasra. Hogy dicsőséges tet-
teket hajtson végre és annak minél nagyobb híre menjen.

Mátyás valaki akart lenni – de nem volt elég a magyar ki-
rályság, messze nem volt neki elég. Ennél ő sokkal többet
akart.

Azon az 1480-as hadjáraton elég sok dolog megadatott
neki. Szerzett dicsőséget és biztosan volt sok olyan pillanat
– óra, nap? – amikor egy kicsit Nagy Sándornak érezhette
magát. És hangozzék bár furcsán, Mátyás ugyanekkor
Atilla hun királyt is tisztelte. Kis túlzással (vagy anélkül?)
mondhatnánk, hogy imádta azt a történelmi alakot.

Atilla időben sokkal közelebb volt hozzá, mint Nagy
Sándor és őt is majdnem akkorának tartotta. Tudjuk:
Bonfini olasz mestert eredetileg azért hívta budai udvarába,
hogy írja meg Atilla hun király történetét és persze dombo-
rítsa ki azt az azóta is közkeletű tévedésen alapuló elméle-
tet, mintha a hunok a magyarok ősei lettek volna (ennek
körülbelül annyi a történeti hűsége és valósága, mint a dák-
román folyamatosság eszméjének...). Mátyás, ha csak al-
kalma nyílt rá, külföldieknek is elzengte ezt az „igazsá-
got”, itthon pedig mindenki valóságosnak hitte a legendát
és Atillát mint a magyarok egyik dicsőséges őst emleget-
ték. Még olyan vélemények is elhangzottak, hogy Mátyás
udvarában igazi Atilla-kultusz uralkodott, ami nem lehet
véletlen.

8. Véres zivatar

Frigyes osztrák császár Miksa fiával egyetemben csak akkor ígért meg bármit is, ha szorult a hurok a nyaka körül. Ám a veszély elmúltával semmit sem tett ígéretei megvalósításaért, sőt ellenkezőleg. A legtöbbször még kifogásokat sem keresett, egyszerűen úgy tett, mintha minden a legnagyobb rendben lenne. Ráadásul a császár erre tanította a fiát is, ami nem sok jót jószolt Magyarországnak a következő évtizedekre. Egy rosszindulatú és erős szomszéd mindig bajt jelent.

Fokozottan volt ez így abban az 1480-as évben, amikor Mátyás megelégedve az ígérgetéseket, háborút indított Ausztria ellen. Abban a bizonyos 1477-es egyezményben ugyanis volt egy olyan pont, amely erre őt feljogosította. Ez a ma garanciának nevezett egyezség-rész kimondta: ha valamelyik fél nem kapja meg, amit az egyezségben kikötöttek, jogosult ezt onnan elvenni, ahonnan akarja, jónak látja.

Nos, Mátyás kinézett magának egy osztrák várost és azt elfoglalta rohammal és igen gyorsan. De akkor már a támadás folyamatban volt nemcsak Kelet-Ausztria, hanem annak Stájerországnak nevezett része ellen is.

Arra is felkészült, hogy az ausztriai rendek – elsősorban persze a főurak és a tehetősebb nemesek csoportja – majd Frigyes segítségére siet. Mátyás tehát ezekhez is külön kiáltványt intézett, jelezve: ha az esküszegő oldalára állnak, ők is megütik a bokájukat.

Mindez azonban nem tartotta vissza az osztrák urakat és azok bizony császáruk mellé álltak. A kisebb tavaszi hadjáratot hát egy nagyobb nyári követte, amely ismét elfoglalt néhány várost és területet. Mire eljött a nyár vége, több európai fejedelem közbelépett és próbált segíteni a viszály elsimításában. A bajor fejedelem valószínűleg azért vallott kudarcot, mert Pozsonyban Mátyás helyett Beatrix királynéval találkozott. Mellőzve minden gyanakvást vagy rosszindulatot, mégis fel kell tételeznünk, hogy Beatrix ebben az ügyben Mátyás mellett állt. Ő is dühös volt Frigyesre, amiért az nem tartotta be ígéretét és nem segítette Beatrix fivérét a milánói trónra. Frigyesnek tehát vesznie kell! – sugallta az asszony. A közvetítő ezt hallva visszavonult.

Mátyás hiába magyarázta a német fejedelmeknek a valós helyzetet – azok inkább Frigyesnek hittek. A császár persze össze-vissza hazudozott és többek között azzal érte el a választófejedelmek segítségét, hogy Mátyást a töröknél is rosszabb keleti kényúrként állította be, aki rátámadt egy keresztény birodalomra. Mire Mátyás a pápa segítségével megcáfolhatta a vádat, a német-római birodalom katonai segítséget szavazott meg Frigyesnek. Ugyanakkor követeket küldtek Mátyáshoz, hogy fegyverszünetet rendeljen el. Ez meg is történt.

Ámde Mátyás tudta, nem várhat, míg Frigyes ismét összeszedi magát. Így aztán amint lejárt a fegyverszünet – már 1481 tavaszát írták – ismét folytatta a hadjáratot. Csak sejteni lehetett, hogy ez a háború pár évig el fog tartani, elég sok véráldozatot kíván majd. Különösen azután vált ez világossá, hogy abban az évben bizony Mátyás egyik-másik kisebb hadseregét el is verték az osztrákok és még magyar területen is üldözték. Ez nem sok jót jósolt.

Az urak csöndben lázadoztak. Még szinte senki sem szökött át az ellenséghez, de érezhető volt, hogy félnek a jövőtől. Az arisztokrácia elégedetlenkedett, egy most kez-

dődő és hosszan elnyúló háború semmiképpen sem tetszett nekik. Mátyás viszont, mint fentebb már írtuk, legalább három okból pártolta az Ausztria elleni háborút. Zsoldosai úgyszintén mellette álltak ebben a kérdésben. Nem véletlenül állítják a korszak mai kutatói, hogy Mátyás oly korszerűnek tartott fekete serege egyben csapdának is bizonyult. Olyan volt, mint egy cápa – folyton etetni kellett, különben gazdája ellen támadt volna. És mivel lehet „etetni” egy ragadozó embercsapatot? Zsákmánnyal. Azt pedig csak újabb és újabb háborúk során lehetett megszerezni.

És Mátyás újra és újra elindította hadait.

Semmiben sem különbözött más korabeli uralkodóktól. Ugyanazokkal a trükkökkel élt, ugyanolyan elvek vezérelték. Talán igazságtalan is lenne részünkről, ha olyasmit várnánk el Mátyástól, amit akkoriban senki más sem csinált. Abban a korban nőtt fel mint ember, és mint uralkodó is ott élt kortársai között. Nem látott egyéb elveket. Legfeljebb a múlthoz fordulhatott volna, hogy reneszánsz mintára az ókor humánus elveit és gyakorlatát utánozza.

Ám itt és most háború dúlt, és Mátyás már csak ezért sem viselkedhetett másképpen. Mint hadvezér, némi alapokat apjától tanult, a többi katonától, zsoldosvezérektől tanácsadóktól. És persze saját ösztönére is hallgatott. Mivel alulról is ismerte a hadsereget, sokszor hónapokon át együtt élt a katonáival, hát képes volt gondolkozni az ellenség fejével is. Tudta, ami bántja az ő katonáit, bántja az ellenség katonáit is. Amitől az övéi félnek, attól retteg a másik oldal is. Ami ezeknek öröm, azoknak is az lehet.

Így hát Mátyás sem sajnálta a pénzt, hogy a másik oldalon megvesztegessen urakat és főpapokat. Akadtak olyan osztrákok, akik átálltak hozzá, aminthogy voltak magyar urak is osztrák szolgálatban. 1482 tavaszán egy újabb sikeres hadjárat során olyan csúfos vereséget mért Frigyes ka-

tonáira, hogy erről hosszú levélben dicsekedett el a pápának is. Nem titkoltan elégedettséggel és büszkeséggel írta le, miképpen rohantak hanyatt-homlok a büszke császár vert hadai. Megesett az is, hogy az osztrákok egy-egy Mátyástól elfoglalt város visszavételére gyülekeztek. Mátyás ezenközben tatai kastélyában élt és a környéken vadászott. De mindig résen volt és ahányszor ilyen osztrák készülődésről kapott hírt, folyton készenlétben álló kisebb fegyveres csapattal Pozsonyba vágatott, majd onnan be Ausztriába, a veszélyeztetett környékre. Általában elégségesnek bizonyult az is, hogy csak híre ment közeledtének. Amint felharsant a kiáltás az osztrák katonák közelében, hogy...

– Itt van Mátyás!

Máris visszavonultak. A nemes urak gyakorta meg is tréfálták az ellenséget. Közel lovagoltak egy-egy német alakulathoz, aztán latinul kiabálták bele a rémült csöndbe:

– Hic est Mathias Rex!

A hatás ugyanolyan volt. Az osztrákok szétszaladtak.

De ez sem tarthatott örökké. Mátyás nem azért vonult be Ausztriába, hogy gyermekteg módon csak ijesztgesse Frigyes. Titokban biztosan arra számított, hogy valami módon rákényszeríti a császárt, mondjon le a magyar trónra formált igényéről, a magyar királyi címről. Ha ez sikerülne, talán őt sem nyomasztaná annyira a tény, hogy nem született utóda. És különben is – még nem olyan öreg, hogy valahogyan meg ne oldhatná ezt a kérdést! Ha nem születik már gyermeke, akkor meg itt van „Herr Hans”, vagyis János herceg. Corvin János ugyan maga nem volt nagyon biztos a dolgában, de ha jobban belegondolt, ő is belátta: jobb királynak lenni, mint egy király fattyának, akit senki sem vesz komolyan, és ha legalább egy lehetőség nyílik rá, akkor meg kell próbálni eljutni a trónig.

Frigyesnek a német választófejedelmek által kölcsönadott 15 ezer fegyveres katona sem tudott érdemben segíteni. Mátyás egyszerűen megállíthatatlannak bizonyult. Jó előre

gondoskodott az utánpótlásról, de azért a zsoldosoknak megparancsolta: élelmet a helyszínen „vételezzenek”. Márpedig tudjuk, egy kiéhezett és zsákmányt szimatoló zsoldosseregnek mit jelent a „vételezés” szó.

Am Mátyás türelmét újra és újra próbára tette Frigyes, amikor folyamatos ígéretései ellenére sem tartotta magát az egyezséghez. Mindig csak időt akart nyerni és ezt arra használta ki, hogy telesírta Európát az őt ért megaláztatásokkal. A régi egyezségekről hallgatott és csak azt emlegette, hogy egy barbár zsoldosvezér pusztítja országát.

Végül már nem is lehetett tudni, hányadszor indultak meg a csapatok. 1482 májusában Mátyás ismét hadat üzent és megindult nyugat felé. De kiderült egy kellemetlen dolog. Amíg Frigyes húzta az időt, azért csak felkészült. Lehet, addig éppen azért halogatta, hogy csapatait és várait felkészítse, mert bizony most kiderült, hogy Mátyás már a legelső osztrák várost, Hainburgot sem tudta bevenni. Hónapokig leragadt ott a serege, a hadjárat csak névleg létezett, múlt az értékes idő és nem is történt más, csak azt az egy, nem is olyan jelentős várost ostromolták. Ez bizony egyszerre volt presztízvesztés, és a sereg lendületét is visszafogta, lelkesedését csökkentette.

Érthető módon a zsoldosseregek nem rajongtak a várostromokért – heteken vagy hónapokon át kockára tették az életüket, mindig ugyanott, ahol már semmit sem lehetett kifosztani. Az egyetlen pozitív dolog számukra az volt, hogy ha elfoglalják a várost, hát azt kifoszthatják. Ez benne volt a „munkaköri leírásukban”, vagyis a szerződésükben. Természetes dolog volt, hogy ha egy ilyen sereg elfoglal egy várost vagy várat, akkor az szabad préda számára. Még saját vezetőik, parancsnokaik, „munkaadóik” sem tudták őket ilyenkor megállítani.

Am míg ez megtörténik, addig nélkülözniök kell. Rettenetes időjárások mellett is nap mint nap lőni kell, de rájuk is lőnek. Fel kéne mászni a falakra, ami veszélyes és

könnyen otthagyhadják a fogukat – aminthogy aztán sokan ott is hagyják, hagyják. Az is megtörtént nemegyszer, hogy több hónapos ostrom után belátják: az egésznek nincs értelme, nem tudnak győzni, tehát feladják az egészet és elvonulnak. Akkor aztán lőttek az annyira remélt zsákmánynak is...!

De Hainburgot végül is elfoglalta, igaz, hónapokig tartó nehéz és elkeseredett ostrom után. Aztán Mátyás mozgásba lendült – mintha Hainburg eleste végre róla is letépte volna láncokat. Egyik csapatát Stájerországba küldte hódítani és zavart kelteni, egy másik élén pedig visszaszerezte Köszeget, amit az osztrák császár már jó ideje birtokában tartott.

Bécs ugyan most nem került sorra, nem jutott el a közelébe, de a környező településeket elfoglalta a fekete sereg és „becsületesen” ki is fosztotta mindegyiket.

Aztán jött 1483 és ekkor a háború inkább csak névleg tartott. Különösebben fontos hadi eseményekre nem került sor. Néhány közvetítő dolgozott most is, de sem Frigyes, sem Mátyás nem sok hajlandóságot mutatott a kiegyezésre. Frigyes szokása szerint most is bőven ígérgetett, de nem írt alá semmit. Mátyás pedig hol fennkölt és fagyos hallgatással válaszolt, vagy éreztette: jön még kutyára dér, a zsoldosok készülődnek. A segélycsapatokat egész évben nem engedte haza, miáltal az urak ismét morogtak, mert hiányozott nekik a munkáskéz a birtokokon.

Közben Frigyes tévesen értelmezte az eseményeket. Azt hitte, Mátyás azért ül olyan csöndben abban az évben, mert már elfogytak tartalékai, hadserege lázadozik és nem képes folytatni a háborút. Soha nagyobb tévedést...!

Így rontotta el a dolgot. Sixtus pápa békekövetet küldött hozzá (is), de Frigyes addigra alighanem alaposan félretájékoztatták az emberei. Vagy Mátyás dezinformációs akciójával állunk szemben...? Ne feledjük, ez is része volt a középkori hadtudománynak. Az ellenséget megtévesztő

információkkal látni el, amelyből annak téves képzei alakulnak ki, ezek pedig téves lépésekre készítetik őt... Ezt sokan tudták mesterfokon már az ókorban is.

Könnyen lehet, hogy Mátyás is alkalmazta a módszert, talán több fronton is. Mindenesetre történelmi tény, hogy Frigyes belesétált a csapdába. Jelképesen szólva, ellökte a pápa békejobbát, a castallói püspököt leteremtette és kijelentette: most jön az utolsó harc, ahol is ő majd megtanítja Mátyásnak, hogyan is kell viselkedni civilizált társaságban. Ezzel persze ismét annak alacsony és – Nyugatról nézve – szerfölött „gyanús” származására célzott.

Amikor a pápai követ ezt követően Magyarországra érkezett ugyanazzal a békítő céllal és kiderültek az előzmények, Mátyás megnyugodott. Akkor már tudta, hogy győzni fog. Világos volt, hogy Frigyesnek most sincs elég ereje és ismét a halogatásra játszik, az időben reménykedik – Mátyás jobb kedvre derült. Ráadásul a pápai követ megkérdezte: mi lenne, ha személyesen találkozna az átkozott Habsburggal?

– Ha a császárnak kedve van bevárni engem, én hamarosan a közelében leszek.

Ez valójában egy fenyegetés volt, amit aztán a pápai legátus vagy felfogott, vagy sem. Vagy úgy tett, mint aki nem akarja megérteni – végül is mindegy.

De közben is történt egy és más. Rómában tizenhárom éves viharos uralkodás után, 1484 augusztusában meghalt Sixtus pápa. Nem volt éppen tisztakezü uralkodó, és nem csak gigantikus nepotizmusára, az elharapózott korrupcióra kell gondolnunk. Megesett, hogy a vele ellenkező bíborosokat bebörtönöztette, sőt olyan is akadt, akit kivégeztetett.

De ennek most már semmi jelentősége sem volt. Sixtus utóda a görög eredetű genovai családból származó G. B. Cibo lett, aki VIII. Ince néven került a vatikáni trónra. Mielőtt pappá szentelték volna, már felnőtt volt és törvénytelen gyermekei is születtek. Most, miután ilyen magas polc-

ra hágott, előkerestette addig fattyúként (le)kezelt gyermekeit és előkelő családok gyermekeivel házасította össze mindegyiket.

Amúgy barátságos ember volt, de határozatlan, és ezt sokan kihasználták. Incénél mindig annak volt igaza, aki utoljára beszélt vele. Soha senki nem lehetett biztos abban, ki mellé áll a pápa, hiszen a véleményét folyton változtatni lehetett. Hogy kifizesse az udvar régi adósságait, maga is áruba bocsátotta a főbb tisztségeket és jó pénzért bárkit pappá szenteltek, sőt püspököt vagy bíborost is „csináltak belőle” minden különösebb aggály vagy formaság nélkül. Ez volt a reneszánsz pápák nagy és bűnökkel terhes korszaka.

Ince is viszályba keveredett Mátyás apósával, Ferdinánd nápolyi királlyal. Beatrix apja ugyanis egyetlen pápától sem félt, azokat is csak olyan itáliai kiskirályoknak tartotta, amilyenek azok többnyire voltak is.

Ince hamarosan szembekerült Mátyással is. Aligha csak azért, mert a magyar király a vele ellenkező nápolyi király veje volt. Itt a magyar püspökök beiktatásának kérdése volt napirenden. Ezt melleleg más európai uralkodók is sérelmezték – nem tetszett nekik, hogy a pápa megkérdezésük nélkül nevezi ki országaik egyházmegyéinek élére a püspököket. A francia királyok például olykor ezt meg is tiltották. Mások még azt sem engedték meg a pápának, hogy lekipásztori körlevelet olvastasson fel ország templomaiban – csak ha a király előzőleg látta és cenzúrázhatta azt a körlevelet...

Ince a boszorkányokat üldözni rendelte, az inkvizíció nagy pártolója is volt. Ennyit tudnunk kell ahhoz, hogy sejtünk: nem volt vele könnyű együttműködni. Ez Mátyásnak sem sikerült igazán. Ince pápa különben két évvel Mátyás után halt meg.

Frigyes minden trükköt megragadott, hogy akadályozza Mátyást. Korábban arra is volt példa, hogy nem adott menlevelet azoknak a küldötteknek, akiket a magyar király a német birodalmi tanácsba irányított, így azok nem utazhattak el. Ha körbe mentek, megkerülve Ausztriát, időt vesztettek és lekésték a gyűlést. Nos, az ilyenekből kezdett elég lenni Mátyásnak. No meg abból, hogy Frigyesből végeredményben soha nem sikerült kivásalni semmilyen korábbi ígéret teljesítését.

1484 elején Mátyás körülzárta Bécset, de nem fogott bele az ostromba. Szépen, gondosan, óvatosan és főleg lassan megszállta a várost környező magaslatokat és helységeket, aztán egy nap lezárta az utakat és Bécs minden kapcsolata megszakadt a külvilággal. Már Frigyes segítséget kérő levelei sem juthattak ki. A császár akkor kezdte sajnálni, hogy elhitte a terjengő pletykákat. Nem, Mátyás nem volt kimerült és hadai is szemlátomást jó erőben voltak. A dezinformációk elérték hatásukat, az akció alaposan meglepte Frigyeset, aki most biztonságos távolban is azon töprenghetett, mit is tegyen, mihez kapjon, kitől kérjen segítséget?

Majdnem egy teljes év telt el így!

1484 során a várost csak körülkerítette Mátyás, de nem szállta meg. Ellenkezőleg, a csapatai nem is közelítettek a falakhoz. Úgy döntött, nem áldoz érte egyetlen csepp vért sem – vagyis kiéhezteti az ostromlottakat. Ennek alapvető feltétele volt, hogy Bécs kívülről ne kapjon segítséget. Mátyás hát szétküldte kémeit, azonfelül politikai lépéseket is tett, hogy esetleges szövetségeseit leválassza Frigyesről. Elsősorban peresze ismét a német választófejedelmekre kellett gondolnia, no meg olyan osztrák főurakra, akiknek elég nagy birtokaik és saját haderejük van. Ezekkel segíthetnek a bajba jutott uralkodójukat.

Végül patt helyzet alakult ki. Már 1485 tavaszát írták, amikor Frigyesnek ugyan senki sem segített, de Mátyás is

megunta a várakozást. A várost a jelek szerint jól ellátták élelemmel, így az csak nem adta meg magát. Mátyás ekkor félretette korábbi ötletét, ágyúkat vonatott a városfalak közelébe és 1485. január 29-én megkezdte Bécs lövetését, a falak rontását, a város pusztítását. Mert tudnunk kell, hogy a korabeli haditechnika már ismerte a gyújtólövedék fogalmát. Aki ilyenekkel áraszt el egy várost, az naponta több tucat tűzvészt okozhatott, különösen ott, ahol még az épületek tekintélyes része nem, vagy nem csak kőből, hanem fából készült.

Bécs tehát szenvedett. Most már csak idő kérdése volt, mikor adja meg magát a város. Mert Frigyes ugyan mindent megtett azért, hogy segélycsapatokat, felmentő hadsereget szerezzen-szervezzon, bárhonnán – de kudarcot vallott. Ha nem akarta Bécs teljes pusztulását, fel kellett adnia a várost.

Végül eljött ennek is a napja. 1485. június 1-én Mátyás csapatai bevonultak Bécsbe. A város az övé lett és már haláláig ki sem adta a kezéből. Kevesen tudják, hogy a történelem során ez volt a második – és nem az első! – alkalom, amikor Bécszet elfoglalták a magyarok. Bizony már Szent István idejében is magyar kézre került egyszer a város. Igaz, az a régi Bécs nem is volt fogható ehhez a mostani a tizenötödik század végihez. A régi egy jelentéktelen kis határváros volt, Mátyás idejében azonban egy feltörekvő birodalom fővárosa. Ezért nyilván Frigyesnek is fájt az elvesztése, de ez sem törte meg az osztrák császár Mátyás-ellenességét.

Eközben a világpolitikában is történt egy és más.

A törökök az 1480-as évek elején már Itáliába is betörttek (Otranto), ahonnan többek között magyar segítséggel verték ki őket. Már nem csak a pápa, de az olasz kiskirályok is belátták, hogy a török veszedelem nem okvetlenül

csak a Balkánon fenyeget. Ha egy itáliai kikötőt, egy várost elfoglalhattak, akkor mi akadályozná meg őket abban, hogy más városokat, sőt egész államokat is lerohanjanak...?

Ez nem a szaracén kalózkodás veszélye volt. Ötszáz évvel korábban azok a Tiberisen felhajózva még Rómát is felégették, majd elmentek. De az afféle kalandozás volt ehhez képest. Mind többen látták, és egyre világosabban, hogy ott keleten egy olyan nagy birodalom növekszik iszonyú gyorsan, amelynek lételeme a hódítás, a hitetlenek leigázása. Az iszlámnak abban a szakaszában valóban így értelmezték a Korán egyes parancsait. Ez a nézet mára megszélidült, csak a szélsőséges, fanatikus csoportok vallják továbbra is.

Az aktuális pápának azonban nehéz volt éppen a vallásra, a hitbéli közösségre hivatkozva követelni valamiféle egyesülést a közös veszéllyel szemben. (Mert „keresztes hadjáratról” már régóta nem volt szó, ez Kapisztránnal és Hunyadival együtt Nándorfehérvár alatt véget is ért.)

Hiszen a reneszánsz kor embere kezdett elszakadni a vallástól és megszűnt az egyház mindenhatósága is. Ritkán gondolunk rá, de ebben a legnagyobb szerepe nem az efféle filozófiai, művészeti és életérzési divatirányzatoknak volt, hanem magának az... Egyháznak. Amelynek papjai mindent megtettek azért, hogy a híveket elfordítsák a vallástól, az embereket az egyházaktól, a társadalmakát a papságtól. Így aztán furcsa lett volna éppen most valamiféle egységes hit nevében szólítani fel az uralkodókat, az országokat és polgáraikat, hogy egyesítsék erőiket a nagy, közös, máshitű idegenek veszélyes csapata ellen.

A kor tehát elszakadóban volt a vallásos-egyházi szellemtől, de ez a folyamat még messze nem volt olyan erős, hogy végleges lett volna. Ugyanakkor a gondolkodó embereket valóban megrémisztette a veszély. Ők tudták csak igazán, mekkora lehet a baj, ha a törököt nem sikerül megállítani a küszöbön.

Hiszen Európában a kereszténység addigra szinte teljesen összeforrott a földrész kultúrájával, egész szellemiségeivel. Olyannyira így volt ez, hogy ha Európában valaki azt mondta: „civilizáció” – egyértelműen a keresztény civilizációra gondolt. Ha azt mondta: „kultúra” – nagyjából akkor is a görög és római, tehát annakidején még pogány kultúrára épült újabb kori eredményekre, gondolkodásmódra és értékekre gondolt.

Bizonyos hatalmak annyira nem fogták fel, mekkora a baj és milyen veszélyt jelentenek a törökök, hogy egyenesen szövetséget akartak vele kötni. Több francia király kacérkodott ezzel a gondolattal, sőt tettek is lépéseket érrefelé. Velence pedig már jó ideje hallgatólagosan együtt is működött a törökkel, aminek abban a században számos jelét láttuk már. A lagúnák városa 1479-ben hivatalosan is békét kötött a törökökkel!

Amely országok Magyarországtól nyugatra helyezkedtek el, nem is sejtették, milyen szerencsés geopolitikai helyzetben vannak. Az ottani uralkodók, kormányok és népek vagy egyáltalán nem törődtek a dologgal, vagy meg voltak győződve, hogy a bajt csak felnagyítják. De ha az mégis bekövetkezne, ők olyan messze vannak tőle, hogy nem ér odáig az ellenséges áradat – gondolták, mondták és írták.

Igaz, az otrantói események egy kicsit elgondolkoztattak néhány döntéshozót, de ezek kevesen voltak és figyelmeztető szavuk elveszett az általános hangzavarban. A magyarok és a balkániak pedig hiába sorolták a veszély újabb és újabb jeleit.

Mátyásnak – különösen régebben – sokan szemére hányták, hogy nem törődve a török veszéllyel, folyton Ausztriával, a csehekkel, a lengyelekkel háborúskodott. Ez csak részben igaz. Mert azért ő sem hagyott ki egyetlen alkalmat sem, hogy a pápától kezdve a nyugati királyokig, akikkel levelező viszonyban volt, követeket cserélt és oly-

kor ideiglenes szövetségeket is kötött – ne hívja fel figyelmüket az összefogás szükségességére. Bizony Mátyás azt is értékelhette, hogy éppen azért szeretné megszerezni az osztrák császári koronát, mert akkor sokkal nagyobb európai erőket tudna kiállítani a török ellen.

Abban is igaza volt, hogy a hitszegő, ígéreteit nem teljesítő, viszont azokat gyakorta megsértő és a magyarokra fegyverrel támadó Frigyes kényszerítette arra: folyton Ausztriával foglalkozzon, ne a törökkel. De ez csak félig lenne igaz. Mindenesetre Mátyás látva, hogy a török veszélyt rajta kívül mindenki félvállról veszi, hát ő sem foglalkozott vele olyan sokat. Ráadásul az ő számára a fenyegetettség, a veszély ritkán jött délkeletről – inkább Nyugat felől!

Voltak török elleni háborúk, igaz, hadüzenet és nagyobb visszhang nélkül. A Balkánon az 1470-es évek végén, sőt Mátyás ausztriai hadjáratai idején is történtek összecsapások, kisebb csaták a magyar és török seregek között. 1479-ben Kinizsi Pál vezetésével a kenyérmezei ütközetben nagyon is elverték a szultán hadait, csak török hallottból 30 ezer maradt a harcmezőn. Kinizsi különben a későbbi Szerbia területén sokszor győzte le a betörő kisebb török hadtesteket.

De végül odáig fejlődtek a dolgok, hogy Mátyás belátta: nem fogja ő egyedül védelmezni egész Európát! Ha senki sem siet a segítségére, akkor inkább más módon tartóztatja fel a törököt – békeszerződéssel. 1483-ban, az ausztriai háború közepén végül is öt évig tartó fegyverszünetet kötött Bajazid szultánnal és azt igyekezett is betartani.

Az európai uralkodóknak írott „mosakodó” leveleiben őszintén feltárta a problémát. Érezte: ahhoz, hogy erre a lépésre kényszerült, a nyugat is hozzájárult. Igazán nem várhatták el ettől az egyetlen országtól, hogy minden terhet egymaga viseljen úgy, hogy közben még a keresztény osztrák császár ellen is lépéseket kelljen tennie.

Az már más kérdés, hogy Bajazid nem tartotta be a fegyverszünetet és később is folytatódta a csatározások a törökök, valamint a magyarok és balkáni népek között.

Itt kell megemlítenünk Beatrix nyilvánvalóan rossz hatását Mátyásra.

A történeti munkák számos olyan esetet sorolnak fel, amelyeket mi ebben a könyvben nem ismertettünk és nem is maradt erre hely ezeken a lapokon. Ezek azonban ettől függetlenül megestek. Minden Nápolyt, Velencét, Anconát és más olasz városokat érintő ügy meglehetősen zavaros volt, de mindegyik mögött Beatrix állt. Ő zabolázta meg Mátyást, fordította őt a pápák, különösen Ince ellen. A fennmaradt levelezésből több megdöbbentő tényre derül fény.

Az egyik az, hogy Mátyás önmagának és a logikának is ellentmondva sokszor olyan dolgokba hagyta magát bele-rángatni, ami egyszerűen szégyenletes volt. Elfogadta, hogy Beatrix egyik rokonát, egy tízéves kisfiút nevezzenek ki esztergomi érseknek – csak azért, hogy kedvében járjon az asszonynak. Amikor apósa szembeszállt Ince pápával és egyáltalán, a pápai állammal – Mátyás ha nem is jelentőseket, de több mint 2 ezer katonát küldött Nápolyba, hogy védjék meg apósát a pápa úgymond „túlkapásaitól”. Amely ügyben azonban egyértelműen a pápának volt igaza és nem Ferdinánd nápolyi királynak. Ezt pedig Mátyásnak is tudnia kellett.

Sokáig sorolhatnánk az efféle ügyeket, amelyekből egyértelműen az derül ki: Mátyás Beatrix hálójába keveredett és emiatt sokszor megszegyenült itthon és külföldön. Egy-egy ilyen ügy után évekig tartott, míg a király nagy nehezen kimászott a bajból. De még el sem jutott ideig, amikor már nyakig benne volt a következő botrányban. Nem túlzás azt állítani, hogy Mátyás életének utolsó évti-

zede, azok az 1480-as évek gyakorlatilag tele voltak ilyen eseményekkel. Már nem csak dicsérő szavakat hallott vissza Rómából és máshonnan. Egyre többször szidták őt és vonták kétségbe józan esztét is. Hiszen Mátyás volt az, aki Beatrix kérésére – követelésére? – hol igent mondott valamire, hol nemet, az ellentétes utasítások és kívánságok keresztettk egymást, hatalmas zűrzavart okozva.

Ha Beatrix kívánt valamit, minden veszekedésük és nézeteltéréseik ellenére is a végén Mátyás teljesítette a felesége óhaját. Igazán senki sem értette, miért így mennek a dolgok és nem másképpen? Élete utolsó pár évében a királyt folyton ellentétes erők és behatások érték, nagyrészt Beatrix akkori aktuális, vagy évekkel korábbi, de még mindig elhúzódó gyanús ügyletei és szándékai miatt. Az asszony óriási zűrzavart okozott a magyar külpolitikában, egyes itáliai államokban már végleg nem tudták, mit gondoljanak a magyar királyról és annak sohasem világos szándékairól. A pápától hol szemrehányó, hol erősen korholó levél jött – de nem hiányzott a kioktatás sem. Incének már az is sok erőfeszítésébe került, hogy elviselje Mátyás arroganciáját és a feleségétől sugallt stílusát. Olykor aztán „elszakadt a cérna” – ismerünk olyan pápai levelet, amely alaposan leteremti Mátyást és emlékezteti arra, hogy kicsoda is ő és hogyan kellene viselkednie.

Az biztos, hogy Mátyás ilyent még a pápától sem tűrt volna el – ha nem szolgáltat rá okot. De bizony szolgáltatott és ezt a lelke mélyén maga is tudta. Ilyenkor aztán mentek a bocsánatkérő, magyarázkodó levelek Rómába, ahonnan persze egy idő után szintén enyhébb hangon jöttek a békülékeny válaszok. Hiszen a pápának is szüksége volt Mátyásra és ez fordítva is igaz volt, kétségtelenül.

Csak Beatrixra nem volt szüksége senkinek, de ezen már nem lehetett változtatni. Nem...?

Mátyás fejében nyilván sokszor megfordult a válaszig gondolata. Különösen akkor, amikor éppen jó kapcsolatot

ápolhatott Incével (két összeveszés között). Ha most kérné tőle a házassága felbontását, biztosan megadná. Már csak azért is, mert abban az évszázadban a római pápák többsége pénzért mindenre hajlandó volt. Egy házasság felbontása, még ha királyi is – nagyon jó üzletnek bizonyulhatott, hiszen a szorult helyzetben lévő uralkodótól vagy nagy összegű készpénzt vagy politikai engedményeket, esetleg birtokokat lehet kérni és kapni, cserébe a jószolgálatért...

Am végül is Mátyás sohasem ment el ilyen messzire. Legalábbis nem tudunk róla. Valószínűleg a belénevelt hit és türelem arra intették, hogy ne törődjön ezzel a lehetőséggel. Mint már volt róla szó, élete utolsó éveiben úgyis arra törekedett, hogy Corvin Jánost világszerte, de legfőképpen Európának ezen szegletében ismerjék el fiának és utódjának. Ez ügyben még a pápánál is eljárta és igazán nem rajta múlt, hogy a dologból halála után semmi sem lett.

Tény, hogy Mátyás uralkodásának első, jól elhatárolható szakasza inkább pozitív volt, míg a második szakasza enyhén szólva nem annyira. Ha az egész időszakot körülbelül harminc évnek vesszük, majdnem pontosan osztható két tizenöt-tizenöt éves szakaszra. Az első kb. 1475-76-ig tartott, a másik onnan 1490-ig. Ha az elsőben Mátyás nem is kormányzott közmegelegedésre (ami lehetetlen lett volna amúgy is), azért elért egy közmegegyezést és uralkodásával néhány összeesküvő főúron kívül jobbra mindenki elégedett volt. A második szakaszban viszont csak nőtt, nőtt az elégedetlenség száma akkor is, ha ez a nemtetszés nem nyílt lázadások formájában jelentkezett.

Mátyás okos ember volt, tudnia kellett, mi történik. És biztosan tudta is. Vajon felmentette-e önmagát? Magyarázkodott-e magamagának azzal, hogy hát így van ez, sok a nehézség, ami csak az uralkodás folyamatában, később jelentkezik, és ezek gyűltek így össze a huszadik évre...?

Közben maga is ment előre az időben, a tizenöt éves gyerekből előbb húsz, huszonöt éves fiatal férfi, aztán har-

minc, harmincöt, majd negyven éves érett férfi lett. Éppen negyven volt, amikor javában zajlottak az Ausztria elleni háborúk. Negyvenkét évesen foglalta el Bécsét és biztosan állíthatjuk, élete nem volt gondtalan, felhőtlen.

Viszonya Beatrix-szal nem tisztázott, ami nem csoda – talán ők maguk sem tudták az 1480-as években, mit is akarnak a másiktól? Erős a gyanúm, hogy e tekintetben éppen úgy viselkedtek, mint minden más házaspár tíztizenkét évvel a házasságkötés után: igyekeztek más feladatokra, szórakozásokra, munkákra összpontosítani. Nem volt gyerekük, és ez állami fontosságú, kiemelten súlyos ügy volt. Beatrix nem oktanul érezhette hát magát hibásnak. Frusztrált lett, idegességét – mint biztos forrásokból tudjuk – nem csupán a környezetén, de Mátyáson is kiélte. Ez persze csak még inkább növelte Mátyás idegességét. És míg a király szokásos vidám álarca még fenn volt az arcán, addig a lelkében alighanem sötét felhők gyülekeztek.

Mátyás idejében mindenképpen megerősödött az ország. A maga fizikai valóságában és virtuálisan is. A második kifejezésen Magyarország hírét, tekintélyét értjük. De az első terület még komolyabbnak számított.

Amikor Mátyás átvette a kormányt, az országon belül még igencsak dúlt az erőszak, az anarchia. Ami mellel mindig így volt (és nem csak itt, de szinte minden középkelet-európai országban, beleértve a „civilizált” Ausztriát is), ha éppen nem működött az erős központi hatalom. Mátyás ezt a hatalmat fokozatosan erősítette. Nem tűrhette el és nem is tűrte – hogy a királyból gúnyt üzenek az erős oligarchák, a túlon túl is nagy birtokokkal és hatalommal rendelkező mágnások. Pedig ez nagyon nehéz harc volt, nehezebb, mint a külföldi háborúk.

A nagyurak nemcsak a központi hatalmat nem viselték el, de nem tisztelték az igazságszolgáltatási intézményeket, a jogot, és persze nem tiszteltek semmiféle törvényt sem, ha az az ő hatalmukat korlátozta. Mátyásnak meg kellett

mutatnia, ki az úr az országban – de ez nem hiúsági kérdés volt. Ha nem töri le a folyton pártoskodó, lázadó, csak önön gyarapodásukra gondoló urakat, akkor pár éven belül ezek összeállnak és más királyt ültetnek a nép nyakára, ők pedig megölik vagy elűzik. Mint láttuk, voltak is ilyen törekvések.

Meg kellett fognia minden szálat, majdnem egyszerre. Az urak ugyanis saját pénzt vertek, vagy a király pénzét hamisították illegális pénzverdékben. Arról nem is szólva, hogy okiratok hamisítására is berendezkedtek és ha kellett, bármikor bármilyen hamis pecsétet is készek voltak előállítani. Ilyen körülmények között senki sem tudhatta, hogy a pénz, amit munkájáért vagy árujáért kapott, valódi-e? Az okirat, ami valamit bizonyított, nem hamisítvány-e? A király, akihez panasszal fordulhattak volna, messze volt. A paraszt mindig csak saját földesurával volt jogviszonyban, más hatalomhoz csak elméletileg fordulhatott, gyakorlatilag ezt megakadályozták. Ha vitába keveredett urával, a paraszt el sem mehetett egy városba vagy pláne a fővárosba, hogy ott keressen jogorvoslatot, hisz a földesúr engedélye nélkül nem hagyhatta el faluját.

A földbirtokos mágnások parasztjaik – rabszolgáik – urai voltak. Életükkel, pénzüikkel, kicsiny vagyontárgyaikkal, munkaerejükkel úgy rendelkeztek, ahogyan akartak. Nos, Mátyás ebbe a rendszerbe szólt bele, sőt ütött szét az urak között. Nem mintha valamiféle felszabadító lett volna, dehogy! Nehogy azt higgye bárki is, hogy Hunyadi Mátyásnak valaha is eszébe jutott akár egy percre is, hogy változtatni kéne a fennálló rendszeren! Nem is gondolt arra, hogy a parasztokat fel kéne szabadítani, hogy a jobbágyságot eltörölje, minden ember egyenlő legyen – vagy valami ilyesmi... Erről szó sem volt. Mátyás humanista, reneszánsz világképébe nagyon is jól belefért a magyarországi helyzet. Számára is abszolúte természetes volt, hogy van-

nak urak és szolgák, és hogy ez az állapot örökös. Így volt, mióta világ a világ és így lesz a világ végéig!

Számára a központi hatalom volt az elsődleges, és ennek elérését szolgálta az igazságszolgáltatás megszervezése, az urak hatalmának letörése. Fordítva volt hát a helyzet, mintsem azt sokan így utólag gondolnák. Hadd szögezzük le: ha Mátyás látszólag a parasztok, a kisemberek érdekeit képviselt, amikor szembefordult a nagyurakkal – ezt nem azért tette, mert nagyon szerette a parasztokat és ki nem állhatta a nagyurakat. Az ország erejéről, rendjéről, működőképességéről volt szó. Hiszen az „igazságos Mátyás” mindenkit egyformán nagy adókkal sújtott, a dolgok akkori rendjéből fakadóan ez mégis azt jelentette, hogy a kisemberek fizettek, mint a köles, az urak pedig így vagy úgy, de majdnem mindig kibújtak a kötelességeik teljesítése alól. Az egy olyan világ volt.

Nem tűrhette, hogy a nemes urak kiskirályoknak képzeljék magukat – azt meg főleg ne, hogy valóban azok is legyenek! Elérte, hogy várat építeni csak királyi engedéllyel volt szabad, de azt is, hogy egyik nemes úr a maga fegyvereseivel csak úgy nem üthet rajta valamelyik szomszédján, hogy attól erővel elvegye birtokait. Nem rabolhatták el jogtalanul egymás jószágait, nem törhettek büntetlenül mások életére. A nemes urak éppen Mátyás alatt kezdtek megtanulni, hogy vannak valamiféle törvények, amelyeket be kell tartani, mert ha nem így tesznek, kiderül: van még náluk is hatalmasabb erő az országban, amely a törvények betartására képes őket kötelezni. Keserű lecke volt.

Mátyás idejében történt, hogy a vármegyei bíróságok ítéletei ellen – ha az nem tetszett – a királyi bírósághoz lehetett fellebbezni. Ezt egyre többen tették, jelezve: jobban bíznak a központi bíróságban, mint a helyi érdekek szövetségében vergődő bírákban. Ezzel a központi bíróság hatalma és tekintélye nőtt, a vidékieké meg szépen sorvadt – és Mátyás éppen ezt akarta. Lassan, de szívósan építette le

a vidéki rendszerek véglegességébe és hatalmasságába vetett hitet az emberek agyában. Elérte, hogy azok ne higgyék: a vármegye minden, és azon túl nem létezik erő, amely azt felülbírálná. Belopta az emberek tudatába az *ország* fogalmát a teljhatalmú vármegye, vagy a teljhatalmú nagyúr ellenében.

Az emberek látköre így kiterjedt és bár a legtöbb peres ügy, vitás kérdés, személyi stb. ellentét így sem jutott tovább a vármegyénél, azért az emberek már kezdték érezni, hogy van még valami, ami nagyon erős és ahol talán megértésre találunk, ahol valódi igazságot szolgáltatnak nekik. Budán!

Ő érte el azt is, hogy a központi bíróság, amit persze nem így hívtak, gyakorlatilag szünet nélkül működjön. Mert Mátyás erről (is) szóló 1486-os rendelete előtt a királyi bíróság, élén a nádorral, országbíróval – csak évente néhányszor gyűlt össze és a munkát akkor sem vitte túlzásba az elintéztett ügyek számát tekintve. Mátyás parancsára attól kezdve a központi bíróság folyamatos intézménnyé lett és az addigiakhoz képest rengeteg ügyet el tudott intézni.

De mert ő volt a király és már személyében is elképzelte a központi hatalmat – önmagát nem zárhatta ki ebből a folyamatból. Ha nem akarta elveszíteni tekintélyét, neki magának saját személyében is bírósággá kellett lennie. A nagyon gazdag urak ellenállása akkora volt, hogy az ősi mintákat Mátyás is kénytelen volt elfogadni, részben. Tehát a valódi nagyurak nem vetették alá magukat a bíróságoknak, még a nádornak sem, aki pedig a király után a második legmagasabb közbírói méltóság volt a korabeli Magyarországon. Ők csak és kizárólag a királytól fogadtak el jutalmat vagy büntetést, csak vele álltak szóba.

Mátyás azt vallotta, amit országának művelt „deákjai” és külföldön is sok példát látott polgárai: középre kell koncentrálni. Nem a jobbágyokra kell és lehet támaszkodni, de

nem is a nagyurakra. Az egyik réteg teljesen alárendelt és csak annyi a dolga, hogy lehetőleg zavartalanul termeljen, ettől működik az ország. De nem is támaszkodhat a király a földbirtokosokra, arra az ötven-száz dúsgazdag családra, amelynek tagjai egymással mindenféle módon rokonságba keveredtek, összekapcsolódtak – hanem a középen álló kiskisnemesekre. És Mátyásnak voltak is ilyen próbálkozásai, némelyik sikerrel járt. A tehetséges nemesi származású, ámde szinte nyomorgó embereket magához emelte, külföldön is taníttatta, majd itthon bizalmi állásokat adott nekik. Ők lettek a legbiztosabb támaszai.

Ugyanakkor ne feledjük: a Mátyás hatalmi struktúrájában nagy szerepet játszó királyi tanácsban soha nem volt egyetlen kiskisnemes sem!

Arra is gondolt, hogy még a bizalmi állásokban se maradjon senki túl sokáig. A legjobb hívei is cserélték egymást például a kancellári székben. A királyi kancellárián ment át az összes levelezés kül- és belföldre, ott gyártották az adományozó okiratokat, a peres iratoknak is ott maradt nyomuk másolatok, bejegyzések formájában. Gyakorlatilag tehát elmondható, hogy egy olyan országban, ahol a modern követelményeknek megfelelően már minden hivatalos intézkedés írásban történt és az iratokat lefűzték, eltették, megőrizték – a kancellária vezetője igen sokat tudott. Még a király bizalmas gondolatait is ismerte. Ezért kellett őt időnként lecserélni, mielőtt túl sok titok birtokába jut és azokkal visszaél.

De volt olyan időszak, amikor Mátyás a kancellária teljes személyzetét lecserélte! Hiszen az utolsó íródeák, okmánymásoló is sokat tudott, hozzáférése volt bizalmas iratokhoz – tehát olykor aztán mennie kellett. Persze ezek az emberek mai kifejezéssel élve nem kerültek az utcára, nem lettek munkanélküliek, a király más beosztást ajánlott nekik. Akik sok éven át hűségesen szolgálták őt és soha nem hibáztak, nem árulták el őt, tartották a titkokat, nem

szűrték össze a levet a politikai ellenfelekkel – azok előtt ígéretes karrier állt. Később, ha tudtak nyelveket, mehettek külföldre követségbe, ügyeket intézni, eljárni itthon a király nevében, stb.

Ugyanakkor ne feledjük: az igazán hatalmas és tehetős urak soha nem mondtak le az önálló politizálásról. Ha Mátyás egy pillanatra gyengeséget mutatott, máris felemelték a fejüket, összeröföntek és azt keresték, hol árthatnának neki. Nem tudni, mennyi volt ebben egy sajátos, veszélyes kacérkodás – hiszen ha Mátyás azt sejtette valakiről, hogy hűségében megingott, újabb nagy birtokadománnyal edesgette őt vissza a saját táborába. Ezért gyanítható: egyesek nem is akartak vele szembeszállni, csak úgy tettek, mint-ha... És így gyarapították birtokaikat, befolyásukat.

Lehet, ezzel Mátyás is tisztában volt, de nem akadt más módszere, eszköze arra, hogy biztosítsa az urak hűségét. Ne feledjük, akkor már századok óta a hűbéri feudalizmus uralkodott – vagyis a királyt szolgáló urak hűségét meg kellett jutalmazni. És ezt földdel, készpénzzel vagy jövedelmező hivattal tehette meg a király, semmilyen más eszköz nem állt rendelkezésére. E tekintetben nyilván Mátyást is kötötték a kor szokásai.

Nem kell nagyon komolyan fogadnunk azt az érvet sem, hogy az urak roppantul aggódtak, amiért Mátyás nem foglalkozott eleget a török veszéllyel. Bizony azóta kiderült több forrásból is, hogy ez azok érve – vagy csak „érve” – volt, akik ürügyet kerestek a Mátyással való szembefordulásra. Ezt például előszeretettel hangoztatta a Szapolyai-párt.

Végso soron bizony be kell vallani: Mátyásnak harminc év alatt sem sikerült igazán megnyernie magának a köznemességet. Már csak azért sem, mert a nagyurak igen hatalmas és hatékony erővel rendelkeztek és egy szemmel folyton rájuk kellett figyelnie, őket csitítgatni, nekik kedvezni – csak hogy maradjanak nyugton. A köznemesség,

amely annak idején megválasztotta őt, az évek, évtizedek múlásával egyre csálódottabb lett és Mátyás személye, neve, híre az ő szemükben alaposan elhalványult. Hiszen azt látták, hogy a király szinte kizárólag csak a nagyuraknak kedvez, azoktól tart, azokra számít. Az egyedi esetektől eltekintve, amikor a király nagy kegyesen és látványosan felemelt valakit, aki aztán szédítő karriert futhatott be (lásd Kinizsi Pál, például) nem enyhítette bennük ezt az érzést. És valljuk be: igazuk volt.

Már csak azért is így volt ez, mert a nemesek látták: Mátyás az ő jogaikat csorbítja. Ez a „lopakodó csorbítás” évtizedek alatt ment előre, és a nemesek már az 1470-es években nyíltan tiltakoztak Mátyás efféle szándékai ellen. Az, hogy a katona-állítást új alapokra helyezte, azzal, hogy ilyen-olyan háborús és egyéb adókat hajtatott be rajtuk is, miközben állítólag – szavakban – szavatolta régi előjogukat és sérthetlenségüket – csak növelték a bajt. Mátyás zsoldosai, ha átvonultak egy vidéken, bizony nem nézték, kinek a tulajdona egy-egy majorság, tanya, vagy birtok – feldúlták azt is, pedig hát elméletileg itthon voltak és nem ellenséges, hadművelleti területen. Ezek miatt is rengeteg panasz érkezett.

De legfőképpen a be nem tartott ígéretek izgatták az embereket és bőven akadtak urak, akik a köznemesség elégedetlenségét ki- és felhasználták Mátyás ellen.

Sajnos ki kell jelentenünk, hogy Mátyás rossz emberismerő volt.

Mindig kígyót melengetett a keblén. Ha végiggondoljuk, legbizalmasabb munkatársai és az általa a semmiből felemelt urak között is szépszámmal akadtak olyanok, akik később ellene fordultak. Néha az ostobaságával határos naivsággal nem vette észre, hogy egyes urak mit művelnek. Olyan is akadt, akit ő tett úrrá, majd nagybirtokossá, majd nádorrá, és hozott olyan helyzetbe, hogy a család később, Mátyás halála után még a királyi koronáért is nyúlhatott

(Szapolyai) – és nem látta, hogy ez az ember kezdettől benne van az összes ellene szervezett összeesküvésben, sőt később már maga szervezi azokat! Miközben nap mint nap megosztotta vele diplomáciai és egyéb titkait... És ha a király távol volt, mint Mátyás éppen gyakorta megtette ezt háborúk okán, akkor otthon a teljhatalmat a főkapitányfőbíró gyakorolta. Akit Szapolyainak hívtak.

Nos, Mátyás a jelek szerint nem volt egy szuper emberismerő, sőt. Naivsága néha még ma is elképedést és el-késett haragot ébreszt bennünk, akik alaposan körbejártuk az életét.

Bármilyen erősnek is látszott Mátyás hatalma, azért maga a király biztosan jól tudta: ez az egész sajátos ingoványra épült. Fizikai értelemben a hatalmát a hadsereg szolgáltatta, amely rendőri szerepet is játszott. Ezek bizony jobbára idegen zsoldosok voltak, akiket egy kitartó és gazdag ellenség bármikor lefizethetett és akkor ezek máris a magyar érdekek ellen fordulhattak... Ráadásul az országon belül sem volt soha nyugalom, az urak csak az alkalomra vártak, hogy ha Mátyás hibát követ el, ha meggyengül, azonnal lecsapjanak rá. Ott volt a köznemesek folyton elégedetlen és végső soron erős tábor. Ott volt a gyakorta akadékoskodó pápa, aki minden belső ügybe és belebeszél. Ott voltak a Mátyást a nyeregből kiűzni készülő idegen hatalmak, élükön Frigyes császárral, és végül – de messze nem utolsósorban – ott volt Beatrix, aki megkeserítette mindennapjait az ostoba és alaptalan, mégis roppant vesztélyes politikai becsvágyával és önálló terveivel. Amelyek általában keresztetkértek Mátyás terveit. Ott volt az erélytelen és szinte esélytelen Corvin János, és mögötte az egész zavaros trónöröklési kérdés. Ahol szintén Beatrix volt Mátyás deklarált ellenfele.

Sok volt ez így egyszerre a király számára.

9. Végjáték

Talán nem csodálkozhatunk azon, hogy Mátyás nehezen, vagy éppen sehogyan sem tűrte az ellenvéleményeket. Az olyan embert pedig el nem viselhette környezetében, aki nem félt tőle, aki nem hajbókolt, nem helyeselt. Tudunk több példát is arra, hogy ha valaki nem félt haragját, sőt szemébe mondta az igazságot, akkor az illetőt jobb esetben csak börtönre ítélte. Volt olyan bizalmas embere, aki többször ellentmondott neki, erre lecsukatta és az illető sok évvel később, már csak Mátyás halála után szabadult ki.

Ezek bizony keményen negatív dolgok, alaposan összezavarják azt a pozitív jellemképet, amit a magyar legendagyártók és később sok történész is kialakított Mátyásról. Kétségtelen, hogy nagyon okos ember volt – különösen a maga korában és környezetében – de kár lenne félistenként tisztelni. És ami nagyobb baj: alaptalan is. Hiszen az az ember, aki a legendák szerint álruhában járta az országot és elviselte, hogy a szemébe vágják az igazságot akkor is, ha az kellemetlen volt a király számára – nos, a legendáktól eltávolodva, a valóságban éppen ellenkezően viselkedett. Ezért is nehezen hihetünk e történetekben, és az „igazságos Mátyás” szellemképe egyre csak távolodik tőlünk, míg nem végleg elfoszlik a semmiben...

Mint minden egyeduralkodó, aki görcsösen ragaszkodik a hatalmához, ő is kémekkel, besúgókkal dolgozott. És ahogyan az mindenhol és minden korban történni szokott, a besúgók közé rágalmazók is férkőztek, akik saját pecsenyüket sütögették. Így az is mindennapossá lett, hogy

ártatlanokat vádoltak be Mátyás előtt – aki viszont elhitte minden szavukat. Így van ez a diktatúrákban is.

Az egyik olyan egykori besúgó és segédkező alak, aki mindent megtett, hogy behízelegje magát Mátyás kegyeibe, majd ott gátlástalanul mászott egyre magasabbra, letaposva másokat – Bakócz Tamás, a későbbi esztergomi érsek és majdnem-pápa volt. De ilyenek rajta kívül is bőven akadtak még abban a környezetben.

Mátyás talán maga is sejtette, hogy tanácsadói a saját útjaikat járva őt is hol erre, hol arra felé rágatnák, ha hagyná (bizony sokszor hagyta is). Ezért élete utolsó szakaszában már szinte minden fontos ügyet maga intézett és bevallottan nem hallgatott tanácsadóira. Krónikásaitól tudjuk, hogy az összes fontosabb levelet vagy maga írta, vagy diktálta egy bizalmas írnoknak, és másolatot sem hagyott róla a kancellárián. Akkor már – kissé beteges gyanakvással? – sok fontos dologba senkit sem avatott be.

Nem adta fel Corvin János trónöröklését.

A fiút kezdettől jó nevelésben részesítette, Itáliából hozott mesterek nyüzsgöttek „Herr Hans” körül. Egy pillanatra sem volt kétséges, hogy Mátyás leendő királyként nevelteti, mert annak is tartja őt. Közben azonban két vasat is tartott a tűzben – a másik „vas” e tekintetben Beatrix volt. Előbb hazai, később külföldi orvosokat hozatott Budára, vizsgálják meg feleségét és tegyenek róla, hogy szülhessen.

Képzeltük hát az ellentéteket! Beatrix fogcsikorgatva vette tudomásul, hogy nem szülhet utódot, Mátyás pedig – ahogyan felesége is haladt vele az időben, már elmúlt harminc is – egyre erőteljesebben forszírozta János fia trónra kerülését. Beatrix egyfelől vadul próbált termékennyé lenni és szülni, másfelől mindent megtett, hogy elvágja Corvin János útját a trónhoz. Ha teheti, talán még a kisfiú

életére is tör, de erre szerencsére nem került sor. Ahhoz azért az asszony akkor még túlságosan is félt Mátyástól. Mint tudjuk, később ezt a félelmét levetkőzte...

Mátyás nem elégedett meg azzal; hogy a kisfiú megtanult írni-olvasni és a latin sem volt már idegen neki. Németül anyjától tanult, hisz az meg magyarul nem beszélt egy kukkot sem. Mátyás nem csak demonstrációs céllal ültette őt maga mellé minden nyílt, nagy ünnepen. Hadd lássák, hogy ez az ő fia, az utódja! – de ebben benne volt az is, hogy a fiú is szokja az efféle ünnepeket, a közszereplést.

Képzeltük, Beatrix mit érzett, amikor szinte a trónemelőt is meg kellett osztania azzal a számára oly ellenszenves „német kölyökkel”, aki ráadásul testi hibája: sántasága révén is ellenszenves volt neki. Beatrix az 1480-as évek második felében már nem is nagyon titkolta saját politikai céljait. Ráadásul mondjuk meg: nem volt nehéz dolga, ha férje ellen szervezett akciókat. Nagyon sokan voltak elégedetlenek Mátyással és ezeknek kapóra jött minden magasról érkező segítség, sőt sokszor csak az azonos szándékok találkozása is erőt adott a csendes és akkor még bátorisan ellenzőknek. Akikből aztán hamarosan nyíltan szembefordulók vagy lapuló összeesküvők is válhattak. És váltak is.

Beatrix azzal is próbálta aláásni Mátyást, hogy mind több rokonát és talpnyalóját hozatta át Itáliából. Végül az Aragóniai-ház egyes tagjai is Budán páváskodtak, persze ez mindig Mátyás egyetértésével történt, aki nem akart újabb és újabb frontokat nyitni asszonyával szemben. Tehát majdnem mindenben engedett neki – és ez rossz, később pedig Mátyás számára végzetes politikának bizonyult.

Beatrix hamar megtalálta azokat az urakat, akik látószólag mellette álltak. Az álnok Bakócz egyszerre volt Mátyás híve, Corvin János odaadó barátja és Beatrix szolgája. Az urak eltitkolták a királyné előtt, hogy eszük ágá-

ban sincs asszonyt ültetni a trónra, hisz csak addig volt rá szükségük, amíg az asszony Mátyással szemben állt. Hitegették, hogy ha Mátyást félreteszük az útból, akkor ő lesz a királyné, aki férjhez mehet egy úrhoz – külföldihez vagy magyarhoz – és attól kezdve az lesz a király. Maga Beatrix is elhitte ezt az ostobaságot, sőt egész tervét erre az elméletre építette. Mátyás hiába magyarázta el neki nem is egyszer, hogy a magyar urak egy percig sem túrnének asszonyt a trónon, azonfelül jogi értelemben sem így működik a trónöröklés. De Beatrix „tudta, amit tudott” és tovább szervezkedett. Végző soron azt is mondhatjuk, hogy álmvilágban élt és erre csak a férje halálát követő, számára még maradt tizennyolc évben jött rá.

Bizony ma már nyugodtan kimondhatjuk azt, ami a magyar történetírók tollából csak igen-igen ritkán jött ki: Mátyás nem volt népszerű király! Ne tévesszen meg bennünket az a sok legendás történet, ami később keletkezett róla. Ezek népmesei elemekkel, hangulatokkal megtűzdelt kitalációk, amelyek keletkezésében szerepe lehet annak is, hogy Mátyás volt az utolsó magyar király, ezért is fontak köréje olyan sok mesés történetet. De a maga idejében bizony szinte senki sem rajongott érte, ez a szomorú igazság. Ezzel maga Mátyás minden bizonnyal tisztában volt.

Mátyás utolsó három évében – miután fegyverszünetet kötött Friggyessel – élénk diplomáciai tevékenységbe menekült. Próbált szót érteni a közeli és a távoli szomszédokkal és a szomszédok szomszédaival. Ámde nem sikerült neki semmi – sem az a magyar-cseh-lengyel szövetség, amit a Habsburgok ellen akart összehozni, sem az, hogy megtörje valamiképpen a német-római választófejedelemek vele szemben nagyon is egységes és ellenséges frontját. Kudarcot kudarcra halmozott.

A nyugati oldalon tehát nem sikerült semmi. És mi volt a helyzet keleten? Itt sem annyira a törökökkel törődött, hisz Bajazid szultánnal megkötötte a már említett fegyver-

szünetet (amit melleleg Bajazid nem nagyon tartott be...) és lényegében Mátyás semmit sem ért el a Balkánon.

A személyes problémák is sokasodtak. Igaz ugyan, hogy a csillagjósok meg-megvigasztalták. Legfőképpen azzal, hogy hosszú életet jósoltak neki. Érdekes, hogy Frigyes osztrák császár udvari csillagjósai sokkal jobbak, mondhatni hatékonyabbak voltak, mint a Budán tevékenykedő kortársaik – ők ugyanis 1789-ben kerek-perec megjósolták a csillagok állásából, hogy Mátyásnak már nem sok van hátra. Ebből később egyesek azt a meglehetősen „meredek” következtetést vonták le, hogy Frigyes orgyilkosokat küldött Mátyás ellen, és nem is az asztrológusok, hanem ily módon mintegy ő maga láthatta előre régi ellenfele vesztét. De ezt sohasem bizonyították be.

Azok az utolsó évek, különösen az 1487 utániak tele voltak sikertelenséggel. Mátyás egyedül maradt a politikai porondon, vagy csak ellenségei voltak ott, vagy olyan közömbös politikusok és hatalmasok, akik meg kutyába sem vették őt. Mondjuk ki kereken: Mátyás a politikai porondon hónapról hónapra jobban elszigetelődött. Ellenfelei a kezüket dörzsölték: „már nem sokáig húzza...!”

Ráadásul csőstől jöttek a betegségek is.

A régi harctéri sérülések sohasem múltak el nyomtalanul. Azokban az években – amikor Mátyás mindössze negyvenes évei közepén járt! – gyakran nem tudott lóra ülni, de igazából még szekéren utazva is kibírhatatlan fájdalmak voltak. Az idegei sem voltak a legjobb állapotban. Különösen a Beatrix szándékaival szemben folytatott állandó harc készítette ki a királyt. Folyton résen kellett lennie.

Beatrix pedig nem nyugodott. Előbb boszorkánysággal vádolta meg Barbarát, Corvin János anyját, de ezt szerencsére akkoriban Európa ezen vidékén nem vették még olyan komolyan (a spanyol inkvizíció sem indult el még igazán). Amikor ez nem jött be, Beatrix azt akarta elérni, hogy Corvin Jánost szánják papi pályára. Nyilvánvalóan az volt a

hátsó szándéka, hogy mint pap, elfordul az uralkodástól, ráadásul optimális esetben gyermeket sem fog nemzeni, tehát hosszú távra csak Beatrix maradna a politikai élvonalban – már ha Mátyás meghalna. Érdekes, de a király alig fogta fel: egy idő óta Beatrix minden politikai terve azzal a fél mondattal (erős kívánsággal?) veszi kezdetét, hogy „ha Mátyás meghal, akkor...”

Mátyás nem félt annyira Beatrixtól, amennyire kellett volna félnie. Pedig a jelek szaporodtak. Beatrix attól sem riadt vissza, hogy Mátyás nevében egy hamisított levelet küldjön egy külföldi uralkodónak, így akadályozva meg Corvin János tervezett házasságát – de amikor ez kiderült, Mátyás nem csapott szét Beatrix és cinkosai között. Ismét behódolt az asszonynak és elnézte neki ezt a „csíny” is.

Így jött el 1490 tavasza.

Frigyes megszakította a tárgyalásokat, Mátyás pedig elutazott a már saját birtokának tartott Bécsbe és ott töltötte a virágvasárnapot is. Ez lett a tragikus esemény dátuma, akkor is, ha a király fizikai halála csak két nappal később következett be.

Előrebocsátjuk, hogy nem folytattunk különösebb nyomozást Hunyadi Mátyás halála ügyében. Mégis szembetűnőek azok a tények, amelyeket szavahihető források jegyeztek fel és szoros logikai rendbe illeszkednek. A jelek sokkal inkább mutatnak egy gondosan kitervelt mérényletre és orgyilkosságra, mintsem sima egészségügyi problémára.

Ugyanakkor nem felejtettük el: a hivatalos történettudomány ma is úgy tartja, hogy Mátyás királlyal agyvérzés végzett. Való igaz, az eset leírásából következően a tünetek egy része csakugyan erre utal, vagy legalább így is értelmezhető. De majd megvizsgáljuk Mátyás utolsó napjának történetét és akkor sok mindenre fény derül, amiről eddig

kevés szó esett a hivatalos történeti munkákban – vagy amikről éppenséggel egyetlen szót sem ejtettek.

Tudjuk, hogy Mátyás élete utolsó éveiben egy-egy vita során nagyon felhevült és elragadták indulatai. Azt sem titkolhatjuk, hogy ilyenkor elvesztette önuralmát és ordított. Ha egy idegen követ – mint 1489-ben a pápai legátus – azt írta jelentésében: a király szavai mind hangosabbak lettek, látszott rajta, hogy elragadja az indulat – a diplomácia nyelvén bizony azt jelentette, hogy a homlokán kidülledtek az erek, a szeme vérben forgott és üvöltött, mint a fába szorult féreg. Mert megszokta, hogy neki mindig igaza van, hogy nem mondanak ellent és parancsait teljesítik.

Hogy ilyenkor nem kontrollálta magát, arra a legjobb példa, hogy éppen a pápai küldöttnek sorolta Ince pápa bűnlajstromát és ezt a főpapot akarta meggyőzni arról, hogy minden vitában neki, Mátyásnak van igaza és nem a pápának... Ez nagy melléfogás volt, aminek aztán hamarosan meglett a következménye is. De efféle ballépést Mátyás még elég sokat elkövetett, különösen élete utolsó hónapjaiban.

Tudunk olyan követről is – sőt, több diplomatáról is – akik rövid budai tartózkodás után már azt jelentették haza, hogy Mátyás teljesen a felesége befolyása alatt áll és ha valaki valamit el akar ott intézni, akkor jobb, ha a királynál ügyködik. Mátyás élete végéig eljátszotta, hogy Beatrix befolyásolja őt (ez nagymértékben így is volt), ám némelykor viszont nagyon is világosan meghúzta a határvonalat: eddig és ne tovább! Beatrix ilyenkor fogcsikorgatva engedelmeskedett, de állandóan azon mesterkedett, hogy ezeket a határvonalakat is eltörölje.

Mátyás elérkezve az 1489-es évhez, sokféle fizikai bajjal is küszködött, mint fentebb említettük. Úgy mondják, köszvény kínozza évek óta. Ne feledjük, akkoriban egy negyvenhat-negyvenhét éves ember messze nem középkorú volt, mint manapság, hanem már szinte az aggkor küszö-

bén. Sokan békeidőben sem éltek meg ennyi évet. Emiatt gyakorta hordszéken vitték őt ide-oda, olykor bizony nagyobb távolságokra is, ami megerőltető lehetett a kíséret számára.

Azon év szeptemberében kellett volna fontos tárgyalásokat folytatnia Frigyessel és fiával, Miksával. Az volt a tét, hogy visszaadja Ausztriának az elfoglalt tartományokat, sőt halála után Bécs is visszaszáll a Habsburgokra – ha azok lemondanak a magyar trónra formált igényükről, sőt ellenkezőleg, elismerik fia, Corvin János trónöröklésének jogosságát. Sőt egy házasság is szóba került – a még igen-csak fiatal, mert hiszen a tizenhetedik évében lévő János herceg és Frigyes unokája, Margit között. Ez is jelképes megerősítése lett volna az évtizedes háborúskodások utáni békének, az állapotok rendeződésének. De nem adatott meg a viszony ilyen gyors helyreállítása, és ebben éppen Mátyás, vagyis betegsége volt a ludas. Akkoriban úgy ledöntötte lábáról a köszvény, hogy nem vállalkozhatott az útra. A tárgyalásokat későbbre halasztották, a tél folyamán azonban már Frigyes nem vállalkozott rájuk. Azt beszéltek, Mátyás betegsége miatt döntött így. Mert tudta jól: ha Mátyás meghal, akkor egészen más helyzet fog kialakulni. Ostobaság lett volna most lekötnie magát egy, a pápa által is szavatolt egyezménnyel (ehhez Mátyás ragaszkodott), ha a helyzet bármelyik nap gyökeresen megváltozhatott. Mivel Mátyásnak továbbra sem volt törvényes utódja és a jelek szerint már nem is lesz – Frigyes és fia, Miksa inkább *va banque* („a bankra megyek”) játszottak. Mindent feltettek egy lapra – Ausztria sorsát és a magyar korona megszerzését. Mint tudjuk, nekik lett igazuk és Magyarországon Mátyás halála után több mint négyszáz évig – változó körülmények között ugyan, de igazából szünetmentesen a Habsburgok uralkodtak.

Mátyás 1490 januárjában – betegsége éppen annyi erőt engedett neki, hogy ezt megtehesse – Bécsbe utazott. Az öt évvel korábban meghódított és Mátyás fekete serege által alaposan kordában tartott városban általában jól érezte magát. Annakidején, amikor fogolyként hurcolták ide, állítólag megfogadta: egyszer visszajön és uralma alá hajtja ezt a bectelen várost. Nos, amit tizenévesen kimondott, azt negyvenkét évesen teljesítette is.

A bécsiek nem lázongtak uralma ellen, de nyilván nem is örültek neki. Mátyás sem sanyargatta őket különösebben, hát megvoltak egymással. Ami azt is jelentette, hogy Mátyásnak, ahányszor megszállt a királyi palotában, nem kellett merénylektől vagy nyílt lázadásoktól, fegyveres támadásoktól tartania. Nyilván itt is voltak besúgói, akik időben szóltak, ha ilyesmire készülnek az osztrák alattvalók. De nem terveztek ellene semmit. Ők – nem.

Valaki más forgatott a fejében kegyetlen szándékot. Valaki, akinek már elege volt a hosszú várakozásból. Aki végre maga szeretne volna kezébe venni a gyeplőt és irányítani az országot a maga belátása szerint.

Beatrix.

Ő nem tétlenkedett. Nem is nagyon aggasztotta a politikai helyzet. Az urak, akik folyton mellette lebzseltek, elhitették vele, hogy a baj óráiban, sőt azon túl is vele lesznek. Szilárdságukban nem kételkedhetett. Később persze keserűen kellett megtapasztalnia, hogy néhai férjének igaza volt, amikor lefestette neki: a magyar urak inkább kardélre hányatják magukat, de nem hagynák, hogy egy asszony uralkodjon fölöttük.

Beatrix elszánta magát. Nem sokkal korábban elérte Mátyásnál, hogy az megszabaduljon régi és bevált orvosától és helyette egy olyan fiatal olasz orvost fogadott maga mellé, akit Beatrix hozatott Itáliából. Kétségtelen, hogy ez az ember az ő utasításait teljesítette. Felmerült hát a gyanú, hogy ha Mátyást valóban megmérgezték – és ez eléggé

közkeletű vélemény volt közvetlenül a halála után, és később évszázadokon át is – akkor ez az ember mindenképpen szerepet játszhatott benne.

Lássuk tehát azt a végzetes napot. Erről sok beszámoló van, többek között olyanok tollából vagy szájából is, akik ott voltak, és látták a saját szemükkel, mi történt Mátyással. Tehát 1490. április 4-én volt a keresztény ünnep, a virágvasárnap. Azon a napon reggel Mátyás egy minimum hat óráig tartó vallási ünnepségen vett részt. Mivel a járás akkor megint nehezen ment neki, hát felvitette magát a királyi palota udvarán e célból ácsolt emelvényre és végigülte az ünnepséget, az ezzel járó misét és minden egyebet. Utána érthetően nagyon éhes volt már.

Beatrix azonban – ki tudja, milyen ürüggyel? – olyasmit tett, amit korábban sohasem: nem vett részt a király oldalán a szertartáson, hanem még reggel elment a városba és különféle bécsi templomokban mulatta az időt. Hol itt, hol ott bukkant fel. Mint azt később kielemezték, egy nagy kört írt le, de úgy, hogy soha ne legyen túlságosan távol a palotától. Ebből arra is lehet következtetni éppenséggel, hogy bizalmi emberei folyamatosan hordták neki a jelentéseket. Nem lévén otthon, mégis mindig tudta, hogyan áll a helyzet a palotában és hogyan érzi magát Mátyás.

Aki pedig nem érezte magát jól. A hosszú ülés, a fizikai fájdalmak, a türelmetlenség felborzolták az idegeit. Az is nyugtalanította feltehetően, hogy a felesége miben sántikál? Miért nincs mellette, miért ment el egész napra, mikor jön vissza és vajon mit tervez?

Mert bizony közös életüknek és uralkodásuknak abban a korszakában már óhatatlanul félnie is kellett Mátyásnak. Igaz, Beatrixnak is, hiszen a hirtelen haragú, indulatos és mindinkább diktatórikus eszközökhöz nyúló király bármikor elfogathatta, börtönbe csukhatta őt is. Nem Beatrix lett volna az egyetlen királyné, aki így jár akkoriban. Lépéseiket tehát a kölcsönös aggodalom, az egymástól való félelem

is befolyásolhatta. Még egy indok arra, amit szerintünk az asszony elkövetett.

Szóval ahogyan végignézzük a nap eseményeit, úgy szaporodnak a gyanús dolgok. Mátyás már a délutánban járt, és nagyon éhes volt. A felesége meg sehol. Amikor a király szóvá teszi, hogy mi lesz az ebéddel, az udvarmestertől (aki magyar volt) és a nagyobbreszt olasz személyzettől azt a választ kapja: a királyné úgy rendelkezett, hogy várják meg őt az ebéddel. Vajon miért?

A király egyre éhesebb és idegesebb. Fel-alá járkálna, ha képes lenne rá. Ezért csak a bútorokhoz támaszkodva vánszorog, majd ismét leül. A személyzet ki-be jár és Mátyást egyre jobban dühíti, hogy éhségét nem tudja csillapítani. Végül az udvarmester behoz egy tál fűgét, amire a király valósággal ráveti magát. De – és itt jön az első változat, amit aztán a hivatalos történettudomány is elfogadott – kiderül egy percen belül, hogy az első füge, amibe beleharapott, romlott. Ez annyira feldühíti a királyt, hogy éktelen haragra gerjed. Ekkor üti meg a guta.

Az agyvérzés tehát az a verzió, amibe a történettudomány belenyugodott. Ez meglehetősen konfliktusmentes magyarázatot ad, elhessegeti a merénylet rémképét és orvosilag is indokolható. Mellette szólnak a következő másfél nap eseményei, a baj tüneteinek leírásai. Tehát nyugodt lelkiismerettel magyarázható mindez úgy is, hogy az amúgy is indulatos Mátyást felbosszantották a körülmények és végül megütötte a guta. Mai orvosi nyelven agyvérzést kapott, ami aztán hamar elvitte őt. Már csak azért is, mert az akkori orvosok ezt a kört nemhogy gyógyítani tudták volna, de jószerevel az is eredménynek számított, ha felismerték. Tenni semmit sem tettek ellene és Mátyás másfél napos szenvedés után meghalt.

Ámde van az eseményeknek egy másik olvasata is, és mi ezen a nyomvonalon haladunk. Nem a szenzációhajhászás kedvéért, és nem is azért, mintha valami sosem ismert

dolgot fedeztünk volna fel. Mindezt már mások is megírták. És ha vállaltuk, hogy aránylag hűen bemutatjuk Mátyás király életének eseményeit, akkor miért ne tennénk meg ugyanazt a halálával kapcsolatban is? Márpedig ennek a halálnak az alább ismertetett verziója sokkal életszerűbb, mint az agyvérzés-verzió. Hiszen az addigi események, az odavezető folyamatok ismeretében éppenséggel ez a változat látszik sokkal valószínűbbnek. Ráadásul gyanús jelek sokasága is mutat ebbe az irányba.

Röviden szólva azt állítjuk tehát, hogy Mátyás bécsi halálát *Beatrix királyné és cinkosai tudatos merénylete okozta.*

Sok jel mutat arra, hogy a királynénak elege volt az alattomos kis játékokból és mindent feltéve egy lapra, úgy döntött, most már véget vet a játszmának. Hiszen közeledett Frigyes és Mátyás békekötése, az pedig pecsétet ütött volna Corvin János trónöröklésére. És ha Mátyást annak idején a magyar rendek elfogadták királynak tizenöt éves korában – miért ne fogadnák el a tizenhét éves Jánost? Beatrix lába alól kezdett kicsúszni a talaj.

De nem aznap döntötte el, hogy végez a férjével. Az nem egy hirtelen felindulásból, spontán módon elkövetett orgyilkosság volt. A tette – amit a semmivel sem indokolható orvoscsere is bizonyít – már régen készült. Jó alaposan felépítette az eseményeket. Az sem véletlen, hogy kapóra jött neki Mátyás bécsi útja. Így kevesebb alkalmatlankodó szemtanú lehetett, mint Budán. Ide jobbra a saját híveit hozhatta magával az asszony, Mátyás pedig értelemszerűen sokkal kisebb kísérettel jött, mint ahányan Budán lebzseltek körülötte.

Arra is számíthatott, hogy ha valamit meg is neszelnék a gyilkosságból, azt az idegen környezet rovására írják. Hiszen nyilvánvaló, hogy Bécsben, a megszállt városban

Mátyás nagyobb veszedelemben volt, mint lett volna Budán. Frigyesről minden kitelik, gondolhatták a magyar urak és bizony gondolták is sokan – *utána.*

Beatrix okos asszony volt. Tudta, nincs már több esélye csak ez. Időközben megcsúnyult, meddőségéhez kétség sem fért – de mivel felszínen akart maradni, mi több, fanatikusan hitte, hogy uralkodni is fog ebben az országban – hát nem habozott.

Minden forrás arra utal, hogy Mátyás rosszullete azután kezdődött, miután beleharapott a fügébe. Ezért fel kell tételeznünk, hogy a rejtély kulcsa a gyümölcsben volt.

Nevetségesnek kell minősítenünk azt a feltételezést, hogy Mátyás agyvérzését egy romlott gyümölcs váltotta ki. Nehezen képzelhető el, hogy a királyi palotában romlott gyümölcsöket tároljanak, és azt ráadásul fel is szolgálják a királynak. Ha pedig valami baj volt azzal a gyümölccsel, amire a király már az első vagy második harapásnál rájött, esetleg le is nyelte az első falato(ka)t – a mérég miatt történt minden. Azért hitte, hogy romlott, mert megérezte, hogy az íze nem szokványos. Nem egyszerűen poshadt, netán egyenesen rohadt lett volna az a gyümölcs? Ismétlem, ilyent ott nem szolgáltak volna fel. Különösen annak a királynak, aki máskor is eléggé indulatosan reagált, ha valami nem úgy alakult, ahogyan ő akarta volna. Melyik szolgálkockáztatja ilyenkor az állását, sőt ráadásul talán egy komoly büntetést is azzal, hogy romlott, ehetetlen gyümölcsöt szolgál fel a királynak? Ráadásul akkor, amikor az már kis túlzással órák óta követeli az ételt, és nem kap ebédet...?

Egy ilyen tett képletesen szólva az öngyilkossággal ért volna fel a személyzet részéről. Éppen ezért nem hihető, nem „életszerű”.

Az viszont érdekes, hogy Beatrix miért nem jött elő? És miért bukkant fel alig egy perccel azután, hogy Mátyás lenyelte a füge darabját?

Ez szerintünk nem lehetett véletlen. Ismétlem, folyamatos hírközlő lánc léteztetett az úgymond templomokban ájtatoskodó királyné és a palota között. Beatrix egész délelőtt és délben pontosan tudta, hogy mi zajlik odabent. A palotában Mátyás hat órát ült az emelvényen. Érthető, hogy utána nyugós lett. Lehet, éppen arra épült az egész terv, hogy előbb kiéheztetik a királyt, majd utána rákényszerítik, hogy vegyen a mérgezett fügéből?

Senki sem említi a források közül, hogy később bárki is figyelt volna arra a fügés táltra. Az egyszerűen eltűnt, nem beszéltek és írtak róla, nem is keresték. Még a szemtanúk is, akik tanúi voltak a végzetes jelenetnek, olybá vetették, hogy Mátyást a harag bénította meg.

Mert hiszen nem halt meg azonnal, sőt, talpon maradt, ha dülöngélt is. És éppen ez tévesztette meg az embereket. Ha ott rögtön elzuhan és meghal, talán nyomozni kezdenek a mérgezés és a mérgezők után. De Beatrix ravasz volt és az itáliai Veronában akkoriban már olyan mérgeket is gyártottak, amelyek nem azonnal hatottak. Ez is ilyen lehetett.

De az sem zárható ki, hogy az orvosa már régtől fogva kis adagokkal mérgezte a királyt, és a folyamat csúcspontján a fügén keresztül adták be neki az utolsó, mindent eldöntő adagot.

Tény, hogy a füge többé nem került szóba, ám abban a pillanatban végre felbukkant Beatrix. Mézes-mázosan és látszólag roppant nagy aggodalommal kérdezgette férjét, mi történt? Hogy érzi magát? Nem kér-e enni, inni? Mert akkor – a feleség megérkezével – a szolgásereg is mozgásba lendült; a konyháról rögtön hoztak ételt-italt. Amit addig tiltottak, az rögtön elérhetővé vált. Hiszen megjött a királyné!

Nem állítjuk, hogy sokan voltak beavatva. Talán az orvoson és egy vagy két cinkoson kívül senki. A fügéket is az orvos preparálhatta, hiszen ő őrizte (vagy eleve Itáliából magával is hozta) a mérget. Aztán egy másik cinkos rögtön

utána eltüntette a fügéket. És az események mentek tovább a maguk útján.

Mátyás előbb dülöngélt, majd arról panaszkodott, hogy homályosan lát és szédül. Ez mellesleg egy nagy érv a gutaütés ellen – hogy is nem vették ezt észre eddig a szakemberek? Akit megüt a guta, vagyis agyvérzés éri, aligha járkal és nem meséli el a saját szájával, mit érez. Az agyvérzés egyik velejárója éppen az, hogy a beteg utána nem tudja közölni, mit érez. Még azt is elterjesztették, hogy Mátyás órákra elvesztette eszméletét, mi több, állítólag egész másnap is eszméletlen volt. Ennek is ellentmond, hogy a krónikák szerint ezenközben nemegyszer beszélt, fohászkodott, istent emlegette, jajgatott. Ez sem az agyvérzés mellett szól.

Gyanúnk szerint minden egy előre elkészített terv szerint zajlott le. Az orvos tudta, hogy ez a mérge akkor hat igazán, ha jó ideje üres gyomorba kerül, ahol a gyomor már szinte alig várja a hosszú ideje nélkülözött táplálékot. Így gyorsan és nagymértékben felszívódik, a kis mennyiség is hatásos lehet. Természetesen mindez semmit sem ért volna, ha Mátyásba ezt egy nagy, bőséges ebéd után kényszerítik bele.

Így viszont előbb alaposan kiéheztették, majd eléje tették a gyümölcsöt, ő pedig mohón kapott rajta. Utána aztán kiderült, hogy mégsem úgy mennek a dolgok, ahogyan Beatrix és orvosa eltervezték. Mátyás szervezete még mindig igen ellenállónak bizonyult. Féltek, hogy a férfi teljesen magához tér és kifejezi gyanúját, akkor pedig nyomozás indul és Beatrix szorult helyzetbe kerülhet. Nem is szólva az orvosról, akit azonnal kivégeztek volna. Elsőrendű érdeke volt hát a gyilkos párosnak, hogy bevégezzék, amit elkezdtek.

Feljegyezték, hogy Beatrix délután, este és másnap is mindenáron valami étket akart beleerőltetni a férjébe. Nyilván azért, hogy alkalmas pillanatban abba csepegtesse bele

a mérget. Ámde Mátyás nem és nem akart enni, elfordította a fejét és a száját sem volt hajlandó kinyitni (ami ismét az agyvérzés-verzió ellen szól). Hiszen pontosan tudatánál volt, hallott minden szót, bár maga nem tudott megszólalni. A mérég egyik mellékhatásaként biztosan hatott az izmokra, talán az agy egyes területeire is. Mátyás nem tiltakozhatott másképpen.

Am – ezt is feljegyezték – Beatrix erőszakkal erőltetett a beteg szájába valami folyadékot! Amikről a szemtanúk azt hitték, hogy valami erősítő, sőt „életadó” szer, és még meg is hatódtak attól, hogy az asszony lám, mennyire gondoskodik a férjéről, mennyire küzd az életéért (!). Nem csoda, ha ezt sem ellenezte senki. Nemi töprengésre azonban két dolog késztet bennünket:

Az egyik: három orvost is hívtak oda (a szóban forgó merényletől kívül), de azok nem avatkoztak bele. Ebből egyesek arra következtetnek: a helybeli orvosok a tünetekből jól látták, hogy itt mérgezés történt, de félték beleavatkozni a magyar királyi udvar belső ügyeibe. Sejtették – mi több: nyilván tudták is – hogy itt működnek bizonyos erők, amelyek a királyt elteszik láb alól, és aki most mérgezést kiált, vagy segít mégis életben tartani a királyt, azt ellenségnek fogják tekinteni és azzal is elbának. Másfelől meg nem is nagyon sajnálták Mátyást, aki megszállta városukat – hagyták hát nyomorultul elpusztulni (ennyit az orvosi esküjükről...)

A másik dolog: bár rengeteg főpap volt ott, hiszen számos püspök és az esztergomi érsek is elkísérte Mátyást Bécsbe mégsem adta fel rá senki sem az utolsó kenetet! Ami pedig minden haldokló kereszténynek kijár. Vajon mi ennek a magyarázata? Hiszen látták, látniuk kellett, hogy a király a végét járja. Ilyenkor bizony inkább feladták a kenetet akkor is, ha nem volt bizonyos, hogy a beteg meghal. Hisz egy ilyen aktus semmiképpen sem árthatott neki...

De számos egyéb jel is utalt arra, hogy itt valami nem tiszta. Nem véletlen, hogy Mátyás még ki sem lehelte a lelkét, amikor már előbb Bécsben, később egész Európában az a szilárd meggyőződés terjedt el, hogy a királyt megmérgezték, politikai ellenfelei bosszújának esett áldozatul.

Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet fia életének negyvenhetedik évében, Bécsben elhunyt. A sok szenvedés után a halál valósággal kegyes volt hozzá. Április 6-án reggel 7 és 8 óra között jött el érte és zárta le a szemét.

Befejezésül álljon itt néhány sor arról, mi történt a király halála után.

Mátyás földi maradványait Székesfehérvárra vitték és a régi nagy magyar királyok mellé temették.

És nem kegyeletsértés, ha kijelentjük a régi forrásokra támaszkodva: bizony az egész földrész megkönnyebbült, hallván a hírt, itthon is, külföldön is. Egy régi bajkeverőtől szabadultak meg – érezték.

Azok az urak, akik régebben a budai királyi kápolnában, majd pedig több más alkalommal is szent esküvással fogadták, hogy Corvin Jánost Mátyás utódként a trónra ültetik – most ez eszükbe sem jutott. Olyan könnyen felejtették el esküjüket, mintha az sosem lett volna. János herceg sem volt éppen határozott – elég sokáig ingadozott, „rámenjen-e” a magyar királyi korona megszerzésére, vagy fogadja el a főurak által kínált meglehetősen bizonytalan „boszniai király” címet. Végül néhány fegyveres hívével együtt felpakolta a kincstár aranyainak jelentős részét és déli birtokaira indult, hogy majd onnan szervezzon támadást a többiek ellen, akik ellenezték az ő uralmát. De a másik párt hívei – köztük a Mátyás által felemelt Kinizsi Pál is – utolérték őt Tolna megyében és hamar szétverték seregét. Magyar küzdött magyar ellen. Nehogy azt higgyük, hogy a Corvintól elvett kincs visszakерült Budára – a győztesek

széthordták, eldugták, szétosztogatták híveik és zsoldosaik között.

Az urak Rákosmezején összegyűltek, hogy új királyt válasszanak. Sok civakodás után látta be Beatrix, hogy az ő jelöltsége gyakorlatilag szóba sem került, végül az urak a cseh (lengyel) Ulászló mellett döntöttek, őt hívták be. Magyarország új királya 1490 július végén jött hazánkba, és első utasításként kihirdette: eltöröl minden Mátyás által hozott törvényt.

Beatrix annyit elért, hogy Ulászlónak feleségül kellett őt vennie. Így remélte az asszony teljesíteni régi tervét. Közben a Habsburgok is készültek, hogy erővel veszik el azt, ami az ő jogos tulajdonuk – hiszen Mátyás törvényes utód nélkül halt meg, ergo a korona nem lehet a cseheké, hanem az már Miksa tulajdona. De a Habsburgokkal egyelőre senki sem foglalkozott, ami aztán később szintén megbosszulta magát.

Miksa sereggel jött a koronáért, Fehérvárig nyomult előre, de a még létező és szét nem esett fekete sereg visszaverte. Ám attól kezdve a sereg zsoldja elfogyott, a fekete sereg rablóbandákká esett szét és ez a züllött társaság az országot fosztogatta. Ilyesmi Mátyás alatt azért elképzelhetetlen lett volna – ha elfogyott a pénz, Mátyás gyorsan háborút indított valamelyik szomszédja ellen és a zsoldosok ott szerezhettek zsákmányt...

Ulászlónak, bár aláírta az egyezséget, nem kellett a meddő asszony, ebből aztán évtizedig tartó nagy európai botrány lett, míg végre Ulászlónak sikerült megszabadulnia amúgy névleges feleségétől, Beatrixtól. Végül 1501-ben a pápa kimondta a válást és Beatrix tökéletes vereséget szenvedve, csaknem ötven évesen keserűen hagyta el Magyarországot, hogy ide soha többé ne jöjjön vissza. 1508-ban Nápolyban halt meg.

A fekete sereg maradványait lemészárolták, Mátyás oly sok erővel és okos lépésekkel összekovácsolt birodalma

hamar széthullott. Az osztrák tartományokat és Bécset visszavették a Habsburgok, keleten egyre erősödtek a török támadások, nem volt már hadsereg és a kincstár is üresen tátongott. Végül a magyar urak elismerték, hogy Miksa a király. Mátyás könyvtárát szétlopkodták, az építkezések félbemaradtak, romok ásítoztak, a királyi birtokokat elkótyavetyélték, az ide csődült idegen tudósok és művészetek tovább vándoroltak, elszéledtek...

Mivel Mátyás életében Európa-szerte mindig sok könyvet vásárolt és felverte azok árait, az egyik olasz herceg így értesítette uralkodótársát: „Meghalt Mátyás – olcsóbbak lesznek a könyvek!” Ami azért, valljuk be, posztumusz meghajlás volt egy kitűnő ember, a művészeteket, a tudást pártoló nagy humanista előtt.

Végezetül álljon itt egy ismeretlen tizenötödik századi szerző verses énekének néhány befejező strófája. Az „Emlékdal Mátyás király halálára” régies magyar nyelven dicséri a nagy király tetteit, majd így búcsúzik tőle:

*Magyarországnak fényes világa
És rettenetes bajnaka,
Nyomorultaknak kies hajlaka,
Nagy ékességnek es te valál oka.*

*Nagy ékessége tisztességenknek,
Nagy bátorsága félelmenknek,
Ótalmazója magyar népeknek,
Rettenetes lél az lengyeleknek.*

*Királok kezett lél te hatalmas,
És nagy igyeknek diadalmas,
Néped kezett nagy bizodalmas:
Légy Úristennél immár nyugodalmas.*

Tartalom

1.	AZ EREDET	5
2.	MOZGALMAS IFJÚKOR	17
3.	A KAMASZ A TRÓNON	35
4.	CSAK AKARAT KELL!	55
5.	A POLITIKA SODRÁBAN	79
6.	GÖRÖNGYÖS UTAKON	115
7.	HARCOK ÉS FÁJDALMAK	149
8.	VÉRES ZIVATAR	181
9.	VÉGJÁTÉK	205

Egy kívülről, a magyar ügyekre hűvösen tekintő, de roppant éles szemű és a forrásokban is otthonos szerző könyve ez a nagynak hitt magyar király életéről. A magánélet

természetesen elválaszthatatlan, a politikától, a házassági és egyéb ügyektől. A könyv lapjain megelevenedik előttünk Hunyadi Mátyás kanyargós életútja. Kamasként került a trónra, és rögtön uralkodni kezdett. Nagyszabású tervei, hódításai, emberi gyengeségei, feleségei és törvénytelen fia, majd az európai politika eseményei határolták be tetteit és végül egy – a szerző által alaposan megindokolt és leírt – orgyilkos merénylet vetett véget izgalmas és tanúságos életének.

ISBN 963 375 228 0

9 789633 752289

 ANNO
KIADÓ